

นโยบายชาตินิยมของประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2481-2488

ปริญญานิพนธ์

ของ

ไพฑูรย์ เจ๊ะแอ

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ถนนรัชดา ๕๐ พระโขนง กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๕ โทร ๖๑๒๑๕๗๕ ๖๑๒๕๐๕๕

๑๑ ส.ค. 2523

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

มิถุนายน 2522

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

79072

นโยบายชาตินิยมของประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2481–2488

บทคัดย่อ
ของ
ไพฑูรย์ เจ๊ะแอ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
มิถุนายน 2522

ผู้บริหารประเทศหรือรัฐบาลไทยได้นำนโยบายชาตินิยมมาใช้เป็นระยะ ๆ ตามสภาวะการณ์แวดล้อมของประเทศ เพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่ประชาชนคนไทย ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในอันที่จะช่วยกันป้องกันอิทธิพลต่าง ๆ ที่คุกคามความสงบ ความมั่นคง ก่อเอกราชและอธิปไตยของชาติ ทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมือง แต่เนื่องจากอุปนิสัยของคนไทยรักความสงบ ลัทธิชาตินิยมที่เกิดขึ้นจึงมักไม่รุนแรง เมื่อขาดการสนับสนุนจากผู้นำในการบริหารประเทศ ความรู้สึกทางชาตินิยมก็จางไป

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำนโยบายชาตินิยมมาใช้ในประเทศไทยเป็นครั้งแรก เพื่อกระตุ้นความรู้สึกของประชาชนคนไทยให้สำนึกในหน้าที่พลเมืองของชาติ ในอันที่จะช่วยต่อต้านภัยคุกคามจากการแพร่ขยายของลัทธิจักรวรรดินิยม และภัยทางเศรษฐกิจจากชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในประเทศ นอกจากนั้นเพื่อปลุกใจให้ประชาชนคนไทยมีความสามัคคี มีความภูมิใจในเกียรติภูมิของประเทศตน พร้อมทั้งจะช่วยกันยกระดับฐานะของประเทศให้เจริญเท่าเทียมกับนานาประเทศ

เมื่อสิ้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ลัทธิชาตินิยมก็จางไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพราะขาดการสนับสนุนจากผู้บริหารประเทศ มาฟื้นฟูขึ้นใหม่อีกครั้งในสมัยที่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2487

นโยบายชาตินิยมที่รัฐบาลชุด จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีนำมาใช้ในช่วงปีดังกล่าว เป็นนโยบายชาตินิยมที่รุนแรงมากของประเทศ รัฐบาลได้นำมาตรการและวิธีการต่าง ๆ ทั้งในทางการเมือง การเศรษฐกิจ และการทหารนำมาใช้ปฏิบัติเพื่อกระตุ้นความรู้สึกทางชาตินิยมในหมู่ประชาชนคนไทยอย่างแพร่หลาย เช่น การกระตุ้นให้ประชาชนภูมิใจในระบบการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญ การส่งเสริมให้ประชาชนภูมิใจในการประกอบอาชีพ และการปรับปรุงกำลังกองทัพให้ประชาชนมีความมั่นใจในความปลอดภัย เป็นต้น

การดำเนินนโยบายชาตินิยมในประเทศไทย ฝ่ายบริหารหรือรัฐบาลมักจะสร้างศัตรูร่วมกันให้ประชาชนมองเห็น เช่น ศัตรูจากจักรวรรดินิยม จากชาวจีนโพ้นทะเล และศัตรูจากลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะรัฐบาลชุดของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2487 ได้ดำเนินการสร้างศัตรูร่วมกันให้ประชาชนมองเห็นเด่นชัด

คือ ชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในประเทศ กับประเทศจักรวรรดินิยมตะวันตก เช่น ฝรั่งเศส อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ถึงขั้นประกาศสงครามกับประเทศดังกล่าว และประกาศเจตนารมณ์ต่อสาธารณชนอย่างเปิดเผยว่า "ต่อไปนี่เราจำจะต้องเป็นมหาประเทศ หรือมีฉันทันทีจะทองถม"

ผลของการดำเนินนโยบายชาตินิยมอย่างรุนแรงในช่วงเวลาดังกล่าว ทำให้ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองและการเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วและได้กลายเป็นพื้นฐานของการดำเนินนโยบายต่อต้านภัยคุกคามต่าง ๆ ในอันที่จะเป็นบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ กระทั่งปัจจุบันนี้

NATIONALISM IN THAILAND DURING B.E. 2481-2488

AN ABSTRACT

BY

PHAITOON CHEHAIR

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University

June 1979

The nationalism policy was used occasionally according to the condition of the nation by the Thai government, in order to make the unity among the Thai people to protect the influences that threatened the peace, the independent, the economical and the political sovereignty of Thailand. Because of the Thai loved - peace disposition, the nationalism that was happened was not violent. Whenever the leader of the Thai government did not support this policy the nationalistic feeling among the Thai people was weakened

King Wachirawut was the first who used the nationalism policy in Thailand in order to urge the conscious of Thai people protesting the threaten of the imperialism, and the economical danger from the Oversea Chinese in this country establishing the unity of Thailand, making the prestige and proudness among the Thai people, developing the progress of their country as the other countries.

When King Wachirawut was dead, the nationalism was uninterested for a time because there was no support from the government. When Field Marshal P. Phibulsongkram was the Prime Minister (2481 - 2487 B.E.), the nationalism policy was recovered again.

The nationalism policy that Field Marshal P. Phibulsongkram's government used, was stronger. He strongly used the political, economical and military policy in order to urge the nationalism conscious of the Thai

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตได้พิจารณาปัญหานี้จนบัดนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

/ดร. ธีระพงษ์

ประธาน

/ดร. ธีระพงษ์

กรรมการ

ประกาศคุณประการ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูงต่อท่านอาจารย์ ดร.เกษม ศิริสัมพันธ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพมหานคร และท่านอาจารย์ณรงค์ พวงพิศ ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าของท่านรับเป็นกรรมการที่ปรึกษาและให้ความช่วยเหลือแนะนำเป็นอย่างดียิ่ง กระทั่งปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงโดยดี

อนึ่ง การจัดทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ คุณแม่ผาด และคุณพ่อบุญมา ที่รับหน้างานรับผิดชอบทางบ้านของผู้วิจัยเป็นอย่างดี ตลอดจนขอขอบพระคุณ คุณแม่จะเยาะ ผู้บังเกิดเกล้าที่ให้กำลังใจตลอดมา และส่วนดีของงานวิจัยนี้ขออุทิศให้กับคุณพ่อบังเกิดเกล้าที่ล่วงลับไปแล้ว

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอที่จะกล่าวขอบคุณไม่ได้คือ คุณราตรี เจ๊ะเฮ ที่ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจในการค้นคว้า และขอมอบเป็นของขวัญแด่ นฤมล เจ๊ะเฮ ผู้กำลังจะเดินรอยตามต่อไป

ไพฑูรย์ เจ๊ะเฮ

สารบัญ

บทที่

หน้า

บทนำ	ก
ความมุ่งหมายในการศึกษาครั้งนี้	ง
ความสำคัญของการศึกษาครั้งนี้	จ
ขอบเขตของการศึกษาครั้งนี้	จ
สมมติฐานในการศึกษาครั้งนี้	ฉ
วิธีการดำเนินการศึกษาครั้งนี้	ฉ
แหล่งศึกษาครั้งนี้	ฉ
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ช
ข้อตกลงเบื้องต้น	ช
เอกสารที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้	ช
1 ความหมายและลักษณะของชาตินิยม	1
ความหมายของ "ชาติ" และ "ชาตินิยม" ทั่ว ๆ ไป	1
ความหมายของ "ชาตินิยม" ในหมู่ชาวไทย	7
ลักษณะทั่วไปของชาตินิยมในยุโรปและอเมริกา	14
ลักษณะชาตินิยมในเอเชียอาคเนย์	20
2 ลักษณะและนโยบายชาตินิยมก่อน พ.ศ. 2475	24
สภาพทางการเมืองทั่ว ๆ ไปหลังจากประเทศไทยได้รับตัว เข้าสู่ยุคใหม่	24
องค์ประกอบที่ก่อให้เกิดนโยบายชาตินิยมสมัยรัชกาลที่ 6	29

บทที่

หน้า

การแพร่หลายของลัทธิจักรวรรดินิยม	30
การเคลื่อนไหวของชาวจีนในประเทศไทย	36
การตื่นตัวของชาวไทย	41
วิธีสร้างและลักษณะชาตินิยมสมัยรัชกาลที่ 6	44
บทพระราชนิพนธ์ พระบรมราโชบาย และบทปลุกใจ	46
การสร้างสัญลักษณ์	52
การตั้งกองเสือป่าและลูกเสือ	55
การเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1	58
ผลต่อเนื่องจากการดำเนินนโยบายชาตินิยมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	62
การแก้ไขสนธิสัญญากับชาติตะวันตก	64
การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475	67
นโยบายกระตุ้นความรู้สึกทางชาตินิยมของจอมพล ป.พิบูลสงคราม	
และหลวงวิจิตรวาทการ	71
ประวัติจอมพล ป.พิบูลสงคราม	74
การปราบปรามศัตรูทางการเมือง	80
การเข้าควบคุมหน่วยงานทางการเมืองที่สำคัญ	84
การปราบปรามกลุ่มการเมืองต่าง ๆ	89
การกล่าวคำปราศรัยในโอกาสต่าง ๆ	93
ประวัติของหลวงวิจิตรวาทการ	98
การออกหนังสือพิมพ์และบทประพันธ์ต่าง ๆ	103
การกล่าวคำปราศรัยและปาฐกถา	108
การปลุกใจด้วยบทเพลงและการละคร	115

บทที่

หน้า

4 นโยบายแห่งรัฐในการสนับสนุนชาตินิยม พ.ศ.2481 - 2488	122
การสร้างพื้นฐานทั่วไปในนโยบายชาตินิยม	124
การสร้างอาคารของชาติและอนุสาวรีย์	126
การกีฬาของชาติ	128
การยกย่องผู้นำและวันหยุดราชการ	131
การสร้างชาติให้เท่าเทียมกับชาติตะวันตก	134
การประกาศรัฐนิยม	137
การปรับปรุงวัฒนธรรม	142
C1 การสร้างวัฒนธรรมทางจิตใจ	147
C2 การสร้างวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณี	150
C3 การสร้างวัฒนธรรมทางวรรณกรรม	152
C4 การสร้างวัฒนธรรมทางศิลปกรรม	154
C5 การสร้างวัฒนธรรมฝ่ายหญิง	155
การสร้างกำลังป้องกันประเทศ	158
การปรับปรุงกองทัพ	160
การปรับปรุงยุวชนทหาร	166
การสร้างกำลังทางเศรษฐกิจ	170
การสงวนอาชีพ	173
การพึ่งตนเอง	176
การปรับปรุงและส่งเสริมการเกษตร	178
การบุกเบิกที่ดินเพาะปลูก	180
การกลีกรรม	182
การค้าขาย	185
การอุตสาหกรรม	189

5 การเรียกร้องดินแดนคืน	193
การเรียกร้องโดยสันติวิธี	195
การดำเนินนโยบายทางการทูต	197
การประกาศตนเป็นกลาง	202
การปรับปรุงเส้นเขตแดน	206
การเรียกร้องโดยใช้กำลังรบ	221
สงครามอินโดจีน	214
การเข้าร่วมวงไพบูลย์	221
การส่งทหารออกนอกประเทศและการไต่ดินแดนคืน	224
การต่อต้านอิทธิพลของญี่ปุ่น	229
6 ผลสะท้อนของการดำเนินนโยบายชาตินิยม พ.ศ. 2481-2488	235
การเมือง การแทรกแซงกิจการภายในประเทศ	236
ความแตกแยกระหว่างชาตินิยม เสรีนิยมและสังคมนิยม	240
ปัญหาคนจีนภายในประเทศ	248
การเมือง เศรษฐกิจระหว่างประเทศและปัญหาระหว่างคู่สงคราม	252
ประเทศอังกฤษ	257
ประเทศฝรั่งเศส	258
ประเทศสหภาพโซเวียตและจีน	260
ประเทศจีน (คณะชาตินิยม)	260
ประเทศสหรัฐอเมริกา	261

การกำเนินนโยบายชาตินิยมกับการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์	263
กำเนินลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย	264
ชาตินิยมกับการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์	267
บทสรุปและขอเสนอแนะ	275
บรรณานุกรม	283
ภาคผนวก	303

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ประเภทของวรรณกรรมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	47
2 พระราชนิพนธ์ประเภทร้อยแก้วของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	48
3 ยศและตำแหน่งของจอมพล ป.พิบูลสงคราม พ.ศ. 2475 - 2487	85
4 บทประพันธ์ของหลวงวิจิตรวาทการ	107
5 การปรากฏาก่อนเป็นรัฐมนตรีที่สำคัญ ๆ ของหลวงวิจิตรวาทการ	109
6 การปรากฏาและคำปราศรัยของหลวงวิจิตรวาทการที่สำคัญ ๆ พ.ศ. 2478 - 2484	110
7 การกีฬาที่ได้รับการสนับสนุนระหว่าง พ.ศ. 2484 - 2487	131
8 นายกรัฐมนตรีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2488 - 2491	243

บทนำ

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้ปรับปรุงประเทศเข้าสู่ยุคใหม่ โดยการติดต่อค้าขายและรับเอาวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชาติตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นเหตุให้ประเทศไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง การปกครองและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว อิทธิพลทางการเมืองระหว่างประเทศได้เข้ามาแทรกแซงกิจการภายในประเทศไทยอยู่ตลอดเวลา การดำเนินนโยบายต่างประเทศของมหาอำนาจตะวันตกมีผลกระทบต่อนโยบายเอเซียอาคเนย์และประเทศไทยเสมอ นับว่าเป็นอันตรายต่อเอกราช บูรณภาพแห่งดินแดน สิทธิอันพึงมีต่อการปกครองหัวเมืองประเทศราชเป็นอย่างยิ่ง ในการนี้เราต้องสูญเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและดินแดนบางส่วนให้แก่ฝรั่งเศสและอังกฤษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส นั้นนับเป็นจุดกระตุกความรู้สึกในทางที่จะคิดปกป้องอธิปไตยและเอกราชของชาติ จนกลายเป็นก้าวแรกของการสร้างชาตินิยมขึ้นมาในประเทศไทย การเสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศสรวมเป็นเนื้อที่ 467,500 ตารางกิโลเมตร¹ คือ

ครั้งที่ 1 ใน พ.ศ. 2410 เราเสียส่วนใหญ่ของประเทศเขมรและเกาะ 6 เกาะ เป็นเนื้อที่ประมาณ 124,000 ตารางกิโลเมตร

ครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2431 เราเสียแคว้นสิบสองจุไทย เป็นเนื้อที่ประมาณ 87,000 ตารางกิโลเมตร

ครั้งที่ 3 ใน พ.ศ. 2436 เราเสียฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เป็นเนื้อที่ประมาณ 143,000 ตารางกิโลเมตร

ครั้งที่ 4 ใน พ.ศ. 2446 เราเสียฝั่งขวาแม่น้ำโขงตรงข้ามหลวงพระบาง และตรงข้ามปากเซ เป็นเนื้อที่ประมาณ 62,500 ตารางกิโลเมตร

¹ หลวงวิจิตรวาทการ "การเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส" วิจิตรวาทการ
อนุสรณ์ เล่ม 1 หน้า 182

ครั้งที่ 5 ใน พ.ศ. 2449 เราเลยจังหวัดพระตะบอง เลียมราฐและ
ศรีโสภณ เป็นเนื้อที่ประมาณ 51,000 ตารางกิโลเมตร

อันตรายคอเอกราชของประเทศเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ต้องรีบแก้ไข ตั้งแต่รัชกาล
ที่ 5 เป็นต้นมา พระองค์ได้ทรงเปลี่ยนแปลงกิจการทุกด้านของบ้านเมือง เพื่อสร้าง
ความสามัคคีแก่ชนในชาติ สร้างเอกภาพของชาติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เปิด
โอกาสให้สามัญชนที่มีความรู้ความสามารถเข้ามามีส่วนในการดำเนินกิจการของ
บ้านเมืองมากขึ้น สามัญชนที่ได้รับการศึกษาเริ่มมีความหวังขึ้นมา ความหวังนี้ได้
เจริญตลอดรัชกาลที่ 5 และที่ 6 เพราะได้รับการสนองตอบที่พอใจ แต่ด้วยเหตุการณ์
จากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 การใช้จ่ายเกินดุลย์ตลอดเวลา
การแก้ไขไม่ทันทางที่ เป็นเหตุให้ความหวังของชนรุ่นใหม่นี้ไม่ได้รับการตอบสนอง
ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศเอื้ออำนวยจึงกลายเป็นการปฏิวัติ
เปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475

นโยบายของรัฐบาลได้การนำของคณะราษฎรทุกสมัย มีหลักพื้นฐานอย่าง
เดียวกันคือ ยึดหลัก 6 ประการ* ความประกาศค่าแถลงการณ์ของคณะราษฎรมับแรก

* หลัก 6 ประการ คือ

1. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่นเอกราชในทางการเมือง
ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง (หลักเอกราช)
2. จะต้องรักษาความปลอดภัยในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อย
ลงให้มาก (หลักความสงบภายใน)
3. จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาล
ใหม่จะหางานให้ราษฎรทุก ๆ คนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้
ราษฎรอพยาก (หลักเศรษฐกิจ)
4. จะต้องให้ราษฎรได้สิทธิเสมอภาคกัน ไม่ใช่พวกเจามีสิทธิยิ่งกว่าราษฎร
เช่นเป็นอยู่ (หลักเสมอภาค)
5. จะต้องให้ประชาชนได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัด
หลัก 4 ประการดังกล่าวข้างต้น (หลักเสรีภาพ)
6. จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร (หลักการศึกษา)

สมัยแรกที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม* เป็นผู้นำรัฐบาล ท่านได้แถลงนโยบายของรัฐบาลต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2481 โดยเน้นหลักการปฏิบัติให้ประชาชนเกิดความนิยมในวิชาชีพ ตลอดจนสิทธิและหน้าที่อันใดที่ประเทศไทยมีอยู่ รัฐบาลก็จะพยายามใช้และปฏิบัติ¹ นับเป็นครั้งแรกที่รัฐบาลได้แจกแจงรายละเอียดเกี่ยวกับนโยบายของกระทรวงต่าง ๆ การปฏิบัติตามหลักการสร้างชาตินี้มีความหมายกว้างขวางมาก เริ่มแต่ประชากรของชาติจะต้องสร้างตัวเอง มีศีลธรรม อันดี พลนามย์ที่สมบูรณ์ แต่งกายเรียบร้อย มีระเบียบวินัย จนกลายเป็นประชาชนที่มีคุณภาพช่วยให้งานส่วนรวมของชาติเจริญก้าวหน้าสืบไป โดยอาศัยหลักพื้นฐานของการสร้างชาติตามแบบอย่างฝรั่งหรือญี่ปุ่นเท่าที่สามารถจะทำได้ให้มากที่สุด²

นโยบายสมัยแรกของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ดำเนินสืบเนื่องต่อมาจนถึงสมัยที่สองอีกด้วย และในยุคหลังนี้เป็นยุคที่ประเทศไทยตกอยู่ในสภาวะสงคราม จึงได้เพิ่มการเรียกร้องให้ประชาชนทุก ๆ คนเสียสละและความเสียสละนี้ก็ต้องมีปริมาณมากกว่าในยามสงบด้วย เพื่อรักษาความปลอดภัยและความสงบของชาติ³

การที่จะปฏิบัติให้สอดคล้องกับนโยบายการสร้างชาติ ให้ประชาชนมีความสำนึกในค่านการเสียสละเพื่อชาตินั้น มีหน่วยงานที่สำคัญในการกำหนดนโยบายคือ สภาวัฒนธรรมแห่งชาติซึ่งมี หลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้วางโครงการ และสร้างความทรงจำให้กับชาวไทยตลอดมา รัฐบาลสมัยหลัง ๆ ได้พยายามนำวิธีการบางอย่างมา

*ยศขณะนั้นคือพันเอก

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 1 เรื่องที่ 1/2482 นโยบายของรัฐบาล ลงวันที่ 26 ธันวาคม 2481

² กระทรวงมหาดไทย รายงานการประชุมข้าหลวงประจำจังหวัด พ.ศ. 2484 เล่ม 1 หน้า 2

³ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 1 เรื่องที่ 1/2482 นโยบายของรัฐบาล ลงวันที่ 26 ธันวาคม 2481

ปฏิบัติ เพื่อให้คนไทยในชาติได้เกิดความสามัคคี โดยใช้นโยบายชาตินิยมในการต่อต้านศัตรูภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์

รัฐบาลชุดของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรีได้แถลงนโยบายต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2520 มีข้อความที่สำคัญคือ เน้นความสามัคคีของชนในชาติและฟื้นฟูความสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะกลุ่มประเทศในอินโดจีน เพื่อสร้างความปลอดภัยและเอกราชของชาติ ด้วยเหตุนี้การศึกษาเรื่องนโยบายชาตินิยมของประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2488 จะช่วยสร้างความเข้าใจและแนวความคิดในการสร้างชาตินิยมของคนไทย เพราะการสร้างชาตินิยมย่อมมีทั้งผลดีและผลเสียถ้าเจือปนด้วยอารมณ์

การศึกษาค้นคว้าในเรื่องชาตินิยมนี้ มล.จุลลา งอนรต ได้ทำการวิจัยในคานรัฐศาสตร์มาแล้ว แต่เป็นการศึกษาแนวกว้างทั่ว ๆ ไปทางวิชารัฐศาสตร์ และงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ของ อุบล จิระสวัสดิ์ ก็ได้กล่าวเพียงย่อ ๆ เพื่อประกอบการพิจารณาเรื่องสภาวะการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ไม่ได้กล่าวถึงขั้นตอน วิธีการ ตลอดจนผลสะท้อนของการสร้างชาตินิยมในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2481 - 2487 อย่างละเอียด

ผลสะท้อนของการสร้างชาตินิยมในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ดำเนินต่อเนื่องตลอดมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ดังนั้นเพื่อเป็นแนวทางการศึกษาทางประวัติศาสตร์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างชาตินิยมทั้งด้านดีและไม่ดี จะได้เป็นประโยชน์ในคานการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ การเมืองและรัฐประศาสนศาสตร์ จึงควรจะได้มีการศึกษาค้นคว้าให้เผยแพร่ต่อไป

ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่กระจัดกระจายตามแหล่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการสร้างชาตินิยม ปี พ.ศ. 2481 - 2488

2. เพื่อศึกษาถึงผลดีผลเสียของการสร้างชาตินิยมทั้งในยามสงบและยามสงคราม
3. เพื่อศึกษาถึงวิธีการและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการสร้างชาตินิยมในแนวชาตินิยม
4. เพื่อศึกษาถึงขั้นตอนของการสร้างชาติตามแนวอุดมการณ์กับภาคปฏิบัติที่เป็นจริง

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ผลของการศึกษาค้นคว้าจะทราบถึงผลได้ผลเสียต่อการสร้างชาตินิยมในยามสงบ-สงคราม
2. ผลของการศึกษาค้นคว้าจะเป็นแนวทางปรับปรุงวิธีการสร้างชาติไทยให้มั่นคงต่อไป
3. ผลของการศึกษาค้นคว้าจะสร้างแนวความเข้าใจอันดีระหว่างคนในชาติ
4. ผลของการศึกษาค้นคว้าจะเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ สำหรับการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรีว่าด้วยการปกครอง การเมืองหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ขอบเขตการศึกษาค้นคว้า

1. ศึกษาแนวการสร้างชาติในแนวชาตินิยมก่อน พ.ศ. 2481 อย่างย่อ ๆ เพื่อประกอบการพิจารณาแนวต่อเนื่องของการพัฒนาชาตินิยม
2. ศึกษาการสร้างชาติในแนวชาตินิยมปี พ.ศ. 2481 – 2488 โดยเน้นเฉพาะหลักการและการปฏิบัติของจอมพล ป.พิบูลสงคราม และหลวงวิจิตรวาทการอย่างละเอียด
3. ศึกษาผลต่อเนื่องของชาตินิยมหลัง พ.ศ. 2488 ถึงวันที่ 20 ตุลาคม 2520 อย่างย่อ ๆ

สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. นโยบายชาตินิยมเกิดจากแนวความคิดที่จะสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยของชาติ
2. นโยบายชาตินิยมเกิดจากแนวความคิดที่จะพัฒนาชาติไทยให้เท่าเทียมกับชาติตะวันตก
3. นโยบายชาตินิยมเกิดจากภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยอยู่ในกำมือของต่างชาติ
4. วิธีการปฏิบัติตามนโยบายชาตินิยมก่อให้เกิดความแตกแยกทางอุดมการณ์และความคิดทางการเมืองภายในประเทศ
5. นโยบายชาตินิยมนำไปสู่อำนาจการปกครองทางทหารภายใต้ชื่อผู้นำชาติพันธุ์

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าจะใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ประกอบกับพิจารณาเกี่ยวกับทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ และเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ข้อมูลที่ใช้เป็นเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) เป็นหลัก ส่วนข้อมูลชั้นรอง (Secondary Sources) นั้นใช้เป็นแนวประกอบพิจารณาเท่านั้น

แหล่งศึกษาค้นคว้า

1. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ
2. แผนกเก็บ สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย และกองกลางสำนักปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
3. หอสมุดกระทรวงมหาดไทย

4. หอสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น หอสมุดกลางมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ เป็นต้น

ฯลฯ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. มล.จุลลา งามรณ กาเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมใน
ประเทศไทย วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2513
2. อุมล จิระสวัสดิ์ สภาวะทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของ
ประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2513

ข้อตกลงเบื้องต้นในการศึกษาค้นคว้า

ชาติ หมายถึง ประเทศและกลุ่มชนที่มีชาติพันธุ์เดียวกันไม่ว่าบุคคลนั้นจะมี
ถิ่นฐานอาศัยอยู่ในดินแดนประเทศใด

ชาตินิยม หมายถึง การรักชาติ การภักดีต่อประเทศชาติและหมู่ชนที่มี
ชาติพันธุ์เดียวกันกับตน เป็นการแสดงออกหรือการปฏิบัติตนของตนในชาติโดยส่วนตน
หรือรวมกันเพื่อแสดงพลังต่อต้านศัตรูของชาติ รักษาอำนาจอธิปไตยและเกียรติภูมิของ
ชาติ ตลอดจนความปรารถนาจะให้ความช่วยเหลือและการต้อนรับบุคคลในหมู่ชนชาติ
เดียวกัน การเสียสละทรัพย์สินแรงงาน สติปัญญาและชีวิตเพื่อเป็นชาติพลี

การสร้างชาติ หมายถึง การเพิ่มพูนพลเมืองในทางปริมาณและคุณภาพ
เพื่อระดมพลังในการสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่หมู่บ้าน ตำบล และประเทศชาติ
เช่น การยกฐานะให้ประชาชนอยู่ดีกินดี การบำรุงสาธารณสุข และการให้การศึกษา
 เป็นต้น

อุดมการณ์ หมายถึง พื้นฐานทางความคิดอันเป็นระบบความเชื่อถือของกลุ่มชนในสังคม และมีความต้องการที่จะบรรลุถึงสภาวะที่กำหนดไว้

คณะราษฎร หมายถึง คณะบุคคลที่ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญและกลุ่มผู้นำของการบริหารประเทศตั้งแต่ พ.ศ. 2475 - 2489

เอกสารที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

1. เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

- 1.1 คำสั่ง คำวินิจฉัย คำปราศรัย ของจอมพล ป.พิบูลสงคราม
- 1.2 หนังสือรายการจากแฟ้มกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- 1.3 คำปราศรัย ปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการ
- 1.4 รายงานการประชุมสภา

ฯลฯ

2. เอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์แล้ว

- 2.1 ประเภททั่วไป
 - 2.1.1 งานเขียนของหลวงวิจิตรวาทการ
 - 2.1.2 ราชกิจจานุเบกษา
 - 2.1.3 ประชุมกฎหมายประจำศก
 - 2.1.4 รายงานการประชุมสภา
 - 2.1.5 รายงานการประชุมข้าหลวงประจำจังหวัด

ฯลฯ

2.2 ประเภทวารสารและหนังสือพิมพ์

- 2.2.1 วารสารชาวกรมโฆษณาการ
- 2.2.2 วารสารยุทธโธ

3 นสพ. ใต้ร่ม

4 นสพ. ไทยใหม่

5 นสพ. ประชาชาติ

6 นสพ. สุภาพบุรุษ

- 2.2.3 หนังสือพิมพ์ไทยใหม่
- 2.2.4 หนังสือพิมพ์ประชาชาติ
- 2.2.5 หนังสือพิมพ์ศรีกรุง
- 2.2.6 หนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ

ฯลฯ

บทที่ 1

ความหมายและลักษณะของชาตินิยม

1. ความหมายของ "ชาติ" และ "ชาตินิยม" ทั่วไป

คำว่า "ชาติ" ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ให้ความหมายว่า การเกิด การเป็นขึ้นมา การเอากำเนิดใหม่ พวก ตระกูล ครัว เหล่า กาเนิด หมู่และประเทศ ฉะนั้นเมื่อพิจารณาความหมายตามนัยทางการเมืองแล้ว จะเน้นหนักไปในรูปของบุคคลหรือประชาชนตามลักษณะเชื้อชาติ สัญชาติและวัฒนธรรม กล่าวคือ หมายถึง กลุ่มคนที่มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ต่อภาระหน้าที่ในลักษณะที่เหมือนกัน มีความจงรักภักดีร่วมกัน ดังนั้นคำว่า "ชาติ" จึงมีความสัมพันธ์กับคำว่า "เชื้อชาติ" เป็นการกล่าวถึงส่วนรวมของมนุษย์ที่มีเชื้อชาติเดียวกัน ร่วมโชคชะตากัน¹ เช่นเกิดในภูมิภาคเดียวกัน มีเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอย่างเดียวกัน หรืออยู่ในหน่วยปกครองของรัฐบาลเดียวกัน ในปัจจุบันนี้มีความหมายตรงกับคำว่ารัฐหรือพลเมืองของรัฐ²

ความคิดในเรื่องชาติจะเกิดขึ้นมาควบคู่กับความต้องการเห็นสังคม บรรลุถึงอุดมคติต่าง ๆ ของสังคมสมัยใหม่ เช่น การมีเอกราชที่สมบูรณ์ ความเสมอภาค ความยุติธรรม การมีส่วนร่วมในการปกครอง และการร่วมมือกันของคนในสังคม เป็นต้น ความคิดในเรื่องชาติในลักษณะอุดมคติสมัยใหม่เริ่มแพร่หลายเป็นครั้งแรกในสมัยการปฏิวัติใหญ่ของฝรั่งเศส พ.ศ. 2332 (คศ. 1789) โดย

¹ หลวงวิจิตรวาทการ "นโยบายชาตินิยม" วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 1 หน้า 257

² "ชาตินิยม" สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 10 หน้า 6195

นักปราชญ์ได้ใช้ความคิดเรื่องชาติเป็นคำขวัญในการทลายระบบสังคมเก่าของยุโรป จนกลายเป็นการตื่นตัวทางความรู้สึกในชาตินิยมขึ้นมา¹

สำหรับเมืองไทยคำว่า "ชาติ" เริ่มมีความหมายครั้งแรกในรัชกาลของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายหลังมีการปฏิรูปการปกครองส่วน ภูมิภาคเป็นแบบเทศาภิบาล และมีการใช้อย่างแพร่หลายในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในลักษณะที่สร้างความเข้าใจถึงภาระหน้าที่ของประชาชนที่มีต่อกันกำเนิดของคน นับได้ว่าเป็นการเผยแพร่เพื่อสร้างแนวทางของความรักชาติ และชาตินิยมในคนไทย

ในสมัยที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ระหว่าง พ.ศ. 2481-2487 ความหมายของคำว่า "ชาติ" ได้เน้นเรื่อง "เชื้อชาติ" ให้เด่นชัดขึ้นมา ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับการปลุกความสามัคคีและความเกี่ยวพันอย่างสนิทในระหว่าง ชาวไทยในประเทศสยามกับชาวไทยที่กระจัดกระจายในประเทศอื่น ๆ ให้ความรู้สึก มีความเป็นพี่น้องกันในทางเชื้อชาติ นอกจากนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายสร้างชาติ-ชาตินิยมในสมัยนั้น มีการเปลี่ยนแปลงชื่อประเทศสยามมาเป็นประเทศไทย ด้วย เหตุผลสำคัญที่รัฐบาลสมัยนั้นได้ชี้แจงคือ

1. คำว่าสยามไม่ตรงกับเชื้อชาติของพลเมืองซึ่งเป็นคนไทย ทำให้ชื่อประเทศเป็นอย่างหนึ่งและชื่อพลเรือนเป็นอีกอย่างหนึ่ง
2. ทำให้คนไทยมีสัญชาติและอยู่ในบังคับต่างกันกล่าวคือ คนไทยในเวลานี้มีสัญชาติเป็นไทยแต่อยู่ในบังคับสยาม
3. คำว่าสยามมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับประวัติกับชนชาติไทย คำว่าสยามเป็นเพียงชื่อเมืองเมืองหนึ่งซึ่งเป็นที่ทำการมณฑลของกรมที่ปกครองชนชาติไทยมาแต่โบราณ และเมื่อพระวรวงศ์เธอเสด็จประพาสไทยก็ได้ได้ยกเลิก คำว่าสยามเสีย

¹ "ชาตินิยม" สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 10 หน้า 6195

4. คำว่าสยามแม้ในเวลานี้ก็ใช้กันแต่ในภาษาหนังสือ ส่วนในภาษาพูดโดยทั่วไปนั้นไม่ค่อยใช้

5. ประชาชาติไทยเป็นชาติที่มีสาขาใหญ่หลวงอยู่ในขณะนี้ สมควรจะเรียกชื่อประเทศให้สมศักดิ์ของเชื้อชาติไทย¹

ดังนั้นในการศึกษานโยบายชาตินิยมครั้งนี้ได้อาศัยพื้นฐานของคำว่า "ชาติ" ในสมัยที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ข้อตกลงเบื้องต้นจึงให้ความหมายของคำว่า "ชาติ" คือประเทศและกลุ่มชนที่มีชาติพันธุ์เดียวกันไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีถิ่นฐานอาศัยอยู่ในดินแดนประเทศใด ซึ่งจะต่างกับความหมายในความเป็นชาติปัจจุบันที่เน้นในด้านสัญชาติตามกฎหมายและวัฒนธรรม² ภายใต้ถ้อยคำเนติชาตินิยมเดียวกัน

จากความสัมพันธ์ระหว่างคำว่า "ชาติ" และ "เชื้อชาติ" ดังกล่าวนมาข้างต้นนั้นเป็นการพิจารณาคำว่า "ชาตินิยม" ในแง่ของความรักบุคคลที่สืบสายโลหิตและมีประวัติศาสตร์ร่วมกันมา โดยไม่จำกัดเขตว่าบุคคลนั้นจะอยู่ในส่วนใดของประเทศหรือประเทศใด จึงนับได้ว่าลัทธิชาตินิยมก่อให้เกิดการรวมแรงรวมใจ รวมเป็นรวมกายเพื่อสิทธิและเสรีภาพของชาติ ซึ่งหมายถึงส่วนรวมของคน³

ในด้านความหมายหรือนิยามของคำว่า "ชาตินิยม" มีบุคคลหลายฝ่ายหลายอาชีพได้พยายามสร้างคำนิยามจึงมีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานความเข้าใจและความรู้สึกของแต่ละบุคคลที่ฟังมีคือคำว่าชาตินิยม เช่น ความรู้สึกส่วนกันว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งโดยเฉพาะที่สำนึกในความเป็นชาติ

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม ๑ เรื่องที่ -/2482
คำชักชวนของกระทรวงธรรมการ เรื่องให้ใช้คำว่า "ประเทศไทย" แทนคำว่า "ประเทศสยาม" ลงวันที่ 9 มิถุนายน 2482

² พันเอกถวิล อยู่เย็น "ผนวก ก. ชาติเกี่ยวข้องกับ 3 สถาบัน" เอกสารบรรยายสรุป บก.ทบ. ไม่มีเลขหน้า

³ หลวงวิจิตรวาทการ อนาคต หน้า 42

เข้าใจว่าคนจะต้องแตกต่างไปจากสมาชิกอื่นที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มชนเดียวกันกับตน หรือบ้างก็มีความคิดที่จะร่วมกันต่อสู้เพื่อป้องกันชาติ บางกลุ่มจะมีความคิดในทางปัจเจกชน คือปัจเจกชนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของชาติ ดังนั้นปัจเจกชนต้องมีความพร้อมเสมอที่จะสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อชาติ โดยไม่ต้องคำนึงถึงศีลธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น

ลักษณะในทางพื้นฐานของความเข้าใจและความรู้สึกของแต่ละคนดังกล่าว แยกความสำคัญและความหมายของคำว่า "ชาตินิยม" ออกเป็น 2 นัย คือความหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเมือง คือส่วนที่เกิดเป็นความรักชาติบ้านเมืองและการป้องกันประเทศ ส่วนอีกนัยหนึ่งเป็นความหมายในแง่เศรษฐกิจได้แก่การกระทำทุกอย่างให้ชาติมีกำลังแข็งแรงและเจริญมั่นคงโดยฉลิตกรรม ดังนั้นคำนิยามของคำว่า "ชาตินิยม" จึงมีความแตกต่างกันออกไป แต่เป้าหมายมีลักษณะเหมือนกัน คือเน้นความสำคัญของชาติเหนือสิ่งใด ๆ

Encyclopedia Americana ให้คำนิยามของคำว่า "ชาตินิยม" ว่า ชาตินิยมคือ "ความสำนึกของประชาชนในกลุ่มที่มีวัฒนธรรมเหมือนกัน มีความเป็นอยู่ในลักษณะเดียวกันที่สัมพันธ์กับพื้นที่ที่กำหนดไว้อย่างใกล้ชิดและอุดมการณ์ด้านความผูกพันของสัญชาติ จุฬหมายปลายทางเดียวกัน"¹

ความหมายนี้มีส่วนคล้ายกับคำนิยามของ Carlos P. Romulo ที่ได้ให้ความหมายของคำว่าชาตินิยมคือ "เป็นลัทธิที่สร้างความรักของบุคคลต่อบ้านเกิด เมืองนอนของตนรวมทั้งบุคคลที่มีเชื้อชาติ ภาษาและประวัติศาสตร์ร่วมกัน ที่ปรารถนาความเป็นอิสระทางการเมือง ความมั่นคงปลอดภัยและเกียรติของชาติ"²

¹ "Nationalism" Encyclopedia Americana. V. 19, p.749

² Carlos P. Romulo. Contemporary Nationalism and the World Order. p.14

Hans Kohn ให้คำนิยามของชาตินิยมว่า เป็นความรู้สึกหรือสำนึกของบุคคลที่ต้องมีความจงรักภักดีต่อรัฐหรือชาติ¹ เป็นการสะท้อนคำนิยามในแนวความคิดที่เป็นอุดมคติ กล่าวถึงทฤษฎีของประชาชนผู้มีส่วนร่วมในการทำให้ชาติได้อำนาจในรูปแบบการปกครองโดยอิสระภายใต้รูปแบบที่มีอำนาจสมบูรณ์ของรัฐ ความคิดหรืออุดมคติต่อชาติถือเป็นศูนย์กลางแห่งคุณค่าของสังคม อันมีความรับผิดชอบของพลเมืองภายในชาติ ตามนัยอุดมคตินี้ Carlton J.H. Hayes ได้สรุปคำว่าชาตินิยมหมายถึง

สภาพความรู้สึกนึกคิดอันได้แก่ความจงรักภักดีที่มีต่อความเป็นเลิศของ
รัฐชาติของตน หรือต่อสภาพที่เป็นจริงของรัฐชาติตน ความจงรักภักดีนี้อยู่
เหนือความจงรักภักดีทั้งปวง และสิ่งที่แยกไม่ได้คือความภูมิใจในเชื้อชาติ
ของตน และความเชื่อในความดีเลิศที่แฝงอยู่ภายใน และความเชื่อใน
เรื่องภาระหน้าที่ของตน²

ส่วน Charles P. Schlicher ให้คำนิยามคำว่าชาตินิยมในรูปแบบที่เน้น
ความเป็นระเบียบที่วางไว้ตามแบบอุดมการณ์ คือ "ลัทธิชาตินิยมเป็นความรู้สึกถึง
ปรากฏการณ์อันใหม่ของกลุ่มคนในอันที่จะนำไปสู่กระบวนการที่วางเป็นระเบียบไว้
หรือการดำเนินกิจการตามเป้าหมายของบุคคลในอนาคตให้เป็นไปตามแนวนโยบาย
ของรัฐ"³

คำนิยามของแต่ละท่านที่ได้ยกมากล่าวข้างต้น จะสังเกตได้ว่าทุกคนจะเน้น
ถึงความยิ่งใหญ่ของชาติตนเองเป็นใหญ่ ดังนั้นนโยบายชาตินิยมจึงมีทั้งผลดีและผลเสีย

¹ Hans Kohn Its Meaning and History. p.9.

² มณีชัย รัตนะมณี ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หน้า 13 (อ้างอิงมาจาก Essays on Nationalism p.6 by Carlton J.H. Hayes)

³ Charles P. Schlicher. International Relations. p.49.

ต่อชาติเสมอ ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะและนโยบายของผู้นำแต่ละคน ในเรื่องนี้ท่าน Herbert Hoover อดีตประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา ได้เสนอข้อคิดที่น่าสนใจลงในหนังสือ Prefaces to Peace ในภาค The Problem of Lasting Peace ว่า

ลัทธิชาตินิยมอาจเป็นเหตุแห่งสงครามหรือเป็นกำแพงคุ้มกันรักษาสันติภาพและความเจริญก้าวหน้าได้ทั้งสองอย่าง ถึงแม้จะมีผลร้ายเป็นขั้นที่ 2 อยู่ก็ดี เราก็ไม่สามารถจะหาไม่พบไม่เห็นในคุณค่าของลัทธิชาตินิยมได้ สำหรับอิสระภาพและความกลมเกลียวทางจิตใจ ความภาคภูมิใจในประเทศของตน การแข่งขันกันในการสร้างคุณงามความดี การสร้างวัฒนธรรมของชาติ ความประพฤติอันดีของรัฐบาล การค้นคว้าทางวิชาการ การศิลปกรรมและวรรณคดีเหล่านี้ลัทธิชาตินิยมจะทำความพอใจและให้ความสำเร็จอย่างงดงามที่สุด ลัทธิชาตินิยมอาจขยายตัวออกเป็นรูปที่อันตรายได้ง่าย เช่นความโลภในการหาประโยชน์จากทรัพย์สินในดินสินในน้ำ และในสินค้าต่างประเทศของประชาชนพวกอื่น และโดยการกระทำอย่างรุนแรงซึ่งกลายเป็นจักรวรรดินิยม¹

จากข้อคิดของท่านอดีตประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกาดังกล่าวพอสรุปความสำคัญได้ว่า ชาตินิยมมีผลเสียในแง่ที่ชวนให้เกิดการรุกรานชาติอื่น จนกลายเป็นจักรวรรดินิยม แต่ผลดีนั้นมีมากมาย คือเป็นการสร้างความสามัคคี ความกลมเกลียวในชาติ สร้างความก้าวหน้าของชาติ เพื่อความสำเร็จแห่งประเทศชาติของตน

นโยบายชาตินิยมในเนื้อแท้เป็นแนวความคิดที่ดี ฉะนั้นนักการปกครอง นักการเมืองพึงคำนึงนโยบายชาตินิยมที่พอเหมาะเพื่อสร้างความเจริญแก่ประเทศชาติ

¹ หลวงวิจิตรวาทการ อนาคต หน้า 19

หากดำเนินนโยบายชาตินิยมที่เจือปนด้วยอารมณ์แล้วก็นำประเทศชาติไปสู่ความล้มเหลวได้

2. ความหมายของ "ชาตินิยม" ในหมู่ชาวไทย

ความคิดในเรื่อง "ชาติ" สำหรับเมืองไทยเป็นสิ่งที่ใหม่ เกิดเป็นรูปแบบขึ้นมาหลังจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปการปกครองคือพระองค์ทรงยกเลิก "ระบบกินเมือง" และสถาปนาระบบการปกครองแบบเทศาภิบาลขึ้นแทน ซึ่งมีข้าหลวงเทศาภิบาลดูแลปกครองขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทยเพียงกระทรวงเดียว เจ้าเมือง* ต้องส่งรายได้และผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่เคยได้รับให้กับรัฐบาลกลาง พระองค์ทรงตอบแทนเจ้าเมืองด้วยการพระราชทานเงินเป็นรายเดือน ซึ่งเท่ากับเป็นการรื้อถอนอำนาจส่วนท้องถิ่นและรวบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ลักษณะเช่นนี้ทำให้อาณาเขตและความเป็นชาติรัฐของไทยมีขอบเขตที่แน่นอนขึ้นมา

ในภาคปฏิบัติเกี่ยวกับความเป็นชาติรัฐในลักษณะใหม่ของไทยเริ่มปรากฏในปี พ.ศ. 2450 กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับจากการประพาสยุโรป ครั้นนั้นพระองค์ต้องรีบเสด็จตรงไปยังเมืองจันทบุรี เพื่อทรงแสดงความยินดีต้อนรับประชาชนในเมืองนั้น ในโอกาสที่ได้กลับเข้ามาเป็นคนชาติไทยอีก¹ แต่การใช้คำว่า "ชาติ" ในครั้งนั้นยังไม่ใช่ที่แพร่หลายในหมู่ประชาชนทั่วไป จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงมีนโยบายสร้างความมั่นคงของชาติเป็นสำคัญ จึงทรงสร้างความเป็นชาตินิยมขึ้นมาในหมู่คนไทย คำว่า "ชาติ" จึงได้แพร่หลายโดยทั่วไป

* ต่อมาเปลี่ยนเรียกว่าข้าหลวงประจำจังหวัด และเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดในปัจจุบัน

¹ Greene Stephen. "King Wachirawut's Policy of Nationalism" Journal of Siam Society. p.485.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนิยมใช้คำว่า "ชาติ" ในเมื่อพระองค์จะทรงเน้นความสัมพันธ์ของบุคคลให้มีความรู้สึกถึงภาระหน้าที่ที่มีต่อบ้านเกิด เมืองนอนมากกว่าคำว่า "ประเทศ" เพราะคำว่าประเทศจะมีความหมายในแง่ของสิ่งไม่มีชีวิตที่ประกอบขึ้นมาเป็นประเทศ

เนื่องจากคำว่า "ชาติ" เป็นคำใหม่ในหมู่ชาติไทย การใช้คำว่า "ชาตินิยม" จึงมีความหมายแตกต่างไปจากความหมายทั่วไปของชาตินิยมแบบตะวันตกไปบ้าง เพราะมีการนำความหมายและความรู้สึกในเรื่อง "ชาตินิยม" กับคำว่า "รักชาติ" ใช้ควบคู่เสมอ ๆ จนไม่สามารถจะแยกออกไปได้อย่างเด็ดขาดในลักษณะที่ว่า "ชาตินิยม" เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นมาจากการปลุกฝัง การอบรมสั่งสอนให้เกิดความจงรักภักดีต่อชาติ การเสียสละเพื่อชาติและถือว่าชาติของตนอยู่เหนือสิ่งใด ซึ่งเป็นความรู้สึกที่รุนแรง บางครั้งมีลักษณะก้าวร้าวอยู่บ้าง ส่วนความรักชาติเป็นเรื่องของธรรมชาติที่ทุกคนมีความรู้สึกจากอารมณ์ที่เป็นไปโดยสัญชาตญาณ¹

การดำเนินนโยบายทางชาตินิยมของประเทศไทยเริ่มมีครั้งแรกในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์คือพระบิดาทางชาตินิยมของประเทศไทย แต่พระองค์มิได้ทรงให้คำนิยามของคำว่า "ชาตินิยม" อย่างตรง ๆ ต้องอาศัยการประมวลจากบทพระราชนิพนธ์ พระบรมราโชวาทของพระองค์ เช่น บทเพลงปลุกใจ "สยามมนุสดี" ที่แพร่หลายทั่วไปในขณะนี้มีตอนหนึ่งกล่าวว่า

เสียเนื้อเสียกระดูกหลังไหล

ยอมสละ ลั่นแล

เสียชีพไปเสียสิ้น

ชื้อกองเกียรติงาม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

¹ มล. จุลลา งอนรด กำเนิดการความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมใน
ประเทศไทย หน้า 13

ในบทพระราชนิพนธ์เรื่อง "ลัทธิเอาอย่าง" ที่พระองค์ทรงใช้พระนามแฝงว่าอัสวาทุ ทรงกล่าวถึงความรักชาติคนหนึ่ง คือ

เรามาชวนกันเตรียมพร้อมที่จะสละสิ่งทั้งปวง ซึ่งเราทั้งหลายย่อมรัก และสงวนอยู่เป็นชาติ กล่าวคือ ความสุขก็ดี ความรักก็ดี เลือดเนื้อก็ดี ต้องสละให้สิ้นเพื่อเราทั้งหลายจะได้มอบกายถวายชีวิตไว้ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราด้วยความจงรักภักดี และยอมสละชีวิตของเราด้วยความเต็มใจ เพื่อรักษาพระศาสนาและบ้านเกิดเมืองนอน¹

นอกจากนั้นมีพระราชนิพนธ์ของพระองค์บางตอนที่คำรัสกับพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาทในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ พระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัย เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2459 คือ

เราทั้งหลายต้องต่างรำลึกอยู่ในใจว่าชาติสำคัญกว่าบุคคล ถ้าชาติย่อยยับดับจนไปแล้ว ที่บุคคลจะมีความสุขสำราญนั้นไม่ได้เลย...ต้องนึกถึงประโยชน์อันจะมีแก่ชาติเป็นที่ตั้ง ถึงแม้ว่าจะต้องเสียสละความสุขหรือความสะดวกในส่วนตัวบ้างก็ต้องยอมสละให้ และถ้ามีเหตุจำเป็นแม้ชีวิตก็ไม่ควรอาลัยหวงแหน²

จากบทพระราชนิพนธ์และคำคำรัสของพระองค์ทั้งที่ได้ยกเป็นตัวอย่างข้างต้นพอจะประมวลความหมายของชาตินิยมได้ว่าพระองค์ทรงเน้นให้ประชาชนมีความสำนึก

¹ กระทรวงศึกษาธิการ หนังสืออ่านภาษาไทยสำหรับรายวิชา ท.401 ท.402 หน้า 209 (อ้างอิงมาจาก ลัทธิเอาอย่าง ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)

² ขจักษ์ บุรุษพันธ์ "ลัทธิชาตินิยมกับประเทศไทย" ปฏิวัติรัฐ 11:173 มกราคม 2512 (อ้างอิงมาจาก พระราชนิพนธ์ตอบพระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาท ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 1 มกราคม 2459 ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)

และความรู้สึก ในอันที่จะยอมเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อชาติ ศาสนา และ
องค์พระมหากษัตริย์

จอมพล ป.พิบูลสงคราม ผู้นำประเทศไทยยุคการปกครองภายใต้ระบอบ
รัฐธรรมนูญ ได้นำนโยบายชาตินิยมอย่างกว้างขวาง แต่ท่านก็ไม่ได้ให้คำนิยาม
คำว่า "ชาตินิยม" อย่างตรงไปตรงมาเหมือนกัน ต้องอาศัยบทความ คำปราศรัย
สาส์นวิงวอนของท่านมาประมวลกัน จึงจะเข้าใจความหมายทางชาตินิยมของท่าน
นอกจากนั้นท่านได้นำคำว่า "เชื้อชาติ" มาปนกับชาติอีกด้วย ตัวอย่างเช่น
คำปราศรัยของท่านตอนหนึ่งในเรื่องการปรับปรุงเส้นเขตแดนด้านอินโดจีน เมื่อ
วันที่ 20 ตุลาคม 2483 คือ "สำหรับพี่น้องของเราในแคว้นเขมรก็คืหรือใน
แคว้นลาวก็คื ซึ่งอาจมีผู้เข้าใจว่าเป็นเชื้อชาติเขมรหรือเป็นคนเชื้อชาติลาว อันต่าง
กับชาติไทยนั้น ความจริงคำว่า "แคว้นเขมร" "แคว้นลาว" ก็มีลักษณะเดียวกัน
กับแคว้นกรุงเทพฯ แคว้นลพบุรี หรือแคว้นเชียงใหม่ นั่นเอง"¹

ในคำปราศรัยและสุนทรพจน์ที่สามารถนำมาประมวลความหมายทางชาตินิยม
ของจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีหลายครั้งและหลายตอน ซึ่งจะยกมาเป็นตัวอย่าง
บางตอนดังนี้ "ความสนับสนุนเป็นเอกฉันท์จากมวลชนชาวไทย ทุกหมู่ ทุกคณะ ทุก
เพศทุกวัย จะเห็นได้จากการอาสาสมัครพลีชีวิตเพื่อชาติ จากการสละทรัพย์สิน
จากการเค้นขบวอนแห่ ฯลฯ เป็นองค์พะยาน...เมื่อถึงคราวจำเป็นเมื่อใด พี่น้องของ
ข้าพเจ้าทั้งหลายจะได้พร้อมกันลุกขึ้นกระทำหน้าที่เพื่อเป็นชาติพลีโดยฉับพลัน"²

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 11 เรื่องที่ 1/2483
คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรีที่ ร.7393/2483 ลงวันที่ 26 ตุลาคม 2483

² กรมโคสนาการ ประมวลคำปราศรัยและสุนทรพจน์ของ พณ ท่าน
จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ผู้นำของชาติ เล่ม 2 หน้า 27

ในสุนทรพจน์ของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ได้ตอบสุนทรพจน์ของ พม่า ท่าน นายพลเอกโคโจ นายกรัฐมนตรีแห่งประเทศญี่ปุ่น ทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2484 ความตอนหนึ่งคือ

ถึงเวลาแล้วที่พี่น้องชาวไทยทุกคนจะต้องนึกว่าท่านเป็นส่วนของชาติไทย จะต้องเสียสละเพื่อส่วนรวมและมีมานะมากับันที่จะฝ่าฟันอุปสรรคเพื่อพาเรือแห่งชาติของเรา ให้ล่องผ่านมรสุมอันแรงกล้า ความสมัคคีสามัคคี เพื่อชาตินั้นจะต้องมีการเสียสละในประโยชน์และสิ่งที่บุคคลปรารถนาของส่วนตัวบุคคลเป็นธรรมดา เราต้องหักใจเสียสละสิ่งเหล่านี้เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม เพื่อความเป็นอยู่ของประเทศชาติ¹

การนำความสัมพันธ์ระหว่าง "เชื้อชาติ" และ "ชาติ" ที่ท่าน จอมพล ป.พิบูลสงคราม กล่าวคำปราศรัย สุนทรพจน์ สาส์นวิงวอนหลาย ๆ ครั้ง นั้นส่วนใหญ่ท่านจะนำมาถือเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายที่ข้าราชการและประชาชนพึงปฏิบัติ เพราะคำปราศรัย สุนทรพจน์ สาส์นวิงวอน ทุกครั้งจะได้มีการพิมพ์ แจกจ่ายแก่บรรดาข้าราชการตั้งแต่ประจำแผนกขึ้นไป พร้อมกับมีคำสั่งของนายกรัฐมนตรีให้ถือปฏิบัติแนบมาด้วยเสมอ

คำปราศรัย สุนทรพจน์ และสาส์นวิงวอนของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ถือเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายที่ข้าราชการและประชาชนพึงปฏิบัติ นั้น มีส่วนคล้ายกับแนวทางคำปราศรัย บทประพันธ์ เพลงปลุกใจของท่านหลวงวิจิตรวาทการ รัฐมนตรีร่วมคณะรัฐบาลในสมัยของท่าน ซึ่งเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลค่อนนโยบายชาตินิยมของรัฐบาลหลายสมัย คือครั้งสุดท้ายท่านได้ดำรงตำแหน่งปลัดบัญชาการสำนักนายกรัฐมนตรีหรือ

¹ กรมโคสนาการ ประมวลคำปราศรัยและสุนทรพจน์ของ พน ท่าน
จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ผู้นำของชาติ หน้า 66

อีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นผู้ช่วยนายกรัฐมนตรี¹ ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ฉะนั้นมองในแง่การดำเนินการทางนโยบายชาตินิยมแล้ว กล่าวได้ว่าจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนักปฏิบัติทางนโยบายชาตินิยมและหลวงวิจิตรวาทการ เป็นนักทฤษฎี

หลวงวิจิตรวาทการให้คำนิยามของคำว่า "ชาตินิยม" ชัดเจนมาก มีทั้งคำนิยามในรูปแบบทั่วไป และในรูปแบบพฤติกรรม กล่าวคือ ท่านได้ให้ความหมายของคำว่า ชาตินิยมหรือลัทธิชาตินิยม ในลักษณะของลัทธิที่ให้ความสำคัญแก่ส่วนรวมของเชื้อชาติ เป็นความรักความนิยมคนเชื้อชาติเดียวกัน ลัทธิชาตินิยมจึงหนักไปในทางรักคนที่มีสายโลหิตและมีประวัติศาสตร์ร่วมกันมา เป็นลัทธิที่ชวนให้เกิดความร่วมมือร่วมใจร่วมเป็นร่วมตายเพื่อสิทธิและเสรีภาพของชาติ ซึ่งหมายถึงส่วนรวมของคน² ส่วนคำนิยามที่ท่านให้ในรูปแบบเชิงพฤติกรรมคือ

ลัทธิชาตินิยมทำให้เกิดความรู้สึกว่า ชนชาติเดียวกันทุกคนเป็นครอบครัวเดียวกัน ใครมาทำร้ายในชนชาติ คนอื่นก็รู้สึกเหมือนทำร้ายลูกหลานในครอบครัวของตนเอง และต้องพร้อมใจช่วยกันด้วยคำคำเดียวที่ร้องขึ้นเป็นอาณัติสัญญาณ เขาจะรวมเข้ามาช่วยกันโดยไม่ต้องไต่ถามว่าเป็นเรื่องอะไร นั่นคือชาตินิยม³

¹ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ "คำไว้อาลัย" วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 1 หน้า ก.

² หลวงวิจิตรวาทการ อนาคต หน้า 42

³ ก. หน้า 43

สังเกตได้ว่าความหมายชาตินิยมของหลวงวิจิตรวาทการในเชิงพฤติกรรม จะมีความรุนแรงมาก และความหมายที่รุนแรงนี้มีผลต่อการปฏิบัติการของรัฐบาลและ บุคคลอื่น ๆ ด้วย นายสังข์ พัทธโนทัย อดีตข้าราชการประจำกรมโฆษณาการ ผู้ซึ่ง มีส่วนในการจัดรายการสนทนาเพื่อกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2481 - 2487 ก็อธิบายการสนทนาระหว่างนายนั้น ฐาติ กับนายคง รักไทย ทางวิทยุกระจายเสียงของกรมโฆษณาการ ได้ให้คำนิยามของ ชาตินิยมที่แสดงถึงความรุนแรงในอุดมการณ์คือ "ความยึดมั่นในชาติของคนว่าจะต้อง ยิ่งใหญ่ ยืนยงชั่วกาลปาวสาน ความเติบโตใหญ่ของลัทธินี้ทำให้บรรดาชาติที่ตกเป็น เมืองขึ้นของชาติอื่นคืนบรรดาสovereignty อกราชกัณฑ์ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอเชีย แอฟริกา และอเมริกาใต้ ซึ่งส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จ"¹

ส่วนศาสตราจารย์ศิริเรก ชัยนาม ได้เสนอานิยามของคำว่า "ชาตินิยม" ไม่ค่อยรุนแรงนัก คือถือว่าเป็นความสำนึกหรือความรู้สึกในทางจงรักภักดีต่อหมู่ชน ซึ่งตนถือว่าชาติพันธุ์ (Ethnic) เกี่ยวกันและเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมอย่าง เกี่ยวกัน²

ม.ล.จุลลา งอนรต ได้สรุปนิยามของคำว่า "ชาตินิยม" ในวิทยานิพนธ์ รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต ที่เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่า ชาตินิยม คือ "ความรู้สึกรักชาติบ้านเมือง ความจงรักภักดีต่อประเทศชาติ และหมู่ชนที่มีชาติ ชาติพันธุ์เกี่ยวกับตน ซึ่งก่อให้เกิดอารมณ์ร่วมในอันที่จะเสียสละเพื่อชาติ ตลอดจนมี ความปรารถนาจะรักษาความเป็นอิสระทางการเมือง ความมั่นคงปลอดภัยและ เกียรติภูมิของชาติไว้"³

¹สังข์ พัทธโนทัย ปทานุกรมศัพท์การเมืองอังกฤษ-ไทย หน้า 713

²ศิริเรก ชัยนาม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หน้า 32

³ม.ล.จุลลา งอนรต กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมใน ประเทศไทย หน้า 3

ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยจะเน้นถึงนโยบายทางชาตินิยมที่สำคัญในปี พ.ศ. 2481 - 2488 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นช่วงของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และหลวงวิจิตรวาทการเป็นรัฐมนตรีร่วมคณะรัฐบาลด้วยท่านหนึ่ง การเสนอคำนิยามของผู้วิจัยจึงเสนอมาในเชิงพฤติกรรม เพื่อสามารถนำผลปฏิบัติของรัฐบาลสมัยนั้นมาวิเคราะห์เกี่ยวกับนโยบายแห่งรัฐ ฉะนั้นผู้วิจัยจึงให้คำนิยามของคำว่าชาตินิยมคือ การรักชาติ การภักดีต่อประเทศชาติ และชุมชนที่มีชาติพันธุ์เดียวกันกับตน เป็นการแสดงออก หรือการปฏิบัติตนของคนในชาติโดยส่วนตนหรือส่วนรวม เพื่อแสดงพลังต่อต้านศัตรูของชาติ รักษาอาณาจอธิปไตย และเกียรติภูมิของชาติ ตลอดจนความปรารถนาจะให้ความช่วยเหลือและการต้อนรับบุคคลในชุมชนชาติเดียวกัน การเสียสละทรัพย์สินแรงงาน สติปัญญา และชีวิตเพื่อเป็นชาติพลี

3. ลักษณะทั่วไปของชาตินิยมในยุโรปและอเมริกา

ความเป็นชาตินิยมจะมีผลสะท้อนที่แสดงออกมาในลักษณะรุนแรง เจือปนด้วยอารมณ์หรือแสดงออกอย่างสม่ำเสมอในลักษณะของการมุ่งมั่นพัฒนาประเทศ สร้างความสามัคคีของชนภายในชาตินิยมมีเหตุมาจากการรวมตัวทางการเมืองและเศรษฐกิจของประชาชาตินั้น ๆ เหตุอันนี้ในแง่การปฏิบัติแล้วไมอาจจะแยกออกจากกันโดยเด็ดขาดได้ ต่างมีความสัมพันธ์และส่งผลสะท้อนซึ่งกันและกันเสมอ ฉะนั้นการดำเนินนโยบายชาตินิยมของชาติต่าง ๆ จึงมุ่งมั่นในความสำเร็จทางการเมืองและทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายที่สำคัญ

ในสังคมสมัยใหม่ถือว่าชาติเป็นศาสนาอันเกิดมาจากปฏิกริยาของการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป เป็นการแสดงออกซึ่งความจำเป็นที่จะต้องหาจุดรวมทางการเมืองขึ้นมาแทนที่สถาบันต่าง ๆ ที่เคยเป็นจุดรวมในอดีต นั่นคือ สังคมยุโรปเดิมเป็นสังคมเกษตร บุคคลจะภักดีต่อกษัตริย์ ชุนนางและพระ เมื่อเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมแล้วทำให้คนปฏิเสชจุดรวมของคนที่มิในอดีต นักการปกครองจึงต้องนำลักษณะความเป็นชาติเข้ามาแทนที่ ในระยะแรกบุคคลจะจงรักภักดีต่อกษัตริย์ซึ่งหมายถึงการภักดีต่อชาติในสมัยนั้น

การรวมบุคคลให้เกิดความรู้สึกเป็นกลุ่มชนชาติเดียวกันในยุโรป เริ่มมีตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 คือบุคคลจะเริ่มมีความรู้สึกวาทนต่างไปกลุ่มชนชาติอื่น* และมาปรากฏให้เห็นชัดเจนเมื่อมีการปฏิรูปศาสนาขึ้นมาในพุทธศตวรรษที่ 20 ความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางศาสนายุติลงและถูกโอนมาอยู่ที่รัฐซึ่งมีการปกครองในระบบ ราชาธิปไตยเป็นศูนย์กลางแทน

ถ้าพิจารณาจากประวัติศาสตร์ลึกลงไปจะพบว่า ความคิดเกี่ยวกับชาตินิยม นั้น เริ่มมีตั้งแต่สมัยอียิปต์และกรีก ซึ่งพวกอียิปต์มีความคิดในแง่ของพวกตน คือ ชนชาติที่พระเจ้าเป็นผู้เลือกสรรแล้ว¹ ความเชื่ออันนี้มีผลต่อความเป็นชาติของพวกเขา เป็นอย่างมาก คือยียังคงรักษาวิญญาณแห่งความเป็นชาติอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ ลักษณะทางชาตินิยมของพวกเขาในแง่ที่ว่าพวกตนสูงส่งกว่าชนชาติอื่น พวกตนต้อง ทำหน้าที่เพื่อให้อนุชนได้มีโอกาสไปสู่ความเจริญในแนวทางของพระเจ้า เป็นลักษณะ ชาตินิยมแบบผู้ไถ่บาป (Messianist Nationalism) ความคิดอันนี้ได้มีอิทธิพลต่อนักปราชญ์ และนักปฏิบัติทางชาตินิยมของยุโรปเป็นอย่างมาก มีการนำวิธีการแห่ง อุดมคตินี้ไปกระตุ้นชาติตะวันตกในระยะที่เป็นจักรวรรดินิยมล่าเมืองขึ้น คือชาติ ตะวันตกถือว่าชนผิวขาวต้องช่วยเหลือชาติอื่น ชาติคนคือผู้นำ (Messianist) ที่วิเศษกว่าชนชาติอื่น เช่นในเยอรมันมีนิตปราชญ์ทางชาตินิยมที่สำคัญคือ โยฮัน ฟอน แฮร์เคอร์ (Johann Von Herder พ.ศ. 2287 - 2346) ได้เน้นถึงความ บริสุทธิ์ของภาษาเยอรมัน ส่งเสริมความงามความไพเราะของภาษาเยอรมัน²

* ก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรม บุคคลมีความรู้สึกชาตินิยมในลักษณะรักเผ่าพันธุ์ ของตนเหนือกว่าเผ่าพันธุ์อื่น ๆ

¹ Hans Kohn. Its Meaning and History. p.11

² หลวงวิจิตรวาทการ "นโยบายชาตินิยม" วิจิตรวาทการอนุสรณ์
เล่ม 1 หน้า 266

ครั้นมาถึงสมัยของฮิตเลอร์เรื่องอำนาจ ท่านได้เน้นถึงเลือกเยอรมันเป็นเลือกอารยชนที่ดีกว่าพวกอื่น เป็นเหตุให้ลักษณะชาตินิยมของเยอรมันรุนแรงไปสมัยหนึ่ง

ในรัสเซียก็มีความพยายามหาจุดเด่นของตนว่า ตนคือผู้สืบทอดคริสตศาสนาที่แท้จริง และรัสเซียเป็นทั้งชาติที่อยู่ในทวีปยุโรปและทวีปเอเชีย ดังนั้นรัสเซียจึงต้องเป็นผู้นำโลก ในปัจจุบันรัสเซียแสดงลักษณะการกระตุ้นชาตินิยมในความคิดที่ว่าตนเป็นผู้สืบทอดเจตนารมย์อันถูกต้องของลัทธิมาร์กซิส (True Marxism) ฉะนั้นตนต้องเป็นผู้นำในโลกคอมมิวนิสต์

ส่วนความคิดที่ชาวยุโรปได้จากกรีกนั้น คือกรีกมีความคิดในด้านชาติกรีกสูงกว่าชาติอื่น คนที่อยู่ในรัฐต้องรักชาติของรัฐเป็นอันดับแรก ซึ่งลักษณะเช่นนี้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐในลักษณะชาตินิยมนั่นเอง

สำหรับโรมันมีแนวความคิดทางชาตินิยมในลักษณะที่โลกจะมีความสงบได้ก็ต่อเมื่ออยู่ภายใต้การปกครองของโรมัน และได้กฎหมายโรมัน (Roman Peace = Pax Romana) ความคิดอันนี้มุ่งที่จะให้โลกมีหน่วยการปกครองเดียวกัน เป็นความคิดเกี่ยวกับอำนาจสากลซึ่งมีหลายชาติได้นำไปสืบทอดเจตนารมย์ในระยะของการแสวงหาอาณานิคม ตลอดจนจักรวรรดินิยมของบางชาติในปัจจุบัน

แนวความคิดของโรมัน อังกฤษเคยใช้เป็นข้ออ้างในการแสวงหาอาณานิคมว่า เพื่อรักษาความสงบของโลก คือทุกประเทศที่ไม่ใช่เป็นของชนผิวขาวควรอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ* (Pax Britannica) และความคิดลักษณะนี้ไปสู่สหรัฐอเมริกาในสมัยประธานาธิบดีรูสเวลต์ ซึ่งตรงกับช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง สหรัฐอเมริกาได้อธิบายว่าเป็นหน้าที่ของชาวอเมริกันต้องเป็นผู้จัดการเรื่องราวของโลก เพื่อรักษาความสงบและนำความสันติสุขมาสู่โลก สหรัฐอเมริกาต้องเป็นผู้พิทักษ์ คือเป็นตำรวจโลก ความคิดนี้ในสหรัฐอเมริกายังคงดำเนินสืบเนื่องต่อมากระทั่งถึงปัจจุบัน

* อังกฤษเป็นจักรวรรดินิยมเพราะอุดมการณ์ทางชาตินิยมและการอุตสาหกรรมถึงจุดอิ่มตัว

ลักษณะของความคิดในเรื่องอำนาจสากลของโลกนี้ ในค่ายโลกคอมมิวนิสต์ ก็คือแบบเดียวกัน คือโลกจะสงบสุขก็ต่อเมื่อการปกครองตกอยู่ในมือของชนชั้น กรรมกร ซึ่งหมายถึงโลกจะสงบได้ก็เมื่อทั้งโลกเป็นคอมมิวนิสต์ และความคิด อันนี้เองที่ขัดกับชาตินิยมเพราะชาตินิยมมีขอบเขตแห่งดินแดนที่จำกัด ในแง่นี้จึง กล่าวได้ว่าลัทธิชาตินิยมเป็นศัตรูของลัทธิคอมมิวนิสต์ ชาติใดต้องการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ก็ต้องปลุกชาตินิยมขึ้นมา

จากลักษณะของแนวความคิดและการดำเนินการดังกล่าวข้างต้น พบว่า บางแห่งมีการกระตุ้นความเป็นชาตินิยมอย่างรุนแรง แต่บางแห่งชาตินิยมพัฒนาแบบ ค่อยเป็นค่อยไป ชาตินิยมของยุโรปตะวันตก* ยุโรปกลาง และยุโรปตะวันออกจึง มีลักษณะแตกต่างกันออกไปด้วยเหตุดังนี้

ประการแรก ชาตินิยมในยุโรปตะวันตกได้พัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป ชาตินิยมเกิดขึ้นมาเพราะความภูมิใจในผลสำเร็จของประชาชาติตน ภูมิใจใน เอกลักษณ์ของชาติตน เช่นประชาชาติอังกฤษภูมิใจในระบบการปกครองที่มีเสรีภาพ เป็นรัฐอิสระและอยู่บนรากฐานของคำประกาศแห่งสิทธิ พ.ศ. 2232 (Bill of Right 1689) ซึ่งมีนักปราชญ์ทางชาตินิยมที่มีชื่อ คือลอร์ด เฮนรี โบลิงโบรก (Lord Henry Bolingbroke พ.ศ. 2221 - 2293) ล้วนประชาชาติ ฝรั่งเศสมีความภูมิใจในฐานะที่เป็นผู้นำการปฏิวัติยุโรป ทั้งในด้านวัฒนธรรม การ เมือง การปกครองและการทหาร แต่ภายหลังการปฏิวัติ พ.ศ. 2332 (ค.ศ. 1789) ใหม่ ๆ ชาตินิยมในฝรั่งเศสมีลักษณะรุนแรงอยู่บ้าง เพราะผู้นำประเทศต้องการสร้าง สัญญลักษณ์ใหม่แทนระบบเก่าที่ถูกทำลายไป ซึ่งต่างกับชาตินิยมในยุโรปกลางและ ตะวันออก โดยเฉพาะในเยอรมันมีลักษณะความเป็นชาตินิยมที่รุนแรงมาก เพราะ ประชาชนและต่างชาติไม่ยอมรับลักษณะเด่นของตน ชาตินิยมในเยอรมันเป็นสิ่งที่ใหม่ เกิดขึ้นหลังยุโรปตะวันตกรวมศตวรรษ เมื่อเกิดขึ้นแล้วได้พัฒนาอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะได้รับการกระตุ้นในสมัยสงครามนโปเลียน ความรู้สึกทางชาตินิยมเกิดจาก

* รวมถึงสหรัฐอเมริกาด้วย

ปมค้อยของคนที่ต้องพ่ายแพ้แก่ฝรั่งเศส ผู้ปกครองจึงต้องกระตุ้นให้ประชาชนเกิด
ปฏิกิริยาต่อต้านอิทธิพลของต่างชาติ ต้องต่อสู้ขับไล่อิทธิพลของต่างชาติออกไป
โดยเฉพาะอิทธิพลทางทหาร วัฒนธรรมและภาษาที่ชั้นสูงในเยอรมันนิยมชมชอบ
ซึ่งเป็นของฝรั่งเศส ฉะนั้นชาตินิยมจึงมีลักษณะก้าวร้าว ต้องการรวมเยอรมันเป็น
ประเทศและสร้างปมเด่นของชาติออกมาเพื่อสร้างความสนใจให้แก่ประชาชนชาติอื่น
ส่วนในรัสเซียชาตินิยมไม่ปรากฏเด่นชัดเหมือนเยอรมันและฝรั่งเศส จึงมีลักษณะ
ค้อยเป็นค้อยไปเหมือนกับอังกฤษ

ประการที่สอง ในยุโรปตะวันตกส่วนใหญ่ "ชาติ" กับ "รัฐ" มีความ
หมายเหมือนกัน เช่นในอังกฤษและฝรั่งเศส คืออำนาจและดินแดนที่รัฐบาลปกครอง
อยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตรงกับลักษณะทางเชื้อชาติ ประเพณีและวัฒนธรรม จึงเป็น
เหตุให้สิทธิทางการเมืองเป็นของชนส่วนใหญ่ภายในประเทศ ถือว่าคนในรัฐและคน
ในชาติเป็นคนกลุ่มเดียวกันและเหมือนกัน¹ ลักษณะเช่นนี้ชาตินิยมจะไม่รุนแรงเป็น
ชาตินิยมในแง่บวก (Positive Nationalism)

สำหรับดินแดนในยุโรปกลางและตะวันออกนั้น "ชาติ" กับ "รัฐ" ไม่
ค้อยจะมีความหมายอย่างเดียวกัน คือในพุทธศตวรรษที่ 22 ประชาชนมีสิทธิทาง
การเมืองน้อยมาก ส่วนมากยังคงสภาพเป็นทาสติดที่ดิน (Serf) มีความยากจน
ไม่ค่อยมีการค้า มีการโยกย้ายถิ่นที่อยู่เสมอ ๆ จึงเกิดการปะปนกันระหว่างกลุ่ม
ต่าง ๆ ในดินแดนเดียวกัน นอกจากใจกลางรัสเซียและปรัสเซียแล้วดินแดนแถบนี้
ไม่มีรัฐใดที่เข้มแข็ง และมันคงพอที่จะทำให้ประชาชนมีความเป็นอันเดียวกันทางการเมือง
ในเยอรมันมีการปกครองโดยรัฐชนเยอรมันเป็นส่วนใหญ่ แต่ขณะเดียวกันมี

¹ นันทา โชติกะพุกกะ "The Idea of the Nation & the Doctrine
of Nationalism" เอกสาร คำบรรยายเสวนานิยม-ชาตินิยม หน้า 2

ชนชาติอื่นร่วมอยู่ด้วย และชนชาติเยอรมันบางกลุ่มอยู่นอกรัฐที่ปกครองโดยชนชาวเยอรมัน ตกอยู่ใต้การปกครองของชนชาติอื่นก็มี เช่นตกอยู่ใต้ปกครองของโปแลนด์ ปรุสเซียตะวันออก และออสเตรีย-ฮังการี เป็นต้น

ในค่านิยมจักรรัฐเชียมักมีกลุ่มชนชาติเดียวกันปกครอง แต่มีพวกชนชาติสลาฟและชาติอื่น ๆ อาศัยปะปนกันอยู่ภายใต้หน่วยการปกครองของรัฐเชีย ฉะนั้นเมื่ออุดมการณ์ชาตินิยมแพร่หลายเข้าสู่ยุโรปกลางและตะวันออก จึงยากแก่การหาจุดรวมที่จะเป็นพื้นฐานของรัฐ นั่นคือ ในเยอรมันจะใช้พรมแดนเป็นจุดรวมก็ไม่ได้เพราะประกอบด้วยหลายเชื้อชาติ จะใช้เชื้อชาติเป็นจุดรวมก็มีการกระจายหลาย ๆ แห่ง เยอรมันจึงต้องใช้ภาษาเยอรมันในการกระตุ้นชาตินิยม ซึ่งก่อให้เกิดการพิพาทกับชนชั้นปกครองที่นิยมใช้ภาษาฝรั่งเศส วัฒนธรรมฝรั่งเศสเสมอ ๆ

นอกจากนั้นชาตินิยมในพุทธศตวรรษที่ 23 บางกลุ่มอ้างถึงสิทธิในทางประวัติศาสตร์ว่าตนเคยยิ่งใหญ่ในอดีต* บัดนี้ตนมีกำลังเข้มแข็งพอแล้วจึงต้องเรียกร้องดินแดนของตนคืน ในแง่นี้เป็นการสร้างความภูมิใจแก่ชนชาติของตน แต่ความภูมิใจนี้ย่อมจะสร้างความแค้นใจอีกชาติหนึ่ง จึงก่อให้เกิดการต่อสู้ในลักษณะรุนแรงขึ้นมา เป็นชาตินิยมในทางลบ (Negative Nationalism)

ในระยะของการปฏิวัติทั่วยุโรป พ.ศ. 2391 ลักษณะทางชาตินิยมเริ่มแคบลง (Exclusive Nationalism) เพราะความพยายามของแต่ละชาติที่จะยกปัญหาในอดีตซึ่งค้างก็ยอมรับไม่ได้ เช่นความยิ่งใหญ่ของเยอรมัน เยอรมันภูมิใจแต่จะให้ชนชาติสลาฟภูมิใจและยอมรับด้วยไม่ได้ เมื่อเยอรมันมีความตั้งใจจะรวมเป็นประเทศหลังปฏิวัติ พ.ศ. 2391 พวกเยอรมันมีความคิดว่าชนชาติสลาฟไม่ควร

* จะปรากฏเด่นชัดในเมืองเยอรมันมีนโยบายรวมแคว้นเยอรมันต่าง ๆ เป็นประเทศเยอรมัน และอิตาลีมีนโยบายรวมแคว้นต่าง ๆ ในคาบสมุทรอิตาลี เป็นประเทศอิตาลี ในพุทธศตวรรษที่ 25

รวมเป็นชาติ พวกแมกยาร์มีความคิดว่าพวกตนควรอยู่เหนือชนชาติสลาฟ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดการต่อต้านระหว่างกลุ่มชาติขึ้นมา รัฐบาลกลางจึงต้องพยายามทุกทางเพื่อให้เกิดชาตินิยมรุนแรง เป็นผลให้เกิดชาตินิยมในวงแคบกลายเป็นเผด็จการทางชาตินิยมขึ้นในสมัยฮิตเลอร์เรื่องอำนาจ

4. ลักษณะชาตินิยมในเอเชียอาคเนย์

ชาติต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ส่วนใหญ่ตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก ยกเว้นประเทศไทย ในอดีตชาติเหล่านี้ไม่มีลักษณะความเป็นประเทศดังปัจจุบัน เพราะมีการแบ่งเป็นแว่นเล็กแว่นน้อย ตามเผ่าพันธุ์ชนบทรวมเนียม ประเพณีและศาสนา มีเจ้าครองแว่นต่าง ๆ โดยมีอำนาจสิทธิขาด นอกจากบางแว่นที่ไม่มีอำนาจในทางทหารจำเป็นต้องส่งเครื่องบรรณาการให้กับแว่นแว่นที่มีอำนาจมากกว่า แต่หลังจากชาติตะวันตกเข้ามายึดครองเป็นอาณานิคมของคนแล้ว ศูนย์กลางทางการเมืองจึงเกิดขึ้น

เมื่อประชาชนในภูมิภาคนี้ได้รับการศึกษาแบบตะวันตก มีชนพื้นเมืองไปรับการศึกษาจากยุโรปเพิ่มจำนวนมากขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 25 ทำให้ทราบถึงอุดมการณ์แนวความคิดต่าง ๆ เช่น อุดมการณ์ทางประชาธิปไตยที่มุ่งมันจะให้บุคคลมีบทบาทในชุมชนของตน การปกครองโดยประชาชน เพื่อประชาชน และประเทศ ต้องปกครองด้วยชนชาติของตน ไม่ใช่ปล่อยให้ชนชาติอื่นไปตั้งอำนาจปกครองชนชาติของตน ซึ่งเป็นการผิดหลักธรรมชาติและไม่ชอบด้วยเหตุผล ในแง่นี้คือแนวความคิดที่จะปกครองตนเองไม่ต้องการให้ชนต่างชาติมาปกครองตน¹

อุดมการณ์อีกด้านหนึ่งที่นักศึกษาชนพื้นเมืองได้รับ ก็คือการปฏิบัติทางเศรษฐกิจ ซึ่งสะท้อนถึงความคิดเกี่ยวกับการรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับชาติของตน ไม่ควรที่ชาติอื่นจะมากดขี่ข่มเหงและเอารัดเอาเปรียบในทางเศรษฐกิจ

¹ นล. จุลลา งอนรต กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย หน้า 8

เป็นที่ตั้ง ทำให้ประเทศที่เป็นอาณานิคมมีความเป็นอยู่ยากจนลงเรื่อย ๆ ขณะเดียวกันชาติตะวันตกกลับร่ำรวยขึ้น* ความคิดเหล่านี้เป็นจุดกระตุ้นความรู้สึทางชาตินิยมในแง่ของการต่อต้านชาติตะวันตก มีการแสดงออกด้วยการคุกคามชาวยุโรป จะเห็นได้ว่าลักษณะรูปแบบการปกครองเสรีประชาธิปไตยตามแบบตะวันตก บางประเทศในเอเชียอาคเนย์จะปฏิเสธเมื่อชาติของตนได้รับเอกราชแล้ว เช่นในสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า สาธารณรัฐอินโดเนเซีย และประเทศในกลุ่มอินโดจีน เป็นต้น ประเทศเหล่านี้มีความระแวงว่าพวกตะวันตกมีแผนการจะรื้อฟื้นอำนาจของตะวันตกในภูมิภาคนี้ขึ้นมาอีก จึงเกิดชาตินิยมในลักษณะที่ต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตกเกินขีด เพื่อสร้างความเจริญใหม่ของภูมิภาคเอเชียขึ้นมาแทน

ในระยะแรกของการดิ้นรนเพื่อเอกราช เคยมีแนวร่วมต่อต้านอิทธิพลตะวันตกอยู่บ้านในรูปของขบวนการทางศาสนาเป็นส่วนใหญ่ เช่นในมาเลเซียมีขบวนการปฏิรูปศาสนาเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2449 (ค.ศ. 1906) โดยมีจุดประสงค์หลักคือต่อต้านพิธีกรรมทางศาสนาอิสลามที่ไม่ถูกต้อง ไม่ตรงตามหลักการของอิสลามที่แท้จริง เพราะชาติตะวันตกได้นำเอาพิธีกรรมทางคริสต์ศาสนาเข้ามาเผยแพร่ปะปนอยู่ด้วย ในพม่าก็ทำนองเดียวกันระยะแรกมีการจัดตั้งสมาคมยุวพุทธ (Young Men's Buddhist Association) เพื่อสั่งสอนศีลธรรมที่กำลังเสื่อมโทรมลงเรื่อย ๆ แต่ต่อมาจุดประสงค์ของสมาคมนี้ได้เปลี่ยนรูปแบบกระตุ้นความรู้สึทางชาตินิยม ในเมื่ออังกฤษได้กระตุ้นพวกฉิ่น คะฉิ่น กะเหรี่ยง และพวกฉาน (ไทยใหญ่) ให้ศึกษาคริสต์ศาสนาและให้สิทธิพิเศษในด้านความเป็นทหาร ค่ำรวจ

* อุทุมการณ์ที่กล่าวว่า การยึดประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้เป็นอาณานิคมนั้น เป็นหน้าที่ของชาตินิยมผิวขาวที่ต้องสร้างความเจริญแก่ชนชาติที่ค่อนกว่า ความจริงคือผลประโยชน์ของชาติตะวันตกที่จะได้รับจากภูมิภาคนี้มากกว่า สังเกตได้ว่า ทุกครั้งที่เกิดมีกรณีพิพาทระหว่างชาติตะวันตกเกี่ยวกับภูมิภาคนี้ หรือส่วนอื่น ๆ ของเอเชีย ชาติตะวันตกมักจะตกลงกันได้เมื่อสามารถแบ่งผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

เพื่อสร้างฐานอำนาจในการปราบปรามกบฏชาวพม่า

ในอินโดเนเซียก็แบบเดียวกัน คือระยะแรกเป็นการรวมตัวของขบวนการที่อาศัยศาสนาและวัฒนธรรมเป็นแนวต่อสู้เพื่อกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมในหมู่ประชาชน เพราะอินโดเนเซียมีพื้นฐานในด้านการกดขี่จากจักรวรรดินิยมฮอลันดาอย่างรุนแรง ฮอลันดาได้พยายามทำลายศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างมาก ขบวนการแรกที่เกิดขึ้นในอินโดเนเซียคือรวมพลังอิสลาม (Sarekat Islam)¹ ขบวนการนี้ได้เน้นถึงวัฒนธรรมของอิสลามที่บริสุทธิ์และสร้างความรู้เรื่องแก่อินโดเนเซียในอดีต การทำลายวัฒนธรรมอิสลามที่ฮอลันดาปฏิบัติอยู่นั้นคือการทำลายอินโดเนเซีย ซึ่งต่อมาเมื่อประชาชนเริ่มสำนึกถึงภัยอันตรายจากการทำลายล้างศาสนาของฮอลันดาแล้ว ซูการ์โน จึงได้ตั้งขบวนการทางชาตินิยมโดยเฉพาะ คือพรรคชาตินิยมอินโดเนเซีย (Indonesian Nationalist Party) กระตุ้นความรู้สึกในความเป็นชาติ และต่อสู้กับฮอลันดาเพื่อความเป็นเอกราชของอินโดเนเซียขึ้นมา

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าลักษณะชาตินิยมในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์เกิดขึ้นมา เพราะความต้องการคืนชนชาติของตนหลุดพ้นจากการปกครองโดยชนต่างชาติ เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่สองขึ้น ญี่ปุ่นประสพชัยชนะในระยะแรก ๆ ยิ่งกระตุ้นความรู้สึกในอันที่จะปกครองตนเองและชาติต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้เสื่อมความศรัทธาต่อชาติตะวันตกที่ไม่สามารถต่อต้านญี่ปุ่นซึ่งเป็นชาติเอเชียได้ กลุ่มต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้จึงทวีความรุนแรงในการเรียกร้องเอกราชของตน ชาตินิยมจึงเกิดในลักษณะรุนแรงมากแม้ว่าจะได้รับเอกราชมาแล้วภายหลังสงครามก็ตาม ประเทศเหล่านั้นยังมีความระแวงสงสัยว่าชาติตะวันตกมีแผนการที่จะรื้อฟื้นอำนาจของตนขึ้นมาอีก ซึ่งเป็นการกระตุ้นชาตินิยมให้ดำเนินงานสร้างชาติในระยะต่อมาและเกิดเป็นชาตินิยมในลักษณะก้าวร้าวที่พยายามหาจุดเด่นให้กับชาติของตน โดยเฉพาะในประเทศอินโดเนเซีย

¹ "Indonesia" Encyclopedia Americana. V.15, p.91.

จะปรากฏชัดเจนมากในสมัยของชูการ์โน เรื่องอำนาจ มีการถอนตัวออกจากสมาชิกสหประชาชาติ และหันมาสร้างแนวร่วมใหม่ คือมีความคิดที่จะสร้างสหประชาชาติของกลุ่มประเทศค่อยพัฒนาขึ้นมาในอินโดเนเซียแทนที่สหประชาชาติในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะอินโดเนเซียมีการต่อสู้กันรบเพื่อเอกราชบนพื้นฐานของชีวิตชนพื้นเมือง ดอนลันดาไม่ได้ปล่อยให้อินโดเนเซียเป็นเอกราชอย่างเช่นอังกฤษได้ปลดปล่อยอาณานิคมของตน

สำหรับลักษณะชาตินิยมของประเทศไทยไม่รุนแรงเท่ากับชาติอื่น ๆ ในภูมิภาคนี้ เพราะประเทศไทยไม่เคยตกเป็นอาณานิคมของชาติใด ความรู้สึกชาตินิยมในระยะแรกก็คือความรักชาติ รัฐต้องอาศัยวิธีการสร้างศรัทธาให้ประชาชนได้เห็น ประชาชนจึงจะมีความรู้สึกทางชาตินิยมขึ้นมา เช่นในสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงกระตุ้นโดยพระบรมราโชวาท พระราชนิพนธ์ และบทปลุกใจ เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงภัยร้ายแรงที่จะเกิดกับประเทศไทย โดยเฉพาะภัยจากการแข่งขันเพื่ออำนาจของชาติตะวันตก และภัยทางเศรษฐกิจจากคนจีนภายในประเทศ ครั้นมาถึงสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2487 ประเทศต่าง ๆ ตกอยู่ในภาวะสงคราม ท่านต้องกระตุ้นความรู้สึกทางชาตินิยมขึ้นมาเพื่อความปลอดภัยของประเทศไทย การสร้างชาติโดยใช้พื้นฐานในทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ คือ การเรียกรองดินแดนคืน การแก้ไขสนธิสัญญาที่เสียเปรียบต่าง ๆ ในทางเศรษฐกิจ การกระตุ้นให้ประชาชนพึ่งตนเอง จากัดอาชีพสำหรับคนต่างด้าว * มีการสร้างชาติอย่างขนานใหญ่ เพื่อความมั่นคงแก่ประเทศชาติ มีการประกาศนโยบายความเป็นกลางของประเทศไทย แต่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ไม่สามารถนำประเทศให้รอดพ้นจากภัยสงครามโลกครั้งที่สองได้

* การจำกัดอาชีพสำหรับคนต่างด้าว ส่วนใหญ่จะกระทบกระเทือนต่อชาวจีนในประเทศไทยมากกว่าชนชาติอื่น ๆ

บทที่ 2

ลักษณะและนโยบายชาตินิยมก่อน พ.ศ. 2475

1. สภาพทางการเมืองทั่ว ๆ ไปหลังจากประเทศไทยปรับตัวเข้าสู่ยุคใหม่

พุทธศตวรรษที่ 24 บรรดาชาติตะวันตกได้แผ่ขยายอิทธิพลและคุกคามความมั่นคงของประเทศต่าง ๆ ในเอเชียรุนแรงมาก เพราะลักษณะของชาตินิยมในตะวันตกเริ่มแคลงหลังจากการปฏิวัติทั่วยุโรป พ.ศ. 2391 จักรพรรดินิยมตะวันตกได้เข้าครอบครองชาติต่าง ๆ ในเอเชียอาคเนย์เป็นอาณานิคม ยกเว้นประเทศไทย แต่ก็มีได้อยู่ในช้อยกเว้นที่ชาติตะวันตกจะไม่มีแผนการณียึดครอง ดังนั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ปี พ.ศ. 2394 พระองค์ทรงตระหนักถึงอันตรายจากลัทธิจักรวรรดินิยม ทรงเปลี่ยนแปลงนโยบายการต่างประเทศเสียใหม่ คือเปลี่ยนท่าทีของรัฐบาลไทยที่เคยยินยอมอยู่โดดเดี่ยวในรัชกาลก่อน ๆ หันมาดำเนินนโยบายโอนอ่อนผ่อนตาม (Accommodation) กับประเทศตะวันตกมากขึ้น¹ พระองค์ทรงเปิดประเทศทำการติดต่อกับชาติตะวันตก มีการทำสนธิสัญญาทางไมตรีและพาณิชย์กับอังกฤษเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2398 ซึ่งถือได้ว่าเป็นการทำสนธิสัญญาแบบใหม่ และกลายเป็นแบบอย่างแก่การทำสนธิสัญญาทางไมตรี และพาณิชย์กับชาติอื่น ๆ ในยุโรป อเมริกา และญี่ปุ่น

หลังจากเปิดประตูทางการค้ากับประเทศตะวันตก อิทธิพลตะวันตกได้เริ่มเข้ามามีผลกระทบต่อการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของประเทศไทยอย่างมาก เช่น ความคิดทางการเมืองในลักษณะประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม การค้าระหว่างประเทศ การศึกษา ภาษาและวิทยาการสมัยใหม่ ๆ เป็นต้น

¹ สกีส ชันติวรพงศ์ ความสัมพันธ์ของไทยกับประเทศตะวันตก หน้า 20

ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าในรัชกาลที่ 4 ประเทศไทยเริ่มปรับตัวเข้าสู่ยุคใหม่ และนับได้ว่าพระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ทรงตระหนักถึงความมั่นคงของชาติว่าจะเกิดขึ้นได้ด้วยการปรับปรุงประเทศตามแบบอย่างตะวันตก ในด้านการเมืองพระองค์โปรดให้พระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นวิฆณุวาทนิภาธร กับ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ไปดูลักษณะการปกครองของอังกฤษที่สิงคโปร์ เมื่อ พ.ศ. 2404 เพื่อเตรียมรับวัฒนธรรมใหม่ทางการเมืองตามแบบตะวันตกที่พระองค์ทรงวางพื้นฐานขึ้นมาในประเทศไทย

ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ การเมืองระหว่างประเทศเริ่มประสบความสำเร็จ เพราะประเทศมหาอำนาจตะวันตกได้ขยายลัทธิจักรวรรดินิยมออกไปกว้างขวางมากขึ้น * ด้วยเหตุนี้พระองค์ทรงต้องดำเนินนโยบายของประเทศอย่างสุขุมรอบคอบ การเมืองภายในประเทศก็ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากสมัยรัชกาลที่ 4 นั่นคือ พระองค์ได้ทรงปฏิรูปการปกครอง การเมือง ให้ทันสมัยตามแบบตะวันตกโดยเริ่มจากราชสำนักก่อน มีการตั้งสภาที่ปรึกษา (State Council) เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2417 และสภาองคมนตรี (Privy Council) เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม ปีเดียวกัน เพื่อให้ข้าราชการ ขุนนาง ได้มีโอกาสถวายคำปรึกษาข้อราชการและความคิดเห็นต่าง ๆ แต่ไม่ประสบผลสำเร็จตามพระราชประสงค์ เนื่องจากสมาชิกสภาส่วนใหญ่ได้รับการอบรมตามแบบประเพณีเก่า เคารพบูชาพระเจ้าแผ่นดินดุจเจ้านิเวศ ปฏิบัติตามคำ

* ในเอเชียอาคเนย์นั้น พม่าตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษอย่างสมบูรณ์ พ.ศ. 2428 และกำลังขยายตัวอย่างเต็มที่ในอันที่จะได้รัฐต่าง ๆ ในแหลมมลายู ส่วนฝรั่งเศสได้เข้าครอบครองดินแดนญวนทั้งหมดใน พ.ศ. 2427 และกำลังดำเนินนโยบายที่จะเข้าครอบครองดินแดนลาวและเขมร

รับสั่งของพระองค์อย่างเทียวไม่ค่อยมีใครกล้าแสดงความเห็นของคนในที่ประชุม
 บางท่านให้เหตุผลว่าการที่สภาทั้งสองไม่ประสบผลสำเร็จก็เพราะสภานี้ทรงตั้งขึ้น
 มาเพื่อถ่วงดุลอำนาจของสมเด็จพระยาครีสุทธีวงศ์ อดีตผู้สำเร็จราชการแทน
 พระองค์ จึงไม่มีใครกล้าแสดงความคิดเห็น จำเป็นต้องเลิกไปโดยปริยาย แต่
 การพัฒนาทางการเมืองก็มีได้หยุดชะงักเพราะความล้มเหลวของสภาทั้งสอง นั่นคือ
 ในปี พ.ศ. 2427 (ร.ศ. 103) ได้มีชนกลุ่มหนึ่งประกอบด้วยเจ้านายและ
 ข้าราชการ 11 นาย อาทิพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนเรศวรฤทธิ์ พระเจ้า
 บรมวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ฯ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิศุภกิจนุกิจ
 พระองค์เจ้าปฤษฎางค์ นายนกแก้ว ศุภเสนี หลวงเกษมยาเวร (สุน สตราภัย)
 เป็นต้น ได้เข้าชื่อถวายหนังสือกราบบังคมทูลความเห็นขอให้ทรงจัดการเปลี่ยนแปลง
 ราชการแผ่นดิน ด้วยเหตุผลว่าภัยอันตรายที่จะมีมานั้นต้องมาจากข้างนอก
 พระราชอาณาเขตและจะมาจากประเทศที่มีอำนาจมากกว่ากรุงสยาม¹ มีข้อสังเกต
 อยู่บางประการเกี่ยวกับหนังสือกราบบังคมทูลของขุนนางและข้าราชการดังกล่าวคือ

ประการแรก หนังสือกราบบังคมทูลดังกล่าวนี้จะเรียกอาณาจักรไทยว่า
 "พระราชอาณาเขตสยาม" อันหมายถึงดินแดนของประเทศไทยทั้งหมดที่อยู่ภายใต้
 การคุ้มครองของรัฐบาลไทยทั้งโดยพฤตินัยและนิตินัย ในแง่หนึ่งเป็นการแสดงลักษณะ
 ชาตินิยมออกมาในรูปแบบของการรักชาติ รักดินแดนที่รัฐบาลของคนมีอำนาจและมี
 ส่วนในการปกครอง รักที่จะปกป้องอำนาจอธิปไตยและรักษาสภาพเดิมของอาณาเขต
 ทั้งหมดที่รัฐบาลของคนมีส่วนในการกำหนดนโยบาย

ประการที่สอง คณะผู้ถวายหนังสือกราบบังคมทูลดังกล่าวมีความเข้าใจถึง
 อันตรายที่พึงจะได้รับจากจักรวรรดินิยมตะวันตก และสามารถอธิบายลักษณะหนึ่งของ
 ชาตินิยมตะวันตกในแง่ที่ว่าชนผิวขาวเป็นชาติที่เหนือกว่าชนชาติเอเชีย ฉะนั้นชน

¹ กรมศิลปากร เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลความเห็นจัดการ
 เปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน ร.ศ. 103 หน้า 3

ผิวขาวถือว่าเป็นหน้าที่ของคนที่ต้องสร้างความเจริญแก่ชนชาติเอเชีย และการยึดครองชนชาติเอเชียขึ้นเพื่อป้องกันอันตรายที่จะมีมาถึงมวลมนุษยชาติ เป็นการรักษาความสงบ นั่นคือ อุดมการณ์ทางชาตินิยมแบบผู้ไถ่บาป (Messianist Nationalism) กับอุดมการณ์ในแง่ที่ว่าโลกจะสงบปราศจากโจรผู้ร้ายก็ต่อเมื่ออยู่ภายใต้กฎหมาย และการปกครองเดียวกัน แต่ความจริงอุดมการณ์ทั้งกล่าวนั้นเป็นเพียงข้ออ้างเพื่อชนชาติอื่นไม่สามารถโจมตีว่าจักรวรรดินิยมเป็นระบบที่ขาดคุณธรรม

ฉะนั้นเพื่อให้ชาติตะวันตกสามารถอ้างความไม่เจริญของอาณาจักรไทย เป็นเหตุในการยึดครองดินแดนภายใต้พระราชอาณาเขตไทย คณะผู้ถวายหนังสือกราบทูลจึงเสนอให้มีการจัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดินเสีย ซึ่งเรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความมั่นคงของชาติตลอดเวลา พระองค์เองก็ทรงเข้าใจถึงภัยของบ้านเมืองที่จะได้รับจากจักรวรรดินิยม หากพระองค์ไม่ทรงจัดการบ้านเมืองให้เรียบร้อย ปล่อยให้หละหลวมอยู่เช่นนั้น บางทีอาจจะถึงขั้นเสียอิสรภาพก็ได้¹ ดังนั้นหลังจากนั้นไม่นานพระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้การปฏิรูปโครงสร้างของรัฐบาลเสียใหม่ในปี พ.ศ. 2435 โดยพระองค์ทรงแถลงพระบรมราชาธิบายเกี่ยวกับการแก้ไขการปกครองแผ่นดินว่า

ถ้าจะเทียบตำแหน่งสมุหพระกลาโหม สมุหนายกในเวลานี้กับตำแหน่ง
เสนาบดีในประเทศฝรั่งที่มีอยู่ ก็ต้องนับว่าเป็นเสนาบดีว่าการบ้าน
การเมืองด้วย เสนาบดีว่าการกระทรวงยุติธรรมด้วย เสนาบดีว่าการ

¹ กระทรวงมหาดไทย พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5 ที่เกี่ยวกับภารกิจ
ของกระทรวงมหาดไทย หน้า 62

ทหารด้วย เสนาบดีว่าการคลังด้วย รวบรวมกันอยู่ในคนเดียวกัน
เป็นเสนาบดีถึง 4 - 5 ตำแหน่ง ดังนั้นการจึงได้สืบสนธิฐานไว้
ใคร่ตลอดไปได้¹

เพื่อการทำงานให้ได้คล่องตัวเหมาะสมกับสถานการณ์ของประเทศที่ต้อง
สนองความต้องการของสังคมอันสลับซับซ้อนขึ้นเรื่อย ๆ และแก้ไขความอ่อนแอ
ทางการเมือง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้แบ่ง
กระทรวงต่าง ๆ ออกเป็น 12 กระทรวง ในปี พ.ศ. 2435 คือกระทรวง
กลาโหม กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงคลัง กระทรวงวัง กระทรวง
นครบาล กระทรวงโยธาธิการ กระทรวงธรรมการ กระทรวงยุติธรรม
กระทรวงเกษตรพาณิชย์การ กระทรวงมณฑลราชกร กระทรวงมหาดไทย กระทรวง
ยุติธรรม และกระทรวงยุทธานุภาพการ

ในปี พ.ศ. 2437 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
สถาปนาระบบการปกครองแบบเทศาภิบาล* แทนระบบกินเมือง ในลักษณะที่จัด
ให้มีหน่วยบริหารราชการส่วนภูมิภาคด้วยวิธีรวมเมือง 5 - 6 เมืองหรือมากกว่า
นั้นจัดเป็นมณฑลแล้วส่งข้าราชการที่มียศตำแหน่ง เสนาบดีกับเจ้าเมืองไปอยู่ประจำ²

¹ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชดำรัสในพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครอง
แผ่นดิน หน้า 5

* น่าสังเกตว่าการจัดระบบการปกครองแบบเทศาภิบาลนั้นเริ่มจากดินแดนที่
อยู่ใกล้เมืองหลวงก่อน ก็ครั้งแรกจัดใน 4 มณฑลมี มณฑลพิษณุโลก มณฑล
ปราจีนบุรี มณฑลราชบุรี และมณฑลนครราชสีมา แล้วค่อย ๆ ขยายออกไปสู่
ดินแดนที่อยู่ห่างไกล มณฑลสุดท้ายคือ มณฑลปัตตานี

² อุดล จิระสวัสดิ์ สภาพทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ
ไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 3

ซึ่งเท่ากับวิกรอนอำนาจส่วนท้องถิ่นและรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง เพื่อสร้างความ
เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพระราชอาณาจักรสยามโดยมีพระราชอาณาเขตที่แน่นอน
แม้จะมีอุปสรรคบ้างในระยะแรก ๆ เพราะการสูญเสียอำนาจของเจ้าเมืองเดิม
แต่ระบบการปกครองแบบเทศาภิบาลก็สามารถผ่านอุปสรรคไปได้ จนกล่าวได้ว่าใน
ปี พ.ศ. 2458 รัฐบาลกลางได้เข้ามามีอำนาจจัดการปกครองพร้อมกับรับผิดชอบใน
สวัสดิภาพของหัวเมืองทุกแห่งทั่วประเทศ เท่ากับประเทศไทยได้รวมกันเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกัน มีอาณาเขตของความเป็นรัฐที่สมบูรณ์และชัดเจนขึ้นมา ด้วยเหตุนี้เมื่อ
ล่วงมาถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงถือเป็น
พระราชภาระที่จะต้องกระตุ้นความเป็นชาติของชาวไทยให้สำนึกในหน้าที่ของ
พลเมืองไทย

2. องค์ประกอบที่ก่อให้เกิดนโยบายชาตินิยมสมัยรัชกาลที่ 6

จากความหมายของชาตินิยมที่กล่าวมาในบทต้นได้แยกประเด็นความเข้าใจ
และพื้นฐานทางชาตินิยมเป็น 2 นัย คือชาตินิยมทางการเมืองการปกครองและ
ชาตินิยมทางเศรษฐกิจ ทั้งสองนัยนี้เมื่อจะศึกษาเกี่ยวกับนโยบายทางชาตินิยมไม่
สามารถจะแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาดได้ นโยบายชาตินิยมที่จะนำไปสู่ความ
รุนแรงหรือผ่อนคลายความรุนแรงทั้งในเชิงอุดมการณ์และในเชิงปฏิบัติย่อมขึ้นอยู่กับ
ปัจจัยทั้งสองนัยดังกล่าว

ประการแรก การเมืองการปกครองในพุทธศตวรรษที่ 24 และ 25 ถือ
ได้ว่าพลังในค่านิยมทางประชาธิปไตย มีส่วนกระตุ้นให้เกิดความรุนแรงในทาง
ชาตินิยม¹ เป็นตัวกำหนดให้บุคคลเข้าใจถึงภาระหน้าที่ของคนในอันที่จะเข้าไปมี
ส่วนในการปกครอง การรักษาและป้องกันผลประโยชน์ของชาติคนมากกว่าที่ยอมให้
ชนต่างชาติมาปกครอง ปกป้องรักษาผลประโยชน์ของชาติคน

¹ นล. จุลลา งอนรท กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมใน
ประเทศไทย หน้า 7

สภาพการทางการเมืองการปกครองของไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงมาตั้งแต่การ
ปรับตัวเข้าสู่ยุคใหม่และได้พัฒนาขึ้นเรื่อยมา ทำให้กลุ่มชนที่เรียกว่าปัญญาชนรุ่นใหม่
มีการตื่นตัวในรูปแบบการเมืองใหม่มีความปรารถนาจะเข้ามามีส่วนในการบริหาร
ประเทศ ประกอบกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปการปกครอง
ให้เป็นระบบเทศบาล ประเทศไทยจึงมีอาณาเขตที่แน่นอนและชัดเจนขึ้น ครั้นมา
ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสถานการณ์ของโลกก็กำลังใกล้ถึง
จุดระเบิดของสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง พระองค์ทรงเคยผ่านการศึกษามาจากประเทศ
อังกฤษ ทรงเข้าใจสถานการณ์ของโลกเป็นอย่างดี ดังนั้นเพื่อกระตุ้นเตือนให้
ประชาชนชาวไทยมีความสำนึกในหน้าที่ให้เกิดความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และ
พระมหากษัตริย์ พระองค์ทรงดำเนินนโยบายทางชาตินิยมขึ้น

ประการที่สอง การเศรษฐกิจในพุทธศตวรรษที่ 24 และ 25 มีพลัง
ความคิดในทางการปฏิวัติเศรษฐกิจได้แพร่หลายทั่วไป มีการแข่งขันแสวงหาผล
ประโยชน์ทางเศรษฐกิจทั้งประโยชน์ส่วนตัวและเพื่อความมั่นคงของชาติตน มีการ
เข้าแทรกแซงกิจการภายในของประเทศต่าง ๆ มีการเข้าควบคุมปัจจัยการผลิต
วัตถุดิบในดินแดนต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศที่ถือความเจริญทั้งหลาย แม้บาง
ประเทศจะไม่ถูกเข้าครอบครองโดยตรงเช่นประเทศไทย แต่ก็ต้องเสียเปรียบใน
ทางการเมือง การศาล และการเศรษฐกิจทุกด้านทุกรูปแบบเนื่องจากสนธิสัญญา
เสียเปรียบ นอกจากเสียเปรียบทางเศรษฐกิจจากชาติตะวันตกแล้ว ยังต้อง
เสียเปรียบกับคนจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในประเทศอีกด้วย

จากพลังทั้งสองประการดังกล่าวนี้เองที่ก่อให้เกิดการตื่นตัวในการพิทักษ์
ผลประโยชน์ของชาติในหมู่ชาวไทย ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลเอื้ออำนวยซึ่ง
กันและกันลัทธิชาตินิยมในเมืองไทยจึงปรากฏชัดเจนขึ้นมา

3. การแพร่หลายของลัทธิจักรวรรดินิยม ✓

ชาตินิยมอ่านาจารย์โรเบิร์ตจักรวรรดินิยมรุ่นแรกเข้าสู่เอเชียอาคเนย์ในกลาง
พุทธศตวรรษที่ 20 คือ ปอร์ตุเกสและสเปน แต่การขยายตัวยุคแรก ๆ ของ

จักรวรรดินิยมตะวันตกมิได้กระทบกระเทือนต่อเอกราชของพระราชอาณาจักรไทย โดยตรง มีอยู่บ้างก็ในลักษณะการสูญเสียสิทธิอันพึงได้ต่อเครื่องราชบรรณาการ เช่น จากมะละกา

✓ จักรวรรดินิยมตะวันตกที่มีผลกระทบกระเทือนต่อเอกราช บุรณภาพแห่งดินแดนและสิทธิอันพึงมีพึงได้ต่อการปกครองหัวเมืองประเทศราชที่แท้จริงเป็นจักรวรรดินิยมรุ่นใหม่ เป็นมหาอำนาจใหม่ที่ขึ้นมาแทนที่มหาอำนาจทางทะเลเดิม ซึ่งมีอำนาจทางเศรษฐกิจ มีแสนยานุภาพทางทหารที่พร้อมมูลด้วยเทคนิคสมัยใหม่ และแทนที่จะขยายจักรวรรดินิยมเพื่อประโยชน์ทางการค้าค่านเคี้ยว มีพลังทางการเมืองอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมเข้ามาเผยแพร่อีกด้วย เป็นลักษณะของจักรวรรดินิยมที่เจือปนด้วยลัทธิชาตินิยมที่ถือว่า เป็นหน้าที่ของชนผิวขาวจะต้องช่วยเหลือชนชาติอื่นที่ขาดความเจริญ ชาตินิยมขาวยอมเหนือกว่าชาติอื่นและโลกจะมีความสงบได้ก็เมื่ออยู่ภายใต้กฎหมาย วัฒนธรรม ศาสนาเดียวกันกับประเทศของตน หรืออย่างน้อยก็อยู่ใต้การปกครองของชนผิวขาวด้วยกัน

มหาอำนาจในยุคจักรวรรดินิยมใหม่ที่เข้าสู่เอเชียอาคเนย์เริ่มด้วยฮอลันดา เข้ายึดครองหมู่เกาะอินเดียนตะวันออกในปี พ.ศ. 2342 และตามด้วยมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่ซึ่งกำลังเป็นคู่แข่งในเรื่องผลประโยชน์ทางตะวันออกและตะวันออกไกล นั่นคืออังกฤษกับฝรั่งเศส โดยเฉพาะอังกฤษได้มีอำนาจทางทะเลและพยายามแผ่อำนาจเข้ามาในอินเดียจนสามารถขจัดอิทธิพลของฝรั่งเศสจากอินเดียได้สำเร็จ เมื่อฝรั่งเศสแพ้ในสงครามกับอังกฤษปี พ.ศ. 2299 - 2306

สำหรับฝรั่งเศสนั้น ท่านเคอ แวเรียน (De Vergennes) เสนาบดีต่างประเทศสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 เคยเสนอโครงการโคชินไชนา* เป็นที่มั่น

*คือแคว้นอันนัม ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามในปัจจุบัน

เพื่อชิงการค้ากับอังกฤษ แต่ถูกคัดค้านจากราชสำนักว่าจะเสียเงินโดยไม่คุ้มค่า¹ ฉะนั้นเมื่อตัวเองถูกคัดสิทธิพลในอินเดียบนเชิงแล้ว แผนการณ์ยึดครองโคชินไชนาจึงถูกนำมาพิจารณาอีกครั้ง

เอ็ม กานีเยร์ (M. Garnier) นายทหารผู้มีหน้าที่สำรวจภูมิประเทศในแหลมอินโดจีน ได้เปรียบลักษณะของภูมิภาคนี้ว่าคล้ายฝ่ามือ มีแม่น้ำ 5 สายที่เทียบได้กับนิ้วมือ คือแม่น้ำอิรวดี แม่น้ำสาละวิน แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำโขง และแม่น้ำแคว ท่านผู้นี้ได้เสนอต่อรัฐบาลฝรั่งเศสว่าดินแดนในลุ่มน้ำเหล่านี้ควรจะตั้งตกอยู่ในอำนาจของฝรั่งเศส มิฉะนั้นจะถือว่าเป็นขอบกพร่องอย่างร้ายแรงในรัฐประศาสน์นโยบาย² นั่นคือแผนอันใหม่นี้มิใช่ฝรั่งเศสจะเข้ายึดครองแต่เฉพาะแคว้นโคชินไชนาเท่านั้น แต่ฝรั่งเศสมุ่งจะยึดครองแหลมอินโดจีนทั้งหมด แผนอันนี้ฝรั่งเศสไม่สามารถดำเนินได้ทันทีเพราะมีอังกฤษคอยสร้างอุปสรรคให้กับตนตลอดเวลา อังกฤษได้ขยายอิทธิพลเข้าสู่แหลมมะลายูและพม่า โดยได้เข้าครอบครองเกาะปีนัง ในปี พ.ศ. 2329 สิงคโปร์ปี พ.ศ. 2362 เป็นเหตุให้ฝรั่งเศสต้องรีบยึดโคชินไชนาไว้เป็นอาณานิคมของตนในปี พ.ศ. 2402 และได้ทำสนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์อารักขาภักษามุขา เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2406 ซึ่งขณะนั้นกัมพูชาเป็นประเทศราชของไทย³

¹ สวรรค์ สุวรรณโชติ ประเทศไทยกับปัญหาเมืองจันทบุรีและตราดที่ฝรั่งเศสยึดครองระหว่างปี พ.ศ. 2436 - 2449 หน้า 13

² ก. หน้า 19

³ วรณไวทยากร "วันฉิมไทยเรื่องประวัติการทูตไทย" นราธิปพงศ์ประพันธ์ หน้า 97

ปี พ.ศ. 2429 อังกฤษเข้าครอบครองพม่าทั้งหมด ทำให้ประเทศไทย ตกอยู่ในวงล้อมของมหาอำนาจตะวันตกทุกด้าน และปีนี้อังกฤษได้นำเอาแผนที่ที่นายเคอ ลาเนสซัง ได้พิมพ์หนังสือการขยายตัวทางอาณานิคมของฝรั่งเศส ซึ่งรัฐบาลฝรั่งเศสรับไป ดำเนินเป็นนโยบายในการที่จะขยายจักรวรรดินิยมในอัฟริกาและเอเชียโดยเป็น คู่แข่งกับอังกฤษ

เมื่ออังกฤษได้เข้าครอบครองพม่า และฝรั่งเศสเข้าครอบครองโคชินไชน่า และกัมพูชาแล้ว การขยายตัวอีกขั้นหนึ่งก็เข้ามาถึงประเทศไทย นับเป็นจุด ล่อแหลม และอันตรายต่อเอกราชของชาติเป็นอย่างยิ่งถึงพระราชหัตถเลขาของ รัชกาลที่ 5 ตอนหนึ่ง

เขตแดนเราแต่ก่อนติดต่อกับประเทศซึ่งมีชนบทธรรมเนียมบ้านเมืองและ กำลังคล้ายคลึงกันโดยรอบ แต่บัดนี้ฝ่ายตะวันออกโอบขึ้นไปเหนือตก เป็นของฝรั่งเศส เมื่อเรากำลังอยู่ท่ามกลางประเทศซึ่งการปกครอง อย่างกวตขัน และมีกำลังมากกว่าเจ้าของเดิมโดยรอบ ย่อมมีการ เกี่ยวข้องในปลายเขตแดนอยู่เสมอ¹

ในระหว่าง พ.ศ. 2429 - 2439 ประเทศไทยต้องเผชิญภัยกับอันตราย ที่เกิดจากการแย่งอาณานิคมระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศส นั่นคือฝรั่งเศสมีความคิดที่ จะใช้แม่น้ำโขงเป็นเส้นทางลำเลียงสินค้าลงมาจากประเทศจีน ซึ่งต้องกระทบกับ อิทธิพลของอังกฤษในพม่า ฉะนั้นทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีในอนุสัญญา สากลปรมณีย์ระหว่างประเทศตั้งแต่ พ.ศ. 2428 นับว่าได้รับการรับรองจาก

¹ กระทรวงมหาดไทย สำเนาพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 148

นานาชาติแล้วก็ตาม แต่กฎหมายระหว่างประเทศในยุโรปสมัยนั้นใช้เฉพาะประเทศที่เป็นคริสเตียนเท่านั้น¹ การขยายตัวทางจักรวรรดินิยมฝรั่งเศสจึงขยายตัวเข้ามาในดินแดนไทยอีก ประเทศไทยต้องสูญเสียดินแดนหลายครั้งในเวลาต่อมา

ปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกต่อเอเชียอาคเนย์ได้ผ่อนคลายลง เมื่ออังกฤษกับฝรั่งเศสสามารถตกลงทางทหารในปี พ.ศ. 2439* โดยถือเส้นร่องน้ำลึกของแม่น้ำโขงเป็นเส้นเขตแดน และมีข้อสัญญาที่แสดงว่าฝรั่งเศสกับอังกฤษจะไม่สู้รบในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเมืองไทย ดังข้อความตกลงที่สำคัญคือ

1. รัฐบาลฝรั่งเศสและรัฐบาลอังกฤษรับสัญญาว่าจะไม่ส่งกองทัพเข้ามาภายในภูมิภาคระหว่างแม่น้ำโขงกับภูเขาคะนาวศรี โดยไม่ได้รับความยินยอมของอีกฝ่ายหนึ่ง และว่าจะไม่ขอให้คนชาติของตนในภูมิภาคนั้นได้รับเอกสิทธิหรือผลประโยชน์พิเศษยิ่งกว่าคนชาติของอีกฝ่ายหนึ่งได้รับ

2. ทั้งนี้ไม่ขัดขวางต่อการกระทำใด ๆ อื่นทั้งสองฝ่ายจะได้ตกลงกัน และซึ่งเห็นว่าเป็นเพื่อรักษาเอกราชของไทยไว้ แต่จะไปทำความตกลงกับประเทศที่สามในข้อที่ทั้งสองฝ่ายห้ามตนเองไว้โดยปฏิญานี้ไม่ได้²

¹ วรรณไวทยากร "วันชัยไทยเรื่องประวัติการทูตไทย" นราธิปพงศ์ประพันธ์ หน้า 100

* ในปี พ.ศ. 2439 อังกฤษกับฝรั่งเศสได้เซ็นสัญญาทำความเข้าใจกัน (Anglo - French Intente) เกี่ยวกับการขยายตัวทางอาณานิคมในแอฟริกา เขตแม่น้ำไนเจอร์ตอนล่างและตูนิส พร้อมกันนั้นได้ตกลงเกี่ยวกับดินแดนในเอเชียบูรพา ตั้งแต่เหนือประเทศไทยขึ้นไป

² วรรณไวทยากร ล.ค. หน้า 105

การตกลงของอังกฤษกับฝรั่งเศสในครั้งนั้นประเทศไทยไม่มีความรู้เห็นด้วยเลย และข้อตกลงฉบับนั้นก็ไม่ได้เป็นหลักประกันเอกราชของไทยแต่อย่างใด เพราะข้อตกลงนั้นฝรั่งเศสกับอังกฤษจะไม่ละเมิดอธิปไตยของไทยโดยไม่ได้รับความยินยอมของอีกฝ่ายหนึ่งเท่านั้น นั่นคือถ้าทั้งสองฝ่ายตกลงกันได้ประเทศไทยจะถูกละเมิดอธิปไตยเมื่อใดก็ได้*

✓ จากสถานการณ์ที่จักรวรรดินิยมตะวันตกได้ฉวยโอกาสความรุนแรงลง ทำให้ประเทศไทยได้หันมาพิจารณาปรับปรุงประเทศให้เจริญก้าวหน้าต่อไป จะเห็นได้ว่าได้มีการวางโครงการจัดทำหลักสูตรและขยายตัวทางการศึกษาอย่างจริงจัง เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2441 เป็นต้นมา ✓

✓ ล่วงมาถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จักรวรรดินิยมตะวันตกมีการแบ่งเป็นฝ่ายอย่างชัดเจน คือฝ่ายอังกฤษ ฝรั่งเศส และรัสเซีย กับฝ่ายเยอรมันและออสเตรีย-ฮังการี ทำให้สถานการณ์ของโลกใกล้จะระเบิดของสงครามโลกครั้งที่หนึ่งมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ เพราะเยอรมันหันมาใช้นโยบายทางชาตินิยมที่รุนแรงยิ่งขึ้น ✓

ประเทศในยุโรปกลางเพิ่งจะรวมเป็นประเทศที่แท้จริงต้นพุทธศตวรรษที่ 25 ทำให้การดำเนินนโยบายทางจักรวรรดินิยมช้ากว่ายุโรปตะวันตก ดินแดนต่าง ๆ ในแอฟริกาและเอเชียไม่มีที่ว่างพอที่จะให้เยอรมันและอิตาลีเข้าครอบครองได้ เป็นเหตุให้ประเทศเหล่านั้นต้องดำเนินนโยบายจักรวรรดินิยมแบบชาตินิยมก้าวร้าว ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจำเป็นต้องกระตุ้นประชาชนชาวไทยให้สำนึกในภาระหน้าที่ของการเป็นพลเมืองของชาติดังที่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวางพื้นฐานไว้ เพื่อให้คนไทยมีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ให้คนไทยมีความรักชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ นโยบายชาตินิยมของ

* หลังจากข้อตกลงนี้ประเทศไทยยังคงสูญเสียดินแดนหลายครั้ง เช่นปี พ.ศ. 2446 พ.ศ. 2449 เสียดินแดนให้กับฝรั่งเศส และ พ.ศ. 2452 เสียรัฐทางใต้ให้แก่อังกฤษ

เมืองไทยจึงปรากฏเด่นขึ้นมา

4.) การเคลื่อนไหวของชาวจีนในประเทศไทย

ชาวจีนโพ้นทะเลที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองไทยส่วนใหญ่มาจากดินแดนที่เต็มไปด้วยปัญหาต่าง ๆ ทางการเมือง คือมาจากชายฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ของจีน ชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านี้เข้ามามีอิทธิพลทางเศรษฐกิจเหนือคนไทยเพิ่มขึ้นเรื่อยมา ตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะในด้านการค้าเนื่องจากเหตุผล 2 ประการคือ

ประการแรก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในทางระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองมาเป็นระบบไม่ต้องพึ่งตัวเองหลังจากเมืองไทยเปิดประตูทางการค้ากับชาติตะวันตกในยุคใหม่ ทำให้อุตสาหกรรมครัวเรือนที่เคยผลิตสินค้าออกที่สำคัญบางอย่างต้องสลายตัวไป เพราะภาชีชาเข้าอยู่ในอัตราค่า ประกอบกับราคาข้าวในตลาดต่างประเทศสูงขึ้นอย่างมาก ชาวนาจึงหันมาปลูกข้าวมากขึ้นและได้ทอดทิ้งอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่เคยประกอบกิจการ เช่นการทอผ้า การทำบุหรี การผลิตเครื่องปั้นต่าง ๆ เป็นต้น เป็นเหตุให้สินค้าจากต่างประเทศสามารถตีตลาดในเมืองไทยได้

ในขณะที่การค้าและอุตสาหกรรมกำลังขยายตัวอย่างกว้างขวางในต่างประเทศ รัฐบาลไทยไม่ได้ให้การสนับสนุนเท่าที่ควร เพราะรัฐบาลไทยตระหนักถึงภัยจากจักรวรรดินิยมในรูปแบบการเมืองมากกว่าทางเศรษฐกิจ รัฐบาลมุ่งปฏิรูปการปกครองเป็นงานหลัก ส่วนในด้านอาชีพนั้นมุ่งที่จะทำนุบำรุงเกษตรกรรมเพียงด้านเดียว ซึ่งเป็นเหตุหนึ่งที่ชาวไทยคงนิยมประกอบอาชีพในการกลสิกรรมและรับราชการ จึงเกิดเป็นช่องว่างในการประกอบอาชีพของสังคมไทย ทำให้ชาวจีนโพ้นทะเลและชาวยุโรปเข้ามาแทนที่ช่องว่างเหล่านั้น¹

¹ กมล จันทรศร อิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเลและบทบาทของคนจีนในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน หน้า 258

รัฐบาลไทยเริ่มจะสนใจสนับสนุนกิจการค้าและอุตสาหกรรมขึ้นมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะไทยสามารถเจรจายกเลิกภาษีร้อยชักสามและเปลี่ยนอัตราศุลกากรใหม่ ทำให้รัฐบาลไทยได้ภาษีเพิ่มขึ้นจากปีละ 7 ล้านบาท เป็น 16 ล้านบาท¹ จากรายได้เพิ่มขึ้นของรัฐบาลนี้เอง และการขยายตัวของลัทธิจักรวรรดินิยมตอนปลายลง นานาประเทศยอมรับเอกราชของไทย รัฐบาลไทยจึงหันมาสนับสนุนผลิตผลของพื้นเมืองและอุตสาหกรรมขึ้น มีการสร้างโรงงานผลิตกระดาษโดยใช้แรงงานคนไทยขึ้นครั้งแรกในกระทรวงกลาโหม เมื่อ พ.ศ. 2460 แต่ก็ถือได้ว่ารัฐบาลดำเนินกิจการและให้การสนับสนุนที่ช้าไป ขณะนั้นชาวจีนสามารถตั้งตัวเป็นผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจโดยสมบูรณ์แล้ว

ประการที่สอง ชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านี้เดิมผู้ปกครองในเมืองจีนถือว่าเป็นบุคคลนอกคตอยู่คอกบ้านเกิดที่อพยพไปจากบ้านเมืองของตน จึงจำเป็นต้องช่วยเหลือตนเองตลอดเวลา มีความขยันขันแข็ง สุภาพอ่อนน้อมต่อลูกค้าและนายจ้าง รอบรู้ในกิจการของตนเป็นอย่างดี นอกจากนั้นชาวจีนเหล่านี้คุ้นเคยกับตลาด รู้จักติดต่อกับข้าราชการไทย มีการรวมกำลังทางเศรษฐกิจในรูปสมาคมอาชีพ ถือเป็นหน้าที่ของพวกตนต้องช่วยเหลือการประกอบอาชีพซึ่งกันและกัน เป็นผลให้ชาวจีนเหล่านั้นประสบความสำเร็จในเรื่องการค้าและมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจในประเทศไทยอย่างเต็มที่² ประกอบกับในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจกำลังขยายตัวอย่างกว้างขวาง เช่นกิจการป่าไม้ เหมืองแร่ การสีข้าว เป็นต้น ซึ่งขณะนั้นชาวไทยมุ่งแต่จะประกอบอาชีพในค่านเกษตรกรรมและรับราชการ เป็นเหตุให้เกิดการขาดแคลนแรงงานขึ้นมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจำเป็นต้องใช้แรงงานอย่างมากในการพัฒนาประเทศ

¹ อุบล จิระสวัสดิ์ สภาวะทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 22

² ยุพเรศ มิลลิแกน บทบาทของชาวจีนในประเทศไทย หน้า 78

เช่นการก่อสร้าง ทางรถไฟ ขณะเดียวกันเอกชนที่ประกอบกิจการต่างๆ ในเมืองไทยก็ต้องการแรงงานในการทำเหมืองแร่ การป่าไม้ การงานในบ้านและงานในสำนักงานต่าง ๆ คนจีนจากดินแดนดินใหญ่จึงอพยพเข้ามาเมืองไทยเป็นจำนวนมาก จนสามารถควบคุมอำนาจในทางเศรษฐกิจได้เป็นผลสำเร็จ

ในตอนปลายรัชกาลที่ 5 ประเทศจีนเริ่มมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบใหม่ โดยกลุ่มพวกก้าวหน้าที่ประสงค์จะล้มล้างราชวงศ์แมนจูและระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบสาธารณรัฐขึ้นมา

ในปี พ.ศ. 2448 คร.ซุนยัตเซ็น หัวหน้าคณะปฏิวัติในเมืองจีนได้ส่งกรมการพิเศษเข้ามาในเอเชียอาคเนย์ เพื่อกระตุ้นให้มีการพัฒนาทางการศึกษาแก่ชาวจีนโพ้นทะเลในภูมิภาคนี้ ตลอดจนนำความคิดทางชาตินิยมของชาวจีนมาเผยแพร่ ซึ่งในคอนหลังมีการอุดหนุนโรงเรียนจีนหลายแห่งและสนับสนุนให้มีการสอนโดยใช้ภาษาจีนกลาง¹ ต่อมา คร.ซุนยัตเซ็นตั้งผู้แทนให้เข้ามาทำงานไต้หวันพร้อมกับได้มีการจัดตั้งสมาคมปฏิวัติจีน* ในปี พ.ศ. 2450 เพื่อดำเนินการเรียไ้เงินจากชาวจีนในประเทศไทยส่งไปช่วยเหลืองานปฏิวัติในเมืองจีน นอกจากนั้นยังมีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นมาเป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการเมืองของชาวจีน และเป็นศูนย์กลางของความสนใจในก้านการเมือง² มีกิจการทางหนังสือพิมพ์ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาจีนในประเทศไทย ซึ่งหนังสือพิมพ์ชั้นแนวหน้าในการแสดงความคิดเห็นทาง

¹ นล.จุลดา งอนรด กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย หน้า 32

* สมาคมปฏิวัติจีนมีชื่อเรียกว่า สมาคมเม่งหวยหรือสมาคมงูเห่า

² ณรงค์ พวงพิศ นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 42

การเมือง คือจีนโนสยามวารศัพท์ (ออกทั้งภาษาไทยและภาษาจีนควบคู่กัน) มี นายเชียวฮุคเล้ง ลีบูญเวือง เป็นผู้อำนวยการ* ท่านผู้นี้เป็นนักการเมืองที่ สนับสนุน คร.ซุนยัตเซ็น ฉะนั้นบทความของท่านจึงมุ่งสนับสนุนฝ่ายปฏิวัติอย่าง เปิดเผยม มีผลให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงไม่พอพระทัยและได้ ทรงเขียนบทความเรื่องยิวแห่งบูรพาพิศ ลงในสยามออบเซอร์เวอร์¹ อันหมายถึง พวกคนจีนนั่นเอง

ปี พ.ศ. 2451 คร.ซุนยัตเซ็น และคณะได้เดินทางมากรุงเทพฯ มีพ่อค้า ชาวจีนไปให้การต้อนรับอย่างดียิ่ง พร้อม ๆ กับการมาของ คร.ซุนยัตเซ็นในครั้งนั้น มีการวางโครงการสำหรับยุทธวิธีและการเงินในอนาคต 3 ปี โดยจัดตั้งหน่วยปฏิวัติ เล็ก ๆ ขึ้นในหน่วยงานธุรกิจของชาวจีนในต่างจังหวัด ได้จัดตั้งสมาคมหนังสือและ หนังสือพิมพ์แห่งแรกในภาคใต้ของไทย² นับว่าเป็นการวางโครงร่างแห่งองค์การ ชาตินิยมของชาวจีนในต่างจังหวัดขึ้นมาอีกด้วย

เมื่อจีนออกกฎหมายว่าด้วยสัญชาติในปี พ.ศ. 2452 ได้กำหนดให้ผู้มีบิดา มารดาเป็นจีนต้องถือสัญชาติจีน เป็นเหตุให้ชาวจีนโพ้นทะเลมีความผูกพันกับ เมืองจีนมากยิ่งขึ้นกระทั่งชาวจีนในเมืองเริ่มแยกกลุ่มกับคนไทยเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ชาว จีนในเมืองไทยมีการติดธงเก็กเหมง (ธงของก๊กมินตั๋ง) และรูปของ คร.ซุนยัตเซ็น

* หนังสือพิมพ์ในเครือของนายเชียวฮุคเล้ง ลีบูญเวือง อีกฉบับคือ "ผดุงวิทยา" ท่านผู้นี้มีนามปากกาว่า "บาทภูษธร" "ผดุง" และ "อโยมัยเลต์"

¹พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทยตั้งแต่ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 หน้า 25

²ม.ล.จุลลา งอนรต กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมใน ประเทศไทย หน้า 34

ตามบ้านโดยทั่วไป ประกอบกับปี พ.ศ. 2453 ชาวจีนในประเทศไทยได้พากันนัดหยุดงานและค้าขาย เพื่อคัดค้านคำสั่งของรัฐบาลที่เพิ่มภาษีเงินรัฐูปการ ทั้ง ๆ ที่มีการเก็บเพิ่มแก่คนทุกชาติ รวมทั้งคนไทยด้วย ทั้งนี้อาจเนื่องจากรัฐบาลเคยประกาศเลิกการผูกขาดขมิ้น (ทะเบียนคนต่างด้าว) และว่าด้วยการเสียเงินค่าราชการมาแล้วในปี พ.ศ. 2451 เมื่อมีการเพิ่มภาษีใหม่ประกอบกับการสนับสนุนของคณะปฏิวัติจีนในเมืองไทย การนัดหยุดงานของชาวจีนจึงเกิดขึ้นและในปี พ.ศ. 2453 นั้นนับได้ว่าเป็นปีที่สำคัญของชาวจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย เพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จขึ้นครองราชย์ ซึ่งพระองค์ทรงเป็นนักชาตินิยมที่มีอารมณ์ฝัน (Romantic Nationalism) ทรงมีความคิดต่อต้านชาวจีน¹ ฉะนั้นตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาตลอดรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวจีนซึ่งเคยมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจและเคลื่อนไหวทางการเมืองในหมู่ของพวกตนได้กลายเป็นปัญหาระดับชาติ นับเป็นจุดกระตุ้นให้ชาวไทยมีความรู้สึกต่อต้านชาวจีนเพิ่มขึ้น จนกลายเป็นการกระตุ้นชาตินิยมในลักษณะที่ใช้ชาวจีนในประเทศเป็นฉากขึ้นมา

รัฐบาลไทยได้เริ่มเข้าควบคุมศูนย์กลางความคิดทางการเมืองของชาวจีน เช่น โรงเรียนและสมาคมต่าง ๆ โดยเฉพาะโรงเรียนนั้นรัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2461 เพื่อมุ่งควบคุมโรงเรียนจีนเป็นสำคัญ มีหลายมาตราที่สะท้อนถึงความไม่ไว้วางใจต่อชาวจีนและแสดงถึงการควบคุมการขยายตัวทางการเมืองของชาวจีนในประเทศไทย เช่นกำหนดว่าผู้จัดการโรงเรียนต้องมีความรู้ภาษาไทย ครูใหญ่ต้องเป็นคนไทย กำหนดให้สอนนักเรียนให้เข้าใจภาษาไทย

¹ William G. Skinner. Chinese Society in Thailand and Analytical History. p. 155.

วัฒนธรรมไทย ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ไทย ตลอดจนปลูกฝังความจงรักภักดีต่อคนไทย นอกจากนั้นมาตรา 3 กำหนดว่า "บุคคลจะพึงตั้งโรงเรียนได้ต้องเป็นผู้ไม่เคยโทษอาญาเพราะความผิดกบฏประทุรร้ายต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและแผ่นดิน มาตรฐานเป็นโจรของสุ่มคุมเข้าเป็นอั้งยี่"¹

5. การตื่นตัวของชาวไทย

ในระยะแรกของการเปิดประเทศทำการติดต่อกับชาวตะวันตกในยุคใหม่ ประชาชนส่วนใหญ่ตระหนกตกใจ การเมืองการเศรษฐกิจยังอยู่ในวงจำกัด การเปลี่ยนแปลงของสังคมและอื่น ๆ เกือบทุกด้านเกิดจากราชสำนักหรือจากสถาบันทางการปกครองในระดับสูง เพราะสามัญชนทั่วไปไม่ค่อยตื่นตัวเกี่ยวกับการจะปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนเองและสังคมส่วนรวม ชาคการรับผิดชอบในหน้าที่อันพึงมีต่อประเทศชาติ การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ไปอย่างเชื่องช้าซึ่งแตกต่างไปจากประเทศตะวันตกซึ่งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวในพระบรมราชาธิบายว่าด้วยความสามัคคีตอนหนึ่ง

เพราะความแท้จริงนั้น เมืองไทยกับเมืองยุโรปกลับตรงกันข้าม ฝ่ายประเทศยุโรปนั้นราษฎรมีความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงทั่วไป ฝ่ายผู้ปกครองเป็นที่ถือขวางต่อการเปลี่ยนแปลงนั้น จนมีเหตุการณ์ใหญ่ ๆ โต ๆ เนื่อง ๆ แต่โบราณมา ส่วนเมืองเราราษฎรไม่มีความปรารถนาอยากเปลี่ยนแปลงอันใด นอกจากข้อความอันใดซึ่งมากระทบไม่เป็นที่พอใจตัวเข้าบางคนบางหมู่ในขณะหนึ่งคราวหนึ่งเท่านั้น²

¹ ร้อยตำรวจโทเสถียร วิชัยลักษณ์ ประชุมกฎหมายประจำศก เล่มที่ 31-32 หน้า 106

² พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว "พระบรมราชาธิบายว่าด้วยความสามัคคี" ประวัติศาสตร์และการเมือง หน้า 181

ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจำเป็นต้องสนับสนุนให้ชนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสไปศึกษาวิทยาการสมัยใหม่ตามรูปแบบตะวันตก จนกระทั่งพวกกลุ่มชนรุ่นใหม่เกิดความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะนำความรู้สมัยใหม่ มาปรับปรุงประเทศให้เจริญเท่าเทียมกับอารยประเทศ มีการจัดตั้งสมาคมสยามหนุ่ม (Young Siam Society) เพื่อดำเนินกิจการต่าง ๆ ให้เป็นไปตามรูปแบบใหม่ ปี พ.ศ. 2417 ได้มีการออกหนังสือพิมพ์ครุโฆวาท ซึ่งข้อความที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ล้วนเป็นการสนับสนุนนโยบายของพระองค์และกระตุ้นให้ประชาชนชาวไทยตื่นตัว ให้รู้จักสำนึกในหน้าที่ของตนเองต่อชาติ ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมือง ทางเศรษฐกิจที่ประเทศไทยต้องประสบในระบายนั้น จนปรากฏเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทยที่มีบรรดาเจ้านายและข้าราชการได้กราบบังคมทูลความเห็นในเรื่องการจัดการเปลี่ยนแปลงระเบียบราชการแผ่นดิน ในปี พ.ศ. 2427 (ร.ศ. 103) โดยมีไกรภพกลั้วคอพระราชอาญา และพระองค์ก็ได้ทรงถือเป็นการผิดต่ออาญาแผ่นดินแต่ประการใดอีกด้วย เพราะเป็นพระราชประสงค์ของพระองค์อยู่แล้วที่จะทรงสร้างพื้นฐานการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ถึงพระราชดำริของพระองค์ในเวลาต่อมาว่า "ฉันจะให้ลูกวชิราวุธมอบของขวัญให้แก่พลเมืองในทันทีที่ขึ้นสู่อำราชบัลลังก์ในขณะสืบตำแหน่งกษัตริย์ กล่าวคือ ฉันจะให้เขาให้ปาติเมนต์และคอนสตีวชัน"¹

ในหนังสือที่บรรดาเจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลความเห็นนั้น มีหลายคนที่แสดงถึงการตื่นตัวทางการเมือง และบรรดาผู้กราบบังคมทูลมีความสำนึก

¹ มัทนา เกษกมล การวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์เรื่องการเมืองและการปกครองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 - 2468) หน้า 1 (อ้างอิงมาจาก พระราชดำรัสในที่ประชุมเสนาบดี ณ พระที่นั่งราชกรัณณสถาน พ.ศ. 2453 ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว)

ในหน้าที่ของพลเมืองในชาติตลอดจนเข้าใจถึงลักษณะของจักรวรรดินิยมในสมัยนั้นเป็นอย่างดี

สำหรับสามัญชนนั้น ก็มีการตื่นตัวอยู่ไม่น้อยโดยเฉพาะหลังจากมีการวางโครงการจัดทำหลักสูตรและขยายการศึกษาอย่างจริงจังในปี พ.ศ. 2441 ส่วนก่อนหน้านี้สามัญชนที่ตื่นตัวและมีบทบาทมาก คือเทียนวรรณ ท่านผู้นี้ได้สร้างผลงานที่นับว่าก้าวหน้ามากในสมัยนั้น คือวรรณกรรมที่สะท้อนถึงความคิดทางการเมืองมากมาย จนสามารถกล่าวได้ว่าสามัญชนอย่างเทียนวรรณถือการตื่นตัวทางการเมือง ส่วนนี้ในหน้าที่และเข้าใจถึงภัยต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นแก่ชาติบ้านเมือง ผลงานของท่านที่สนับสนุนความคิดทางชาตินิยม ขอยกเป็นตัวอย่างอาทิ

ประเทศสยามของเราไม่เหมือนแต่บุรณแล้ว, แต่ก่อนไม่มีคนต่างประเทศมาใช้อ่านาจอชดขวางนี้แต่เข้ามาประจบ, การปกครองก็อยู่ในคนของเรา, บัดนี้ของนานาประเทศมากแลเข้ามาราคออยู่ และคอยสะเกาคนที่พอจะแตกแยกไม่พึงพักได้ เช่นแก่รับเข้าร่วมธงอยู่ในทุกวันนี้, ย่อมแปลว่าบกแก่การปกครองและใช้อ่านาจอไม่ถนัด¹

และในเรื่องความเห็นท่านเขียนไว้ว่า

ธรรมคานุษย์ทั้งหลายทั่วโลกย์, เขาเกิดในประเทศใดเมืองใดบ้านใดเขาย่อมมีความรักในประเทศที่เกิดของเรา, คนเป็นชาติชาวอะไรก็ย่อมยินดีรักชาติและชาวของตน...เราทั้งหลายเกิดในประเทศสยามเรียกว่าไทย นับถือพระพุทธศาสนาจำเ็นต้องรักประเทศสยามและชาติไทย²

¹ เทียนวรรณ (นามแฝง) "แมกคาซีนที่ 7" ตุลวิภาคพจนกิจ 6 : 1 พฤษภาคม ร.ศ. 125

² เทียนวรรณ (นามแฝง) "เรื่องความเห็น" ศิริพจนานาถ 4 : 5 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 126

ครั้นมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงให้เสรีภาพแกหนังสือพิมพ์อย่างกว้างขวาง จนกระทั่งหนังสือพิมพ์บางฉบับกล้าวิพากษ์วิจารณ์การใช้จ่ายพระราชทรัพย์อย่างฟุ่มเฟือยของพระองค์โดยไม่เกรงกลัวพระราชอาญา เช่นหนังสือพิมพ์วายุมา* นอกจากนั้นพระองค์ทรงตั้งมูลนิธิขึ้นเพื่อทดลองระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย มีการจัดส่งคนรุ่นหนุ่มไปศึกษาต่อต่างประเทศเพิ่มขึ้น ความเข้าใจของพลเมืองในชาติเกี่ยวกับภัยทางจักรวรรดินิยมและภัยทางเศรษฐกิจจากชาวจีนโพ้นทะเลเพิ่มขึ้นมาก การตื่นตัวในทางชาตินิยมของคนไทยจึงเริ่มแพร่หลายเพราะการเมืองและเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดความรู้สึกชาตินิยม ส่วนความรุนแรงของลัทธิชาตินิยมนั้นจะขึ้นอยู่กับปัจจัยของนโยบายแห่งรัฐอีกชั้นหนึ่ง

6. วิธีสร้างและลักษณะชาตินิยมสมัยรัชกาลที่ 6

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเคยเสด็จไปศึกษาวิชาต่าง ๆ ณ ประเทศอังกฤษเป็นเวลานานถึง 10 ปี ครั้นพระองค์เสด็จกลับเมืองไทยทรงดำรงตำแหน่งพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารถึง 7 ปี เป็นผลให้พระองค์ทรงมีโอกาสดูศึกษาเปรียบเทียบลักษณะการเมืองการปกครองของอังกฤษและประเทศอื่น ๆ ในยุโรป กับประเทศไทยเป็นอย่างดี ฉะนั้นเมื่อพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. 2453 พระองค์มีพระราชปณิธานอันแน่วแน่อยู่ 2 ประการ คือสร้าง

* วายุมาตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2464 มีขุนพิรัชพิศการเป็นบรรณาธิการคนแรก และหลวงอุปทานนิตีเหตุนับช่วงต่อมา แต่ในช่วงที่ลงข่าววิพากษ์วิจารณ์การใช้จ่ายในพระองค์นั้น มีนายเอ อี ซุฟอาลี เป็นเจ้าของและนายสฤติย์เสมานิล เป็นบรรณาธิการ

ประเทศให้เจริญทัดเทียมกับนานาชาติ และสร้างความรู้สึกราชาธิปไตยในหมู่ประชาชนคนไทย¹ ทั้งนี้พระองค์ทรงมีความเชื่อมั่นว่าการที่จะนำเมืองไทยให้เป็นไปตามพระราชปณิธาน 2 ประการนั้น พระองค์ทรงต้องสร้างเจตนาร่วมกันในหมู่ประชาชน เพราะการปฏิบัติต่าง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกระทำไว้นั้น เป็นเพียงการปฏิรูปโครงสร้างทางการปกครองให้ดีขึ้นเท่านั้น ไม่ได้แก้ปัญหาการขาดแคลนร่วมกันระหว่างรัฐบาลกับประชาชนแต่อย่างใด

การสร้างเจตนาร่วมระหว่างรัฐบาลกับประชาชน พระองค์ทรงมุ่งที่จะกระทำให้ความอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคมให้แน่นแฟ้นมากขึ้นโดยใช้นโยบายชาตินิยมแบบอังกฤษที่มีชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นศูนย์เจตนาร่วมระหว่างรัฐบาลกับประชาชน คือ

ประการแรก การสร้างชาตินิยมโดยตรง พระองค์ทรงมีพระราชดำริเปลี่ยนแปลงระบบการป้องกันประเทศให้รัดกุมยิ่งขึ้น มีการบำรุงกำลังรบให้เข้มแข็ง จัดฝึกอบรมทหารตามแบบยุโรป ทรงแก้ไขพระราชบัญญัติการเกณฑ์ทหารใหม่ ทรงเน้นให้ทหารมีความสำนึกในหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ และที่สำคัญอีกด้านหนึ่งคือ ทรงจัดตั้งกองเสือป่าขึ้นเพื่อฝึกหัดข้าราชการพลเรือนให้รู้ถึงยุทธวิธีในการรบและการป้องกันประเทศ นอกจากนั้นพระองค์ทรงให้กำเนิดลูกเสือเพื่อฝึกหัดเยาวชนให้เกิดความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ให้มีระเบียบวินัย วัฒนธรรมและรู้จักบำเพ็ญประโยชน์ต่อประเทศชาติ

ประการที่สอง การสร้างชาตินิยมโดยทางอ้อม พระองค์ทรงใช้วิธีการหลายอย่างที่จะกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมในหมู่ชาวไทย เช่นทรงใช้บทพระราชนิพนธ์ บทปลุกใจประเภทต่าง ๆ บทความ บทเพลง บทละคร ตลอดจนพระบรมราโชวาทเป็นแนวพระราชดำริในการปลุกฝังความรู้สึกทางชาตินิยมให้กับชาวไทย นอกจากนั้น

¹ สมปอง คงชัย วิกฤตการณ์ทางการเมืองของไทยระหว่างปี พ.ศ. 2475

พระองค์ทรงสร้างสัญญา ลักษณะขึ้นมาเพื่อเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชน สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ ในวงศ์ตระกูล เช่นทรงตราพระราชบัญญัติขนานนามสกุล พุทธศักราช 2456 และทรงประกาศใช้ธงไตรรงค์หรือธงชาติสยามในปี พ.ศ. 2460 โดยแทนสัญญา ลักษณะ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

ประการสุดท้าย พระองค์ทรงสร้างความสัมพันธ์ไมตรีกับนานาประเทศ โดยเฉพาะชาติยุโรป ในระยะแรกที่ยุโรปประสบกับสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่หนึ่งใหม่ ๆ พระองค์ทรงดำเนินนโยบายเป็นกลาง แต่ระยะหลังพระองค์ทรงประกาศร่วมกับสัมพันธมิตร เป็นผลให้นานาประเทศรู้จักชื่อเสียงและเกียรติคุณของชาติไทยแพร่หลายยิ่งขึ้น ครั้นสงครามโลกครั้งที่หนึ่งสิ้นสุดลงฝ่ายสัมพันธมิตรประสบชัยชนะในสงครามทำให้ประเทศไทยตกอยู่ในฐานะประเทศชนะสงครามด้วย จึงได้รับสิทธิเท่าเทียมกับนานาชาติ

จากวิธีการดำเนินนโยบายทางชาตินิยมดังกล่าวเป็นผลให้ชาตินิยมในเมืองไทยไม่มีลักษณะรุนแรง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเมืองไทยไม่เคยได้รับประสบการณ์ในเรื่องการตกเป็นอาณานิคมของต่างชาติโดยตรง การเร้าความรู้สึกชาตินิยมจึงไม่ได้ผลเท่าที่ควร และยังเป็นเหตุให้เกิดการแตกแยกในก้นความคิดทางการเมืองในหมู่ประชาชนรุ่นใหม่อีกด้วย กระทั่งนำไปสู่การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองในเวลาต่อมา

7. บทพระราชนิพนธ์พระบรมราโชวาทและบทปลุกใจ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยในทางอักษรศาสตร์ ตั้งแต่ทรงพระเยาว์ เมื่อทรงศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ พระองค์ทรงใช้เวลาว่างในการอ่านหนังสือนิทาน โดยเฉพาะวรรณกรรมของวิลเลียม เชกสเปียร์นั้นโปรดมาก และทรงแต่งบทละครมากกว่าจะเสด็จประพาสหรือทรงเล่นกีฬาออกพระกำลัง¹

¹ มีทนา เกษกมล การวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์ เรื่องการเมืองและการปกครองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 - 2468) หน้า 41

ครั้นเสด็จกลับเมืองไทยแล้วพระองค์ทรงใช้เวลาว่างทรงพระราชนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ เพื่อสร้างความเพลิดเพลินและเป็นเครื่องอบรมจิตใจของประชาชนให้มีความรู้สึทางชาตินิยมอีกด้วย นอกจากนั้นทรงพระราชนิพนธ์เรื่องราวต่าง ๆ ลงในหนังสือพิมพ์ เพื่อโต้ตอบหนังสือพิมพ์ที่โจมตีรัฐบาลหรือพระองค์

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าพระองค์ทรงสร้างวรรณกรรมไว้มากจนหาวิธีใดเทียบเท่าได้ยากยิ่ง วรรณกรรมของพระองค์จะทรงใช้พระนามแฝงต่าง ๆ กัน เช่น วชิราวุโส วชิราวุธ งามจิตติ อัสวาทุ น้อยลา พันแหลม ศรีอยุธยา สุกรีพิ ท.ชนธัช และนายแก่นนายขวัญ เป็นต้น จนได้รับการยกย่องเป็น "พระมหาธีรราชเจ้า"

พระราชนิพนธ์ พระบรมราโชวาท บทปลุกใจ บทละคร และวรรณกรรมอื่น ๆ ของพระองค์มีผู้รวบรวมและแบ่งประเภทไว้ดังนี้

ตาราง 1 ประเภทของวรรณกรรมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ลำดับที่	ประเภทของวรรณกรรม	จำนวนเรื่อง
1	พระราชนิพนธ์ร้อยแก้ว	195
2	บทละคร	
	ก. ร้อยแก้ว	64
	ข. ร้อยกรอง	48
3	พระราชนิพนธ์ร้อยกรอง	26
	รวม	233

ที่มา : ชิตา วัฒนกุล แนวความคิดทางการเมืองในบทละคร
พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคผนวก ก.

ตาราง 2 พระราชนิพนธ์ประเภทร้อยแก้วของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ลำดับที่	ประเภทของเรื่อง	จำนวนเรื่อง
1	บันเทิงคดี	76
2	พระราชดำรัส พระบรมราโชวาท บทปลุกใจและเรื่องเกี่ยวกับเสือป่า	33
3	การทหารและการต่างประเทศ	31
4	บทความและเรื่องอื่น ๆ ที่ลงในหนังสือพิมพ์	24
5	ศาสนาและราชทูตคานีย์	10
6	ประวัติศาสตร์	8
7	ภาษาและวรรณคดี	6
8	พระราชนิพนธ์ภาษาอังกฤษ	5
9	จดหมายเหต	2
	รวม	195

ที่มา : ชีภา วัฒนกุล แนวความคิดทางการเมืองและบทละคร
พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคผนวก ก.

ในปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยไม่ได้มุ่งในการที่จะวิจัยวรรณกรรมของ
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยตรง ฉะนั้นจึงขอคัดลารายละเอียด
เกี่ยวกับวรรณกรรมต่าง ๆ ที่ไม่ได้มีส่วนในการสร้างความรู้สึกรักชาตินิยมโดยตรง

จากวรรณกรรมประเภทบทละคร ประเภทร้อยแก้วที่ได้ยกมาให้เห็นใน
ตาราง 2 นั้น จะพบว่าในค่านบทละครมีหลายบทที่มีเนื้อเรื่องทำนองปลุกใจให้
รักชาติ ให้รู้จักภาระหน้าที่ของตนเองต่อชาติ เช่น บทละครเรื่องก้านานเสือป่า

หัวใจนักรบ หนามยอกเอาหนามบ่ง ธรรมะมีชัย และกุศโลบาย เป็นต้น
ตัวละครแต่ละเรื่องแสดงให้เห็นลักษณะของบุคคลทั้งดีและเลวคือมีทั้งผู้ที่พยายาม
บำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวมและประเทศชาติ ขณะเดียวกันก็มีตัวละครที่เห็นแก่ตัว
ขัดขวางผู้อื่น แต่ในตอนจบผู้ประกอบความดีย่อมได้รับสุข และผู้ที่เห็นแก่ตัวคือคน
ที่ต้องได้รับความทุกข์

ตัวอย่างบทละคร

บทละครเรื่องตำนานเสือป่ามีเค้าโครงเรื่องจากตำนานและ
พระราชพงศาวดาร มุ่งแสดงประวัติศาสตร์ของชาติไทยสมัยต่าง ๆ เพื่อให้คนไทย
สำนึกในความเป็นชาติ บรรณาจะให้อาติของตนเจริญรุ่งเรืองและดำรงไว้ซึ่ง
เอกราชให้ตลอดไป บทร้อยกรองที่ใช้ประกอบในบทละครปรากฏว่ามีความซาบซึ้ง
เป็นอย่างมากและกลายเป็นบทเพลงในที่สุด เช่น

๐ เรานี้เกิดมาแล้วชาติหนึ่ง	ควรคำนึงถึงชาติศาสนา
ไม่ควรให้เสียที่ที่เกิดมา	ในหมู่ประชาชาวไทย
แม้ใครตั้งจิตรักตัว	จะม้วนอนนึ่งอยู่ไหน
ควรร้อนกร้อนใจ	เพื่อให้พรังพร้อมทั่วคน
ชาติใดไว้รักสมัครสมาน	จะทำการสิ่งใจก็ไฉน
แม้ชาติย่อยยับอันจน	บุคคลจะสุขอยู่อย่างไร
๐ ใครมาเป็นเจ้าเข้าครอง	คงจะต้องบังคับขับไล่
เคี้ยวเชืงเย็นคำกรำไป	ตามวิไลยเชิงเช่นผู้เปนนาย
เขาจะเห็นแก่หน้าคำชื่อ	จะนับถือพงษ์พันธุ์นั้นอย่าหมาย
ไหนจะต้องเหนื่อยยากลำบากกาย	ไหนจะอายทั่วทั้งโลกา

- ๐ เพราะฉะนั้นชวนกันสวามิภักดิ์ จงรักร่วมชาติศาสนา
ยอมตายไม่เสียกายชีวา เพื่อรักษาอิศรคณไทย
สมานสมัครศรัทธาให้ได้อยู่ จะสู้ศึกศัตรูทั้งหลายได้
ควรคิดจ่านองใจ เป็นไทยจงสิ้นคินฟ้า^๑
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในบทละครเรื่องหนามยอกเอาหนามบ่งก็แสดงถึงคุณค่าของการเสียสละ
เพื่อส่วนรวม เนื้อเรื่องได้กล่าวพาตึงถึงทหารที่แสดงตนในทางที่ไม่ดี ส่วน
เนื้อหาที่มุ่งให้บุคคลในชาติรักษาความสามัคคีไม่มีการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น ดัง
ปรากฏบทรองตอนท้ายว่า

เสียแรงเกิดมาอย่าเสียที่	ที่ได้มีทั้งชาติศาสนา
มีทั้งกษัตริย์ชาติ-คิยา	เป็นปิ่นประชาชาวไทย
ไม่ควรนั่งนิ่งทั้งหญิงชาย	ไม่ควรให้อายชายหน้าเขา
อย่าให้ใครตำหนิติเรา	ว่าเอาแต่แก่งแย่งกัน
เพ่งดูประโยชน์หมุมมาก	ด้วยอมลาบาททุกสิ่งสรรพ
ประนีประนอมพร้อมกัน	ทุกวันมุ่งรักษาสามัคคี ^๒

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ส่วนในค่านววรรณกรรมที่เป็นประเภทร้อยแก้ว พระราชดำรัส
พระบรมราโชวาท บทปลุกใจและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเสือป่า มีปริมาณการรองจาก
บันเทิงคดี วรรณกรรมประเภทนี้กล่าวได้ว่าเป็นวรรณกรรมที่มุ่งกระตุ้นความรู้สึก
ทางชาตินิยมโดยตรง เช่น เทศนาเสือป่า ปลุกใจเสือป่า เปลี่ยนนามสกุลกับแซ่
อัครภานิต พระบรมราโชวาทในโอกาสต่าง ๆ ลัทธิเอาอย่าง ยิวแห่งบูรพาทิศ

^๑ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กำหนดการแสดงตำนานเสือป่า
หน้า 45

^๒ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว บทละครเรื่องหมิ่นประมาทศาล
ตอบดา ฉวยอำนาจและหนามยอกเอาหนามบ่ง หน้า 348

เมืองไทยจึงตื่นเถิก ขอชวนท่านเป็นแมลงหวี่ เป็นต้น ซึ่งจะขอยกตัวอย่างให้เห็นในบางเรื่องบางตอน คือ

เรื่องเมืองไทยจึงตื่นเถิก เป็นพระราชนิพนธ์ที่ชักจูงให้ชาวไทยเห็นประโยชน์ส่วนรวมของชาติ มีความสำนึกถึงภัยต่าง ๆ ที่จะได้รับจากต่างชาติ เน้นให้คนไทยต้องรู้จักพึ่งตนเอง สามารถเผชิญกับปัญหายุ่่งยากต่าง ๆ ได้ เช่น "มีความประสงค์จะให้ท่านรู้สึกว่ เมื่อถึงเวลาที่เกิดสงครามขึ้นแล้ว การที่ท่านจะไว้วางใจในผู้อื่นหรือสิ่งอื่นนอกจากแขนขาของตนเองแล้ว จะหาสาระอย่างไรมิได้เลย"¹

ในพระราชดำรัสตอบพระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2459 ตอนหนึ่งคือ "เราทั้งหลายต้องต่างรำลึกอยู่ในใจว่า ชาติสำคัญกว่าบุคคล ถ้าชาติย่อยยับอัปจนไปแล้ว ที่บุคคลจะมีความสุขสำราญนั้นมิได้เลยเป็นอันขาด... ต้องนึกถึงประโยชน์อันจะมีแก่ส่วนตัวบ้างก็ต้องยอมสละให้และถ้ามีเหตุจำเป็นถึงแม้ชีวิตก็ไม่ควรอาลัยห่วงแหน"²

¹ มล.จุลลา งอนรท ภาเนิกและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย หน้า 131 (อ้างอิงมาจาก เมืองไทยจึงตื่นเถิก ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)

² ขจักษ์ บุรุษพัฒน์ "ลัทธิชาตินิยมกับประเทศไทย" รัฐปริทัศน์ 11:173 มกราคม 2512 (อ้างอิงมาจาก พระราชดำรัสตอบพระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาท ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 1 มกราคม 2459 ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)

พระราชนิพนธ์ พระบรมราโชวาท และบทปลุกใจของพระองค์จะเน้นให้ประชาชนชาวไทยมีความจงรักภักดีในชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าลักษณะชาตินิยมของพระองค์มีส่วนคล้ายกับชาตินิยมของยุโรปตะวันตก โดยเฉพาะตามแบบอังกฤษ ลักษณะชาตินิยมในรัชสมัยของพระองค์ไม่ค่อยรุนแรง อย่างเช่นในยุโรปภาคกลาง เพราะส่วนหนึ่งประเทศไทยมีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมที่คนไทยภูมิใจอยู่แล้วไม่จำเป็นต้องแสวงหาจุดเด่นใหม่ เพียงแค่สร้างสัญลักษณ์ และจุดรวมของประชาชนให้เห็นชัดขึ้นเท่านั้น คือชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

๘. การสร้างสัญลักษณ์

สัญลักษณ์ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่นำมาใช้แสดงออกแทนสิ่งอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความหมายเป็นภาพและเกิดความเข้าใจตรงกัน ส่วนใหญ่นิยมใช้รูปธรรมมากกว่าใช้นามธรรม สิ่งที่น่ามาใช้เป็นสัญลักษณ์จะมีส่วนสัมพันธ์กับความหมายของสัญลักษณ์อย่างใกล้ชิด¹ เช่นธงชาติ นามสกุล ตราต่าง ๆ เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างสัญลักษณ์ ทั้งรูปธรรมและนามธรรมไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้ประชาชนชาวไทยสำนึกในความเป็นชาติและความรู้สึกชาตินิยม พระองค์ทรงถือเอาสถาบันหลักของบ้านเมืองมาเป็นเกณฑ์ในการสร้างสัญลักษณ์ ให้คนไทยมีจุดรวมเหมือนกันคือ สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มาเป็นคำขวัญประจำใจของคนไทยทุกคนและกลายเป็นคำปฏิญาณของลูกเสือทุกเหล่าจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงตระหนักว่าการปฏิรูปการปกครองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ยังขาดจุดรวม

¹ ลัดดา ปานุทัย วิเคราะห์สัญลักษณ์ในวรรณคดีไทย หน้า 19

ระหว่างรัฐบาลกับประชาชนดังที่พระองค์มีพระราชปรารภเสมอ ๆ ว่า ข้าราชการที่อาวโสสนั้นมักจะไม่นับถือฟังในพระองค์

ตัวเราเวลานี้ตกอยู่ในที่ลำบากยากที่จะรู้ว่าภัยอันตรายจะมาถึงตัวเวลาใด เพราะเรารู้สึกประหนึ่งว่า เป็นตัวคนเดียวหาพวกพ้องมิได้ ถ้าที่เป็นพวกพ้องก็พะเอินเป็นผู้อยู่ในตำแหน่งอันหาอ่านาจมิได้ ส่วนผู้ที่มิอ่านาทที่ใหญ่ในราชการนั้น เรารู้สึกว่ามีความเชื่อถือในตัวเราน้อยกว่าที่ควรจะมี เพราะฉะนั้นเราจะว่ากล่าวตักเตือนแต่อย่างใดมักจะไม่มีใครเชื่อฟัง ถือทฤษฎีมานะไปว่าตนได้เคยเป็นราชการมาก่อนเราบ้าง ฤๅถือว่ามีความรู้และความเข้าใจ¹

ในการสร้างสัญลักษณ์เพื่อให้เกิดความรู้สึกทางชาตินิยมไปตามสถาบันหลักในแง่ของรูปธรรม พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสให้ทรงพระราชบัญญัติขงใหม่ เรียกว่า พระราชบัญญัติธง รตนโกสินทร์ศก 129 (พ.ศ. 2453) มีสีประจำธงชาติ 2 สีคือ แดงและขาว ครั้นประเทศไทยได้ร่วมกับสัมพันธมิตรในระหว่างสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง และประเทศไทยตกอยู่ในฐานะประเทศชนะสงคราม พระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่าธงชาติของประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรโดยมากจะเป็น 3 สี คือ แดง ขาว และน้ำเงิน ประกอบกับสีน้ำเงินเป็นสีวันพระราชสมภพประจำ

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6
ราชการกระทรวงมหาดไทยที่ 36 ก/16 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระยาเทพอรชุน พระยาอุทัยมนตรี และพระยาสุธรรมราช ลงวันที่ 8 มิถุนายน 2458

พระองค์* ดังนั้น พ.ศ. 2460 พระองค์ทรงตราพระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติ
ธง พุทธศักราช 2460 โดยมีสีแสดแทนชาติ สีขาวแทนศาสนา และสีน้ำเงิน
แทนองค์พระมหากษัตริย์ เรียกธงชาติใหม่ว่า "ธงชาติสยาม" หรือ "ธงไตรรงค์"
ที่ใช้ติดต่อกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน และตรงตามคำขวัญประจำใจว่า ชาติ ศาสนา
พระมหากษัตริย์ อันเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชนตลอดมา

สัญลักษณ์อีกคำหนึ่งซึ่งพระองค์ทรงสร้างให้มีขึ้นในหมู่คนไทย คือการใช้
นามสกุล พระองค์ทรงมีเหตุผลในการกำเนิดนามสกุลว่า

1. นามสกุลเป็นหลักของการสืบเชื้อสายต่อเนื่องกันทางบิดาผู้ให้
กำเนิดเป็นศักดิ์ศรี และแสดงสายสัมพันธ์ในทางรวมสายโลหิตของ
บุคคล
2. นามสกุลก่อให้เกิดความเป็นหมู่เป็นคณะ ส่งเสริมความรักความ
สามัคคีระหว่างเครือญาติตั้งแต่คนชั้นสูงตลอดชั้นต่ำทั่วไป
3. นามสกุลเปรียบเสมือนคุณลักษณะของบุคคลแต่ละเผ่าพันธุ์ ส่วน
มากมักสร้างแนวจงใจผู้เป็นเจ้าของนามสกุล ตลอดจนเครือญาติในสกุลให้
สำนึกในความดีชั่วให้เกิดความนิยมในอันที่จะดำเนินชีวิตเจริญรอยตาม
วิชาชีพและความมีชื่อเสียงอันเป็นที่มาแห่งมงคลนามของบรรพบุรุษผู้ต้น
ตระกูล นามสกุลนั้นเป็นประจักษ์ชัดเฉลิมศักดิ์ศรีของคนในสกุล

* พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชสมภพในวันเสาร์ ก่อน
จะตราพระราชบัญญัติธง พุทธศักราช 2460 นั้น ปี พ.ศ. 2459 พระองค์ทรง
โปรดให้เย็บผ้าสีแสด 3 แถบ ขาว 2 แถบ ติดกันเป็นผืนธงติดไว้ที่สนามเสือป่า
เพื่อให้ประชาชนนิพากษ์วิจารณ์

¹ จมื่นอมรรตุนารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช) พระราชกรณียกิจสำคัญใน
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 1 หน้า 7 - 8

พระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์ว่าด้วยการใช้นามสกุลในเรื่อง เปรียบนามสกุลกับชื่อแซ่ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนรักความเป็นไทย ภูมิใจที่เกิดมาเป็นไทย มีบรรพบุรุษที่เป็นไทยและให้รักศักดิ์ศรีแห่งความเป็นไทยตลอดไป

สัญลักษณ์อีกด้านหนึ่งที่พระองค์ทรงกำเนิด คือวันชาติของไทย ซึ่งตรงกับวันที่ 6 เมษายน อันเป็นคล้ายวันเฉลิมฉลองราชสมบัติของราชวงศ์จักรี เพื่อกระตุ้นเตือนให้ประชาชนรำลึกถึงความสำคัญในสถาบันพระมหากษัตริย์และชาติ

จากสัญลักษณ์ที่พระองค์ทรงสร้างในรูปแบบต่าง ๆ นั้น พระองค์จะทรงมุ่งให้ประชาชนยึดมั่นในชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อันเป็นศูนย์รวมของชาวไทยตลอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน

9. การตั้งกองเสือป่าและลูกเสือ

เสือป่า หมายถึง นามเดิมของทหารที่ใช้เป็นผู้นำชาวเกี่ยวกับข้าศึกแล้วมารายงานให้แม่ทัพทราบเพื่อแม่ทัพจะได้ประเมินเรื่องราวของข้าศึกได้ว่า ข้าศึกมีกำลังเท่าใด มีศัตรารู้อย่างไร มียุทธวิธีหรือยุทธศาสตร์อย่างไร ยกมาทางทิศใด ขณะนี้อยู่ ณ จุดใด และกำลังจะเคลื่อนทัพไปทางทิศไหนต่อไป

สำหรับเสือป่าในลักษณะของพลเรือน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาเป็นกองเสือป่าขึ้นเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2453 ทรงตามพระราชดำริของพระองค์ครั้งดำรงพระราชอิสริยยศเป็นพระบรมโอรสาธิราช การจัดตั้งกองเสือป่าขึ้นเท่ากับเป็นการเรียกร้องให้พลเรือนทั้งประเทศเข้ามาฝึกหัดวิชาการทหารในเวลาว่างจากงานประจำ เพื่อสร้างความสามัคคีระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ ตามนโยบายที่พระองค์ทรงวางพื้นฐานไว้ และเพื่อเตรียมกำลังทหารสำหรับป้องกันศัตรูที่พึงจะเกิดจากจักรวรรดินิยมตะวันตก ถึงพระราชประสงค์ที่ปรากฏเป็นคำขวัญของเสือป่าว่า "แม่หัวตั้งสงบ จงเตรียมรบให้พร้อมสรรพ ถักรุกเข้ามา ประจัญ จงอาจสู้ริบสูญ"

ในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงตรัส
แก่ราษฎรในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ทรงกล่าวเกี่ยวกับกิจการของเสือป่า
ตอนหนึ่งคือ

การตั้งเสือป่าขึ้นด้วยความมุ่งหมายจะให้คนไทยทั่วกันรู้สึกว่า ความ
จงรักภักดีต่อผู้ดำรงรัฐสีมาอาณาจักร โดยต้องตามมติธรรมประเพณี
ประการหนึ่ง ความรักชาติบ้านเมืองและนับถือพระศาสนาประการหนึ่ง
ความสามัคคีในคณะและไม่ทำลายซึ่งกันและกันหนึ่ง ทั้งสามประการนี้
เป็นมูลรากแห่งความมั่นคง จะทำให้ชาติของเขาดำรงอยู่เป็นไทยได้
สมนาม¹

ขณะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ใหม่
สภาพของบ้านเมืองกำลังประสบความยุ่งยากเกี่ยวกับอิทธิพลทางการเมืองจาก
จักรวรรดินิยมตะวันตกและการเศรษฐกิจจากชาวจีนโพ้นทะเลภายในประเทศ
โดยเฉพาะชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านั้นได้มีสมาคมลับต่าง ๆ เพื่อฝึกหัดอบรมการต่อสู้
และอุดมการณ์ทางการเมือง เป็นเหตุให้บรรดาข้าราชการพลเรือนและพ่อค้าคหบดี
ของไทยตื่นตัวในการที่จะได้รับการฝึกหัดอบรมอย่างทหาร แต่ไม่มีโอกาสได้ฝึกหัด
เพราะบางท่านคิดราชการประจำ บางท่านมีความเกรงกลัวว่าหากรวมกลุ่มทำการ
ฝึกหัดอบรมอย่างทหาร จะกลายเป็นความเข้าใจผิดไปในทางมิชอบก่อแผ่นดิน²

¹ ประยูร ธวัชพันธุ์ ลูกเสือ 4 แผ่นดิน หน้า 3 (อ้างอิงมาจาก
พระราชดำรัสที่ได้ตรัสแก่ราษฎรในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ของพระบาท
สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)

² จมื่นอมรรตุนารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช) กำเนิดพระราชวังสนามจันทร์
และพระปฐมเจดีย์พระมหาธีรราชเจ้า กับคอนเจดีย์อนุสรณ์ของเสือป่าและลูกเสือ

เนื่องจากกิจการของเสือป่าเป็นของใหม่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระราชหฤทัย และทรงให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ส่วนกิจการทางการทหารพระองค์ทรงเห็นว่ามีความรากฐานและรูปแบบอย่างดีแล้วจึงให้การสนับสนุนน้อยกว่า เป็นเหตุให้กลุ่มทหารรุ่นใหม่เข้าใจว่าการตั้งกองเสือป่าเป็นการตั้งองค์กรสำหรับป้องกันประเทศที่ซ้ำกับกิจการทหารและพระองค์ทรงลคบทบาททางทหารลง ทำให้ทหารต้องเสียเกียรติยศ ทหารรุ่นใหม่จึงเกิดความไม่พอใจจนกลายเป็นกบฏ ร.ศ. 130 ขึ้นมา

สำหรับลูกเสือ่นั้น ทรงตั้งขึ้นมาเพื่อฝึกอบรมเยาวชนให้รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อประเทศชาติ มีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์และรักษาคำมั่นสัญญา กังคำขวัญที่จารึกในหัวเข็มขัดลูกเสือว่า "เสียชีพอย่าเสียสัตย์" กำเนิดขึ้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2454 ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชปรารภในการจัดตั้งกองลูกเสือตอนหนึ่งว่า

ผู้ที่จะเป็นเสือป่าต้องเป็นผู้ที่นับว่าเป็นผู้ใหญ่แล้ว ฝ่ายเด็กชายที่ยังอยู่ในปฐมวัยก็เป็นผู้ที่สมควรจะได้รับความฝึกฝนทั้งในส่วนร่างกายและส่วนใจให้มีความรู้ในทางเสือป่า เพื่อว่าเมื่อเติบโตขึ้นแล้วจะได้รู้จักหน้าที่ซึ่งผู้ชายไทยทุกคนควรจะประพฤติให้เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองอันเป็นที่เกิดเมืองนอนของตน และการฝึกฝนปลูกใจให้ลึกลึกเช่นนี้ ต้องเริ่มฝึกฝนเสียแต่เมื่อยังเยาว์อยู่ เปรียบเหมือนไม้ที่ยังอ่อนจะคดไปเป็นรูปอย่างไรก็เป็นไปไถ่ง่ายและงดงาม¹

¹ ประยูร ธลิตพันธ์ ลูกเสือ 4 แผ่นดิน หน้า 10 (อ้างอิงมาจากคำปรารภของข้อบังคับลักษณะปกครองลูกเสือฉบับแรก ลงวันที่ 1 กรกฎาคม

กองเสือป่าและกองลูกเสือ นับได้ว่าเป็นหน่วยงานที่สร้างกิจกรรมเพื่อสร้างชาตินิยมโดยตรง มุ่งให้คนไทยจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อันเป็นสถาบันหลักของไทย โดยเฉพาะในกิจกรรมลูกเสือนั้นจะเน้นในด้านความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์อย่างมาก ซึ่งปรากฏเป็นคำปฏิญาณของลูกเสือทุกเหล่าข้อหนึ่งคือ "ข้าจะมีใจจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว" และปรากฏเป็นบทร้องสำหรับลูกเสือในเพลงมหาฤกษ์ ก็มีเนื้อร้องดังนี้

เหล่าลูกเสือหัวหน้า	ล้วนเป็นข้าโดยตรง
ในพระมงกุฎเกล้า	เจ้าอยู่หัวทรงธรรม
ธ. กอแก้วเนติกอง	สองเสือป่าลูกเสือ
เป็นประโยชน์เหลือแก่ไทย	เราเฝ้าใจจงรัก
สวามีภักดีบรมบาท	คิดช่วยชาติศาสนา
เพื่อรักษาความเป็นไทย	ไกรเกริกเกียรติหัวหล้า
ไทยจงไทยคู่ฟ้า	อย่าไถ่กลับกลาย เทียวนา ¹
	เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดินทร)

10. การเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง

เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่หนึ่งในวันที่ 22 กรกฎาคม 2457 ประเทศไทยกำลังอยู่ในระหว่างการทำนุบำรุงประเทศ เพื่อให้เจริญเท่าเทียมกับนานาประเทศ ตามพระราชปณิธานอันแน่วแน่ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะภัยที่พึงจะได้รับจากการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกได้ลดน้อยลง เนื่องจากการ

¹ จมื่นอมรรตุนารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช) กำเนิดพระราชวังสนามจันทร์ และพระปฐมเจดีย์พระมหาธีรราชเจ้า กับคอนเจดีย์อนุสรณ์ของเสือป่าและลูกเสือ

คำเนินพระบรมราโชบายผ่อนสั้นผ่อนยาวในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว¹ และสถานการณ์ของโลกได้เปลี่ยนแปลง

ในขณะนั้นประเทศไทยมีความสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศคู่สงครามทั้งสองฝ่าย และไม่คอยกระเทือนถึงความมั่นคงของชาติมากนัก นอกจากประสบความยุ่งยากบ้าง ในด้านเศรษฐกิจ ฉะนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศความเป็นกลางเสียในวันที่ 6 สิงหาคม 2457 พร้อมกับทรงกำชับให้ชาวไทยปฏิบัติตนตามความในหนังสือสัญญาว่าด้วยความเป็นกลาง ที่ประเทศไทยได้ลงนามร่วมกับนานาประเทศ ณ กรุงเฮก อย่างเคร่งครัดอีกด้วย

การประกาศพระบรมราโชบายเป็นกลางของไทยเป็นเหตุให้ประเทศไทย กลายเป็นที่พิพาทของทั้งสองฝ่าย โดยเฉพาะบุคคลในชาติมหาอำนาจกลาง (เยอรมันและออสเตรีย-ฮังการี) เข้ามาหลบภัยเป็นจำนวนมาก และประเทศไทย ตั้งอยู่ท่ามกลางวงล้อมของฝ่ายสัมพันธมิตร คืออังกฤษและฝรั่งเศส มหาอำนาจกลาง พยายามสร้างความปั่นป่วนให้เกิดขึ้นในอาณานิคมของอังกฤษและฝรั่งเศส² ประเทศไทยจึงกลายเป็นศูนย์กลางของการจารกรรมจากทั้งสองฝ่ายและสร้างความ ยุ่งยากให้แก่รัฐบาลไทยเป็นอย่างยิ่ง ดังปรากฏในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตอนหนึ่งว่า

¹ สมพล ศิลปวุฒิ บทบาทของประเทศไทยในการเข้าร่วมสงครามโลก ครั้งที่หนึ่ง และผลที่ประเทศไทยได้รับ หน้า 14

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 แผ่น 223 หมายเลข 1/233 บันทึกลับเรื่องความคิดที่จะให้กรุงสยามเข้าร่วมในสงคราม ม.บ.ป.

คือฝ่ายหนึ่งพวกเยอรมันที่ได้ฝันอยู่ว่าจะได้เห็นไทยเราเอียงข้าง
เยอรมัน แลในชั้นต้นนี้ไม่ใช่แต่พวกเยอรมันเองที่เข้าใจว่าจะเป็นเช่นนั้น
แม้พวกเพื่อนของเรา คือพวกอังกฤษที่สิงคโปร์และฝรั่งเศสที่ไซ่ง่อน ก็
ออกจะเห็นตามไปเช่นนั้นด้วย ทั้งนี้จึงเป็นอันว่า การที่เราประกาศ
เป็นกลางโดยกวัดจั้น ทำให้ฝ่ายเยอรมันไม่พอใจ เพราะผิดความ
คาดหมายของเขาแลทำให้อังกฤษฝรั่งเศสไม่พอใจเพราะนี้ถือว่าเราจะเป
นกลางแต่ปาก¹

ภายหลังที่ประเทศสหรัฐอเมริกาประกาศสงครามร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรแล้ว
ได้มีประเทศต่าง ๆ พวกกันประกาศสงครามและตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับฝ่าย
มหาอำนาจกลางเป็นจำนวนมาก² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
เห็นว่าฝ่ายมหาอำนาจกลางไม่มีทางจะชนะได้ การที่ประเทศเราจะคงความเป็น
กลางนั้นจะมีแต่ทางเสมอตัวกับชาตุน คือถ้าฝ่ายสัมพันธมิตรชนะ อังกฤษและ
ฝรั่งเศสไม่บังคับหรือเกณฑ์ให้ประเทศไทยทำอะไรก็นับได้ว่าเสมอตัว แต่ถ้าหากว่า
เขาจะมาเกณฑ์ให้ประเทศไทยทำสัญญาเพื่อรักษาวลประโยชน์ของเขาก็นับได้ว่าชาตุน
ทั้งนั้นในวันที่ 22 กรกฎาคม 2460 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
ตัดสินพระทัยประกาศสงครามร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตร

¹ กองกฎหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 แฟ้ม 223
หมายเลข 1/233 บันทึกลับเรื่องความคิดที่จะให้กรุงสยามเข้าร่วมในสงคราม
ม.ป.ป.

² สมพล ศิลปวุฒิ บทบาทของประเทศไทยในการเข้าร่วมสงครามโลก
ครั้งที่หนึ่ง และผลที่ประเทศไทยได้รับ หน้า 12

การประกาศสงครามร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรมีประชาชนหลายกลุ่มไม่เห็นด้วย เพราะประเทศฝ่ายมหาอำนาจกลางไม่เคยสร้างความชอกช้ำน้ำใจให้กับคนไทย ชาวไทยเข้าใจที่ว่าชาวเยอรมันเป็นมิตรกับตนตลอดเวลาไม่มีนิสัยถือตัวในเวลาพบปะกัน เวลาสนทนาชาวเยอรมันโดยมากนิยมพูดภาษาไทย ทำให้มิตรภาพของไทยและเยอรมันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น¹ ตรงข้ามกับฝ่ายสัมพันธมิตร โดยเฉพาะอังกฤษ และฝรั่งเศสได้สร้างความชอกช้ำให้แก่คนไทยอย่างมาก เช่นต้องเสียดินแดนอันมากมายให้แก่ฝรั่งเศสและอังกฤษ ต้องสูญเสียอำนาจทางศาลและอื่น ๆ เป็นต้น

ประชาชนชาวไทยโดยทั่วไปมีความรู้สึกเกลียดชังฝรั่งเศสอย่างรุนแรง ต้องการให้ประเทศไทยเข้าร่วมกับฝ่ายมหาอำนาจกลางตั้งแต่เริ่มแรกของการสงครามเสียอีก หนังสือพิมพ์ของเยอรมันก็ได้ตีพิมพ์เกี่ยวกับความรู้สึกของชาวไทยว่า ชาวสยามเป็นมิตรต่อประเทศเยอรมัน แต่ไม่สามารถแสดงออกมาถึงความรู้สึกให้ออกหน้าออกตาได้² และพระโสมภพรัตนโกเศศพุกคุยกับเจ้าพระยาอภัยราชาถึงความรู้สึกนิยมชมชอบเยอรมัน และนำที่ประเทศไทยจะเข้าร่วมกับเยอรมันคือ "สัก 6 เดือนลงมาแล้ว อังกฤษและฝรั่งเศสเอี้ยเต็มที่อยู่แล้วเพราะในสนามรบ เยอรมันก็รุกเข้าไปทุกที และอินเดียจะเป็นขบถทั้งเมือง และเมืองญวนก็เหมือนกัน เพราะฉะนั้นถึงเวลาที่กรุงสยามจะฉวยเอาโอกาสอันนั้น เพื่อรีบเข้าไปยึดไซ่ง่อนจะได้มีทางได้เมืองเขมรคืน"³

¹ จมื่นอมรรตุนารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช) พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 5 หน้า 10

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 แฟ้ม 139 หมายเลข 27/139 หนังสือพิมพ์คัด เยอรมันลงเรื่องเมืองไทยเกี่ยวกับสงคราม (ฉบับภาษาอังกฤษ) ม.ป.ป.

³ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 แฟ้ม 233 หมายเลข 2/233 รายงานกระทรวงนครบาลจับชะเลยและเรือทะเล พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ถึงเจ้าพระยายมราช ลงวันที่ 10 มิถุนายน 2460

ในหมู่ทหารก็นิยมเยอรมันมากกว่าสัมพันธมิตร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงทราบดี โดยเฉพาะหมู่ทหารเรือ เพราะนายทหารเรือส่วนใหญ่ได้รับการฝึกหัดจากเยอรมัน กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต เสนาบดีทหารเรือก็ทรงเคยศึกษาที่ประเทศเยอรมัน ฉะนั้นทหารเรือจึงนิยมเยอรมันเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิตจะทรงวางพระองค์เป็นกลางก็ตาม

ส่วนเจ้านายชั้นผู้ใหญ่หรือในนามของรัฐบาลสยามนิยมฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นส่วนใหญ่ ประกอบกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นกาลไกลว่า ถ้าประเทศไทยร่วมกับสัมพันธมิตร ประเทศไทยจะได้รับประโยชน์ในด้านการยกเลิกสัญญาที่เสียเปรียบกับมหาอำนาจกลาง และทรงหวังว่าจะได้รับการแก้ไขสนธิสัญญากับฝ่ายสัมพันธมิตรให้เสมอภาคกันในภายหลัง ทรงมุ่งให้ประชาชนเห็นว่าฝ่ายมหาอำนาจกลางพยายามละเมิดความเป็นกลางของไทยหลายครั้งด้วยวิธีการรบไม่จำกัดเขต และประชาชนส่วนใหญ่ที่คัดค้านพระบรมราโชบายของพระองค์จะได้สำนึกว่า การสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลนั้นมีทางที่จะนำประเทศชาติรอดไปได้ นั่นคือทรงสร้างความรู้สึกชาตินิยมโดยใช้เอกราชของชาติ ธรรมะและพระมหากษัตริย์เป็นหลัก ดังที่เคยกล่าวแล้วว่าพระองค์ทรงสร้างให้ชาวไทยมีความสำนึกในหน้าที่เพื่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

11. ผลต่อเนื่องจากการดำเนินนโยบายชาตินิยมสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

จากพระราชปณิธานอันแน่วแน่ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อการปกครองประเทศ 2 ประการ คือการสร้างประเทศให้เจริญทัดเทียมกับนานาประเทศ และสร้างความรู้สึกทางชาตินิยมในหมู่ชาวไทยดังได้กล่าวมาแล้ว จะพบว่า

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 แฟ้ม 167 หมายเลข 6/167 รายงานพระองค์เจ้าจรัญ เรื่องการมหาสงครามในยุโรป (ปีก 1) พระราชหัตถ์เลขาถึงพระองค์เจ้าจรัญตักคึกฤฎการ ลงวันที่ 7 ตุลาคม 2457

การดำเนินพระบรมราโชบายของพระองค์ในอันที่จะสร้างความเจริญ พระองค์ทรง
ทำนุบำรุงทั้งในเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ผลสุดท้ายพระองค์ทรงประกาศ
สงครามร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตร เป็นเหตุให้ประเทศไทยปรากฏเป็นที่รู้จักของ
นานาประเทศ

เมื่อสงครามยุติลงประเทศไทยได้รับสิทธิเท่าเทียมกับนานาประเทศ ได้รับ
เอกราชทางศาล การเก็บภาษี และการแก้ไขสนธิสัญญาที่เสียเปรียบกับประเทศต่าง ๆ
ดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งความหวังไว้ว่า

ส่วนทางใดนั้นอย่างน้อยก็จะได้เลิกถอนสัญญากับเยอรมนี ซึ่งตามสัญญา
เก่าเราตกอยู่ในที่เสียเปรียบหลายประการ แลซึ่งเยอรมนีเมื่อก่อน
สงครามได้อัดเอื้อนไม่ยอมที่จะว่ากล่าวตามความประสงค์ของเรา แล
เมื่อสงบศึกแล้วก็จะได้ทำสัญญากันใหม่ โดยฝ่ายเราได้รับความเสมอ
หน้าบ้าง ทั้งอีกข้อหนึ่งบางทีเราจะมีโอกาสได้รับความนิยมของฝ่าย
สัมพันธมิตรในข้อความบางอย่างซึ่งเราปรารถนาอยู่ เช่นการแก้พิภัก
ตุลการ เป็นต้น¹

ในขณะที่เกี่ยวกับการดำเนินพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ประชาชนรุ่นใหม่มีความตื่นตัวทางการเมือง ต้อง
การให้ประเทศไทยมีการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญ จนเป็นเหตุให้คณะบุคคลที่จะ
ก่อการปฏิวัติ ร.ศ. 130 ขึ้น และถึงแม้ว่าคณะนั้นจะถูกจับกุมก่อนที่จะก่อการจริง ๆ
แต่ความรู้สึกในค่านับประชาธิปไตยจะไม่ถูกทำลายลงไปด้วย มีหนังสือพิมพ์หลายฉบับ

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 แผ่น 223
หมายเลข 1/223 บันทึกถึงเรื่องความคิดที่จะให้กรุงสยามเข้าร่วมในสงคราม
ม.ป.ป.

ที่พยายามลงบทความคัดค้านพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตลอดเวลา เช่นหนังสือพิมพ์บางกอกเดลิเมล์ กรุงเทพฯเดลิเมล์ และจีนโนสยามวารศัพท์ เป็นต้น ทำให้ประชาชนตื่นตัวในระบอบประชาธิปไตยเพิ่มขึ้น เกิดเป็นผลสืบเนื่องต่อมาคือกลายเป็นการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง วันที่ 24 มิถุนายน 2475

12. การแก้ไขสนธิสัญญากับชาติตะวันตก

รัฐบาลไทยได้ดำเนินขั้นตอนเพื่อการแก้ไขสนธิสัญญาที่เสียเปรียบกับชาติตะวันตก ตลอดจนตั้งรัฐธรรมนูญพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพระองค์ทรงประกาศยกเลิกการตัดสินคดีตามแบบจารีตนครบาลเพื่อให้ต่างประเทศยอมรับกิจการศาลไทย ครั้นมาถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงปฏิรูปการปกครอง ทรงจัดระบบบริหารให้ทันสมัยขึ้น ตลอดจนทรงเปลี่ยนแปลงจารีตประเพณี กฎหมายและยอมเสียพระราชอาณาเขตให้กับชาติอังกฤษและฝรั่งเศสบางส่วนเพื่อแลกกับสิทธิสภาพนอกอาณาเขต

ในปี พ.ศ. 2442 ประเทศไทยได้เข้าร่วมประชุมทำสัญญาว่าด้วยกฎหมายสงคราม ณ กรุงเฮก ซึ่งนับว่าประเทศไทยเข้าอยู่ในสกุลอารยะชาติแล้ว แต่ไม่ได้มีความหมายว่าประเทศไทยมีโอกาสบอกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของชาวต่างประเทศในเมืองไทยได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากสนธิสัญญาตามแบบที่ไทยทำกับอังกฤษในปี พ.ศ. 2398 ระบุถึงการแก้ไขไว้ว่า จะแก้ไขเพิ่มเติมได้ก็ด้วยความยินยอมของทั้งสองฝ่าย

การดำเนินพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในก้านชาตินิยม มีผลให้ประชาชนชาวไทยตื่นตัวในทางการเมืองการปกครอง อธิปไตย และเอกราชของชาติอย่างมาก ประชาชนรุ่นใหม่ใคร่เห็นประเทศชาติมี

¹วรรณไวทยากร "วันฉัตรไทยเรื่องประวัติการทูตไทย" นราธิปพงศ์ประพันธ์

เอกราชที่สมบูรณ์ บรรดาหนังสือพิมพ์ต่างได้รับเสรีภาพในการเขียนบทความใน
แง่มุมต่าง ๆ ซึ่งรัฐบาลจะไม่สนใจต่อความคิดเห็นของประชาชนดังแต่ก่อนไม่ได้
โดยเฉพาะการแก้ไขสนธิสัญญาต่าง ๆ นั้น รัฐบาลต้องถือเป็นนโยบายหลักที่สำคัญ
อย่างหนึ่งด้วย เพราะการที่ประเทศไทยมีเอกราชที่สมบูรณ์ยิ่งเพิ่มความรู้สึกภูมิใจ
ในเกียรติภูมิของชาติ เป็นทางนำไปสู่ความเป็นชาตินิยมในที่สุด

เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ชื่อเสียงและเกียรติภูมิของประเทศไทย
ดีขึ้นเป็นลำดับ อาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยได้บรรลุจุดหมายในการดำเนินนโยบาย
ต่างประเทศ สามารถยกฐานะของประเทศอยู่ในสภานานาชาติไทย เมื่อไทยได้
เข้าเป็นสมาชิกองค์การสันนิบาตชาติ¹ และผลจากสัญญาแวร์ซายที่ไทยได้ร่วมกันลง
นามระหว่างฝ่ายสัมพันธมิตรกับฝ่ายมหาอำนาจระบุว่า "เยอรมันยอมรับว่าสนธิสัญญา
อนุสัญญา และข้อตกลงใด ๆ ที่ทำระหว่างไทยกับเยอรมันอันไ้ละเมิดสิทธิและสิทธิพิเศษ
รวมทั้งสิทธิสภาพนอกอาณาเขตทางค้านศาล ซึ่งเยอรมันได้ปฏิบัติตามสนธิสัญญาเหล่านั้น
เป็นอันสิ้นสุดลง ตั้งแต่วันที่ 22 กรกฎาคม 2460"²

ในสนธิสัญญาดังนี้ เยอรมันก็มีความเข้าใจในเจตนาของไทยเป็นอันดี ฉะนั้น
ในปี พ.ศ. 2464 เยอรมันได้ทำความตกลงทางเศรษฐกิจเฉพาะกาลกับไทย และ
พ.ศ. 2471 ได้ทำสนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือกันในแบบเสมอภาค
ตามความนิยมแห่งหลักกฎหมายระหว่างประเทศ³

ส่วนฝ่ายประเทศสัมพันธมิตร ประเทศไทยได้ใช้วิธีการเจรจาทางการทูต
แบบประนีประนอม ปรากฏว่าประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแรกที่แสดงไมตรีจิต

¹ สดใส ชันดีวงศ์ ความสัมพันธ์ของไทยกับประเทศตะวันตก หน้า 58

² ด. หน้า 63

³ วรณไวทยากร "วัชนัมไทยเรื่องประวัติการทูตไทย" นราธิปพงศ์ประพันธ์
หน้า 110

โดยยอมรับว่าฝ่ายไทยมีอำนาจเต็มในเรื่องที่เกี่ยวกับพิทักษ์ตราเก็บภาษีเข้า-ออก การคืนสินค้ากลับออกไปนอกเมือง สรรพการผ่านค่านภายในและส่วยอากรอื่น ๆ ทั้งปวงที่มีลักษณะเป็นข้อสำคัญจะต้องประพฤติกให้เป็นผลเสมอเหมือนประเทศอื่น ๆ¹ ไม่ตรีจิตและความปรารถนาดีของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในครั้งนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริสรวบและทรงหวังว่าประเทศอื่น ๆ จะยินยอมผ่อนผันให้ไทยเช่นเดียวกัน

ดังนั้นเมื่อพระองค์ทรงแต่งตั้งให้ ดร.ฟรานซิส บี แซร์* (Dr. Francis B. Sayre) เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนไทยไปทำการเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตรประเทศอื่น ๆ การเจรจาก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับ ผลที่สุดประเทศต่าง ๆ ยินยอมแก้ไขสนธิสัญญาอย่างเสมอภาคกับไทย แต่ยังสงวนสิทธิไว้บางประการโดยกำหนดเวลาสิ้นสุด กล่าวคือ นานาประเทศจะยอมให้สิทธิสมบูรณ์ทางศาลภายหลังที่ประเทศไทยประกาศใช้ประมวลกฎหมายครอบครัวแล้วเป็นเวลา 5 ปี และในค่านภาษีอากรนั้น อังกฤษกับอิตาลียังคงสงวนสิทธิการเก็บภาษีสินค้าบางชนิดตามอัตราที่กำหนดต่อไปอีก 10 ปี นับตั้งแต่ประกาศใช้สนธิสัญญานับใหม่ ส่วนประเทศอื่น ๆ ยินยอมให้ไทยเก็บภาษีในอัตราที่สมควรตามแบบสนธิสัญญาที่ไทยทำกับสหรัฐอเมริกา²

จึงเห็นได้ว่าพระบรมราโชบายในด้านการต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นการเสริมความรู้สึทางชาตินิยมในหมู่คนไทยในแง่ที่ว่าเผยแพร่ชื่อเสียงและเกียรติคุณของคนไทยในนานาประเทศ ซึ่งคนไทยจะได้รับการ

¹ กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ สนธิสัญญาและความตกลงทวิภาคีระหว่างไทยกับต่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศ เล่ม 3 หน้า 7

* ต่อมาได้รับพระราชทานเป็นพระยาภักดีธำม ตรี

² สมพล กิลปวดี บทบาทของประเทศไทยในการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่หนึ่งและผลที่ประเทศไทยได้รับ หน้า 202

ภูมิใจและพยายามรักษาเกียรติของชาติไว้ นับได้ว่าพระบรมราชาบายการต่างประเทศเป็นผลเอื้ออำนวยซึ่งกันและกันกับพระบรมราชาบายทางชาตินิยม ฉะนั้น เมื่อผลจากการดำเนินพระบรมราชาบายชาตินิยมกระตุ้นให้รัฐบาลต้องปรับปรุงนโยบายการต่างประเทศ นโยบายการต่างประเทศก็ส่งผลให้นโยบายชาตินิยมประสบผลมากขึ้น ในอันที่จะย้าความรู้สึกของประชาชนให้จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะการเคารพภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ด้วยวิธีการสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลนั้น เป็นทางนำประเทศไปสู่ความเท่าเทียมกับนานาประเทศ ซึ่งปรากฏในพระราชนิพนธ์ของพระองค์หลายตอนที่กล่าวถึงเรื่องนี้

13. การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

เมื่อสิ้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. 2453 ความเจริญทางการเมืองในอันที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองจากเบืองบนเริ่มหยุคชะงักลง เนื่องจากเหตุการณ์ทางการเมืองในต่างประเทศ เช่น การปฏิวัติในตุรกีปี พ.ศ. 2453 การปฏิวัติโค่นล้มสถาบันกษัตริย์ในจีนปี พ.ศ. 2455 และการล้มล้างอำนาจการปกครองของพระเจ้าซาร์ในรัสเซียปี พ.ศ. 2460 เป็นต้น หนังสือพิมพ์ในเมืองไทยหลายฉบับได้เสนอข่าวและบทความเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น ประกอบกับปัญญาชนรุ่นใหม่เคยตั้งความหวังว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจะพระราชทานรัฐธรรมนูญ เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์ครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำรงไว้ แต่เมื่อความหวังของชนรุ่นใหม่ไม่ได้รับการตอบสนอง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยในกิจการเสือป่า คณะบุคคลหนึ่งจึงได้คบคิดกันปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2454 (ร.ศ. 130) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นครั้งแรกที่กลุ่มบุคคลกล้าคิดทำการปฏิวัติแต่ไม่สำเร็จ

การคบคิดปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะ ร.ศ. 130 แม้ว่าจะถูกจับกุมก่อนลงมือกระทำ แต่ผลสะท้อนได้เกิดขึ้นอย่างมากต่ออนุชนที่ได้รับการศึกษาในสมัยนั้น หนังสือพิมพ์ก็เสนอบทความต่าง ๆ เพื่อคัดค้านพระบรมราชาบายของ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในเรื่องการไม่ทรงเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ในคำพระบรมราโชบายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น ถ้าพิจารณาจากบทความและงานพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะมีความขัดแย้งกันเอง เพราะพระองค์ทรงเน้นพระบรมราโชบายทางชาตินิยม นั่นเอง พระองค์ทรงตั้งข้อคิดเกี่ยวกับชาตินิยมเป็นใหญ่ว่า "กำลังป้องกันชาติจะเกิดก็เพราะกำลังบำรุงของประชาชน กำลังบำรุงของประชาชนจะเกิดก็เพราะความนิยมทหาร ความนิยมทหารจะเกิดก็เพราะความนิยมชาติ ความนิยมชาติเกิดขึ้นได้ก็เพราะความสำนึกในการร่วมชาติวงศ์พันธุ์กันมาแต่ดึกดำนบรรพ์"¹

ฉะนั้นพระองค์ทรงเน้นให้ประชาชนสำนึกในหน้าที่ของพลเมืองให้มีความรู้ความสามารถที่จะป้องกันชาติเป็นหลักสำคัญว่าการสถาปนาระบอบประชาธิปไตย เช่น ทรงตั้งกองเสือป่า กองลูกเสือ และสัญลักษณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

ความขัดแย้งในพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่เห็นได้ชัดเจน เช่นพระราชนิพนธ์เรื่องการเอาอย่างโดยไม่ตรีตรอง พระองค์ทรงกล่าวว่าคนที่ชอบเลียนแบบฝรั่งนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ถูก เพราะเท่ากับว่าเป็นการสารภาพถึงความไม่เจริญของคน ซึ่งมนุษย์ธรรมดาอย่าอวดไม่นับถือผู้ที่ต่ำต้อยกว่าตน ฉะนั้นจึงจำเป็นที่คนไทยต้องพยายามยกตนเองให้เท่าเทียมกับนานาชาติไม่ใช่เลียนแบบเขามา แต่ในพระราชหัตถเลขาของพระองค์ตอนหนึ่งทรงกล่าวว่า สิ่งไรที่ควรเปลี่ยนแปลงก็ต้องเปลี่ยนไป สิ่งไรที่ควรไว้ก็ต้องคงไว้จนกว่าสิ่งดีกว่ามาทดแทนได้²

¹ม.ล.จุลดา จอนรต กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย หน้า 23

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 หมายเลข บ.2 1/34 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 4 มิถุนายน ร.ศ. 130

ซึ่งหมายถึงความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองในรัฐธรรมนูญด้วย เพราะนั่นคือการแสดงถึงการตกเป็นทาสของการเลียนแบบตะวันตก

ขณะเดียวกันในทางปฏิบัติพระองค์ทรงดำเนินไปตามแบบตะวันตกหลายประการ เช่นงานรัฐพิธีทรงนำแบบอย่างของตะวันตกมาใช้ กองลูกเสือนำแบบอย่างจากอังกฤษ ตลอดจนการสร้างสัญลักษณ์ต่าง ๆ ก็นำแบบอย่างมาจากตะวันตกทั้งสิ้น พระราชดำริในการสร้างความรู้สึทางชาตินิยมนั้นกลายเป็นคาสองคมต่อการปกครองของพระองค์¹ เพราะส่วนหนึ่งกระตุ้นให้ประชาชนสำนึกในหน้าที่ที่จะสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับประเทศชาติทุก ๆ ด้าน แต่ในขณะเดียวกันการที่จะนำแบบอย่างตะวันตกโดยเฉพาะทางการเมืองการปกครองถูกจำกัดลง การปฏิรูปการปกครองที่เริ่มต้นตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหยุดชะงักและชาคการประสานกับหน่วยงานเบื้องบน เป็นเหตุให้ปัญญาชนรุ่นใหม่ไม่พอใจ ยิ่งหนังสือพิมพ์ลงข่าวและวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐต่อเนื่องและเพิ่มความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะภาวะทางเศรษฐกิจตกต่ำทั่วไป ประชาชนประสบความเดือดร้อนแต่รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาคิดค้นทางที่ขณะเดียวกันหนังสือพิมพ์บางฉบับกลับแสดงให้ประชาชนทราบถึงความฟุ่มเฟือยของชนชั้นสูง มีการลงจดหมายโต้ตอบจากผู้อ่าน ตัวอย่าง

ถาม : ทำไมสินค้าพื้นเมืองต่าง ๆ ... จึงไม่เป็นที่แพร่หลายเหมือนกับสินค้าต่างประเทศ อะไรเป็นต้นเหตุและทำอย่างไรจึงจะแก้ไขให้หายได้ อย่างเด็ดขาด

ตอบ : เราขอตอบโดยความจริงใจว่า พระบรมวงศานุวงศ์หรือคณะองค์อภิรัฐมนตรีเป็นต้นเหตุ ถ้าจะแก้ไขให้หายเด็ดขาดก็คือท่านเรา กล่าวมาแล้ว ท่านทรงเลิกล้มเป็นตัวอย่าง¹

¹ สมปอง คงชัย วิกฤติการณ์ทางการเมืองของไทยระหว่างปี พ.ศ. 2475-2481 หน้า 10

² "จดหมายถึง บ.ก" สยามปริวิ 28 มิถุนายน 2470 หน้า 3

ยิ่งกว่านั้นหนังสือพิมพ์ไทยหนุ่มกล่าววิพากษ์วิจารณ์ถึงองค์พระมหากษัตริย์อย่างรุนแรงโดยลงบทความ "ไม่คิดไม่แปลก" ตอนหนึ่งว่า อย่าว่าแต่ราษฎรที่ไม่ได้รับการศึกษาจะเป็นพลเมืองที่ถ่วงความเจริญของประเทศเลย ถึงพระเจ้าแผ่นดินที่มีชีวิตไม่เต็มความ ก็เป็นภัยแก่ประเทศเหมือนกัน¹ การที่หนังสือพิมพ์กล่าววิพากษ์วิจารณ์ดังกล่าวนั้นก็เป็นผลสืบเนื่องจากพระบรมราโชบายในทางชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้สร้างความรู้สึกราชาตินิยมเจือปนด้วยความคิดทางประชาธิปไตย คือสร้างประชาชนให้มีความรู้สึกรักที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศผสมกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ การปฏิบัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงเกิดขึ้นและประสบความสำเร็จในวันที่ 24 มิถุนายน 2475

¹ บุคคล (นามแฝง) "ไม่คิดไม่แปลก" ไทยหนุ่ม 21 กรกฎาคม 2470
หน้า 3

บทที่ 3

นโยบายกระตุ้นความรู้สึทางชาตินิยมของจอมพล ป.พิบูลสงครามและหลวงวิจิตรวาทการ

๙ ความสัมพันธ์ระหว่างจอมพล ป.พิบูลสงคราม กับหลวงวิจิตรวาทการ
 ในวัยศึกษาเล่าเรียนไม่ปรากฏว่าจะมีความคุ้นเคยแต่ประการใด เพราะทั้งสองท่าน
 มีพื้นเพทางครอบครัวและการศึกษาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ จอมพล ป.พิบูลสงคราม
 เป็นชาวเมืองหลวง เกิดที่อำเภอบางเขน กรุงเทพมหานคร ได้รับการศึกษาเบื้องต้น
 จากโรงเรียนวัดเขมาภิรตาราม จังหวัดนนทบุรี ต่อจากนั้นได้เข้าศึกษาในสถาบัน
 ทางทหารมาโดยตลอด ในขณะที่หลวงวิจิตรวาทการ ท่านเป็นชาวต่าง
 จังหวัด เกิดที่อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี ศึกษาเล่าเรียนเบื้องต้นจาก
 โรงเรียนวัดขวิด ตำบลสะแกกรัง อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี เมื่อเรียนสำเร็จ
 ประโยคประถมศึกษาแล้วได้เข้าศึกษาในวัดมหาธาตุวังสฤษดิ์ หลังจากสอบได้เปรียญ 4
 ประโยค ท่านได้รับหน้าที่เป็นครูสอนนักเรียนและบาลีแก่พระภิกษุและสามเณร ฉะนั้น
 จึงเห็นได้ว่าพื้นฐานทางครอบครัวและการศึกษาของท่านทั้งสองมีความแตกต่างกันมาก
 ๙ คนหนึ่งศึกษามาทางทหารและอีกคนหนึ่งศึกษามาทางพระ แต่น่าแปลกว่าเหตุใดทั้งสอง
 ท่านจึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดในทางการเมืองในระยะเวลาต่อมา จนกล่าวได้ว่า
 จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนักการทหาร นักบริหาร และนักปฏิบัติที่เรียกว่า
 "ผู้นำ" ส่วนหลวงวิจิตรวาทการ เป็นนักทฤษฎี นักวิชาการที่เกิดมาร่วมสมัยร่วม
 รัฐบาลเดียวกันและอยู่เบื้องหลังผู้นำ^๙

^๙ เฉลียว พันธ์สีดา หลวงวิจิตรวาทการและงานด้านประวัติศาสตร์ หน้า 8
 (อ้างอิงมาจากสัมภาษณ์ หลวงบริบาลบุรีรักษ์ 22 กรกฎาคม 2516)

๗ สำหรับหลวงวิจิตรวาทการนั้นก่อนที่ท่านจะไปทำงานในสถานทูตไทยประจำประเทศฝรั่งเศส ท่านเคยมีเพื่อนสนิทที่ตายแทนกันได้ และสำคัญยิ่งคือท่านปรีดี พนมยงค์¹ แต่ในระหว่างที่ท่านหลวงวิจิตรวาทการทำงานประจำในสถานทูตไทยประจำประเทศฝรั่งเศส และเป็นเพื่อนสนิทกับท่านปรีดี พนมยงค์ ท่านได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กับบรรดานักเรียนไทยประจำประเทศฝรั่งเศส นับได้ว่าเป็นการสร้าง ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับจอมพล ป.พิบูลสงครามด้วย กล่าวคือ ขณะนั้น จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ไปศึกษาวิชาเพิ่มเติมและดูแลการทหารในโรงเรียนประจำ เหล่าทหารปืนใหญ่ (L' Ecole d' Application d' Artillerie) ที่เมืองฟองแตนโบล (Fontainebleau) ประเทศฝรั่งเศส และเคยเป็นนักเรียนนายร้อยรุ่นเดียวกับ พลโทประยูร ภมรมนตรี² ผู้ซึ่งอยู่ในฐานะผู้ริเริ่มการเปลี่ยนแปลงการปกครองของกลุ่มคณะราษฎรคู่กับท่านปรีดี พนมยงค์ ๗

๗ การศึกษาวิชาเพิ่มเติมและดูแลการทหารของจอมพล ป.พิบูลสงคราม และการทำงานพร้อม ๆ การศึกษาเพิ่มเติมของหลวงวิจิตรวาทการในประเทศฝรั่งเศส นับได้ว่า มีอิทธิพลต่อความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างมาก เพราะนักศึกษาทุกคนของฝรั่งเศสจะต้องผ่านการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ช่วงการปฏิวัติใหญ่ พ.ศ. 2332 และต้องศึกษาแนวความคิดต่าง ๆ ของนักปราชญ์ที่สำคัญ ๆ ของฝรั่งเศส ซึ่งกลายเป็นแรงกระตุ้นให้นักเรียนไทยในฝรั่งเศสมีความจิตในทางการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้น ๗

¹ เสรีบุร พันธ์รังษี "พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ปลัดบัญชาการสำนักนายกรัฐมนตรี" วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 1 หน้า 49

² พลโทประยูร ภมรมนตรี "การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475" เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 80

ความสัมพันธ์ระหว่างจอมพล ป.พิบูลสงคราม กับหลวงวิจิตรวาทการ ยิ่งมีความใกล้ชิดเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ประสบผลสำเร็จ แต่น่าแปลกคือ หลวงวิจิตรวาทการไม่ได้มีชื่อร่วมอยู่ในคณะปฏิวัติด้วย ยิ่งกว่านั้นในบรรดาสมาชิกผู้แทนราษฎร (ชั่วคราว) ของคณะราษฎรก็ไม่ปรากฏชื่อของท่าน ประกอบกับท่านได้ลาออกจากราชการด้วยเหตุผลส่วนตัวเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2476¹ เป็นเหตุให้บุคคลหลายคนตั้งข้อสงสัยและวิพากษ์วิจารณ์ไปต่าง ๆ นานา

หลวงวิจิตรวาทการเริ่มปรากฏชื่ออย่างเปิดเผยในกลุ่มคณะราษฎร เมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนที่ยังว่างอยู่ในวันที่ 23 มิถุนายน 2476 นอกจากนั้นท่านปรีดี พนมยงค์ กับ จอมพล ป.พิบูลสงคราม มีความเห็นสอดคล้องต้องกันว่าควรจะให้ท่านไปดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร² ต่อมาได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลของคณะราษฎรอีกหลายครั้ง

ในสมัยที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี หลวงวิจิตรวาทการมีความสำคัญต่อรัฐบาลร่วมคณะเรื่อย ๆ จากรัฐมนตรีลอย มาเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง และขณะเดียวกันก็เป็นพันธมิตรที่สำคัญในการดำเนินนโยบายชาตินิยมของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เพราะท่านเป็นนักวิชาการ นักประพันธ์ และนักปาฐกถาที่เกินท่านหนึ่ง บทเพลงปลุกใจที่ท่านประพันธ์เพื่อกระตุ้นความรู้สึกทางชาตินิยมยังมีความสำคัญจนกระทั่งปัจจุบัน ในด้านปาฐกถานั้นน่าสังเกตว่าคำปราศรัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เนื่องในโอกาสต่าง ๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันชาติ*

¹ เฉลียว พันธ์สุริยา หลวงวิจิตรวาทการและงานด้านประวัติศาสตร์ หน้า 46

² หลวงวิจิตรวาทการ วิธีทำงานและสร้างอนาคต หน้า 296

*วันชาติในสมัยนั้นตรงกับวันที่ 24 มิถุนายน ของทุกปี

วันรัฐธรรมนูญ และวันอื่น ๆ อีก แต่ครั้งมักจะมีโครงเรื่องที่ปราศรัยคล้ายกับบทความและปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการเสมอ ๆ ~

1. ประวัติจอมพล ป.พิบูลสงคราม

จอมพล ป.พิบูลสงคราม เกิดที่ตำบลบางเขน อำเภอบางเขน จังหวัดพระนคร¹ เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2440 ตรงกับปีระกา* เดิมมีชื่อว่า แปลก ชิตตะสังคะ เป็นบุตรของนายชิตกับนางสาวาง ชิตตะสังคะ ครั้นเมื่ออายุครบแก่การศึกษาเล่าเรียนแล้ว ท่านได้เข้าศึกษาที่โรงเรียนวัดเขมาภิรตาราม จังหวัดนนทบุรี ต่อมาเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2452 ได้เข้าศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร. ตั้งแต่ชั้นประถม** จนจบหลักสูตร ได้รับยศเป็นว่าที่ร้อยตรี ประจำกรมทหารบกปืนใหญ่ที่ 7 จังหวัดพิษณุโลก เมื่อ พ.ศ. 2458 และได้รับยศเป็นนายร้อยตรี เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2460

ในปี พ.ศ. 2462 ได้ย้ายเข้าประจำกรมทหารบกปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์ และได้รับเลื่อนเป็นนายทหารคนสนิทของผู้บังคับการกรมทหารบกปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2464 ได้รับเลือกให้เป็นนายทหารฝึกหัดราชการแผนกโรงเรียนเสนาธิการทหารบก และสอบไล่ชั้นปีสุดท้ายได้เป็นที่ 1 ซึ่งสมัยนั้น

¹ กรมโศกนาถการ ประมวลคำปราศรัยและสุนทรพจน์ของ พันท่านจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี และผู้นำของชาติ เล่ม 2 หน้า 6

* ข้อสังเกตคือวันที่ 14 กรกฎาคม และปีระกานี้มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของจอมพล ป.พิบูลสงคราม อย่างมาก เพราะตรงกับวันชาติของฝรั่งเศส ซึ่งเป็นวันที่นักปฏิวัติฝรั่งเศสสามารถทำลายคุกบาสทิลล์ และจับพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 กับพระนางมารีอังตราว์เนตสำเร็จ

** โรงเรียนนายร้อย จปร. ในสมัยนั้นเปิดสอนตั้งแต่หลักสูตรประถมจนจบหลักสูตรนายร้อย

ผู้สอบได้ชั้นปรีศสุดท้ายของโรงเรียนเสนาธิการทหารบกเป็นที่ 1 ทางราชการจะส่งไปศึกษาวิชาการเพิ่มเติมในต่างประเทศ ในระหว่างการรอเวลาไปศึกษาต่างประเทศ ท่านถูกย้ายเข้าประจำกรมยุทธศาสตร์ทหารบก

การไปศึกษาวิชาเพิ่มเติมและดูการทหาร ท่านได้รับเลือกให้ไปศึกษายังประเทศฝรั่งเศสโดยออกเดินทางจากประเทศไทยในเดือนพฤษภาคม 2476 เมื่อถึงประเทศฝรั่งเศสท่านได้ศึกษาภาษาฝรั่งเศสกับครอบครัวของศาสตราจารย์ เรอเนมอเรล ที่เมืองรวงเป็นเวลา 8 เดือน¹ แล้วย้ายไปศึกษาวิชาการคำนวณในโรงเรียนซอร์บอนน์พร้อม ๆ กับการศึกษาทางภาษาจากโรงเรียนอัลลียงอ็องซ์ฝรั่งเศสส์ (L' Ecole Alliance Francise) อีกด้วย

ในด้านการทหารนั้นท่านเริ่มศึกษาในปี พ.ศ. 2468 โดยศึกษาวิชาการทหารปืนใหญ่จากร้อยโทบารานอฟ ผู้คิดเครื่องบินถล่มยิง² ต่อมาเข้าประจำกรมทหารปืนใหญ่และศึกษาวิชาการทหารปืนใหญ่ที่โรงเรียนทหารปืนใหญ่เมืองบัวติเอร์

วันที่ 1 ตุลาคม 2469 ได้เข้าศึกษาในโรงเรียนประจำเหล่าทหารปืนใหญ่เมืองฟองเคนโบล * (Fontainebleau) ซึ่งเป็นโรงเรียนนายทหารเฉพาะเหล่าที่มีชื่อเสียงมากในด้านการปืนใหญ่ของฝรั่งเศส อยู่ห่างจากกรุงปารีสมากนัก ดังนั้นการพบปะสังสรรค์กับเพื่อนนักเรียนไทยในปารีสตลอดจนหลวงวิจิตรวาทการจึงมีโอกาสนี้ทำได้เสมอ ๆ

¹ รong ศยามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ หน้า 106

² กรมโคสนาการ ประมวลคำปราศรัยและสุนทรพจน์ของ พณ ท่านจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและผู้นำของชาติ

* เมืองนี้เป็นที่ตั้งพระราชวังของจักรพรรดินโปเลียน

การพบปะสังสรรค์ของบรรดานักเรียนไทยในปารีส นับเป็นจุดแรกของการรวมกลุ่มทางการเมืองของคณะราษฎร กล่าวคือคณะราษฎรรุ่นแรกได้ประชุมเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2467 ที่บ้านพักเลขที่ 9 Rue Dusommerai¹ โดยมีผู้เข้าประชุมครั้งแรก 7 ท่าน คือ ร้อยโทประยูร ภมรมนตรี ร้อยโทแปลก ชิตตะสัจจะ ร้อยตรีทัศนัย มิตรภักดี นายตัว ลพานุกรม หลวงสิริราชไมตรี (จรูญ สิงห์เสนี) นายแนบ พหลโยธิน และนายปรีดี พนมยงค์*

นักศึกษาที่เรียนจากประเทศฝรั่งเศสและประเทศใกล้เคียงทุกคนมักจะต้องผ่านการศึกษาวិชาประวัติศาสตร์สากลตอนปฏิวัติฝรั่งเศสปี พ.ศ. 2332 ผู้ศึกษาจึงมองเห็นความล้มเหลวของบ้านเมืองตนเองอันสืบเนื่องจากการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ความคิดนี้ปรากฏเด่นชัดในบรรดาข้าพราศรัย สุนทรพจน์ ตลอดจนการปฏิบัติในทางการเมืองของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม หลวงวิจิตรวาทการ และบุคคลอื่น ๆ ในคณะราษฎรในเวลาต่อมา

เมื่อสำเร็จการศึกษาได้ประกาศนียบัตร⁴ Dip Ecole Mil. de France และ Dip Ecole Technique d' Artillerie² แล้ว จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็กลับมาเมืองไทยในขณะที่กระแสคลื่นของการปฏิวัติยิ่งเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น ท่านได้เข้าประจำในกรมจเรปืนใหญ่และเป็นผู้บรรยายวิชาการปืนใหญ่กับบรรดานายทหารด้วย ปรากฏว่าเป็นผู้บรรยายที่เ็นมากท่านหนึ่งในกระทรวงกลาโหม ประกอบกับท่านเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ทหารปืนใหญ่รายเดือน³ จึงมีโอกาเขียนบทความ

¹ พลโทประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า หน้า 80

* ทั้งหมดนั้นเป็นนามและยศในขณะนั้น

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 1
เรื่องที่ 26/2486 ทำเนียบข้าราชการ พ.ศ. 2486 ม.ป.ป.

³ พลตรีอนันต์ พิบูลสงคราม จอมพล ป.พิบูลสงคราม เล่ม 1 หน้า 50

เผยแพร่วิชาการทหารปืนใหญ่ทุกฉบับ และวิชาทหารปืนใหญ่นี้ท่านได้แสดงฝีมือ
อย่างเห็นได้ชัดในคราวปราบกบฏบวรเดช⁴

ในขณะที่เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ท่านจอมพล
ป.พิบูลสงคราม ประจำอยู่ที่กรมจเรทหารบก ท่านเป็นบุคคลชั้นแนวหน้าของฝ่าย
ปฏิวัติ และทหารบกท่านหนึ่งโดยเป็นรองจาก 4 ทหารเสือ⁵ ปรากฏว่าเมื่อการ
ปฏิวัติสำเร็จลงแล้ว มีบรรดาผู้ริเริ่มก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475⁶
รุ่นแรกถึงกล่าวข้างต้น 5 ท่าน จาก 7 ท่าน^{**} ได้เข้าร่วมเป็นคณะรัฐมนตรี
คณะแรกที่เรียกว่า "คณะกรรมกรราษฎร" เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2475
มีชื่อของท่านจอมพล ป.พิบูลสงคราม รวมอยู่ด้วย⁷ ~~ดังนี้ได้อำนาจและบทบาทมากขึ้นแล้ว~~

หลังจากพระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรีคนแรกของไทย ได้ทำ
การปิดสภาผู้แทนราษฎรและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา เมื่อวันที่ 7 เมษายน
2476 เนื่องจากเค้าโครงเศรษฐกิจที่ท่านปรีดี พนมยงค์ เสนอต่อคณะกรรมการ
พิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2475^{***} ซึ่งมี
ผู้เข้าร่วมประชุมพิจารณา 14 ท่าน คือ

1. หลวงคหกรรมบดี
2. หลวงเคชสทกรณ
3. หลวงเทศาภิวงศ์วรวัฒน์
4. พ.อ.พระยาทรงสุรเดช

* 4 ทหารเสือ คือพระยาพลพลพยุหเสนา พระยาทรงสุรเดช พระยา
ฤทธิอัคนย์ และพระประศาสน์พิทยายุทธ

** คือนายพันตรีหลวงพิบูลสงคราม หลวงประทีปฐมนุชรรม นายด้วง ลพานุกรม
นายร้อยโทประยูร ภมรมนตรี และนายแนบ พหลโยธิน

*** นับเดือนอย่างเก่า ฉะนั้นห่างจากเดือนเมษายน 2476 เพียงเดือนเดียว

5. นายทวี บุญยเกตุ
6. นายแนบ พหลโยธิน
7. หลวงประดิษฐมนูธรรม
8. นายประยูร ภมรมนตรี
9. พระยามโนปกรณนิติธาดา
10. พล.ร.ท.พระยาราชวังสัน
11. นายวิลาศ โอสถานนท์
12. พระยาศรีวิสารวาท
13. ม.จ.สกลวรรณกร วรวรรณ
14. หลวงอรรถสารประสิทธิ์¹

ที่ประชุมคณะกรรมการพิจารณาส่วนใหญ่เห็นชอบด้วย แต่ท่านพระยามโนปกรณนิติธาดาไม่เห็นด้วยและท่านยังกล่าวในที่ประชุมว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้บงการในวงการรัฐบาลอีกด้วย² ฉะนั้นเมื่อนำโครงการเศรษฐกิจดังกล่าวเสนอต่อคณะรัฐมนตรีจึงเกิดมีความคิดแตกแยกสองฝ่ายถึงค่าแถลงการณ์ของรัฐบาลตอนหนึ่งว่า

ในคณะรัฐมนตรี ณ บัดนี้เกิดแตกแยกกันเป็นสองพวก มีความเห็นแตกต่างกัน และไม่สามารถที่จะคล้อยตามกันได้ ความเห็นข้างน้อยนั้นปรารถนาที่จะวางนโยบายเศรษฐกิจไปในทางอันมีลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์ ความเห็นข้างมากนั้นเห็นว่านโยบายเช่นนั้นเป็นการตรงข้ามแก่ชนบทรรมนิยมประเพณี

¹ เคื่อน บุนนาค ท่านปรีทธีรัฐบุรุษอาวุโส ผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก
หน้า 149 - 150

² ด. หน้า 176

ของชาวสยามและเป็นที่เห็นได้โดยแน่นอนทีเดียวว่า นโยบายเช่นนั้น
จักนำมาซึ่งความหายนะแก่ประชากรราษฎร และเป็นมหัศจรรย์แก่ความมั่นคง
ของประเทศ...ฐานะแห่งความเป็นอยู่เช่นนี้จะปล่อยให้คงเป็นต่อไปอีก
ไม่ได้แล้ว ความปลอดภัยของประชาชนเป็นกฎหมายสูงสุด ไม่ว่าใน
บ้านเมืองใดและโดยคดีเช่นนั้นเท่านั้นที่บังคับให้รัฐบาลต้องปิดสภาและตั้ง
คณะรัฐมนตรีใหม่¹

สถานการณ์ทางการเมืองของไทยต้องเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทาง
รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์มีผลทำให้ท่านปรีดี พนมยงค์ ต้องเดินทาง
ออกนอกประเทศ และนายทหารชั้นผู้ใหญ่ คือ นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา
นายพันเอกพระยาทรงสุรเดช นายพันเอกพระยาฤทธิ์อัคเนย์ และนายพันโท
พระประศาสน์พิทยายุทธ ก็ลาออกจากตำแหน่งทั้งที่เป็นตำแหน่งประจำและการเมือง²
เป็นเหตุให้เกิดวิกฤติการณ์ทางการเมืองอย่างมาก ทำให้ทหารบก ทหารเรือ และ
พลเรือนคนหนึ่ง ซึ่งมีนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาเป็นหัวหน้า นายพันโท
หลวงพิบูลสงคราม เป็นเลขานุการฝ่ายทหารบก และนายนาวาโทหลวงศุภชลาศัย
เป็นเลขานุการฝ่ายทหารเรือได้ทำการยึดอำนาจการปกครอง ในวันที่ 20 มิถุนายน
2476 เพื่อต้องการจะให้คณะรัฐมนตรีชุดที่ปิดสภาและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา
ออก และให้มีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
ไทยต่อไป³

¹ ร้อยตำรวจโทเสถียร วิชัยลักษณ์ ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 46 หน้า 15

² ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ รัฐสภาในรอบสี่สิบสองปี (2475 - 2517)
หน้า 67

³ สำนักเลขาธิการรัฐสภา สภาผู้แทนราษฎร รายงานการประชุมสภาผู้แทน
ราษฎร ครั้งที่ 1/2476 หน้า 5

การยึดอำนาจการปกครองและเปิดประชุมสภาได้ในครั้งนั้น ทำให้จอมพล ป.พิบูลสงคราม เค้นขึ้นมาในหมู่ประชาชนและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นอันดับสองรองจากพระยาพหลพลพยุหเสนา ท่านได้เป็นกำลังสำคัญของรัฐบาลในการปราบปรามกบฏบวรเดชจนได้รับความดีความชอบเป็นนายพันเอก พร้อม ๆ กับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งนับเป็นบุคคลที่สองของกลุ่มผู้ริเริ่มก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง* ในวันที่ 22 กันยายน 2477

1.1 การปราบปรามศัตรูทางการเมือง ก่อนที่คณะราษฎรจะลงมือทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ภายในกลุ่มคณะราษฎรเองก็เคยมีความคิดเห็นที่แตกแยกในหลักการบางประการเกี่ยวกับการจัดบริหารประเทศ การทหารและการเศรษฐกิจ ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองสำเร็จแล้ว จึงเกิดเป็นกลุ่มขึ้นมาในคณะราษฎร พอจะจำแนกได้ 2 กลุ่มคือ

1.1.1 กลุ่มฝ่ายพลเรือนซึ่งมีท่านปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหนาร่วมกับกลุ่มฝ่ายทหารที่มีพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นหัวหน้า มีบุคคลอื่น ๆ ที่สำคัญในกลุ่มนี้เช่น หลวงพิบูลสงคราม และหลวงสินธุสงครามชัย เป็นต้น

1.1.2 กลุ่มฝ่ายทหาร ซึ่งมีพระยาทรงสุรเดช เป็นหัวหน้า มีบุคคลอื่น ๆ ที่สำคัญร่วมในกลุ่มนี้คือ พระยาฤทธิอัคเนย์ และพระประศาสน์พิทยายุทธ เป็นต้น

สาเหตุที่คณะราษฎรเกิดแตกแยกสองกลุ่มดังกล่าวนั้นเพราะท่านปรีดี พนมยงค์ พยายามเสนอโครงการเศรษฐกิจต่อที่ประชุมคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลง

* ผู้ริเริ่มก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 บุคคลแรกที่ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง คือท่านปรีดี พนมยงค์ เมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2476 ได้ว่าการกระทรวงมหาดไทย

การปกครองเสมอ ๆ โดยท่านจะบรรยายถึงความจำเป็นที่ต้องทำการปฏิวัติให้ครบรูปทางด้านการปกครอง การเศรษฐกิจ และสังคมประกอบกันไป¹ ซึ่งถูกพระยาทรงสุรเดชคัดค้านและไม่เห็นด้วยเสมอเหมือนกัน

ส่วนด้านการทหารนั้น พระยาทรงสุรเดชมีความขัดแย้งกับหลวงพิบูลสงครามในหลักการอย่างรุนแรง เพราะพระยาทรงสุรเดชมีความคิดเกี่ยวกับการทหารว่า จะต้องสั่งยุบเลิกกองทัพ กองพล โดยให้หน่วยทหารต่าง ๆ ไปขึ้นกับผู้บังคับเหล่าเล็กยศนายพลและเล็กโรงเรียนเสนาธิการ² ซึ่งหลวงพิบูลสงครามเห็นว่าถ้ากระทำตามแผนการณ์ของพระยาทรงสุรเดชแล้ว กองทัพจะเกิดความวุ่นวาย จะกระทบกระเทือนต่อจิตใจนายทหารในกองทัพอย่างยิ่ง แทนที่จะทำการปฏิวัติสำเร็จแล้ว เหตุการณ์จะสงบกลับต้องเกิดรบภายในกองทัพเอง

ในที่ประชุมของคณะกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2475 พระยาทรงสุรเดชได้คัดค้านอย่างรุนแรงและยิ่งกว่านั้นท่านยังได้เรียกประชุมนายทหารในกองทัพบก กล่าวว่าท่านปรีดี พนมยงค์ เป็นคอมมิวนิสต์³ ทำให้บรรยากาศทางการเมืองตกอยู่ในฐานะที่ไม่มั่นคงนัก เมื่อมีพระบรมราชโองการอนุญาตให้นายทหารชั้นผู้ใหญ่ตั้งกล่าวข้างต้นลาออกในวันที่ 18 มิถุนายน 2476 ปรากฏว่ามีเบื้องหลังของการลาออกโดย พระยาฤทธิอัคเนย์ บอกไว้ว่า ไม่ได้ออกหอคติทั้งกันไปหรอก แต่เป็นหนทางเดียวที่จะสลัด

¹ พลโทประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แฉคนของข้าพเจ้า หน้า 138

²
ก.

³ พลตรีอนันต์ พิบูลสงคราม จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 1

พระยาพลพลพยุหเสนาออกไป¹ ในเรื่องนี้พลโทประยูร ภมรมนตรี* ได้เผยให้จอมพล ป.พิบูลสงคราม** ทราบ เพื่อจะได้ระวังตัวและเตรียมรวบรวมผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองฝ่ายทหารและพลเรือนที่ควบคุมอยู่ให้เป็นปึกแผ่นไม่มีการแตกแยกขาดความสามัคคีกันอีก นับได้ว่าเป็นจตุรราวของการแตกแยกที่เห็นชัดเจนระหว่างฝ่ายพระยาพลพลพยุหเสนา กับฝ่ายพระยาทรงสุรเดช ซึ่งต่างฝ่ายต่างคุมเชิงกันตลอดเวลา

ดังนั้นพระยาพลพลพยุหเสนาจะนิ่งนอนใจไม่ได้ เพราะอำนาจการปกครองประเทศที่ถูกต้องตามกฎหมายเป็นของรัฐบาล รัฐบาลสามารถใช้อำนาจทางกฎหมายดำเนินการต่อฝ่ายของตนได้ ท่านจึงร่วมกับคณะทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน ประกาศยึดอำนาจการปกครองประเทศในวันที่ 20 มิถุนายน 2476 โดยมีนายพันโทหลวงพิบูลสงครามเป็นเลขานุการฝ่ายทหารบก และนายนาวาโทหลวงศุภชลาศัยเป็นเลขานุการฝ่ายทหารเรือ² จากพระยามโนปกรณนิติธาดาได้ปราศจากการต่อต้านแต่อย่างใด เพราะในวันนั้นเองพระยามโนปกรณนิติธาดาได้โทรเลขกราบบังคมทูลลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

การยึดอำนาจการปกครองครั้งนี้นับได้ว่าเป็นการแตกแยกชั้นแตกหักของคณะราษฎรเป็นครั้งแรกกระหว่างกลุ่มของพระยาพลพลพยุหเสนา กับกลุ่มของพระยาทรงสุรเดช ฉะนั้นคณะรัฐมนตรีคณะที่ 4 ซึ่งมีพระยาพลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2476 สามทหารเสือที่เคยร่วมทำการปฏิวัติ

¹ พลโทประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า หน้า 242

* ยศขณะนั้น คือนายร้อยโท

** ยศขณะนั้น คือนายพันโท

² ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ รัฐสภาในรอบสี่สิบสองปี (2475 - 2517)

มาตั้งแต่แรก คือพระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอัคเนย์ และพระประศาสน์พิทยายุทธ ได้หายไปจากชื่อของคณะรัฐมนตรีคณะนั้น ยกเว้นพระยาฤทธิอัคเนย์เท่านั้นที่กลับมา รวมคณะรัฐมนตรี กับพระยาพลพลพยุหเสนาในระยะหลังต่อมา แต่ไม่ได้คุมกำลังทหารหรือพลเรือนแต่ประการใด* ทานกลับมาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรราธิการ จึงถือได้ว่าการบีค่านาครั้งนั้นเป็นชัยชนะของฝ่ายพระยาพลพลพยุหเสนาที่สามารถกำจัดฝ่ายที่เป็นปรปักษ์ได้เปลาะหนึ่ง

ถึงแม้ว่ากลุ่มของพระยาทรงสุรเดชจะประสบความพ่ายแพ้ในทางการเมือง แล้วก็ตามแต่ตำแหน่งประจำที่กลุ่มนี้ยังคงอยู่คือ พระยาทรงสุรเดช เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนรพีวิทยาสังเคราะห์ใหม่ พระยาฤทธิอัคเนย์ประจำกระทรวงกลาโหม และพระยาประศาสน์พิทยายุทธ เป็นปลัดกระทรวงกลาโหม ฉะนั้นในแนวความคิดของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ทานมีความเห็นว่าตราบโศกที่กลุ่มนี้ยังคงมีอำนาจในทางราชการประจำอยู่ ความปลอดภัยและเสถียรภาพของรัฐบาลย่อมมีไม่ได้ ดังนั้นทานจึงใช้วิธีการปราบปรามกลุ่มนักการเมืองและฝ่ายที่เป็นปรปักษ์กับคน** เพื่อลวงความรู้สึกของประชาชนต่อคนตามแนวที่ทานเคยเขียนบทความเป็นประจำลงในหนังสือพิมพ์ "ยุทธโศก" ซึ่งแต่ละเรื่องล้วนกล่าวขวัญถึงความสำคัญที่มนุษย์จำเป็นต้องมีผู้นำ เมื่อประชาชนมีความศรัทธาต่อผู้นำแล้ว การสร้างชาตินิยมย่อมจะดำเนินไปโดยสะดวก

* ส่วนผู้คุมกำลังทหารโดยตรงคือ นายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม และฝ่ายพลเรือนนั้น ผู้มีอำนาจโดยตรงคือ นายนาหวาตรีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์

** พระยาทรงสุรเดช ถูกเนรเทศไปอยู่อินโดจีน พระยาฤทธิอัคเนย์ถูกเนรเทศไปอยู่มลายู และพระประศาสน์พิทยายุทธ ไปเป็นทูตที่ประเทศเยอรมัน

¹ เทียน ประทีปะเสน จอมพล ป. ขุนศึกผู้ไร้แผ่นดิน หน้า 53

1.2 การเข้าควบคุมหน่วยงานทางการเมืองที่สำคัญ ระหว่างตำแหน่งประจำของข้าราชการกับตำแหน่งทางการเมืองตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เป็นต้นมา จนกระทั่งปัจจุบันมักจะเป็นของคู่กัน นอกจากบางสมัยที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดด้วยชัดเจนนอกจากห้ามบุคคลดำรงตำแหน่งข้าราชการการเมืองและข้าราชการประจำในขณะเดียวกันเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติส่วนใหญ่เมื่อข้าราชการประจำท่านใดลาออกจากตำแหน่งประจำเพื่อไปดำรงตำแหน่งข้าราชการการเมือง ตำแหน่งข้าราชการประจำเดิมมักจะถูกสงวนไว้เสมอ หรือไม่มีตำแหน่งอื่นที่พร้อมจะรับบุคคลนั้นกลับไปอยู่ในตำแหน่งข้าราชการประจำ

แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการสักระหว่างไม่ให้บุคคลคนเดียวกันดำรงตำแหน่งหลาย ๆ ตำแหน่ง ทั้งที่เป็นตำแหน่งของข้าราชการประจำและตำแหน่งข้าราชการการเมืองพร้อม ๆ กันในขณะเดียวกันนั้นรัฐบาลได้พยายามหลายครั้งแต่ไม่ประสบความสำเร็จ ทำให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยต้องประสบกับความยุ่งยากเสมอมา ซึ่งเหตุผลหนึ่งก็คือ ความต้องการตำแหน่งหลาย ๆ ตำแหน่งของข้าราชการประจำในระดับสูงนั่นเอง เช่น ในสมัยที่พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรี ท่านเคยออกคำสั่งห้ามไม่ให้ข้าราชการทั้งทหารและพลเรือน รวมทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ทรงแต่งตั้ง* เป็นสมาชิกสมาคมการเมือง แต่ครั้งสมาชิกสภาผู้แทนได้มีการอภิปรายและลงมติปรากฏว่าการห้ามเช่นนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญ ถ้าจะห้ามก็ต้องแก้รัฐธรรมนูญเสียก่อน การห้ามเช่นนั้นจึงไม่มีผลบังคับ¹ ฉะนั้นส่วนใหญ่ของคณะราษฎรยังคงดำรงตำแหน่งหลาย ๆ ตำแหน่งในขณะเดียวกัน เช่น รัฐมนตรี สมาชิก สภาผู้แทนประเภท 2 ตำแหน่งข้าราชการประจำและอื่น ๆ เป็นต้น

* ปัจจุบัน คือสมาชิกวุฒิสภา

¹ สำนักเลขาธิการรัฐสภา สภาผู้แทนราษฎร รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 57/2475 หน้า 885

สำหรับตำแหน่งและยศทางทหารของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เป็นต้นมาจนกระทั่งเป็นนายกรัฐมนตรี และถูกข้อหาเป็นอาชญากรสงคราม มักจะเป็นของคู่กันเสมอ ดังตารางที่แสดงต่อไปนี้

ตาราง 3 ยศและตำแหน่งของจอมพล ป.พิบูลสงคราม พ.ศ. 2475 - 2487

วัน เดือน ปี	ยศและตำแหน่ง
1 เมษายน 2475	ประจำกองจเรทหารบก มียศเป็นนายพันตรี *
28 มิถุนายน 2475	คณะกรรมการราษฎร และผู้แทนราษฎรชั่วคราว
26 กันยายน 2475	กรรมการกลาโหม
10 ธันวาคม 2475	รัฐมนตรี
1 เมษายน 2476	ได้รับยศเป็นนายพันโท
19 มิถุนายน 2476	ผู้รักษาราชการในตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่าย ยุทธการ
24 มิถุนายน 2476	รัฐมนตรีและผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายยุทธการ
9 ธันวาคม 2476	สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2
16 ธันวาคม 2476	รัฐมนตรี
21 ธันวาคม 2476	ราชองครักษ์พิเศษ
22 ธันวาคม 2476	รองผู้บัญชาการทหารบก และรองผู้บังคับการมณฑลทหารบก ที่ 1

* คำว่า "นาย" ที่ใช้ประกอบยศทหารถูกยกเลิกเมื่อมีพระราชบัญญัติยศทหาร พุทธศักราช 2485 เพราะได้อนุญาตให้มียศทหารแก่ผู้เป็นหญิง

ตาราง 3 (ต่อ)

วัน เดือน ปี	ยศและตำแหน่ง
26 ธันวาคม 2476	กรรมการบริหารแห่งสยาม และกรรมการพิจารณา และการบรรจุข้าราชการของกระทรวงพลเรือน *
1 เมษายน 2477	ได้รับยศเป็นนายพันเอก
4 เมษายน 2477	พ้นจากตำแหน่งรองผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 1
26 เมษายน 2477	รองผู้บัญชาการทหารบก และรักษาราชการแทนปลัด กระทรวงกลาโหม
5 พฤษภาคม 2477	กรรมการของสภากรรมการรถไฟ
22 กันยายน 2477	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
12 กุมภาพันธ์ 2478	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และรองผู้บัญชาการทหารบก
26 กุมภาพันธ์ 2478	ได้รับยศเป็นนายนาวาเอกอีกยศหนึ่ง
24 พฤศจิกายน 2479	อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
12 มีนาคม 2479	ได้รับยศเป็นนายนาวาอากาศเอกอีกยศหนึ่ง
1 ตุลาคม 2481	ผู้รักษาราชการในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรธิการ อีกตำแหน่งหนึ่ง
16 ธันวาคม 2481	เป็นนายกรัฐมนตรี
20 ธันวาคม 2481	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทย
4 มกราคม 2481 **	ผู้บัญชาการทหารบก

* ปัจจุบันคือคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน

** เรียงลำดับเดือนอย่างเก่า

ตาราง 3 (ต่อ)

วัน เดือน ปี	ยศและตำแหน่ง
1 เมษายน 2482	ศาสตราจารย์วิสามันญ ตามมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาการศึกษาธรรมศาสตร์และการเมือง
27 มิถุนายน 2482	สมาชิกกิตติมศักดิ์แห่งเนติบัณฑิตยสภา ได้รับวุฒิ วทค. ¹
15 กรกฎาคม 2482	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอีกตำแหน่งหนึ่ง
13 พฤศจิกายน 2483	เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด มีอำนาจสิทธิขาดบังคับบัญชาแม่ทัพบก แม่ทัพเรือ แม่ทัพอากาศ และแต่งตั้งข้าราชการได้ตามที่เห็นสมควร และรับตำแหน่งแม่ทัพบกอีกตำแหน่งหนึ่ง ² เพื่อบัญชาการรบกับอินโดจีนฝรั่งเศส
9 พฤษภาคม 2484	พ้นจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และแม่ทัพบกเพราะถูกยุบตำแหน่ง เมื่อสถานการณ์ระหว่างประเทศไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศสกลับคืนสภาพปกติ ³
28 กรกฎาคม 2484	ได้รับยศเป็นจอมพล จอมพลเรือ และจอมพลอากาศ
19 สิงหาคม 2484	พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
22 สิงหาคม 2484	พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
27 สิงหาคม 2484	เป็นผู้บัญชาการทหารเรือพิเศษ และผู้บัญชาการทหารอากาศพิเศษ

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 1 เรื่องที่ 29/2486 ทำเนียบข้าราชการ พ.ศ. 2486 ม.ป.ป.

² ร้อยตำรวจโทเสถียร วิชัยลักษณ์ ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 53 หน้า 650

³ ร้อยตำรวจโทเสถียร วิชัยลักษณ์ ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 54 หน้า 574

ตาราง 3 (ต่อ)

วัน เดือน ปี	ยศและตำแหน่ง
12 พฤศจิกายน 2484	เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดอีกครั้งหนึ่ง
18 พฤศจิกายน 2484	ได้รับอำนาจสิทธิขาดบังคับบัญชาแม่ทัพบก แม่ทัพเรือ แม่ทัพอากาศ และแต่งตั้งข้าราชการได้ตามที่เห็น สมควร และเป็นแม่ทัพบกอีกตำแหน่งหนึ่ง
15 ธันวาคม 2484	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงการต่างประเทศ
29 มกราคม 2485	สถาปนาแผนราษฎรลงมติไว้วางใจให้เป็น "ผู้นำของชาติ"
16 กุมภาพันธ์ 2485	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการอีกตำแหน่งหนึ่ง
26 กุมภาพันธ์ 2485	ประธานกรรมการจัดดำเนินการอุตสาหกรรม
7 มีนาคม 2485	เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง
10 มีนาคม 2485	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงการต่างประเทศ
18 พฤษภาคม 2485	ประธานกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย
22 พฤษภาคม 2485	ประธานกรรมการพิจารณาเงินของชาติ
24 กรกฎาคม 2487	ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
24 สิงหาคม 2487	พ้นจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการทหารบก และแม่ทัพบก ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน*

* ตำแหน่งนี้ถูกยกเลิกในวันที่ 13 กันยายน 2488 คุรายละเอียดจาก
 ร้อยตำรวจโทเสถียร วิชัยลักษณ์ ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 58 หน้า 375

1.3 การปราบปรามกลุ่มการเมืองต่าง ๆ คณะผู้รักษามรดกผ่านพระราชกฤษฎีกาได้ประกาศแต่งตั้งผู้แทนราษฎรชั่วคราวในวันที่ 28 มิถุนายน 2475 เป็นจำนวน 70 นาย ประกอบด้วยผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 37 นาย ที่เหลือ 33 นาย เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เกือบทั้งสิ้น¹ ในขณะเดียวกัน คณะราษฎรเองก็มีการแตกแยกเป็นกลุ่ม ๆ ดังที่กล่าวข้างต้นย่อมมีผลกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของรัฐบาลใหม่ และคณะราษฎร ตลอดจนระบบการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ หากคณะราษฎรไม่รีบจัดการแก้ไขให้สำเร็จจุลวงด้วยดีแล้ว การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนั้นก็คือการซุกหลุมฝังตัวเอง ระบบของการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อาจกลับมีบทบาทในทางตรงกันกับการปฏิวัติใหญ่ของฝรั่งเศสปี พ.ศ. 2332 (ค.ศ. 1789) สมดังที่สมเด็จพระเจ้าฟักกรมพระนครสวรรค์วรพินิตทรงวิจารณ์ว่าโรเบสเปียร์สามารถ และถึงต้อง ตายเป็นเพื่อนน้ำสาบานในที่สุดมันผลักดันเอาภิโยคินเนียนคอกันทีละคน² ซึ่งประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสตอนนี้คณะราษฎรแต่ละนายเข้าใจเป็นอย่างดี

จอมพล ป.พิบูลสงคราม เองก็เคยปรารภอย่างหนักใจกับพลโทประยูร ภมรมนตรี ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ครั้งที่เกิดการขัดแย้งกับพระยาสุรเดช เกี่ยวกับหลักการปรับปรุงกองทัพเมื่อสามารถทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองสำเร็จแล้ว* ทานปรารภว่า ถ้าเดินตามความคิดเห็นของ

¹ พลตรีอนันต์ พิบูลสงคราม จอมพล ป.พิบูลสงคราม เล่ม 1 หน้า 119

² พลโทประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า หน้า 170

* พระยาทรงสุรเดช มีความเห็นว่าเมื่อทำการปฏิวัติสำเร็จแล้ว ต้องสั่งยุบเลิกกองทัพ กองพล โดยให้หน่วยทหารต่าง ๆ ขึ้นกับผู้บังคับเหล่า ยกเล็กยศต่าง ๆ ทางทหาร และยกเลิกโรงเรียนเสนาธิการทหาร

พระยาทรงสุรเดชเกี่ยวกับการปรับปรุงกองทัพ กองทัพจะต้องเกิดความวุ่นวาย การปฏิวัติต้องพินาศพินาศ เพราะฉะนั้นคิดการปฏิวัติไม่สำเร็จก็ตาย ปฏิวัติสำเร็จแล้วก็ต้องฆ่ากันฉิบหายวายเป็น¹ และปรากฏเป็นจริงในประวัติศาสตร์การเมืองของไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา คณะราษฎรต้องประสบกับวิกฤตการณ์ทางการเมืองทั้งที่เกิดจากกลุ่มของคณะราษฎรเองและต่างกลุ่มเสมอ ๆ จนกระทั่งประชาชนเกิดความไม่เข้าใจว่า "ประชาธิปไตย" ที่แท้จริงเป็นอย่างไร

ในเมื่อกลุ่มคณะราษฎรฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหารส่วนใหญ่ทราบแน่ชัดจากพฤติกรรมของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ได้รับการแต่งตั้ง เป็นผู้แทนราษฎรชั่วคราวและร่วมในคณะรัฐมนตรี ตลอดจนผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ของข้าราชการประจำส่วนหนึ่งไม่ให้ความร่วมมือกับกลุ่มคณะราษฎรด้วยความบริสุทธิ์ใจ ยิ่งกว่านั้นยังพยายามจะทำลายล้างคณะราษฎรให้สิ้น โดยให้การสนับสนุนกลุ่ม ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ต้องสูญเสียอำนาจทางการเมือง และให้การสนับสนุนกลุ่มของคณะราษฎรที่มีความเห็นแตกต่างกับกลุ่มพลเรือนที่มี ทานปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้าที่สำคัญ เป็นเหตุให้การปฏิบัติงานของคณะราษฎรไม่ สำเร็จไปตามหลัก 6 ประการที่เคยแถลงไว้

วิกฤตการณ์ทางการเมืองเนื่องจากการแย่งอำนาจทางการเมืองระหว่าง คณะราษฎรฝ่ายพลเรือน และทหารกลุ่มหนึ่งกับคณะราษฎรฝ่ายทหารและข้าราชการชั้น ผู้ใหญ่ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ปรากฏขึ้นหลายครั้ง เช่น การใช้คำว่า "กรรมาการราษฎร" แทน "เสนาบดี" ในรัฐธรรมนูญฉบับถาวรควรจะใช้คำใด*

¹ พลโทประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าฯ

* ในที่สุดสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลงมติให้ใช้คำว่า "รัฐมนตรี"

เรื่องที่สำคัญตามมามาก คือการพิจารณาเค้าโครงเศรษฐกิจที่ท่านปรีดี พนมยงค์ ได้
เสนอต่อกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติจนกระทั่งกลายเป็น
วิกฤตการณ์ทางการเมืองที่รัฐบาลชุดพระยามโนปกรณนิติชาตาต้องสั่งให้มีการตรวจค้น
อาวุธสมาชิกสภาก่อนเข้าประชุม¹ ปีกสภาผู้แทนราษฎรและงตใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา
ตลอดจนประกาศใช้พระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์* และได้บังคับให้ท่านปรีดี พนมยงค์
เดินทางออกนอกประเทศ นับได้ว่ากลุ่มข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์
และกลุ่มคณะราษฎรฝ่ายทหารที่มีพระยาทรงสุรเดชเป็นผู้นำ สามารถกำจัดอิทธิพลของ
กลุ่มคณะราษฎรฝ่ายพลเรือนได้เปลาะหนึ่ง

ขณะที่ฝ่ายพลเรือนกับฝ่ายข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์
และกลุ่มคณะราษฎรฝ่ายทหารของพระยาทรงสุรเดช กำลังแข่งขันเข้าควบคุมอำนาจ
ทางการเมืองและคุมกำลังที่สำคัญ ๆ นั้น กลุ่มทหารส่วนใหญ่ไม่ได้ร่วมมือกับฝ่ายใด
โดยตรง แต่ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองก่อกำหนดทหารบกได้หันเหเข้ามารวมเป็น
พวกอยู่ในค่ายของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นส่วนมาก² เป็นเหตุให้ท่านมีอิทธิพล
ทางการเมืองมาโดยตลอดจนกระทั่งสามารถยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลชุด

¹ สำนักเลขาธิการรัฐสภา สภาผู้แทนราษฎร รายงานการประชุมสภา
ผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 59/2475 หน้า 972

* พระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ฉบับนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ได้ทรงลงพระปรมาภิไธย ตามคำแนะนำของคณะรัฐมนตรี โดยไม่ผ่านการ
พิจารณาของสภา ดูรายละเอียดจาก ร้อยตำรวจโทเสถียร วิชัยลักษณ์ ประชุม
กฎหมายประจำศก เล่มที่ 46 หน้า 7

² พลโทประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า หน้า 205

พระยามโนปกรณนิติธาดาได้สำเร็จในวันที่ 20 มิถุนายน 2476 กลุ่มของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และกลุ่มคณะราษฎรฝ่ายพระยาทรงสุรเดช หม่อมอานาจลงปะละหนึ่ง กลุ่มคณะราษฎรฝ่ายพลเรือนจึงได้โอกาสกลับมาบีบหนาท กังเช่นเดิมอีกครั้งโดยได้ร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับฝ่ายทหารที่มีจอมพล ป.พิบูลสงคราม มาโดยตลอดกระทั่งเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา คณะราษฎรฝ่ายพลเรือนซึ่งมี ท่านปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้นำกับคณะราษฎรฝ่ายทหารที่มีจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็น ผู้นำต้องการแตกแยกอีกครั้ง และครั้งนี้ไม่มีโอกาสประสานได้อีกเลยจนกระทั่ง คณะราษฎรต้องหม่อมอานาจทางการเมืองในที่สุด

การที่กลุ่มข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์กับคณะราษฎรฝ่ายพระยาทรงสุรเดชถูกกำจัดไปในทางการเมืองเมื่อพระยาพลพยุหเสนา กับคณะได้ ทำการยึดอำนาจการปกครองในวันที่ 20 มิถุนายน 2476 ก็ไม่ได้มีความหมาย ว่ากลุ่มทั้งสองได้หมดอิทธิพลทางการเมืองโดยสิ้นเชิง เพราะบรรดาผู้ที่เคยให้การ เคารพนับถือยังคงมีตำแหน่งในทางราชการประจำและข้าราชการการเมืองอีกหลาย ท่าน ซึ่งพอจะเป็นฐานอำนาจให้กลุ่มทั้งสองได้กลับมาใช้อำนาจทางการเมืองอีก ฉะนั้นจึงกลายเป็นฉนวนให้คณะราษฎรกลุ่มพลเรือนกับกลุ่มทหารฝ่ายจอมพล ป.พิบูลสงคราม ต้องทำการปราบปรามจนถึงที่สุด

การปราบปรามกลุ่มการเมืองที่แตกต่างกับกลุ่มของคณะราษฎรฝ่ายพลเรือน และฝ่ายทหารของจอมพล ป.พิบูลสงคราม บุคคลที่มีบทบาทมากที่สุดคือ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เพราะท่านเป็นผู้คุมกำลังทหารโดยตรงมาตลอดทั้งที่ปรากฏใน ตาราง 3 ฉะนั้นท่านจึงบุคคลที่สำคัญที่ฝ่ายตรงข้ามต้องหาทางกำจัด เคยปรากฏว่า ในขณะที่ท่านเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ท่านได้ถูกบุคคลบงการร้ายและ ฆาตกรตายอย่างปฏิหารหลายครั้ง ท่านจึงจำเป็นต้องทำการโต้ตอบโดยการปราบปราม ฝ่ายตรงข้ามอย่างเด็ดขาด เป็นผลให้ท่านกลายเป็นบุคคลที่เด่นในหมู่ประชาชน ดังนั้น เมื่อท่านดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจึงได้รับการสนับสนุนจากทหารและพลเรือน และ มีท่านปรีดี พนมยงค์ ร่วมในคณะรัฐมนตรีด้วย ยิ่งไปกว่านั้นท่านยังได้รับการลงมติ

ไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎรให้เป็น "ผู้นำของชาติ"¹ สมดังเจตนาที่ท่านเคยเขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์พุทธโคธ เป็นประจำเมื่อครั้งที่ท่านเป็นบรรณาธิการ

1.4 การกล่าวคำปราศรัยในโอกาสต่าง ๆ ในบทต้น ๆ เคยกล่าวถึงพื้นฐานทางชาตินิยมโดยแยกประเด็นความเข้าใจ 2 นัยคือ ชาตินิยมทางการเมือง การปกครองและชาตินิยมทางเศรษฐกิจ พื้นฐานทั้งสองนี้จะเป็นตัวกำหนดความเป็นปกติหรือความรุนแรงของนโยบายชาตินิยมทั้งในเชิงอุดมการณ์และในเชิงปฏิบัติ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ท่านเคยผ่านการศึกษามาจากประเทศฝรั่งเศสและมีความปรารถนาที่จะใช้วิธีการปลูกฝังความรู้สึกชาตินิยมให้เกิดขึ้นในหมู่คนไทยทั้งภายในพระราชอาณาจักร หรือนอกพระราชอาณาจักร เชื่อมต่อจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบิดาแห่งชาตินิยมของไทย ที่ทรงสร้างชาตินิยมให้เกิดขึ้นในหมู่คนไทยภายในประเทศมาแล้ว แก่มาชาคช่วงในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จอมพล ป.พิบูลสงคราม ย่อมเข้าใจพื้นฐานในการกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมและแนวการดำเนินนโยบายชาตินิยมเป็นอย่างดี ยิ่งได้รับความร่วมมืออย่างใกล้ชิดจากหลวงวิจิตรวาทการ นักวิชาการและนักประพันธ์ที่ยิ่งใหญ่ร่วมสมัย การดำเนินงานในนโยบายชาตินิยมของท่านจึงเกิดขึ้น เพื่อผลักดันให้ประชาชนสนับสนุนรัฐ โดยรัฐบาลเป็นผู้นำในการสร้างสิ่งเร้าใจต่าง ๆ ให้เป็นพลังร่วมของประชาชน² เช่น การเรียกร้องดินแดนที่เคยเสียแก่ต่างชาติกลับคืนมา

การกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน นอกจากดำเนินไปตามนโยบายของรัฐบาลที่เน้นหลักการปฏิบัติให้ประชาชนเกิดความนิยมในวิชาชีพ ตลอดจน

¹ กรมโคสนาการ ประมาณค่าปราศรัยและสุนทรพจน์ของ พนฺทธานจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ผู้นำของชาติ เล่ม 2 หน้า 18 - 19

² ม.ล.จุลลา จอนรต กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย หน้า 52

สิทธิและหน้าที่อันใดที่ประเทศไทยมีอยู่โดยตรงแล้ว การกล่าวคำปราศรัยของบุคคลสำคัญ ๆ ในวงการรัฐบาลได้มีส่วนช่วยกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยม สร้างความสำนึกในหน้าที่และรับผิดชอบของประชาชนต่อประเทศชาติและชนชาติเดียวกัน คำปราศรัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในทางสถานีวิทยุกระเจาเสียงแต่ละครั้ง กรมโฆษณาการจะพิมพ์แจกให้ข้าราชการทุกหน่วยงาน โดยเฉพาะข้าราชการตั้งแต่ประจำแผนกขึ้นไป เพื่อเป็นแนวปฏิบัติ มีคำสั่งให้เจ้ากระทรวงและผู้บังคับบัญชาการทุกชั้นได้ช่วยสอดส่องดูแลให้เป็นไปตามคำปราศรัยนั้น ๆ ด้วย

คำปราศรัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่กล่าวต่อสื่อสารมวลชนโดยเฉพาะในทางสถานีวิทยุกระเจาเสียง เพื่อมุ่งให้ประชาชนทั่วไปได้รับฟังรับทราบนั้น ท่านจะสร้างพลังร่วมของประชาชนทุกครั้งด้วยวิธีการสร้างศัตรูให้ประชาชนเห็นร่วมกัน ทั้งในทางการเมือง การปกครอง และการเศรษฐกิจ เพราะท่านเข้าใจพื้นฐานของพลังทางชาตินิยมเป็นอย่างดี ท่านจึงนำพลังทางชาตินิยมมากำหนดและวางโครงเรื่องของการปราศรัยแต่ละครั้งอย่างชัดเจน คือ

ประการแรก พื้นฐานทางการเมือง การปกครอง ในคำปราศรัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม แต่ละครั้งท่านจะสร้างพลังร่วมของประชาชนให้มีความรู้สึกชาตินิยมโดยมุ่งให้ประชาชนทั้งชาติมีความสำนึกในความรับผิดชอบร่วมกันกับรัฐบาลต่อเอกราชของชาติ สิทธิอันพึงมีของชาติ และการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญเป็นพื้นฐานที่สำคัญ กักร่วมที่ถูกสร้างให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนเพื่อกระตุ้นพลังร่วมในทางชาตินิยม คือ การปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ กลุ่มทางการเมืองที่มีความเห็นแตกต่างไปจากรัฐบาลและศัตรูที่เป็นชนชาติตะวันตก

1. การปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในคำปราศรัยของท่านนิยมนำมาเปรียบเทียบกับ การปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยโจมตีว่าการปกครอง

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 21 เรื่องที่ 1/ 2481
บันทึกสุนทรพจน์นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 1 เมษายน 2482

ในระบบเก่านั้นเป็นร้อยเป็นพันปีก็ได้สร้างประเทศชาติให้เจริญเท่าที่ควรนานาชาติทั่วโลกจึงเลิกการปกครองแบบนั้นเสียโดยสิ้นเชิง การปกครองมีการฉกฉวยในราชการแผ่นดินทุกครั้ง ซึ่งจะเกิดความหายนะล่มจมของชาติโดยตรง เว้นแต่จะเร็วหรือช้าเท่านั้น เพราะการปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ราษฎรไม่มีสิทธิจะพูดอะไรได้โดยเปิดเผยในเรื่องที่เกี่ยวกับการปกครอง¹ ขณะเดียวกันการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญเพียงระยะเวลาไม่กี่ปีก็มีความเจริญรุ่งเรืองกว่าหลายเท่า การแสดงความคิดเห็นก็ทำได้อย่างเปิดเผย ผู้แทนราษฎรจะเป็นปากเป็นเสียงของท่าน และได้พูดทักท้วง คำหนิ แนะนำหรือขอร้องให้รัฐบาลทำอะไร ๆ ก็ได้ทุกอย่างตามสมควรแก่ฐานะของชาติเรา² คำปราศรัยในเชิงเปรียบเทียบความก้าวหน้าทางการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญนี้ท่านจะเน้นเสมอ ๆ และทุกโอกาสที่มีการกล่าวปราศรัยทางสถานีวิทยุกระจายเสียง

2. กลุ่มการเมืองที่มีความเห็นแตกต่างจากรัฐบาล การโจมตีกลุ่มการเมืองที่มีความคิดเห็นแตกต่างไปจากรัฐบาลท่านมิได้เปรียบเทียบให้เห็นอย่างตรงไปตรงมา เช่นเดียวกับการเปรียบเทียบทางการปกครอง เพราะส่วนใหญ่การปรามปรามกลุ่มการเมืองที่มีความเห็นที่แตกต่างจากรัฐบาลมีการกระทำในภาคปฏิบัติมากกว่าในคำปราศรัย ในคำปราศรัยของท่านจึงเน้นให้ประชาชนได้เข้าใจถึงเจตนาของรัฐบาลที่ต้องทำการปรามปราม เพื่อสร้างความนิยมของประชาชนและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่อรัฐบาล คำปราศรัยที่เป็นคำชี้แจงสร้างความเข้าใจ ส่วนใหญ่ท่านจะกล่าวในสภาผู้แทนราษฎรมากกว่าที่จะกล่าวต่อสื่อสารมวลชน เพราะบางเรื่องท่านถือเป็นความลับนอกจากจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้ประชาชนหายข้อสงสัยในพฤติกรรมของรัฐบาล แต่ก็ไม่ได้ให้รายละเอียดมากนัก นอกจากอ้างว่าศาลพิเศษกำลังพิจารณาอยู่ คบหาย

¹สำนักงานโฆษณาการ สุนทรพจน์นายกรัฐมนตรี บรรยายทางวิทยุกระจายเสียงแก่ประชาชนชาวไทยทั้งมวล ในโอกาสพิธีสมโภชงานเฉลิมฉลองวันชาติและสนธิสัญญา หน้า 10

²กรมโฆษณาการ คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี กล่าวแก่ประชาชนชาวไทย ในโอกาสพิธีสมโภชฉลองรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2482 กับ สุนทรพจน์ประกอบ หน้า 11

ท่านจะกล่าวถึงเหตุที่จำเป็นต้องทำการปราบปรามว่า ถ้ารัฐบาลไม่สามารถปราบปรามลงได้แล้ว ประชาชนทั้งหลายก็คงได้เห็นระบอบประชาธิปไตยอาจดับสูญไปพร้อมกับรัฐบาลเป็นแน่แท้ ฉะนั้นประชาชนที่รักประชาธิปไตยก็เห็นด้วยกับการปราบปรามและให้ความร่วมมือกับรัฐบาลเป็นอย่างดี จุฬารามของประชาชนในแ่งนั้นนับได้ว่ารัฐบาลได้สร้างความรู้สึกราชาภินิมน์ในรูปเชื้อรัฐบาลชาติอยู่รอด และกลายมาเป็นเชื่อนาชาติพันธุ์ในที่สุด

3. ศัตรูที่เป็นชนชาติตะวันตก ถ้าปราศรัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่กล่าวพาตพิงถึงชาติตะวันตกมีทั้งที่กล่าวในทางสื่อสารมวลชนให้ประชาชนได้ทราบทั่วกัน มีทั้งที่กล่าวในสภาผู้แทนราษฎร กล่าวในที่ประชุมข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และต่อมวลชนที่แสดงพลังต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนรัฐบาล คำปราศรัยของท่านที่กล่าวถึงชาติตะวันตก มีทั้งที่แสดงความคิดเห็นนิยมชมชอบ และต่อต้านภายในตัว คือท่านจะยกย่องในความสามารถของชาติตะวันตกที่มีระเบียบวินัย มีความลุ่มลึกก็อุตสาหกรรมและสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับชาติของตน ท่านจะกระตุ้นให้ชนชาติไทยได้รับเอาเป็นแบบอย่างในความสามารถเหล่านั้น ทั้งในทางการปกครอง การเศรษฐกิจ และการศึกษา เพื่อนำมาปรับปรุง "สร้างชาติ" ของไทยให้เท่าเทียมกับอารยะประเทศ ขณะเดียวกันท่านจะโจมตีชาติตะวันตกในแง่ของความเจริญที่ชาติตะวันตกได้รับนั้นไปสร้างความค้ำค้อยให้กับประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย ชาติตะวันตกเอารัดเอาเปรียบชาติที่รุ่งเรืองน้อยกว่าทุกด้าน ท่านได้กล่าวถึงความยุติธรรมที่ชาติตะวันตกได้กระทำต่อประเทศไทย ชาติไทย โดยมุ่งสร้างพลังร่วมของประชาชนชาวไทยทั้งมวลที่อยู่ภายในประเทศและนอกอาณาเขตให้เกิดความรู้สึกว่าประชาชนกับรัฐบาลมีศัตรูร่วมกันคือ ชาติตะวันตก

ฉะนั้นประชาชนชาวไทยต้องสมักรสมานสามัคคี มีความสำนึกในหน้าที่ของตน ระลึกถึงความโหดร้ายของชาติตะวันตกที่ได้กระทำต่อชาติของเรานานาประการ

¹ สำนักงานโฆษณาการ คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี ในอภิฉัษิตสมัย

จนกระทั่งเราต้องสูญเสียดินแดน เอกราชทางศาล อำนาจทางเศรษฐกิจและอื่น ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านั้นนับเป็นความพินาศย่อยยับของชาติไทยที่เคยยิ่งใหญ่ในอดีตให้ตกต่ำ จึงถือเป็นหน้าที่ของประชาชนชาวไทยทุกคนที่จะเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ อันพึงมีกลับคืนมา

การโจมตีชาติตะวันตกในลักษณะของศักรู จอมพล ป.พิบูลสงคราม จะอาศัยสถานการณ์ของโลกเป็นตัวกำหนดโครงเรื่องในคำปราศรัย เช่น การโจมตีที่ฝรั่งเศส เพื่อเรียกร้องดินแดนบางส่วนที่เสียแก่ฝรั่งเศสกลับคืนมา และต่อมาหลังจากประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2485 แล้ว คำโครงเรื่องในคำปราศรัยของท่านก็นำประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกามาเป็นเป้าแห่งศักรูด้วย

คำปราศรัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เกือบทุกครั้งท่านจะเน้นถึงความสำคัญในทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ ให้ประชาชนมีความมานะบากบั่นที่จะฝ่าฟันอุปสรรคและให้สมานสามัคคีเพื่อชาติ ช่วยกันเสียสละในผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อชาติ มีความซื่อสัตย์ ความเชื่อมั่น และให้ประชาชนทุกคนมุ่งหน้ากระทำการนิยกิจของตนด้วยงานสร้างชาติ¹ พร้อมใจกันสร้างชาติไทยให้ดีขึ้นกว่าเดิม ช่วยกันปรับปรุงไปจนกว่าเราทุกคนจะพอใจหรืออย่างน้อยก็ให้ไต่ระดับเสมอกับอารยประเทศ เพราะชาติไทยจะดำรงเอกราชอยู่ได้คงขึ้นอยู่กับประชาชนชาวไทยทุกคน ขอให้ช่วยกันสร้างชาติภายใต้ความร่วมมือกับรัฐบาล²

ศักรูที่เป็นเป้าหมายในการสร้างพลังร่วมของประชาชนในทางเศรษฐกิจที่สำคัญคือชาวจีนโพ้นทะเลที่อยู่อาศัยอยู่ในประเทศไทยและเคยเป็นตัวเร่งให้ประชาชนเกิดความรู้สึกชาตินิยมมาแล้วครั้งหนึ่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนชนต่างกาวอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในเมืองไทยไม่ปรากฏเด่นชัด ท่านจะอธิบายให้

¹ กรมโฆษณาการ ประมาณคำปราศรัย และสุนทรพจน์ของ พันท้าวจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ผู้นำของชาติ เล่ม 2 หน้า 67

ประชาชนเข้าใจถึงความสำคัญในทางเศรษฐกิจ ต้องช่วยกันประกอบอาชีพ อาชีพอันใดที่รัฐบาลสืบแสวงมาให้ขอให้ประชาชนรีบรับเอาไว้และประกอบกิจให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นต่อไป ส่วนชนต่างชาติที่ควรทำแต่เฉพาะในบางสิ่งบางอย่างไม่ใช่เข้าครองอาชีพของเจ้าของประเทศเสียหมดทุกชนิด ซึ่งไม่เป็นธรรมเพราะมนุษย์เราเกิดมาย่อมมีอุปนิสัยประจำชาติแตกต่างกัน ถ้าปล่อยให้ชนต่างชาติเข้าแย่งทำกินเสียทุกอย่าง ในไม่ช้าชนเจ้าของชาติก็ต้องถึงซึ่งความอดตายอย่างไม่ต้องสงสัย¹ ท่านจึงใช้วิธีการกระตุ้นความรู้สึกทางชาตินิยม โดยขอร้องให้คนไทยรักชาติของตนเอง ช่วยคนไทยด้วยกันเองทั้งคำขวัญ "ไทยทำ ไทยใช้ ไทยเจริญ" หรือ "ทำในเมืองไทย โดยคนไทยและเป็นของคนไทย" เป็นต้น

ฉะนั้นในคำปราศรัยของท่านแต่ละครั้งจะกระตุ้นความรู้สึกทางชาตินิยมโดยอาศัยพื้นฐานทางการเมือง การปกครอง และการเศรษฐกิจควบคู่กันเสมอ ๆ ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลมุ่งเน้นให้ประชาชนมีความรู้สึกทางชาตินิยมด้วย เป็นเหตุให้ประชาชนชาวไทยในระหว่างปี พ.ศ. 2481 - 2488 มีความสำนึกในเรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ทั่วทุกแห่งภายในราชอาณาจักรและบริเวณใกล้เคียง^๒

2. ประวัติของหลวงวิจิตรวาทการ

หลวงวิจิตรวาทการเกิดที่ตำบลสะแกกรัง อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2441 เดิมมีชื่อว่า กิมเหลียง วัฒนปฤดา เป็นบุตรของนายชิน กับนางคล้าย วัฒนปฤดา ครั้นอายุควรแก่การศึกษาเล่าเรียนแล้ว ท่านได้เข้าศึกษาที่เรียนวัดซีกวัด ตำบลสะแกกรัง อำเภอน้ำขมิ้น* จังหวัดอุทัยธานี เมื่อจบประโยคประถมศึกษาแล้วพ่อแม่ไม่มีทุนที่จะให้เข้าศึกษาต่อจึงเปลี่ยน

¹ สำนักงานโฆษณาการ คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี ในโอกาสพิธีสมัญ
เฉลิมศึก 31 มีนาคม 2481 หน้า 11

* ตำบลสะแกกรังในขณะนั้นขึ้นอยู่กับอำเภอน้ำขมิ้น จังหวัดอุทัยธานี

วิธีใหม่โดยให้เข้าศึกษาในทางธรรมอยู่ ณ วัดมหาธาตุตั้งแต่อายุ 13 ขวบ จนถึงอายุ 20 ปี และสอบไล่เปรียญ 5 ประโยคจึงออกจากวัด¹

การศึกษาในวัดมหาธาตุขณะนั้น กำลังเริ่มเปลี่ยนแปลงหลักสูตรใหม่* คือเพิ่มวิชาภาษาไทยและวิชาคำนวณเข้าไปในหลักสูตรด้วย ดังนั้นหลวงวิจิตรวาทการ จึงได้เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยรุ่นแรกตามหลักสูตรแบบใหม่ของวัดมหาธาตุ² ซึ่งมีเพื่อนนักศึกษาร่วมรุ่นขณะนั้นที่มีชื่อเสียงในเวลาต่อมา เช่นหลวงบริบาลบุรินทร์ หลวงสารนิเทศาคม นายทอง หงส์สารมภ์ เป็นต้น

หลวงวิจิตรวาทการเป็นบุคคลที่เด่นมากเมื่อเปรียบกับบรรดานักศึกษาใน มหาธาตุวิทยาลัย ท่านสอบไล่เปรียญ 4 ประโยคในปี พ.ศ. 2457 จึงได้รับการ แต่งตั้งให้เป็นครูสอนนักธรรมและบาลีแก่พระภิกษุและสามเณร นอกจากนั้นในปีต่อมา ท่านสามารถสอบไล่ได้เปรียญ 5 ประโยคเป็นที่ 1 ของประเทศไทยและได้รับ พระราชทานประกาศนียบัตรหมายเลข 1 จากพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระมยุฎาเกล้าเจ้าอยู่หัว³ ในปี พ.ศ. 2458

พร้อม ๆ กับการศึกษาภาษาบาลี ธรรมะ วิชาภาษาไทยและวิชาคำนวณนั้น หลวงวิจิตรวาทการได้พยายามละเมียดกลุของท่านเจ้าคุณสมเด็จพระวันรัต** คือท่าน

¹ เสฐียร พันธงศรี "พลตรีหลวงวิจิตรวาทการปลัดบัญชาการสำนักนายกรัฐมนตรี" วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 2 หน้า 6

ได้มีมีการศึกษาเฉพาะนักธรรมและบาลีเท่านั้น

² เฉลียว พันธุ์สีดา หลวงวิจิตรวาทการและงานด้านประวัติศาสตร์ หน้า 7

³ หลวงวิจิตรวาทการ "ภาคคำนำ" สุวรรณคัมภีร์ไม่ทอดทิ้งข้าพเจ้า หน้า 4

** มีกฎว่าไม่อนุญาตให้นักศึกษาในวัดมหาธาตุวิทยาลัยศึกษาวิชาภาษาต่างประเทศ

ได้กลับซื้อตำราภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสมาเรียนด้วยตนเองจนประสบความสำเร็จ สามารถแปลพงศาวดารเยอรมันออกมาเป็นภาษาไทย ซึ่งปรากฏเป็นผลงานอันแรกของท่านที่ออกสู่มวลชน ภายใต้นามปากกาว่า "แสงธรรม" จนกล่าวได้ว่าวิชาภาษาที่ท่านเองที่สร้างให้หลวงวิจิตรวาทการได้ดิบได้ดีในเวลาต่อมา

เมื่อท่านลาสิกขาบทในวันที่ 16 พฤษภาคม 2461 แล้ว ท่านได้เข้ารับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ และหาโอกาสศึกษาวิชากฎหมายเพิ่มเติมที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม มีเพื่อนร่วมรุ่นที่สำคัญและผลักดันให้ท่านมีบทบาททางการเมืองในเวลาต่อมาคือ ท่านปรีดี พนมยงค์ แต่หลวงวิจิตรวาทการเรียนกฎหมายไม่ทันจบหลักสูตรก็ต้องเดินทางไปรับราชการ ณ สถานทูตไทยประจำกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส

ในขณะที่ท่านประจำอยู่กรุงปารีส ท่านได้เข้าศึกษาวิชากฎหมายที่มหาวิทยาลัยปารีสและพยายามศึกษาวิชาการต่าง ๆ อีกหลายวิชาเช่น จิตวิทยา รัฐศาสตร์ แต่การกีดกันของท่านทุกวิชาไม่ได้รับประกาศนียบัตรหรือปริญญาตั้งบุคคลอื่น ฉะนั้นในทำเนียบราชการผู้บรรยายชั้นปริญญาโท มหาวิทยาลัยวิชาการศึกษาธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ. 2486 ไม่ปรากฏว่าท่านมีวุฒิใด ๆ เลย นอกจากเป็น "ภาคีสมาชิกแห่งราชบัณฑิตยสถาน สำนักพิมพ์และกรมการเมือง"¹ ท่านเพิ่งจะได้รับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ หลาย ๆ ปริญญาและต่างมหาวิทยาลัยในสมัยที่ท่านดำรงตำแหน่งปลัดบัญชาการสำนักนายกรัฐมนตรี ในบั้นปลายของชีวิตและเมื่อท่านถึงแก่กรรมแล้ว*

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 1 เรื่องที่ 26/2486 ทำเนียบข้าราชการ พ.ศ.2486 ม.ป.ป.

* หลวงวิจิตรได้รับพระราชทานปริญญาบัตรอักษรศาสตรบัณฑิต (กิตติมศักดิ์) จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2505

ขณะที่ทำราชการและเล่าเรียนที่ประเทศฝรั่งเศส ท่านได้มีโอกาสสังสรรค์กับบรรดาผู้ริเริ่มเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ทุกท่าน แต่ไม่ปรากฏว่าท่านได้เข้าร่วมประชุมกับคณะผู้ริเริ่มเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เป็นเหตุให้ท่านพลโทประยูร ภมรมนตรี เข้าใจว่าหลวงวิจิตรวาทการไม่สนใจการเปลี่ยนแปลงการปกครองมากนัก ฉะนั้นเมื่อการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองประสบผลสำเร็จแล้ว ท่านปรีดี พนมยงค์ ได้เสนอให้หลวงวิจิตรวาทการขึ้นมาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชั่วคราว จึงถูกพลโทประยูร ภมรมนตรี คัดค้าน¹ จนกระทั่งมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ นานา ซึ่งไม่เป็นคุณแก่ท่านมากนัก

การทำงานในสถานทูตไทยประจำฝรั่งเศสของหลวงวิจิตรวาทการ นอกจากต้องรับผิดชอบงานประจำของสถานทูตแล้ว ต้องตามเสด็จพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุรภูถักดิ์ กฤดากร อัครราชทูตไปเจรจาทางการทูตทุกหนทุกแห่งในยุโรป เพราะขณะนั้นสถานทูตไทยประจำฝรั่งเศสต้องรับงานในคัมภีร์กรรมสงคราม งานชำระบัญชีชนชาติศัตรู ซึ่งเป็นผลแห่งสัญญาแวร์ซายส์ และต้องตามเสด็จไปร่วมประชุมสันนิบาตชาติที่ประเทศสวิสเซอร์แลนด์อีกด้วย

หลวงวิจิตรวาทการรับราชการอยู่ที่กรุงปารีสเป็นเวลา 6 ปี ต่อมาจึงได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งเลขานุการสถานทูตไทยในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ แต่การรับราชการที่นั่นไม่นานก็ถูกเรียกกลับเข้ามารับราชการในกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2469 การกลับมารับราชการในกระทรวงการต่างประเทศครั้งหลังนี้ ท่านได้ถูกโยกย้ายสลับเปลี่ยนหน้าที่และตำแหน่งเสมอ ๆ จนเข้าใจงานของกระทรวงการต่างประเทศทุกหน่วยงานเป็นอย่างดี

ในวันที่ 1 ตุลาคม 2475 ท่านได้ลาออกจากราชการด้วยเหตุผลส่วนตัวแล้ว เข้าทำงานกับบริษัทหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ ท่านได้รวบรวมกณคดีมีปัญหาลงให้หลายคน

¹ พลโทประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า หน้า 195

เพื่อจัดตั้งพรรคการเมือง เช่น พระยาโทผวนิกมนตรี (วิสุทธิ โทผวนิก) อภิเศก เสนาบดีว่าการกระทรวงการคลังสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นต้น พรรคการเมือง ที่จัดตั้งครั้งนั้นเรียกว่า "คณะชาติ"¹ แต่พรรคการเมืองของท่านไม่เป็นปึกแผ่นนัก จึงต้องเลิกล้มในที่สุด

เมื่อการจัดตั้ง "คณะชาติ" ไม่ประสบผลสำเร็จไปตามเป้าหมาย หลวงวิจิตรวาทการจึงกลับมาร่วมมือกับคณะราษฎรอย่างเปิดเผย โดยเข้าเป็นสมาชิก สภาผู้แทนชั่วคราวที่ยังว่างอยู่ในวันที่ 23 มิถุนายน 2476 จนกลายเป็นควาสภาที่ เคนთანหนึ่ง ท่านเคยเสนอผู้คัดต่อสภาผู้แทนราษฎรให้กระทรวงธรรมการออกคำสั่ง แก่โรงเรียนทุกแห่ง สั่งให้นักเรียนทุกชั้นของบวรธรรมานุญให้จำให้ได้ตั้งแต่ต้นจนจบ² และเคยเสนอผู้คัดต่อสภาผู้แทนราษฎรให้มีการป้องกันและรักษารัฐธรรมนูญ จนรัฐบาล รับไปพิจารณาเห็นว่าเสนอที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบและลงมติให้ประกาศเป็น กฎหมายได้เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2476³

ขณะเดียวกันกับการกลับมามีบทบาททางการเมือง หลวงวิจิตรวาทการได้ กลับเข้ารับราชการอีกครั้งเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2476 ในตำแหน่งเจ้ากรม ประกาศิต* กระทรวงการต่างประเทศ แต่ไม่ทันครบเดือน ก็เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม

¹ เสรีพร พันธวังษ์ "พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ปลัดบัญชาการสำนักนายกรัฐมนตรี" วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 2 หน้า 55

² สำนักเลขาธิการรัฐสภา สภาผู้แทนราษฎร รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 6/2476 หน้า 173

³ รอยต้าววจโทเสถียร วิศาลักษณ์ ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 46 หน้า 418

* ปัจจุบันคือกรมพิธีการทูต

2476 ท่านได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร ตามที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม และท่านปรีดี พนมยงค์ เคยมีความเห็นสอดคล้องต้องกัน นับเป็นก้าวแห่งการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมได้สะดวกและมีทางเข้าถึงประชาชนได้ง่าย ด้วยวิธีการกระตุ้นความรู้สึกทางดนตรี บทละคร และบทปลุกใจให้รักชาติอันเป็นงานที่กรมศิลปากรจะต้องกระทำตามหน้าที่ ผลงานที่ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง อาทิละครประวัติศาสตร์ เรื่อง เลือดสุพรรณ ราชมนู ก๊กกลาง พระเจ้ากรุงธน เจ้าหญิงแสนหวี และอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก มีบทเพลงปลุกใจที่แทรกในบทละครมากมายที่กระตุ้นความรู้สึกทางชาตินิยมขึ้นมาในหมู่ประชาชน เช่น เพลงรักเมืองไทย เพลงกองทัพบูรพา เพลงคันทรียุทธไทย เพลงดวงจันทร์ เพลงเลือดสุพรรณ และเพลงเงินไทยสามัคคี เป็นต้น ๕

ตั้งแต่หลวงวิจิตรวาทการมีชื่อในสมาชิกสภาผู้แทนชั่วคราว เลขานุการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทสอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง และตำแหน่งอื่น ๆ จนกระทั่งถูกจับในข้อหาเป็นอาชญากรสงคราม ท่านได้ใช้เวลา ความกึก ความสามารถ แม้กระทั่งเกือบเอาชีวิตไม่รอดเพื่อประเทศชาติจนประสบความสำเร็จในชีวิต สร้างผลงานให้เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษา และนำไปใช้เป็นแบบอย่างได้เป็นอย่างดี

2.1 การออกหนังสือพิมพ์และบทประพันธ์ต่าง ๆ ในสมัยที่หลวงวิจิตรวาทการศึกษาที่วัดมหาธาตุ ได้เกิดมีสมาคมหนึ่งขึ้นในวัดเรียกว่า "สมาคมสัมพหลา" งานสำคัญของสมาคม คือการออกหนังสือพิมพ์วัด¹ ออกเป็นหนังสือแผ่นปลิวที่ต้องหลบซ่อนนามเขียนที่แท้จริงไม่ให้ทางวัดรู้ ฉะนั้นใครเขียนมากก็มีนามปากกามาก สำหรับสมาคมสัมพหลาที่วัดมหาธาตุนี้ หลวงวิจิตรวาทการมีบทบาทในด้านการเขียนมากกว่า

¹ เสฐียร พันธรังษี "พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ปลัดบัญชาการสำนักนายกรัฐมนตรี" วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 2 หน้า 18

บุคคลอื่น ๆ นับเป็นการฝึกหัดเขียนหนังสือของท่านเสนอต่อชุมชนได้เป็นอย่างดี

การฝึกหัดออกหนังสือพิมพ์ครั้งนั้น ท่านได้แสดงความสามารถในด้านกวีนิพนธ์ ร้อยแก้ว สารคดี ประวัติศาสตร์ ธรรมะ และบทความ แต่หนังสือพิมพ์วัดของ สมาคมสัมพุทธาที่วัดมหาธาตุคงขึ้นได้ไม่นาน คือประมาณ 6 เดือนก็ต้องล้มเลิกไป

งานเขียนที่ออกสู่ประชาชนและเป็นหลักฐานถึงความสำเร็จในการศึกษา ภาษาต่างประเทศด้วยตัวเองครั้งแรกคือ แปลพงศาวดารเยอรมันโดยใช้นามปากกา "แสงธรรม" ซึ่งมาจากฉายานามทางพระ "ธมมวิสิ" นั่นเอง การที่ท่านเลือกแปล พงศาวดารเยอรมันนั้นน่าสังเกตว่า ท่านสนใจและประทับใจชนชาติเยอรมันมาตั้งแต่ ครั้งเป็นนักศึกษาในวัดมหาธาตุ ยิ่งท่านมีโอกาสไปรับราชการต่างประเทศและไป ราชการพิเศษในประเทศต่าง ๆ ของภาคพื้นยุโรป ปรากฏว่ามีบ่อยครั้งที่ท่านแสดง ความประทับใจ นิยมสรรเสริญคุณลักษณะของชนชาติเยอรมัน ท่านเองก็สารภาพว่า "ถ้าท่านผู้อ่านเป็นคนช่างสังเกต ท่านจะเห็นได้ว่าถ้าเขียนถึงต่างประเทศ ข้าพเจ้า จะเห็นออกเห็นใจเยอรมันเสมอ"¹ จึงไม่เป็นที่ประหลาดแก่อย่างใดเลยที่ผลงานใน ทางการเมือง การสร้างลัทธิชาตินิยมของท่านจะมีส่วนคล้ายกับนักปราชญ์ทางชาตินิยม ของเยอรมันอย่างเช่น โยฮัน ฟอน แฮร์เดอร์ (Johann Von Herder)

หลวงวิจิตรวาทการเริ่มจับงานประพันธ์เป็นอาชีพอย่างจริงจังเมื่อกลับจากรับ ราชการในต่างประเทศ ขณะอายุ 29 ปี โดยใช้เวลาที่เลิกจากงานประจำและมา อยู่บ้าน² งานประพันธ์ที่สร้างชื่อเสียงของท่านในโลกหนังสือและสร้างความสนใจใน การศึกษาอย่างแท้จริงคือ วิชาแปลประการ เป็นหนังสือที่เปรียบเทียบกับพุทธศาสนา กับหลักจิตวิทยาตะวันตก ได้พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2471³ และความด้วยหนังสือ

¹หลวงวิจิตรวาทการ สวรรค์ยังไม่ทอดทิ้งข้าพเจ้า หน้า 4

²หลวงวิจิตรวาทการ วิธีทำงานและสร้างอนาคต หน้า 325

³หลวงวิจิตรวาทการ "ภาคคำนำ" วิชาแปลประการ หน้า 1

มหาบุรุษ มั่นสมอง ในปีต่อมาก็ตีพิมพ์หนังสือพุทธานุภาพ* จิตตานุภาพ และ ความฝัน จนกระทั่งงานประพันธ์และชื่อเสียงของท่านปรากฏเป็นที่แพร่หลาย การ ประพันธ์ของท่านจึงประสบความสำเร็จทั้งนวนิยาย บทความวิชาการ และบทปลุกใจ ในทางชาตินิยมเป็นอย่างดี

บทประพันธ์ในระยะแรก ๆ ของหลวงวิจิตรวาทการมักส่งไปพิมพ์ที่โรงพิมพ์ นิพนธ์และโรงพิมพ์พระจันทร์ แต่ครั้งงานประพันธ์ของท่านปรากฏชื่อของตลาดมากขึ้น โรงพิมพ์อื่น ๆ ก็ติดต่อซื้อลิขสิทธิ์บ้าง ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการซื้อขาย ลิขสิทธิ์ ท่านจึงจัดตั้งโรงพิมพ์วิริยานุภาพเป็นของตนเองขึ้นเมื่อเดือนตุลาคม 2470 โดยรวบรวมมิตรสหายหลายท่านร่วมกันออกหนังสือเป็นรายสัปดาห์ ประเภทวิชาการ เรียกว่า "ดวงประทีป" ซึ่งเกือบทุกฉบับจะมีเรื่องของท่าน ปีแรกที่ออกหนังสือ 36 เล่ม เป็นเรื่องของหลวงวิจิตรเสี้ย 190 เรื่อง¹ และต่อมาดวงประทีปถูกโอนกิจการให้แก่บริษัทไทยใหม่พร้อม ๆ กับวิริยานุภาพ แต่หนังสือพิมพ์ไทยใหม่ก็ยังคงลง เรื่องของท่านอยู่เกือบทุกวัน โดยไม่ได้ปฏิบัติตามดวงประทีป และวิริยานุภาพแต่อย่างใด

บทความทางการเมืองที่ท่านเขียนลงในหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ ท่านนิยมเขียน เรื่องการเมืองต่างประเทศมาก เช่น สงครามและการลกดาวุธ สงครามหรือมิใช่ อิสรภาพของแมนจูเรีย ความยุ่งยากของแมนจูเรีย และอนาคตของปัญหาเรื่องจีน และญี่ปุ่น เป็นต้น

การที่ชื่อของหลวงวิจิตรวาทการไม่ปรากฏชื่อในสมาธิสภาผู้แทนชั่วคราว ในระยะแรก เป็นเหตุหนึ่งที่ท่านมีเวลาเขียนหนังสือประเภทการเมืองที่นอกเหนือจาก บทความ เพราะท่านถือสุภาวคติการเมืองอยู่ข้อหนึ่งว่า ถ้าแม่ท่านไม่เล่นการเมือง

* หนังสือพุทธานุภาพ ได้รับคัดเลือกเป็นหนังสือที่ราชบัณฑิตยสถานส่งไปให้ บัณฑิตยสถานกรุงปารีส

¹ เสฐียร พันธงนี้ "พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ปลัดบัญชาการสำนักนายกรัฐมนตรี" วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 2 หน้า 48

การเมืองเขาก็อาจจะเล่นท่านได้¹ โดยการเขียนหนังสือการเมือง การปกครอง
ของกรุงสยาม คีพิมพ์เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2475 และตามด้วยหนังสือ
คณะกรรมการเมืองในเดือนต่อมา หนังสือดังกล่าวนี้ท่านได้แสดงความคิดทางการเมือง
ของท่านเสนอแนวการจัดตั้งคณะกรรมการเมืองขึ้นตามแบบนานาประเทศเขาทำกัน

ครั้นหลวงวิจิตรวาทการกลับมารับราชการใหม่และร่วมมือกับคณะราษฎรจน
ได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนชั่วคราว เลขาธิการรัฐมนตรี รัฐมนตรีและรัฐมนตรีช่วยว่า
การกระทรวง ท่านได้ทางเห็นจากวงการเขียนไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง ท่านเริ่มมา
เขียนใหม่อีกครั้งเมื่อภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองยุติลงไปแล้ว

ผลงานในด้านกาารประพันธ์ในระยะที่ท่านดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ทางการเมือง
ส่วนใหญ่เป็นบทละคร ประวัติศาสตร์ บทเพลงปลุกใจ การปาฐกถา คำปราศรัย
และเขียนคำปราศรัยให้กับท่านจอมพล ป.พิบูลสงคราม อีกหลายเรื่อง² ซึ่งผลงาน
เหล่านี้ส่วนใหญ่ได้สร้างความรู้สึทางชาตินิยมในหมู่ประชาชนชาวไทยทั้งมวล
สอดคล้องกับนโยบายทางชาตินิยมที่รัฐบาลได้ดำเนินการในขณะนั้น ๗

¹ หลวงวิจิตรวาทการ "ชีวิตกับสำนัก" วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 1
หน้า 29

² ประภาพรณ วิจิตรวาทการ "คำนำ" ปาฐกถาและคำบรรยายของ
พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ เล่ม 2 หน้า ข.

ตาราง 4 บทประพันธ์ของหลวงวิจิตรวาทการ

	ประเภทของเนื้อเรื่อง	จำนวนเรื่อง
ประเภทที่ 1	วิชาการ	
	ก. หนังสือที่เป็นชุดหลายเล่มจบ	3
	ข. หนังสือเล่มเดียวจบ	23
ประเภทที่ 2	บทละคร	
	ก. บทละครเรื่องใหญ่ใช้เวลาแสดง 3 ชั่วโมง	22
	ข. บทละครเรื่องเล็กใช้เวลาแสดง 30 นาที ถึง 1 ชั่วโมง	18
ประเภทที่ 3	นวนิยาย	
	ก. นวนิยายเรื่องยาว	2
	ข. นวนิยายขนาดใหญ่ (ระหว่าง 25 ถึง 36 ยก)	13
	ค. นวนิยายขนาดกลาง (ระหว่าง 5 ถึง 17 ยก)	20
	ง. นวนิยายเรื่องเล็กขนาด 3 ยก	49
ประเภทที่ 4	คำสอนและปาฐกถาเรื่องใหญ่	
	ก. คำสอน	6
	ข. ปาฐกถาเรื่องใหญ่	18
	รวม	174

หมายเหตุ นอกจากนั้นมีหนังสือเล่มเล็ก ๆ บทความ ปาฐกถาเรื่องเล็ก ๆ อีกมากมาย ที่ไม่ได้รวบรวมในตารางนี้

2.2 การกล่าวคำปราศรัยและการปาฐกถา หลวงวิจิตรวาทการเป็นนักปาฐกถาที่เด่นและสำคัญมากในสมัยที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2487 มีทั้งที่แสดงปาฐกถาและกล่าวคำปราศรัยทางสถานีวิทยุกระจายเสียง การปราศรัยและการบรรยายในการฝึกอบรมข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เช่น คำปราศรัยในคราวประชุมข้าหลวงประจำจังหวัด พ.ศ. 2484 บรรยายและปาฐกถาในสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ และสถาบันอื่น ๆ การแสดงปาฐกถา สุนทรพจน์ คำปราศรัย และคำบรรยาย ตลอดจนทิวทัศน์ต่าง ๆ ทุกครั้งท่านจะเป็นผู้แต่งเอง และเป็นที่ประทับใจแก่ผู้ฟังอย่างมาก

หลวงวิจิตรวาทการมีประสบการณ์ในด้านการฟังปาฐกถา สุนทรพจน์ การโต้ตอบหรือคำถามของบุคคลสำคัญ ๆ ระดับโลกมาแล้ว คือท่านเคยผ่านการเข้าร่วมประชุมสันนิบาตชาติ ซึ่งกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงกล่าวว่าการได้เข้าประชุมและทำงานสันนิบาตชาตินั้น เท่ากับได้ผ่านการศึกษาในมหาวิทยาลัยสูงสุด ไม่มีมหาวิทยาลัยใดจะสูงยิ่งไปกว่านี้² เพราะความรู้ที่จะหาได้จากการทำงาน การประชุมที่นั่นคือ การเรียนรู้ การเลียนแบบของความเฉลียวฉลาดของบรรดานักการเมือง นักการทูตระดับหนึ่งของแต่ละประเทศมารวมกันแสดงความสามารถ แสดงปาฐกถา ถวายคำพูดที่คมคาย ไพเราะ มีคติสอนใจ มีวาทศิลป์ที่แหลมคม และวิธีการอันแนบเนียนในเชิงพูด ประกอบกับหลวงวิจิตรวาทการมีหน้าที่ในการเขียนรายงานการประชุม เพื่อเสนอต่อกระทรวงการต่างประเทศของไทยด้วย จึงเท่ากับเป็นการย่ำเท้าความึก ความรู้ที่ได้จากการประชุมเป็นอย่างดี จึงมีผลต่อการกล่าวคำปราศรัย การปาฐกถาทั้งในด้านแบบอย่างของการพูดและการเขียนคำปราศรัยของท่านในเวลาต่อมา

¹ ประภาพรณ วิจิตรวาทการ "คำนำ" ปาฐกถาและคำบรรยายของ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ หน้า ก.

² หลวงวิจิตรวาทการ วิธีทำงานและสร้างอนาคต หน้า 98

การปรากฏา คำปราศรัย ของหลวงวิจิตรวาทการระยะแรก ๆ ส่วนใหญ่ จะเป็นการปรากฏาธรรม กล่าวคือ หลังจากท่านได้กลับจากการรับราชการในต่างประเทศแล้ว ท่านได้รับหน้าที่เป็นปรากฏาธรรมให้ความรู้แก่พระภิกษุ สามเณร ในวัดมหาธาตุ อันเป็นสำนักที่ตนเองเรียนมาอย่างน้อยเกือบละ 1 ครั้ง

คำปราศรัยและปรากฏาที่แสดงต่อมวลชนโดยทั่วไปจนปรากฏเป็นที่รู้จักก่อนที่ท่านจะเป็นรัฐมนตรีร่วมคณะกับจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่สำคัญมีดังนี้

ตาราง 5 การปรากฏาก่อนเป็นรัฐมนตรีที่สำคัญ ๆ ของหลวงวิจิตรวาทการ

วัน เดือน ปี	สถานที่แสดง	ในหัวเรื่อง
23 สิงหาคม 2472	สภามัคยาจารย์สมาคม	ความฝัน
16 สิงหาคม 2473	สถานีวิทยุกระจายเสียงศาลาแดง	กำเนิดของหนังสือพิมพ์
21 สิงหาคม 2473	สำนักเรียนวัดมหาธาตุ	อารยธรรม
3 กันยายน 2473	สถานีวิทยุกระจายเสียงศาลาแดง	ความรัก
10 ธันวาคม 2473	สถานีวิทยุกระจายเสียงศาลาแดง	ชีวิตนักประพันธ์
23 เมษายน 2474	ในที่ประชุมข้าราชการและราษฎร จังหวัดอุทัยธานี	ความเจริญ
26 เมษายน 2474	สถานีวิทยุกระจายเสียงพญาไท	ความเชื่อในศาสนา
17 กรกฎาคม 2474	สภามัคยาจารย์สมาคม	สุภาษิตต่าง ๆ
8 กรกฎาคม 2475	สภามัคยาจารย์สมาคม	ตายแล้วไปไหน
15 กุมภาพันธ์ 2476	อัสสัมชัญสมาคม	ความมีความจน
5 กันยายน 2476	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	เงิน
25 ตุลาคม 2477	สภามัคยาจารย์สโมสรสถาน	ความขบขัน

เมื่อท่านได้เป็นรัฐมนตรีร่วมคณะกับพระยาพหลพลพยุหเสนา และร่วมคณะกับจอมพล ป.พิบูลสงคราม การแสดงปรากฏาและกล่าวคำปราศรัยของท่านส่วนใหญ่จะ

แสดงออกมาในลักษณะปลูกใจให้ผู้นั้นมีความรู้สึกทางชาตินิยม ดังตาราง 6

ตาราง 6 การปรากฏและคำปราศรัยของหลวงวิจิตรวาทการที่สำคัญ ๆ พ.ศ.2478-2484

วัน เดือน ปี	สถานที่แสดง	ในหัวเรื่อง
5 มิถุนายน 2478	ที่ประชุมข้าหลวงประจำจังหวัด น หอประชุม ศิลปากร	ศิลปากร
20 มิถุนายน 2480	สถานีวิทยุกระจายเสียง สำนักงาน โฆษณาการ	พระเจ้ากรุงธนบุรี
1 ตุลาคม 2480	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ความยุ่งยากในปลาย บูรพทิศ
15 กรกฎาคม 2481	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	การรวมออสเตรเลีย กับเยอรมัน
1 มีนาคม 2482	หอประชุมกรมโฆษณาการ	วัฒนธรรมลัทธิขัณฑ์
17 ตุลาคม 2483	หอประชุมศิลปากร	การเสียดินแดนไทยให้ แก่อังกฤษ
21 พฤศจิกายน 2483	สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย	ความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติ ระหว่างไทยกับเขมร
15 ธันวาคม 2483	สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย	ชาติไทยจะชนะ
2 มกราคม 2484	สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย	ข้อเท็จจริงบางประการ
16 พฤศจิกายน 2484	สโมสรกลาโหม	มโนลสปฏิวัติ

การปรากฏและคำปราศรัยของหลวงวิจิตรวาทการ โครงเรื่องของการแสดง
ส่วนใหญ่มีลักษณะเหมือนกับคำปราศรัย สุนทรพจน์ที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เพราะ

ส่วนหนึ่งของคำปราศรัย สุนทรพจน์ ที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม กล่าวในที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะในทางสถานีวิทยุกระจายเสียงที่สำคัญ ๆ นั้น หลวงวิจิตรวาทการ จะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการร่างสุนทรพจน์ และคำปราศรัยเสมอ ๆ

การปรากฏและคำปราศรัยในทางการเมืองนอกจากเน้นเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตยแล้ว หลวงวิจิตรวาทการจะเน้นในด้านเชื้อชาติ ความเป็นชาติไทยเสมอ ๆ อาทิในการปรากฏเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส ท่านจะกล่าวถึงเชื้อชาติไทยหลายตอนแต่ละตอนเนื้อความมีลักษณะกระตุ้นความรู้สึกทางชาตินิยม ตัวอย่าง "แปลว่าเราเสียดินแดนไปครึ่งประเทศ ดินแดนเหล่านั้นเป็นดินแดนของเราจริง ๆ ไม่ใช่เมืองขึ้น ไม่ใช่อาณานิคม ไม่ใช่ต่างแดน แต่เป็นถิ่นที่อยู่ของชนชาติไทยเลือดไทย ซึ่งเป็นหน่อเนื้อเชื้อไข ปิธีวิจิตรใจและมีวัฒนธรรมอันเดียวกับพวกเรา"¹ หรือ "ข้าพเจ้าเองเคยเป็นเลขาธิการข้าหลวงแม่น้ำโขง มาตลอดเวลา 4 ปี ทุก ๆ ครั้งที่ข้าพเจ้าไปแลเห็นแม่น้ำโขง ข้าพเจ้ารู้สึกเหมือนว่าน้ำที่ไหลอยู่นั้นคือ น้ำตาของชาวไทย พวกเราในฝั่งนี้เป็นอิสระเสรี แต่พี่น้องของเราที่ฝั่งโน้นถูกกดขี่ข่มเหงอยู่ทุกวัน"²

บางครั้งท่านจะเน้นความเป็นชาติ เชื้อชาติด้วยบทเพลง เช่นในเรื่องความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติระหว่างไทยกับเขมร ซึ่งเป็นเรื่องที่เน้นเรื่องเชื้อชาติไทย โดยเฉพาะ ท่านได้แทรกบทเพลงเลือดไทยที่ท่านประพันธ์อีกด้วยเช่น

¹ หลวงวิจิตรวาทการ "การเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส" สารคดีและสิ่งนำรู้จากปรากฏการณ์และคำบรรยายของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ หน้า 348

² ข. หน้า 377

เลือกไทยไหลริน	ทาแผ่นดินไว้ชื่อ	
ให้โลกรู้ว่าสื่อ	ว่าเลือกไทยกล้าหาญ	
เลือกไทยไหลหลัง	คูนน้ำเต็มฝั่ง	ไหลกึ่งทองธาร
หวนแผ่นดินทอง	บ้านพี่เมืองน้อง	กันทุกถิ่นฐาน
เลือกไทยเจ้าเอ๋ย	ไหลเลยมานี้	
ปรองคองน้อยพี่	อย่ามีร้ายราน	
โลหิตสายเคียว	กลมเกลียวกันไว้	
อย่าแตกแยกไป	เป็นหลายลำธาร ¹	

หลวงวิจิตรวาทการ

การใช้บทเพลงที่กระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมมาแสดงในคาบสมุทรเวลานั้น นับเป็นการปลุกใจให้ประชาชนสำนึกในหน้าที่ของตนเป็นอย่างดี เช่นคำปราศรัยของท่านที่นำบทปลุกใจประชาชนในเรื่องชาติไทยจะชนะตอนหนึ่งว่า "สงครามกู้ชาติได้เริ่มขึ้นแล้ว โดยปริยาย สงครามโดยตรงจะเกิดขึ้นหรือไม่ย่อมสุดแต่เหตุการณ์และความจำเป็น แต่จะเป็นสงครามชนิดใดก็ตามผลที่สุกชาติไทยจะชนะ ดินแดนของไทยที่ถูกเชือดเฉือนแบ่งแยกเอาไปนั้นจะกลับเข้ามารวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน"² หรือบทปลุกใจทหารในตอนท้ายของคำปราศรัยเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่อังกฤษว่า

¹ หลวงวิจิตรวาทการ "ความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติระหว่างไทยกับเขมร" สารคดีและสิ่งนำรู้จากปารุณดา และคำบรรยายของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ เล่ม 2 หน้า 6

² หลวงวิจิตรวาทการ "ชาติไทยจะชนะ" สารคดีและสิ่งนำรู้จากปารุณดา และคำบรรยายของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ เล่ม 2 หน้า 28

ข้าพเจ้าใครจะขอเชิญชวนเพื่อนร่วมชาติทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่าน
ที่นั่งฟังข้าพเจ้าอยู่ในที่นี่ ให้หาใจกันเสียแต่บัดนี้ว่าเราต้องรบ เราจะต้อง
พลีชีวิตและร่างกายของเราเพื่อชาติ และเมื่อเราต้องรบแล้วก็เป็น
การแน่นอนว่าเราต้องชนะ ท่านและข้าพเจ้าอาจจะไม่ได้พบกันอีก พวกเรา
ที่อยู่ในที่นี้รวมทั้งข้าพเจ้าด้วยอาจจะตายกันหมด แต่ชาติไทยจะต้องคงอยู่
เกียรติศักดิ์ของไทยจะต้องรุ่งโรจน์ ชัยไตรรงค์ของเราจะต้องปลิวลือ
อยู่ชั่วกัลปาวสาน¹

ในทางเศรษฐกิจนั้นท่านจะเน้นให้ประชาชนช่วยตัวเองให้ชาติไทยสามารถพึ่ง
ตนเองในทางของเกี่ยวกับคำปราศรัย สุนทรพจน์ของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่เน้น
การสร้างชาติ เน้นให้ประชาชนพึงประกอบอาชีพทุกคนไม่ว่าคนรวยหรือคนยากคนจน
ทุกคนต้องไม่ถอยในเรื่องอาชีพ ไม่ถือว่าการทำงานที่ต้องใช้แรงกายเป็นงานที่
ต่ำต้อย แต่ในคำปราศรัยและปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการนั้นจะกล่าวถึงในลักษณะ
ที่รุนแรงกว่า ท่านจะเรียกร้องให้ประชาชนต่อสู้กับการงานทุกชนิด มีความรักในงาน
อาชีพต่าง ๆ และเลื่อมใสความเชื่อในทางที่ผิด ๆ เกี่ยวกับการประกอบอาชีพที่ต้องใช้
แรงงาน งานใดที่สุจริตย่อมเป็นงานที่มีเกียรติทั้งสิ้น ท่านได้เรียกร้องให้บรรดา
นักประพันธ์ช่วยกันประพันธ์เรื่องต่าง ๆ ที่ว่ากล่าวให้ตัวเองในเรื่องเป็นคนที่ดี
แข็งแรง ชยันหมั่นเพียรรักงานและทำงานด้วยความลำบากตรากตรำ วรรณคดีเก่า ๆ
ของไทยที่สร้างนิสัยให้คนไทยรักการอยู่สุจริตโดยไม่วางงาน ท่านเคยกล่าวว่า
"หนังสือเรื่องเพนนิยา เรื่องกายสิทธิ์ เรื่องนเมทรอะไรต่าง ๆ คิมองครึ่งเดียวได้
ประสาธสามทัง หรือเรื่องนอนอยู่เฉย ๆ แล้วราชรถมาเกยเอาไปเป็นกษัตริย์นั้น
ข้าพเจ้าอยากจะเผาไฟให้หมด"²

¹ หลวงวิจิตรวาทการ "การเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส" สารคดีและสิ่ง
นำรู้จากปาฐกถาและถ้อยแถลงของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ หน้า 402

² หลวงวิจิตรวาทการ "มนุสสปฏิวัติ" สารคดีและสิ่งนำรู้จากปาฐกถาและ
ถ้อยแถลงของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ หน้า 339

ฉะนั้นในงานประพันธ์ของท่านทุกเรื่องท่านจะสร้างตัวเอกของเรื่องให้มีลักษณะรักการทำงาน กล้าเสี่ยงชีวิตเพื่อชาติ ตัวพระเอกจะมีลักษณะเป็นชายเต็มตัว ตัวนางเอกก็มีใจอยู่กับบ้านคอยแต่รอรายได้จากชายเพียงอย่างเดียว สิ่งเหล่านี้บางอย่างได้สะท้อนให้เห็นถึงนโยบายของรัฐบาลร่วมสมัยได้ชัดเจน เช่น การใช้ชื่อและสกุลให้มีลักษณะที่บ่งถึงเพศชัดเจนขึ้น

คาขวัญ บทปลุกใจ ที่ปรากฏในคำปราศรัยและคำปาฐกถาของท่านหลาย ๆ ตอนมักจะมีบรรดาคุณศิษย์และข้าราชการประจำไปย่ำในสถานที่ต่าง ๆ จนเป็นที่แพร่หลาย นับได้ว่าคำปราศรัยและปาฐกถาของท่านถูกนำไปเผยแพร่ต่อเนื่องออกไป เป็นเหตุให้การกระตุ้นความรู้สึกทางชาตินิยมในหมู่คนไทยกระทำได้ทั่วถึง บางครั้งมีกลุ่มบุคคลแสดงพลังสนับสนุนด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การเสียสละเงินทองในการช่วยเหลือชาติ การสมัครเป็นกำลังทหารของชาติ และการเดินขบวนสนับสนุน เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ไม่ว่าท่านจะไปแสดงปาฐกถาหรือกล่าวคำปราศรัยที่ใดจะมีผู้สนใจเข้าฟังอย่างมาก และเนื่องจากท่านเป็นผู้มีส่วนร่วมในการร่างสุนทรพจน์คำปราศรัยให้กับจอมพล ป.พิบูลสงคราม เสมอ ๆ ส่วนหนึ่งในคำปราศรัยและปาฐกถาจะแสดงมโนภาพบางอย่างของรัฐบาลออกมาด้วย ดังนั้นปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการในเรื่อง การรวมออสเตรเลียกับเยอรมัน ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ท่านได้กล่าวพาดพิงถึงคนจีนในประเทศไทยด้วย ในลักษณะว่าคนจีนนั้นร้ายยิ่งกว่ายิวในเยอรมัน ทำให้หลายคนเข้าใจว่าท่านแสดงออกซึ่งนโยบายของรัฐบาลว่า มีเจตนาจะขับไล่ชาวจีนออกไปจากประเทศไทย¹ จึงมีการวิพากวิจารณ์ในหมู่ผู้แทนราษฎรและประชาชนขึ้น ทำให้นักศกบาเดินขบวนเพื่อแสดงพลังสนับสนุนหลวงวิจิตรวาทการและบานปลายเข้าสู่สภาจนถึงขั้นออกเวงในสภาผู้แทนราษฎร เพราะมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทสอง กลุ่มหนึ่งจับนายเลียง ไชยการ ผู้เตรียมตั้งกระทู้ถามรัฐบาลที่ปล่อยให้

¹Virginia Thompson. Thailand : The New Siam. p. 98

หลวงวิจิตรวาทการโจมตีชาวจีนโยนสระหลังสภา¹ จนเป็นเหตุให้สมาชิกสภาผู้แทน
ประเภทหนึ่งประท้วงไม่ยอมเข้าประชุม แต่ก็สามารถปรับความเข้าใจกันได้ที่สุด

2.3 การปลุกใจด้วยบทเพลงและการละคร การที่จะปลุกใจให้ประชาชน
มีความรู้สึกทางชาตินิยมตามแนวความคิดของนักปราชญ์ชาวยุโรปบนภาคพื้นทวีปที่สำคัญ ๆ
เช่น รัสโซ และแอร์เคอร์ จะเน้นความสำคัญของความเป็นชาติในลักษณะต่าง ๆ ที่
เป็นจุดเด่นของชาติตน เช่น เน้นในความสำเร็จของภาษาประจำชาติว่าบริสุทธิ์กว่า
ภาษาอื่น เน้นในค่านิยมธรรมว่าสูงส่งกว่าชาติอื่น เน้นถึงทรัพยากรหรือสมบัติของ
ชาติที่ล้ำค่า และเน้นประวัติศาสตร์ของความเป็นชาติการต่อสู้ของบรรพบุรุษที่เสียสละ
เพื่อชาติอันยาวนาน เป็นต้น

แนวความคิดของนักปราชญ์ดังกล่าวนี้มีอิทธิพลต่อนักศึกษาและปัญญาชนรุ่นใหม่
ที่ได้ผ่านการศึกษารหรือการดูงานจากยุโรปภาคพื้นทวีปอย่างยิ่ง ทุกคนจะเรียนรู้และ
เข้าใจแนวความคิดของนักปราชญ์เหล่านั้นเป็นอย่างดี ฉะนั้นแนวความคิดสร้างชาตินิยม
ในเมืองไทยของคณะราษฎร โดยเฉพาะสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี
ถือว่าลัทธิชาตินิยมหรือลัทธิรักชาติเท่านั้นที่จะเป็นเครื่องมือป้องกันภัยอันตรายที่จะบังเกิด
แก่ชาติได้ทุกทางและจะเป็นเครื่องมือสร้างชาติได้ดีกว่าเครื่องมืออย่างอื่น² ฉะนั้นการ
ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ในปัจจุบันจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมให้
แพร่หลายในหมู่ประชาชน เพราะลัทธิชาตินิยมเป็นลัทธิที่จะสร้างความสามัคคีแก่คนใน
ชาติ สร้างบุคคลให้เสียสละเพื่อชาติ ปกป้องชาติเหนือกว่าสิ่งใดตามลักษณะที่กล่าวว่า
เหนือชาตินิยมก็คือชาตินิยม

¹ พลโทประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า หน้า 377

² เสรีเยอร์ พันธวังษี "พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ปลัดบัญชาการสำนัก
นายกรัฐมนตรี" วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 2 หน้า 66

การที่ท่านปรีดี พนมยงค์ และจอมพล ป.พิบูลสงคราม เคยมีความเห็นสอดคล้องกัน ให้หลวงวิจิตรวาทการไปดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร ทั้ง ๆ ที่บุคคลอื่นในคณะรัฐบาลได้เตรียมตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากรไว้ให้กับคนอื่นแล้ว เพราะเชื่อในความสามารถของหลวงวิจิตรวาทการและจอมพล ป.พิบูลสงครามตั้งใจจะมอบหมายให้ทำงาน "ปลุกกันรักชาติ" ขึ้นตามหน้าที่ที่กรมศิลปากรจะต้องรับผิดชอบ นั่นคือ ในพระราชบัญญัติจัดตั้งกรมศิลปากรได้กำหนดงานที่ต้องทำนอกจากงานในพิพิธภัณฑ์และงานหอสมุดแล้วยังมีงานการละครและงานดนตรี¹ ซึ่งเป็นงานใหม่ยังมิได้ลงมือทำอีกด้วย นับได้ว่าท่านเป็นอธิบดีคนแรกที่ต้องรับผิดชอบงานละครและดนตรีโดยตรง

ขั้นตอนแรกของการจะจัดให้มีการละครและดนตรีระดับชาติขึ้นมา ท่านจะต้องสร้างโรงเรียนนาฏดุริยางค์ศาสตร์ เพื่อเปิดสอนการฟ้อนรำและดนตรี การสร้างโรงเรียนประเภทนี้ในขณะนั้นถูกโจมตีจากทุกทิศทุกทาง และในทางหนังสือพิมพ์เกือบทุกฉบับ เพราะคนไทยถือว่างานเต้นรำ การละคร เป็นงานชั้นต่ำ ไม่เหมาะสมที่จะเปิดสอนในโรงเรียนในประเทศของเรา แต่เนื่องจากการจัดตั้งโรงเรียนนี้เป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดตั้งกรมศิลปากร รัฐบาลเป็นต้องสนับสนุนงบประมาณตามสมควร การจัดตั้งโรงเรียนนี้จึงสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เมื่อได้จัดตั้งโรงเรียนนาฏดุริยางค์ศาสตร์แล้วขั้นตอนต่อไปก็คือการจัดสร้างโรงละครแห่งชาติตามแบบอารยประเทศเพื่อให้เป็นสถานที่เผยแพร่วัฒนธรรมของชาติ การแสดงละครของชาติและการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมขึ้นในหมู่ประชาชน การสร้าง

¹ หลวงวิจิตรวาทการ วิถีทางงานและสร้างอนาคต หน้า 297

* เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2477 ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนศิลปากรแผนกนาฏดุริยางค์ ปี พ.ศ. 2478 และเปลี่ยนเป็นโรงเรียนสังคีตศิลป์ พ.ศ. 2485 ยกเป็นฐานะวิทยาลัยนาฏศิลป์ในวันที่ 1 มีนาคม 2515

โรงละครแห่งชาติครั้งนั้นก็ต้องการความเพียรพยายามและใจเย็นอย่างมาก เพราะจะหวังงบประมาณจากรัฐไม่ได้เลย การของบประมาณแต่ละครั้งนอกจากไม่ได้แล้วยังถูกเย้ยหยันหัวเราะฮากันกันในที่ประชุมกรรมการพิจารณางบประมาณ¹ ฉะนั้นท่านต้องอาศัยความสามารถของนักเรียนโรงเรียนนาฏดุริยางค์ศาสตร์เป็นฐานในการหาเงินงบประมาณสร้างโรงละครแห่งชาตินั้นคือ ให้นักเรียนโรงเรียนนั้นแสดงละครให้ประชาชนได้ชมในบริเวณเขตที่เป็นของกรมศิลปากรขณะนั้น ปรากฏว่าได้รับความชื่นชมแก่ผู้ชมโดยทั่วไป

งานการละครและดนตรีที่สร้างชื่อเสียงให้แก่กรมศิลปากร และกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมในหมู่ประชาชนเรื่องแรกคือ "ละครเลื้อยคสุพรรณ" บทละครเรื่องนี้ที่ประชุมศึกษาธิการจังหวัด 2479 ได้ลงมติให้กรมศิลปากรส่งบทละครไปยังศึกษาธิการจังหวัดและโรงเรียนรัฐบาลหัวราชนาฏจักร นอกจากนี้ผู้แทนหนังสือพิมพ์ของพม่าชอบบทและภาพถ่ายไปแปลและพิมพ์เผยแพร่ในประเทศพม่า² เพราะเป็นละครประวัติศาสตร์โน้มน้าวให้ประชาชนผูกมิตรกับพม่า ซึ่งเคยรบราฆ่าฟันกันมากกว่าสามศตวรรษ มีบทเพลงที่สร้างความรู้สึกทางชาตินิยมแทรกอยู่ที่สำคัญ 2 เพลง คือ เพลงเลื้อยคสุพรรณ และเพลงทวงจันทร์

หลังจากประสบความสำเร็จในบทละครเรื่องเลื้อยคสุพรรณ หลวงวิจิตรวาทการได้ประพันธ์บทละครอิงประวัติศาสตร์อีกหลายเรื่องซึ่งล้วนเป็นบทละครที่กระตุ้นให้ประชาชนผู้ชมเกิดความรู้สึกชาตินิยม เช่น ราชมนู กีกกลาง พระเจ้ากรุงธนบุรี มหาเทวี นานเจ้า พ่อขุนผาเมือง นเรศวรประกาศอิสรภาพ ในน้ำมีปลา-ในนามีข้าว และพ่อขุนเม็งราย เป็นต้น

¹ หลวงวิจิตรวาทการ วิธีทำงานและสร้างอนาคต หน้า 304

² หลวงวิจิตรวาทการ "คำชี้แจงของผู้แต่งบทละครเรื่องเลื้อยคสุพรรณ" วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 2 หน้า 18

บทละครที่อิงประวัติศาสตร์ทั้งหมดจะมีบทเพลงปลุกใจแทรกด้วยเสมอ ซึ่งบทเพลงปลุกใจสร้างความประทับใจให้กับผู้ชมอย่างมาก กระทั่งผู้ชมสามารถจดจำเนื้อร้องและนำไปเผยแพร่ต่อไป บางบทเพลงจะถูกออกอากาศเป็นเพลงปลุกใจทางสถานีวิทยุกระจายเสียง กระทั่งบางคนไม่อาจจำได้ว่าแทรกอยู่ในบทละครเรื่องใด แทรกเพลงและทำนองใดแน่แน่ เช่น เพลงคืนเกิดชาวไทย เลือดไทย ดินไทย แหล่งไทย รักไทย รวมไทย รักชาติ แนวหน้า แนวหลัง ล้อมมิตร มาร์ชคำรบไทย ไก่แก้ว รุ่งอรุณ มาร์ชไทยสามัคคี คำรบจไทย และมาร์ชเตรียมพร้อม เป็นต้น

ตัวอย่างบทเพลงปลุกใจที่แทรกอยู่ในบทละคร เช่นละครเรื่องพระเจ้ากรุงธนบุรี มีบทเพลงปลุกใจที่สร้างให้คนไทยกับคนจีนสามัคคีในเพลง "จีนไทยสามัคคี" เนื้อร้องมีดังนี้

ชาติจีนชาติไทย	มีไช่อื่นไกลพี่น้องกัน
ต้องสงวนความรัก	ต้องสมัครใจมั่น
จะสมานมิตรกัน	อยู่เสมอไปเอย
แต่โบราณหลายพันปีมาแล้ว	จีนกับไทยมิได้แคล้วเหมือนน้องพี่
ได้รวมแรงร่วมใจเป็นไมตรี	ไปเคยมีข้อวิวาทบาดหมางกัน
เมื่อเมืองจีนมีภัยไทยก็ช่วย	รับกันจีนมาอยู่ด้วยไม่ก็คั่น
เมื่อสยามมีภัยร้ายฉกรรจ์	ไทยกับจีนช่วยกันกู้ชาติไทย
จะผูกรักสมัครใจเหมือนพี่น้อง	ชาติทั้งสองจะไม่แยกแตกกันได้
เมื่อคราวสุขก็สนุกเหมือนกันไป	ถึงยามทุกข์จีนกับไทยไม่ทิ้งกัน ¹
	หลวงวิจิตรวาทการ

¹ หลวงวิจิตรวาทการ วิจิตรวรรณคดี หน้า 168

ในบทละครเรื่องน่านเจ้า มีบทเพลงที่เน้นถึงเชื้อชาติของไทยที่แตกแยกเป็น
 สาขาค่าง ๆ และเรียกร้องให้คนไทยสาขาค่าง ๆ เข้ามารวมอยู่ฟื้นฟูชาติ
 เดียวกัน คือ

รวมไทยรวมไทย	รักษาอาณาจักรไทย
เทอดไทยทูนไทย	คว้นน้ำใจมั่นคง
สามัคคีระหว่างไทยคงไฉน	ไทยทุกคนรวมทั้งชาติศาสนา
เสมือนหนึ่งได้เกิดกำเนิดมา	จากบิดามารดาคนเดียวกัน
ถ้ารวมไทยได้สิ้นทุกถิ่นแคว้น	คงจะเป็นปึกแผ่นสามารถนั้น
ขอให้ไทยสามัคคีก็ดีกว่า	จึงจะจรรโลงไทยให้รุ่งเรือง ¹

หลวงวิจิตรวาทการ

ในบทละครเรื่องราชนมู ท่านได้แทรกบทเพลงปลุกใจให้รักเมืองไทย ซึ่ง
 เพลงนี้ประชาชนและนักเรียนทั่วไปจะจดจำเป็นอย่างดีจนกระทั่งปัจจุบัน และมีเนื้อร้อง
 ปรากฏอยู่ทั่วไปในหนังสือเพลงปลุกใจ เช่น เพลงของลูกเสือ มีเนื้อร้องดังนี้

รักเมืองไทย รุชชาติไทย หนุบำรุงให้รุ่งเรือง สมเป็นเมืองของไทย
 เราชาวไทย เกิดเป็นไทย คายเพื่อไทย (ซ้ำ)
 ไม่เกียออ่อนน้อม เราไม่ยอมแพ้ใคร ศัตรูใจกล้า มาแต่ทิศใด
 ถ้าชมเห็นไทย คงจะได้เห็นดี

หลวงวิจิตรวาทการ

และในบทละครเรื่องศึกกลางก๊กได้มีบทเพลงปลุกใจแทรกอยู่ด้วย เพลงบทนี้
 จะปรากฏบ่อยครั้งทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยและสถานีวิทยุกระจายเสียง
 แห่งอื่น ๆ ในปัจจุบันคือ

¹ ม.ล.จุลลา งอนรต กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมใน
ประเทศไทย หน้า 72

แหลมทองไทยเข้าครองเป็นแดนไทย
 ไทยสยามอยู่แม่น้ำเจ้าพระยา
 โขงสาครไทยก็จองครองที่ดิน
 ไทยอิสลามอยู่ลำน่าน่าน
 ขอพวกเราชาวไทยของแดนทอง
 ไทยสยามมุ่งจิตคิดค้ำพันธุ
 แล้วย้ายแยกแตกกันไปเป็นสาขา
 และปึงวังยมนานนที
 สาลวินไทยใหญ่อยู่เป็นที่
 ต่ลงไปไทยก็มีอยู่เหมือนกัน
 หมายใจปองผูกรักสมัครมัน
 ผูกไมตรีทั่วกันในแหลมทอง
 หลวงวิจิตรวาทการ

ความรักอันใด แม่รักเท่าไหน ยังไม่ยั่งยืน เช่นรักคู่รัก แม่รักถึงสิ้น
 ยังอาจหมั่นขึ้น ขึ้นได้ภายหลัง แต่ความรักชาติ รักแสนพิศวาท รักสุดกำลัง
 ก่อเกิดมานะ ยอมสละชีวิต รักจนกระทั่ง หมดเลือดเนื้อเรา ชีวิตร่างกาย
 เราไม่เสียดาย คายแล้วก็เผา ทุกสิ่งยอมคลาต เว้นแต่ชาติของเรา
 ไม่ให้ใครเข้า เหยียบย่ำทำลาย

หลวงวิจิตรวาทการ

๒ ✓
ก. หน้า 277

เพลงมาร์ชกองทัพบุรพา

มณฑลบุรพาเคยได้เป็นของเรา เลียมราฐพระตะบอง บ้านพี่เมืองน้องมาช้านาน
 ในครั้งโบราณก่อนเก่า ไทยชาติไทยใจเตร้า เลือดเนื้อเชื้อเฒ่าถูกเขายื้อแย่งไป
 คอยไทยเราเฝ้าคอย แก่กำลังยังน้อยสู้กันไม่ไหวร่วมสามสิบปี
 หัฟของไทยก็มีสมรรถภาพและเข้มแข็งยิ่งใหญ๋ ทหารบุรพาทัพพรหมโยธี รุกไล่โจมตึ
 พวกไพร่แตกหนีพ่ายไป กองทัพบุรพาองอาจเก่งกล้า เทอคเกียรติกองหล้า
 เลือดทหารชาติไทย¹

หลวงวิจิตรวาทการ

ฯลฯ

¹ หลวงวิจิตรวาทการ "มาร์ชกองทัพบุรพา" ประวัติครู หน้า 1

นโยบายแห่งรัฐในการสนับสนุนชาตินิยม พ.ศ. 2481 - 2488

หลังจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวสละราชสมบัติแล้ว บุคคลในคณะรัฐบาล และผู้มีอำนาจทางการเมือง การทหารในระดับสูง ส่วนใหญ่จะผ่านการศึกษา การฝึกอบรม การปฏิบัติงานมาจากยุโรปภาคพื้นทวีป โดยเฉพาะประเทศฝรั่งเศสและประเทศเยอรมัน เป็นผลให้บุคคลเหล่านั้นได้รับอิทธิพลในด้านความคิดปรัชญา อุดมการณ์ทางการเมืองการปกครองและการทหารจากประเทศดังกล่าวเป็นอย่างมาก และนำมาถือปฏิบัติในการยึดหลักการดำเนินนโยบายของประเทศ

นโยบายหลักของรัฐบาลภายใต้การนำของคณะราษฎร มีพื้นฐานที่สำคัญอย่างเดียวกัน คือยึดหลัก 6 ประการตามที่คณะราษฎรเคยประกาศในแถลงการณ์ฉบับแรก เมื่อวันเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 ประกอบด้วยหลักเอกราช หลักความสงบภายใน หลักเศรษฐกิจ หลักสิทธิเสมอภาค หลักเสรีภาพและหลักการศึกษา ซึ่งเป็นหลักประกันฐานการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ¹ โดยให้ราษฎรผู้เป็นเจ้าของประเทศมีสิทธิ มีเสียงในการปกครองประเทศ รัฐบาลได้ดำเนินการปรับปรุงกิจการทางทหารขึ้นใหม่ เพื่อให้มีกำลังพอที่จะเป็นหลักประกันในเอกราชของชาติ สนธิสัญญากับนานาประเทศที่เสียเปรียบก็ได้รับการแก้ไขเป็นผลสำเร็จลงด้วยความไม่ตรีจิตอันดีจากนานาชาติ จนสามารถที่จะขึ้นพิทักษ์อำนาจอธิปไตยได้ตามควรแก่ความพอใจและสามารถจะออกกฎหมายทุกชนิดเพื่อให้พี่น้องชาวไทยมีอาชีพสมกับที่เป็นชาติเอกราช²

¹ กรมโฆษณาการ คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี กล่าวแก่ประชาชนชาวไทยในโอกาสฉัตรมงคลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2482 กับสุนทรพจน์ประกอบ หน้า 49

² กรมโฆษณาการ "สุนทรพจน์นายพันเอก หลวงพรหมโยธี" ขาวโฆษณาการ

ในสมัยแรกที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นผู้ว่ารัฐบาล ท่านได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทน เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2481 โดยเน้นหลักความนิยมของประชาชนในวิชาชีพตลอดจนสิทธิและหน้าที่อันใดที่ประเทศไทยมีอยู่ รัฐบาลก็จะพยายามใช้และปฏิบัติ¹ ซึ่งพลโทประยูร ภมรมนตรี ขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้อธิบายรายละเอียดในคราวประชุมศึกษาธิการจังหวัด 2484 ว่า นโยบายดังกล่าวเป็นรากฐานที่จะให้ประชาชนพลเมืองอยู่ดีกินดี ปลอดภัยและเจริญรุ่งเรืองภายใต้หลักการสร้างตนเอง หลักการสร้างชาติ และหลักปฏิบัติร่วมกับรัฐบาลในเหตุการณ์เฉพาะหน้า² ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

- ก. หลักการสร้างตนเอง มีแนวปฏิบัติที่สำคัญ 3 ประการ คือ
 1. การสร้างความสมบูรณ์ในส่วนสุขภาพและอนามัย
 2. การสร้างวิทยาการ ทั้งในลุ่มความรู้ทั่วไปและวิชาชีพ
 3. การสร้างกำลังใจให้เข้มแข็งและมีศีลธรรมอันดีงาม
- ข. หลักการสร้างชาติ มีแนวปฏิบัติที่สำคัญ 3 ประการ คือ
 1. การสร้างความสมบูรณ์ของชาติในทางเศรษฐกิจ การค้า และการเงิน
 2. การสร้างกำลังและความเป็นปึกแผ่นของชาติตลอดจนการป้องกันในทุกรูปแบบ
 3. การสร้างวัฒนธรรมของชาติ

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 1 เรื่องที่ 1/2482
นโยบายของรัฐบาล ลงวันที่ 26 ธันวาคม 2481

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 5 เรื่องที่ 28/2482
รายงานการประชุมศึกษาธิการจังหวัด 23 กันยายน 2484

ก. หลักปฏิบัติร่วมกับรัฐบาลในเหตุการณ์เฉพาะหน้า มีแนวปฏิบัติที่สำคัญ

3 ประการ คือ

1. ยึดหลักส่วนสำคัญของรัฐบาลในปัจจุบัน
2. การป้องกันประเทศในทุกวิถีทาง
3. การเศรษฐกิจและการประหยัทุกด้าน

นโยบายดังกล่าวข้างต้นนั้นได้ดำเนินสืบเนื่องต่อมาจนกระทั่งสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง และนโยบายดังกล่าวเป็นผลให้จอมพล ป.พิบูลสงคราม หลวงวิจิตรวาทการ และรัฐมนตรีร่วมคณะอีกหลายท่าน ถูกข้อหาว่าเป็นอาชญากรสงคราม เพราะสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลงด้วยความพ่ายแพ้ของประเทศชาตินิยม จึงเกิดความเข้าใจว่าชาติหมดความสำคัญ และการแสดงความรักชาติอาจเป็นอันตราย อุดมคติของสหประชาชาติเป็นปฏิปักษ์ต่อความรักชาติ ฉะนั้นการที่จะเข้าพวกกับสหประชาชาติจึงต้องเลิกพูดถึงความรักชาติ¹

จากหลัก 6 ประการที่ขยายความดังกล่าวข้างต้นนั้น เมื่อมาพิจารณากับหลักพื้นฐานทางนโยบายชาตินิยมแล้ว ปรากฏว่าเป็นหลักการที่ขยายความในเรื่องการเมืองและการเศรษฐกิจให้ชัดเจนขึ้นนั่นเอง

1. การสร้างพื้นฐานทั่วไปในนโยบายชาตินิยม

ในการบรรยายเรื่องนโยบายชาตินิยม โดยหลวงวิจิตรวาทการ ตอนหนึ่งท่านกล่าวถึงโครงการชาตินิยมทางการเมืองในด้านการปฏิบัติที่รัฐไทยเคยเขียนแนะนำชาวไปแลนคว่า

¹ หลวงวิจิตรวาทการ อนาคต หน้า 23

...เริ่มต้นแต่การสร้างสถาบันต่าง ๆ จะต้องให้เป็นสถาบันของชาติให้คนเห็น
ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นของชาติ ต้องมีวิธีการยกย่องให้เกียรติแก่ผู้ประกอบ
คุณงามความดีแก่ชาติ เช่นผู้ที่เสียสละเพื่อชาติ ต้องฟื้นฟูชนบทประเพณีของ
ชาติ จัดให้มีการเล่นกีฬาของชาติ แสดงละครที่เกี่ยวกับเรื่องของชาติ เพื่อ
ให้คนที่พักผ่อนหย่อนใจได้สูดเอาชาติเข้าไปกับลมหายใจในวันนั้น ต้องจัด
การศึกษาให้เป็นแบบของชาติ เครื่องประกอบเครื่องอุปกรณ์การศึกษาทุก
อย่างต้องมีอะไรชวนให้รู้สึกระลึกถึงชาติอยู่เสมอ ต้องตั้งอาสนวิหารของชาติ
ซึ่งพลเมืองทุกคนมีสิทธิและมีเกียรติจะเข้าเป็นสมาชิกในกองสมัคนั้น..."¹

โครงการชาตินิยมของรูลโซคังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นวิธีการปฏิบัติในนโยบาย
ชาตินิยมของไทย พ.ศ. 2481 - 2487 เป็นอย่างดี ภายใต้หลักการสร้างตนเอง
และหลักการสร้างชาติเพราะวิถีผลทางความคิดของรูลโซ ได้มีอิทธิพลอย่างมากต่อ
กลุ่มนักการเมืองระดับสูงของไทยในช่วงนั้น

ส่วนนโยบายเศรษฐกิจของลัทธิชาตินิยมนั้น หลวงวิจิตรวาทการพยายามเน้น
รายละเอียดเกี่ยวกับความหมายของคำ 3 คำคือ ในทางหลักการ ใช้คำว่า Self-
Sufficiency (ความพอตัว) ในทางวิธีการ ใช้คำว่า Nationalization
(การทำให้เป็นของชาติ) และในทางปฏิบัติ ใช้คำว่า Protection (การคุ้มครอง)

ในตอนนี้จะกล่าวเฉพาะบางประเด็นเท่านั้น เพราะบางประเด็นเช่นเรื่อง
การแสดงละครเกี่ยวกับชาติ ได้กล่าวมาแล้วในบทต้น ส่วนประเด็นที่เกี่ยวกับการ
ฟื้นฟูชนบทประเพณี วัฒนธรรม การจัดตั้งอาสนวิหารของชาติ และการ
ดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ จะได้นำมารายละเอียดในตอนต่อไป

¹ หลวงวิจิตรวาทการ "นโยบายชาตินิยม" วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 1
หน้า 264

1.1 การสร้างอาคารของชาติและอนุสาวรีย์ การสร้างอาคารต่าง ๆ เพื่อมุ่งให้ประชาชนเห็นความสำคัญของชาติ สร้างความหมายของชาติให้แทรกซึมเข้าไปในชีวิตจิตใจคนไทยตามนโยบาย "สร้างชาติ" ในระหว่างปี พ.ศ. 2481 - 2487 รัฐบาลได้ให้ความสนใจต่ออาคารต่าง ๆ ที่นอกเหนือไปจากอาคารทางสถาบันหลักในการปกครอง* เช่นอาคารและสิ่งก่อสร้างทางศาสนา โบราณสถานต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในราชอาณาจักรไทย เพราะรัฐบาลได้คำนึงถึงหลักการสร้างความรู้สึกทางชาตินิยมที่เกิดจากจิตใจอันแรงกล้าของประชาชน การพบเห็นอาคารสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในประเทศทั้งที่เป็นโบราณสถาน และสิ่งก่อสร้างให้เป็นของชาติ ประชาชนจะได้ภูมิใจในความสามารถของคนไทย ภูมิใจในความเป็นชาติของตน เป็นการให้ความสำคัญของชาติ เกิดความหวงแหนในชาติ พร้อมทั้งจะเสียสละเพื่อชาติ และบรรรณจะรักษาสมบัติของชาติไว้ให้มั่นคงสืบไป

รัฐบาลได้ดำเนินการบูรณะซ่อมแซมเมืองโบราณและโบราณสถานที่สำคัญ ๆ หลายแห่ง เช่นเมืองลพบุรี เมืองสุโขทัย เมืองนครปฐม และเมืองอยุธยา เป็นต้น สิ่งใดที่เป็นโบราณวัตถุก็ได้รับการเก็บรักษาตามวัดที่สำคัญ ๆ เป็นอย่างดี เช่นวัดมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช และทางรัฐบาลได้ปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ให้เป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เพื่อรวบรวมเก็บรักษาโบราณวัตถุของชาติ พร้อมทั้งคัดเลือกสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่การศึกษาทางโบราณคดี แสดงให้ประชาชนได้ชม¹ ส่วนด้านโบราณวัตถุที่ให้คุณค่าทางวิชาประวัติศาสตร์โดยตรง เช่น กิลาวารึก สมุดข่อย

* สถาบันการปกครองที่สำคัญ คือ สถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันฝ่ายบริหาร สถาบันฝ่ายนิติบัญญัติ และสถาบันฝ่ายตุลาการ

¹ กรมโฆษณาการ "แจ้งความกรมศิลปากร" ข่าวโฆษณาการ 4 : 12
กรกฎาคม 2482

โบราณ และวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เก่าแก่ของไทย ทางหอสมุดแห่งชาติได้ทำการรวบรวมอ่าน แปลและตีพิมพ์เผยแพร่ให้ประชาชนโดยทั่วไป นอกจากนั้นทางหอสมุดแห่งชาติยังเป็นแหล่งสนับสนุนให้จังหวัดต่าง ๆ ได้สร้างหอสมุดประชาชนขึ้นมาอีกด้วย

เพื่อสร้างความผูกพันของประชาชนต่อชาติยิ่งขึ้น ทางรัฐบาลได้ดำเนินการสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นในที่ต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนรำลึกถึงความสำคัญของชาติ ที่บรรพบุรุษได้สร้างความเจริญ ความมั่นคงแก่ชาติต่างวาระกัน เช่น อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย อนุสาวรีย์สัญญาของชาติ และอนุสาวรีย์เชิดชูพระเกียรติยศ ตามประกาศของสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 9 มกราคม 2482 ให้จัดสร้างพระบรมรูปสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า 8 พระองค์* ประดิษฐานไว้ในจังหวัดอันเป็นแหล่ง หรือมูลเดิมแห่งการที่ก่อตั้งพระเกียรติประวัติของแต่ละพระองค์¹

ในการจัดสร้างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยนั้น รัฐบาลได้กระทำกันไปพร้อมกับการสร้างอาคารที่ถนนราชดำเนิน กล่าวคือ ได้จัดสร้างสถานที่ทำการของรัฐบาล สถานที่การค้า โรงแรมที่ทันสมัย และโรงแรมรสพประเภทต่าง ๆ เพื่อจัดให้เป็นศรีสง่างามแก่ประเทศชาติบ้านเมืองเยี่ยงอารยประเทศทั้งหลาย² และจะเป็นแหล่งที่สร้างความภูมิใจ ความหวงแหนในหมู่ประชาชนชาวไทยต่อไป

* คือพระเจ้าพรหมมหาราช พ่อขุนรามคำแหงมหาราช สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แท้ม 21 เรื่องที่ 16/2482 ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องสร้างพระบรมรูป ลงวันที่ 9 มกราคม 2482

² กรมโฆษณาการ "การสร้างอาคาร" ข่าวโฆษณาการ 2 : 13 มิถุนายน

1.2 การกีฬาของชาติ นโยบายการสร้างตนเองในหลักการสร้างความสมบูรณ์ในส่วนสุขภาพและอนามัยเพื่อเป็นการส่งเสริมในทางจิตใจ กำลังกาย และความสามัคคีในหมู่ประชาชน นักเรียน นักศึกษา และข้าราชการ มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงคือ กรมพลศึกษา

กรมพลศึกษาได้แบ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องการสร้างความสมบูรณ์ในทางสุขภาพและอนามัยโดยตรงดังนี้*

ก. กองกายบริหาร มีหน้าที่ในการรับผิดชอบ

1. จัดทำตารางเกี่ยวกับวิชาพลศึกษาและทำการค้นคว้าจากตำราภาษาต่างประเทศ เพื่อให้งานส่วนนี้ก้าวหน้าและทันสมัยอยู่เสมอ

2. ควบคุมโรงเรียนพลศึกษากลาง ซึ่งเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูทางฝ่ายวิชาพลศึกษา

3. ให้คำแนะนำแก่โรงเรียนและสถานที่ต่าง ๆ เกี่ยวกับการสร้างห้องพลศึกษา สนามเด็กเล่น และวิชาพลศึกษาโดยทั่วไป

4. จัดทำสถิติการกีฬาต่าง ๆ เพื่อเป็นหลักสำหรับการแข่งขันกีฬา

5. ควบคุมสารวัตรนักเรียน และสนามเด็กเล่นของกรมพลศึกษา

6. จัดให้มีการอบรมวิชาพลศึกษาในโอกาสอันสมควร เพื่อส่งเสริมสมรรถภาพของครูสอนวิชาพลศึกษาในส่วนภูมิภาคให้ดียิ่งขึ้น

7. ทำการทดลองสมรรถภาพในวิชาพลศึกษา เพื่อหาทางส่งเสริมคุณภาพของนักเรียนให้มีมาตรฐานสูงขึ้น

ข. กองกีฬา มีหน้าที่ในการรับผิดชอบ คือ

1. จัดการแข่งขันกีฬาโรงเรียนและประชาชน ตลอดจนควบคุมมรรยาทของนักกีฬาในสนามแข่งขัน

* คุรายละเอียดจาก กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม -
เรื่องที่ 53/2484 ระเบียบปฏิบัติราชการของกระทรวง 15 กุมภาพันธ์ 2484

2. ให้คำแนะนำแก่โรงเรียนและสถานที่ต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดแข่งขันกีฬา

3. ช่วยเหลือติดต่อและจัดให้มีการแข่งขันกีฬาระหว่างอำเภอระหว่างจังหวัด ตลอดจนการแข่งขันกับต่างประเทศด้วย

4. ส่งเสริมการกีฬาสมัครเล่น

5. พื้นฟูกีฬาไทยและการเล่นพื้นเมือง

6. จัดให้มีการอบรมครูผู้ตัดสินและเจ้าหน้าที่จัดการแข่งขันกีฬา

ในโอกาสอันสมควร

ค. กองกรีฑาสถานแห่งชาติ มีหน้าที่ในการรับผิดชอบคือ

1. คอยคุมการก่อสร้างกรีฑาสถานแห่งชาติ

2. จัดสนามแข่งขันและให้ความสะดวกแก่ผู้ที่ยืมหรือเช่าสนาม

กรีฑาสถานแห่งชาติ

3. จัดหา ควบคุม รักษา และซ่อมแซมพัสดุต่าง ๆ ของกรมพลศึกษาให้พร้อมที่จะใช้การได้อยู่เสมอ

4. ดูแลและรักษาความสะอาดในบริเวณสถานที่ของกรมพลศึกษา เช่นกรีฑาสถานแห่งชาติ และสนามเด็กเล่น ตลอดจนควบคุมบังคับบัญชาคนงาน คนยาม และภารโรง

5. จัดที่พักและให้ความสะดวกแก่นักกีฬาต่างท้องถิ่นที่ได้รับอนุญาตให้พัก ณ กรีฑาสถานแห่งชาติ

6. จัดเลี้ยงรับรองผู้มีเกียรติที่มาชมการแข่งขัน ณ กรีฑาสถานแห่งชาติ

การปฏิบัติงานของกองต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อยู่ในส่วนที่เป็นการกีฬาโรงเรียน กรมพลศึกษาได้เสนอโครงการพลศึกษาในโรงเรียน โดยมีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนทุกคน

ฝึกหัดพลศึกษาทุก ๆ วัน ๆ ละ 1 ชั่วโมง เมื่อเลิกเรียนแล้ว¹ และในทางปฏิบัติให้เป็นไปตามเป้าหมาย กรมพลศึกษาให้มีการบังคับแก่นักเรียนทุกคน ด้วยวิธีการให้คะแนน ส่วนผู้ป่วนนั้นก็อนุญาตให้เล่นกีฬาในร่มได้ เช่นหมากรุกไทย หมากรุกฝรั่ง และการเล่นเกมส์พื้นเมือง²

ในส่วนที่เป็นหน่วยราชการนั้น คณะรัฐมนตรีได้มีมติในวันที่ 27 พฤษภาคม 2487 ให้ข้าราชการทุกแผนกหยุดราชการ ตั้งแต่เวลา 13.00 น. ของทุก ๆ วันพุธ³ เพื่อให้ข้าราชการได้ฝึกหัดการเล่นกีฬา การแข่งขันกีฬาระหว่างข้าราชการด้วยกัน หรือระหว่างข้าราชการกับประชาชน

นอกจากนั้นทางรัฐบาลได้ส่งเสริมให้มีการแข่งขันกีฬาระหว่างประเทศ เช่น ส่งนักเทนนิสไปแข่งขันในประเทศญี่ปุ่น และจัดแข่งรถระหว่างชาติขึ้นที่กรุงเทพฯ เพื่อเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2482⁴ เป็นต้น

การส่งเสริมการกีฬานี้ น่าสังเกตว่าในโครงการพลศึกษา ของกรมพลศึกษา ได้เน้นให้มีการลอกแบบการกีฬาจากต่างประเทศ ส่วนในค่านอุปกรณ์เท่านั้นที่เน้นให้ใช้ของภายในประเทศ ฉะนั้นจึงพบได้ว่าอุปกรณ์การกีฬาเป็นแบบไทย แต่กติกาของการเล่นมาจากต่างชาติ เช่น ตะกร้อ ขามตาชาย หมากรุกฝรั่ง และโยนหมอน เป็นต้น

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 8 เรื่องที่ 1/2485
ร่างโครงการพลศึกษาในโรงเรียน ม.ป.ป.

² อ.ก.

³ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 1 เรื่องที่ 64/2485 อบรมข้าราชการกับให้เล่นกีฬาและการเล่นพื้นเมืองในวันพุธ 29 พฤษภาคม 2485

⁴ กรมโฆษณาการ "คำแถลงของพระองค์เจ้าวรวิมลเชอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ เรื่องการแข่งขันรถระหว่างชาติชิงรางวัลใหญ่แห่งกรุงเทพฯ" ข่าวโฆษณาการ
3 : 26 กรกฎาคม 2482

ตาราง 7 การกีฬาที่ได้รับการสนับสนุนระหว่าง พ.ศ. 2484 - 2487

กีฬาที่เป็นของไทย		กีฬาที่มาจากต่างประเทศ	
ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
หมากรุกไทย ตะกรวอง ตะกร้อเตะชน กระบี่กระบอง ฟันดาบ และ มวยไทย	การเล่นเบ็คเติ้ลค การเล่นพื้นเมือง กีฬา โยนหมอน ทูนของ และการแข่งขันใน ค่านางานกัตถกรรม	ฟุตบอล หมากรุกฝรั่ง กรีฑา กราฟท์ เชกเกอร์ ห่วงข้าม คาซาย วอลเลย์บอล ปิงปอง แบกมินตัน มวยสากล กอล์ฟ และบาสเกตบอล	เนกบอล ห่วงข้ามตาข่าย วอลเลย์บอล กรีฑา แบกมินตัน สกา และ กราฟท์

1.3 การยกย่องผู้นำและวันหยุดราชการ สมัยที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2487 เรียกได้ว่าเป็นยุค "เชื่อนำ" ประชาชนจะได้รับคำขวัญนานาประโยชน์จากหนังสือพิมพ์ รายการวิทยุกระจายเสียง ว่าด้วยการเชื่อนำ การตามผู้นำตลอดเวลา เช่น "เชื่อนำชาติพ้นภัย" "เชื่อนำ พิบูลสงครามชาติไม่แตกสลาย" "เชื่อนำพิบูลสงครามชาติปลอดภัย" "เชื่อนำและตามผู้นำ ชาติจะสวัสดิ์" "ความปลอดภัยของชาติอยู่ที่เชื่อนำและทำตามท่านพิบูลสงคราม" "ฐานะการณีกาลังคับขัน ยึดท่านผู้นำของเราเป็นหลักมันไว้เถิด" เป็นต้น* ซึ่ง คำขวัญดังกล่าวนี้ถือเป็นการยกย่อง จอมพล ป.พิบูลสงคราม โดยตรง และท่านได้

* คุ้ได้จากหนังสือพิมพ์รายวัน ช่วงปี พ.ศ. 2484 - 2486

รับความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2485 ให้เป็น "ผู้นำของชาติ" เพื่อนำชาติให้ผ่านพ้นจากความขัดแย้ง ไปสู่ระบอบในขั้นที่สุด¹

นอกจากนั้นการยกย่องจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้มีการแพร่ภาพในโรงมหรสพ โดยเฉพาะในโรงภาพยนตร์ จะมีการฉายภาพของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ก่อนหรือ หลังการฉายภาพยนตร์แต่ละรอบ เพื่อให้ประชาชนได้ยืนแสดงความเคารพ และในวันที่ 14 กรกฎาคม ของทุกปี ซึ่งเป็นวันเกิดของท่าน ทางราชการได้กำหนดเป็นวันหยุดราชการ ให้ข้าราชการทั่วประเทศแสดงน้ำใจ สนองเจตนาในการสร้างชาติของท่านผู้นำให้พร้อมเพรียงกันทั่วทุกกร้วเรือน โดยจัดทำสวนกริ้ว และเลี้ยงสัตว์ขึ้นเป็นพิเศษ² ในวันดังกล่าวทางราชการยังประกาศชักชวนข้าราชการให้ติดธงตราไก่ แต่ให้ถือว่ามิใช่เป็นคำสั่ง เป็นแต่คำขอกเล่าที่ไม่ใช่เป็นการบังคับ³ เพื่อจะให้ท่านมีกำลังใจในอันที่จะสร้างสรรค์ประเทศชาติให้เจริญรุ่งโรจน์ต่อไป

การกำหนดวันหยุดราชการประจำปี เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2482 ทางรัฐบาลได้กำหนดถึงวันสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชาติของคณะราษฎรเป็นหลัก โดยกำหนดวันชาติตรงกับวันที่ 24 มิถุนายน อันเป็นวันที่คณะราษฎรได้ทำการเปลี่ยนแปลง

¹ กรมโกสนาการ ประมาณค่าปราสัยและสุนทรพจน์ของ พณท่านจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ผู้นำของชาติ เล่ม 2 หน้า 18

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 9 เรื่องที่ 5/2485 ให้หยุดงานในวันที่ 14 กรกฎาคม 2485 เพื่อทำสวนกริ้วและเลี้ยงสัตว์ 9 กรกฎาคม 2485

³ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 1 เรื่องที่ 26/2485 งดการประดับธงชาติตามสถานที่ราชการในวันที่ 12 ก.ค.85 สำหรับวันที่ 14 ก.ค.85 นอกจากชักธงชาติแล้วควรถือธงตราไก่ด้วย 11 กรกฎาคม 2485

การปกครอง และวันรัฐธรรมนูญตรงกับวันที่ 10 ธันวาคม ทั้งสองวันนี้ทางรัฐบาลได้ให้ความสำคัญมาก มีการเฉลิมฉลองเป็นประจำทุกปีถือว่าเป็นวันหยุดราชการในวันสำคัญทั้งสองวันละ 3 วัน ส่วนวันหยุดราชการประจำปีเนื่องในวันอื่น ๆ ทางราชการจะให้ความสำคัญลดหลั่นลงไป คือวันสงกรานต์และวันขึ้นปีใหม่ วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันละ 2 วัน และวันจักรีกับวันมาฆบูชา วันละ 1 วัน¹

ส่วนวันสำคัญของศาสนาอื่น ๆ และวันเทศกาลของชาติอื่นรัฐบาลได้ออกคำสั่งห้ามไม่ให้ข้าราชการหยุดราชการ โดยรัฐบาลให้เหตุผลว่า จะเสียเกียรติแห่งความเป็นชาติเอกราช² ฉะนั้นถ้าไม่มีคนทำงานเพราะชาวคนชาติอื่น³ จำต้องแก้ไขคือเอาคนไทยเข้าทำงานเสีย⁴

ในการให้ความสำคัญของวันชาติและวันรัฐธรรมนูญนั้น ทางรัฐบาลได้ถือเป็นหน้าที่ของรัฐโดยตรงที่จะต้องเฉลิมฉลองในวันทั้งสองนี้ ทางรัฐจะจัดเตรียมงานเป็นอย่างดี มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานในการดำเนินการ มีการทำพิธีเปิดอาคารต่าง ๆ ของชาติที่สร้างขึ้นมาในรอบปี นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีที่สำคัญ ๆ ในคณะรัฐบาลจะกล่าวคำปราศรัยทางสถานีวิทยุกระจายเสียงให้ประชาชนได้รับฟัง ได้จัดให้มีการสวนสนามของทหาร ยุวชนทหาร จัดให้มีตลาดนัด การประกวดสิ่งต่าง ๆ เช่น บทความ บทเพลงปลุกใจ เรียงความ พืชผล งานหัตถกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ทางรัฐบาลได้เชิญชวนให้ประชาชนได้มีการประดับธงทิวและตามประเพณีตามบ้านเรือน

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม - เรื่องที่ 57/2482

เวลาทำงานและวันหยุดราชการ 28 กุมภาพันธ์ 2482

* ในขณะนั้นข้าราชการบางแผนกมีชนต่างชาติทำงานอยู่มาก

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 20 เรื่องที่ 4/2482

การหยุดราชการ 29 มกราคม 2482

ต่าง ๆ ให้ออกคำสั่งให้สถานที่ราชการทุกแห่ง บ้านพักข้าราชการทุกหลัง ต้องประดับธงทิวและตามประทีป หากข้าราชการผู้ใดเพิกเฉยโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ไม่ประดับธงทิวบ้านเรือนของตน ให้ถือว่าผิดวินัยตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน¹

นอกจากนั้นในวันสำคัญของชาติ วันสำคัญเกี่ยวกับผู้นำได้มีการเรียกรอเงินเพื่อสร้างสาธารณะประโยชน์ บำรุงกองทัพให้เข้มแข็ง เป็นต้น

2. การสร้างชาติได้เท่าเทียมกับชาติตะวันตก

รัฐบาลภายใต้การนำของคณะราษฎร ได้พยายามปรับปรุงให้ประเทศไทยมีความเจริญเท่าเทียมกับชาติตะวันตก โดยยึดหลัก 6 ประการดังกล่าวข้างต้นเป็นแกนนำตลอดมา และมาถึงสมัยที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นผู้นำรัฐบาล ท่านได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2481 โดยแยกรายละเอียดของนโยบายในกระทรวงต่าง ๆ อย่างละเอียด ในส่วนที่เกี่ยวกับประชาชนท่านได้แถลงว่า

รัฐบาลนี้จะเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ แต่ในเวลาเดียวกัน ประชาชนก็ต้องเคารพต่อกฎหมายและปฏิบัติหน้าที่ของตนตามรัฐธรรมนูญด้วย รัฐบาลนี้จะดำเนินการให้รัฐและราษฎรมีความสมัคสมานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะปลูกและส่งเสริมภราดรภาพในระหว่างข้าราชการกับราษฎร ให้มีความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกันยิ่งขึ้น²

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 82 เรื่องที่ 76/2482
การฉลองวันชาติ 15 มีนาคม 2482

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 1 เรื่องที่ 1/2482
นโยบายของรัฐบาล ลงวันที่ 26 ธันวาคม 2481

นอกจากนั้นหน่วยงานราชการในระดับสูงของกระทรวง ทบวงกรมต่าง ๆ จะนำนโยบายภายในขอบข่ายที่ตนต้องรับผิดชอบ ไปชี้แจงให้ข้าราชการในสังกัดตั้งแต่ ข้าราชการประจำแผนกขึ้นไปทราบโดยทั่วกันด้วย

1 ความพยายามของรัฐบาลภายใต้การนำของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ตั้งแต่ พ.ศ. 2481 - 2487 มีเป้าหมายที่สำคัญคือ การปรับปรุงประเทศให้เจริญเท่าเทียมกับอารยประเทศ เช่น ชาติตะวันตก-อเมริกา และชาติญี่ปุ่น โดยรัฐบาลตั้งเป้าหมายว่า เขาทำอะไรได้อย่างไร เขาเป็นอยู่อย่างไร เราก็คอยจะเป็นอย่างเขาบ้าง ให้มากที่สุดที่จะทำได้ โดยที่เราจะไม่เว้นเสียซึ่งประเพณีอันดีของเรา¹ ฉะนั้นงานสร้างชาติของรัฐบาลช่วง พ.ศ. 2481 - 2487 ถือเป็นงานใหญ่ที่จะต้องรีบเร่งในทางปฏิบัติตามนโยบายของรัฐ เพื่อนำประเทศชาติไปสู่จุดหมายอย่างที่ว่าอารยประเทศ เขาได้ไปถึงแล้ว ก็ความเจริญรุ่งเรืองอันก่อให้เกิดความสุขสำราญแก่อาณาประชาราษฎร์ในชาติเดียวกันโดยทั่วถึงกัน² รัฐบาลต้องกระตุ้นความรู้สึกวาทินิยมให้ประชาชนเกิดความรักชาติ ภายใต้นโยบาย "ปลุกตนรักชาติ" เพื่อระดมกำลังความสามารถจากชนชาติไทยทั้งมวลให้รู้จักเสียสละ บิความสามัคคี พร้อมใจกันสร้างและปรับปรุงวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้เจริญยิ่งขึ้น ให้ได้ระดับเสมอกันกับอารยประเทศ

การที่จะสร้างชาติไทยให้บรรลุไปตามเป้าหมายดังกล่าว รัฐบาลได้กำหนดแนวปฏิบัติแก่ประชาชนโดยทั่วไป ดังนี้

1. สร้างตัวของท่านเองให้ดี การปรับปรุงตัวของท่านเองให้ดีขึ้นได้แก่

ก. บำรุงตัวของท่านให้แข็งแรง รักสาคัวให้มีสุขภาพอนามัยอันสมบูรณ์ปราศจากโรคภัยอยู่เสมอ

¹ กระทรวงมหาดไทย รายงานการประชุมข้าหลวงประจำจังหวัด พ.ศ. 2484 เล่ม 1 หน้า 2

² สำนักงานโฆษณาการ สุนทรพจน์นายกรัฐมนตรี บรรยายทางวิทยุกระจายเสียงแก่ประชาชนชาวไทยทั้งมวล ในโอกาสขีตสมัยแรงงานเฉลิมฉลองวันชาติและสนธิสัญญา
หน้า 17

- ข. ทำตัวของท่านให้มีวัณธัมและศีลธัมอันดี
- ค. ทำตัวของท่านให้เป็นผู้มี ความประพริคคิ ประพริคชอบ
อยู่เนื่องนิตย์
- ง. แต่งกายของท่านให้เรียบร้อย มีแบบ มีระเบียบอันต้อง
ด้วยคตินิยมของอารยประเทศที่เจริญแล้ว
- จ. หมั่นประกอบอาชีพให้เกิดผลพอกินพอใช้เพียงพอที่น้อยที่สุด
และต้องทำในทางที่สุจริต ชอบด้วยกคหมายบ้านเมือง และชนบประเพณี
- ฉ. หมั่นศึกษา แสวงหาความรู้ให้ทันคนอื่น
- ช. ในที่สุด หมั่นปฏิบัติตามคำแนะนำของรตบาลที่นำไปสู่ทางดี
และมีมานะทรหดอดทน ปฏิบัติให้เป็นผลสำเร็จทุกวิถีทาง
2. สร้างครอบครัวของท่านให้ดี การปรับปรุงครอบครัวของท่านให้ดีขึ้น
ย่อมถือเป็นกรณีสำคัญไม่น้อยกว่าประการอื่น มีหลักการดังนี้คือ
- ก. พยายามเก็บหอมรอมริบ ประหยัดการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นไว้
เพื่อหาที่พักอาศัยให้สุขสบาย
- ข. พยายามหาเงิน ซึ่งมีว่างเปล่าอยู่มากในเมืองไทยเวลานี้ ไว้
เป็นที่ทำกินของครอบครัว
- ค. เมื่อเป็นพ่อบ้านแม่บ้าน ท่านต้องดูแลภายในบ้านของท่านให้
อยู่ดีกินดี
- ง. ต้องพยายามให้การศึกษากับบุตรหลานของท่านให้เทียมกันกับ
ผู้อื่นเขา..."¹

เมื่อประชาชนร่วมใจกันสร้างตัวเองและครอบครัวแล้ว ผลสะท้อนย่อมเกิดแก่
ประเทศชาติอันเป็นส่วนรวมของบุคคลในที่สุด

¹ กรมโคสนาการ ประมวลคำปราชัยและสุนทรพจน์ของ พนธานจอมพล
ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ผู้นำของชาติ เล่ม 2 หน้า 39 - 40

ส่วนแนวปฏิบัติของข้าราชการนั้น นอกจากต้องปฏิบัติตามแนวดังกล่าวข้างต้น ต้องยึดหลักกาปราศรัยของนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรี แต่ละครั้งที่แสดงต่อมวลชนและที่ประชุมของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่อีกด้วย ซึ่งรายละเอียดในทางปฏิบัติจะแตกต่างกันไปตามอำนาจหน้าที่ของข้าราชการแต่ละท่านและแต่ละสังกัด

ในงานวิจัยครั้งนี้จะจำแนกการสร้างชาติให้เท่าเทียมกับชาติตะวันตกไว้สองเรื่องคือ การประกาศรัฐนิยม และ การปรับปรุงวัฒนธรรม เท่านั้น เพราะรายละเอียดเกี่ยวกับการสร้างชาติให้เท่าเทียมกับชาติตะวันตกในส่วนที่เป็นการสร้างกล้างป้องกันประเทศกับการสร้างกำลังทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นหลักสำคัญของการสร้างชาตินิยมในทางเศรษฐกิจ อันมีความพอควร การทำให้เป็นของชาติ และการคุ้มครอง คุ้มครองได้แยกประเด็นไว้ต่างหากในตอนต่อไป

2.1 การประกาศรัฐนิยม รัฐนิยมคือการปฏิบัติให้เป็นประเพณีที่ดีประจำชาติ เพื่อให้บุตรหลานอนุชนคนไทยเรายึดถือเป็นหลักปฏิบัติ มีลักษณะและละม้ายคล้ายคลึงกับจรรยาบรรณของฉนวนชนจะพึงปฏิบัติ¹ เทียบได้กับพระราชนิยมในสมัยก่อน ผิดกันแต่ว่าพระราชนิยมเป็นมติของพระมหากษัตริย์พระองค์เดียว ส่วนรัฐนิยมเป็นมติของรัฐ ซึ่งตั้งขึ้นโดยอนุโลมตามมติมหาชนเป็นประเพณีประจำชาติ² เพื่อเป็นหลักแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ และเป็นมรดกที่จะนำประเทศชาติไปสู่ความเข้มแข็งเจริญก้าวหน้า

¹ สำนักงานโฆษณาการ สุนทรพจน์นายกรัฐมนตรี บรรยายทางวิทยุกระจายเสียงแก่ประชาชนชาวไทยทั้งมวล ในโอกาสพิธีสมัญแห่งงานเฉลิมฉลองวันชาติและสนธิสัญญา หน้า 33

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ พิมพ์ 20 เรื่องที่ -/2482 คำชี้แจงความหมายของรัฐนิยมฉบับที่ 1 และ 2 ม.ป.ป.

ความหมายของ รัฐนิยมที่รัฐบาลเคยได้กระทำของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้นำเอาความหมายของคำว่า "อำนาจมหาชน" มาควย ประเพณีบางอย่างที่รัฐบาลต้องนำมาเผยแพร่ทางรัฐบาลมักจะแพร่ชวออกมาก่อน หากได้รับการคัดค้านจากประชาชน รัฐบาลก็จะเลิกความตั้งใจที่จะประกาศเป็นรัฐนิยมเสีย ในบางกระแสข่าวที่ประชาชนได้รับจากหนังสือพิมพ์กลายเป็นข่าวเท็จก็มี เช่น ข่าวเกี่ยวกับกรรมการรัฐนิยมได้พิจารณาว่ารัฐนิยมที่จะให้ข้าราชการกลับนั่งผ้าโจงกระเบนในเวลารับราชการ¹

หลักรัฐนิยมเป็นหลักที่คนไทยทั้งชาติทำความเข้าใจความกำหนดคนัดหมายว่า จะประพฤติเหมือน ๆ กันในชนบธรรมเนียมประเพณีที่ได้เลือกสรรแล้วว่าจะเป็นประโยชน์แท้จริงและส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ หลักนี้จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีได้อธิบายไว้ในสุนทรพจน์ในวันที่ 24 มิถุนายน 2482 ซึ่งท่านมั่นใจว่าจะได้รับการศึกษาอบรมในหมู่ข้าราชการ ประชาชน และจะเป็นที่พึงพอใจแก่บรรดาผู้รักชาติทั้งมวลตลอดจนบิการการค้า ผู้ปกครองของยูวชนที่จะสร้างอนาคตของชาติ² ตามหลักนโยบาย สร้างตนเอง สร้างครอบครัว และสร้างชาติ

การนำความหมายของคำว่า "อำนาจมหาชน" มากล่าวอ้างในคำประกาศรัฐนิยม รัฐบาลมีความมุ่งหมายที่จะอบรมประชาชนพลเมืองให้มีสมรรถภาพในการครองชีพในด้านต่าง ๆ ให้มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ มีความอดทนต่อการงาน และเพื่อกระตุ้นพลังของประชาชนให้เกิดความนิยมในชาติกำเนิดของตน รักชาติไทย ยอมเสียสละเพื่อชาติทุกเมื่อ พร้อมใจกันสร้างชาติตามนโยบายของรัฐบาลที่ไว้วางไว้

¹ กรมโฆษณาการ "แถลงการณ์เรื่องหนังสือพิมพ์ลงข่าวเกี่ยวแก่รัฐนิยม"
ข่าวโฆษณาการ 5 : 11 สิงหาคม 2482

² กรมโฆษณาการ "สุนทรพจน์นายพันเอกหลวงพรหมโยธี" ข่าวโฆษณาการ
3 : 21 กรกฎาคม 2482

ให้สำเร็จโดยรวดเร็วและลุล่วงด้วยดี เพราะการนำพลังของประชาชนส่วนใหญ่ให้มีอุดมการณ์เดียวกัน ร่วมกันสร้างชาติให้บังเกิดความวัฒนาถาวร ภายใต้ระบอบการปกครองใหม่ควบคู่กับความเจริญที่เกิดจากระบอบการปกครองเดิม รัฐบาลถือว่าเป็นสิ่งจำเป็น การนำที่เคยเจริญในระบอบเก่ากับการจะสร้างวัฒนธรรมในระบอบใหม่มาผสมกันนั้น รัฐบาลมีความเห็นว่าประเพณีบางอย่างอาจอาศัยกฎหมายบังคับได้ แต่บางอย่างก็ไม่อยู่ในข่ายของกฎหมายจะเอื้อมไปถึง เพราะยังไม่มีหลักอันใดมาเป็นกรณีให้ต้องสร้างกฎหมายขึ้น¹ ฉะนั้นรัฐบาลจึงต้องอาศัยมติมหาชนโดยผ่านทางรัฐนิยม ประกาศให้ประชาชนได้ปฏิบัติโดยพร้อมเพรียงกัน นอกจากนั้นรัฐบาลได้นำหลักการของ รัฐนิยม มาปราบปรามกลุ่มชนส่วนน้อยที่วุ่นวาย² อีกด้วย ซึ่งเกิดเป็นปัญหาระหว่างประชาชนส่วนใหญ่และรัฐบาลกับกลุ่มชนส่วนน้อยที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย โดยเฉพาะกับชาวจีนโพ้นทะเลและกลายเป็นปัญหาทางการเมืองตามมา

การเผยแพร่รัฐนิยมให้ประชาชนทั่วประเทศเข้าใจ ในทางปฏิบัติทางกระทรวงมหาดไทยได้สั่งการให้คณะกรรมการจังหวัด อำเภอ จัดโครงการเผยแพร่ให้แพร่หลายให้รวดเร็วที่สุด และคณะรัฐมนตรียังมีมติในรัฐนิยมว่า

1. ให้กระทรวงทบวงต่าง ๆ ซึ่งเจอบรรณบัตรข้าราชการในสังกัดให้ขาดซึ่งและปฏิบัติตามรัฐนิยมที่ทางราชการได้ประกาศไปแล้ว และที่จะได้ประกาศต่อไปอีก เป็นคราว ๆ นั้นโดยเคร่งครัดเพื่อเป็นตัวอย่างอันดีแก่ประชาชน

¹ สำนักงานโฆษณาการ สุนทรพจน์นายกรัฐมนตรี บรรยายทางวิทยุกระจายเสียง แก่ประชาชนชาวไทยทั้งมวล ในโอกาสลัทธิสมัย แห่งงานเฉลิมฉลองวันชาติและสนธิสัญญา หน้า 34

² ก.

2. ให้กระทรวง ทบวงกรมต่าง ๆ สั่งให้บรรดาข้าราชการต่าง ๆ ในสังกัดพยายามชี้แจง และทำความเข้าใจกับประชาชนพลเมือง เพื่อปรับปรุงอบรมจิตใจประชาชนพลเมือง ให้รู้จักและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญที่ทางราชการได้ประกาศแล้ว และที่จะได้ประกาศต่อไปอีกเป็นคราว ๆ นั้นให้มากที่สุดที่จะทำได้

3. หากทางราชการได้ประกาศรัฐธรรมนูญต่อไปอีกเป็นคราว ๆ ในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ก็ให้กระทรวง ทบวงกรมต่าง ๆ ดำเนินดังในที่กล่าวข้างต้นจนทุกคราว¹

ฉะนั้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคำว่า "รัฐธรรมนูญ" กับ "อำนาจอธิปไตย" ที่รัฐบาลได้ประกาศเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกว่าด้วยการใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และ สัญชาติ โดยให้ใช้เรียกชื่ออย่างเดียวกันว่า "ไทย" ตามเชื้อชาติและความนิยมของประชาชนตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน 2482 ซึ่งตรงกับวันชาติของไทยนั้น ได้รับการสนับสนุนแสดงความปิติยินดีในบรรดาปวงชนชาวไทย ตลอดจนวงการต่างประเทศด้วย ซึ่งมีหลักพยานในการที่ใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติว่าไทย ได้แพร่หลายอย่างรวดเร็วในวงการราชการ ประชาชน ทั้งในคำพูดและคำเขียน เฉพาะอย่างยิ่งในหน้าหนังสือพิมพ์ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ส่วนบริษัทและสมาคมซึ่งมีคำว่า "สยาม" รวมอยู่ในชื่อของบริษัทหรือสมาคมนั้นด้วย ก็ได้พากันเปลี่ยนชื่อเป็น "ไทย"² และในการต่างประเทศนั้นทางสถานทูตและสถานกงสุลของประเทศต่าง ๆ ที่อยู่ในประเทศไทยได้ปฏิบัติในทำนองเดียวกัน บางประเทศเช่น อิตาลี สหรัฐอเมริกา และ

¹ กรมโฆษณา "มติคณะรัฐมนตรี เรื่องการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ" ข่าวโฆษณาการ 5 : 4 สิงหาคม 2482

² กรมโฆษณาการ "ไทย" ข่าวโฆษณาการ 4 : 14 กรกฎาคม 2482

เยอรมัน ได้ออกคำสั่งให้สถานทูตและสถานกงสุลของคนรับรองการใช้ชื่อประเทศ
ประชาชน และสัญชาติของไทยเป็นทางการในเวลาใกล้เคียงกัน¹ จึงนับได้ว่าการ
ประกาศรัฐธรรมนูญฉบับแรกของรัฐบาลไทยประสบความสำเร็จอย่างงดงามยิ่ง

การประกาศรัฐธรรมนูญฉบับแรกได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากประชาชน รัฐบาล
จึงประกาศรัฐธรรมนูญ 2 ว่าด้วยการป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ และฉบับต่อ ๆ มา
เช่น การเรียกชื่อชาวไทย การเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญ
พระบารมี การให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศ
เป็นต้น

การปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญในระยะแรก ๆ ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน
ข้าราชการอย่างเต็มที่ แต่ระยะหลัง ๆ เนื่องจากสถานการณ์ของประเทศตกอยู่ใน
ภาวะที่ไม่ค่อยปลอดภัย อันเกิดจากสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่สอง บรรดา
ข้าราชการจึงไม่ค่อยให้การสนับสนุนมากนัก รัฐบาลจำเป็นต้องออกคำสั่งย้ำถึงความ
สำคัญในการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญใหม่ โดยกำหนดกฎเกณฑ์ไว้ว่า ให้กระทรวงทบวงกรม
ต่าง ๆ พยายามอบรมข้าราชการในสังกัดให้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและสม่ำเสมอโดย
เฉพาะการใช้เครื่องอุปโภคบริโภคให้พยายามใช้ของไทยยิ่งขึ้น หากการใช้ของไทย
ยังไม่แพร่หลายเท่าที่ควรภายในระยะเวลา 1 ปี ทางราชการต้องพิจารณาให้เข้มงวด
ในทางปฏิบัติเสียใหม่² เป็นเหตุให้การเผยแพร่รัฐธรรมนูญได้รับการสนับสนุนจากข้าราชการ
ตลอดสมัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2487

¹ กรมโฆษณาการ "รัฐบาลเยอรมันรับรองรัฐธรรมนูญ การใช้ชื่อประเทศ ประชาชน
และสัญชาติของไทย" ข่าวโฆษณาการ 5 : 26 สิงหาคม 2482

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี แท้ม-เรื่องที่ 53/
2482 ขอให้กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ พยายามอบรมข้าราชการในสังกัดปฏิบัติตาม
รัฐธรรมนูญโดยเคร่งครัดและสม่ำเสมอยิ่งขึ้น 29 มกราคม 2482

2.2 การปรับปรุงวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงความเป็นชาติ ในฐานที่ประเทศทุกประเทศมีความเกี่ยวพันกันชนชาติต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา ไม่มี ชาติใดที่จะปลิดควอยู่โดดเดี่ยวได้ การแข่งขันวัฒนธรรมหรือการชิงความนิยมใน ความเป็นชาติจึงเกิดขึ้น ถ้าชาติใดมีวัฒนธรรมที่ล้ำหลังกว่าชาติอื่น ชาตินั้นก็ยอม ปรากฏแก่เกียรติยศ อยู่ในฐานะที่ต่ำต้อยหรืออาจตกอยู่ใต้อำนาจของชาติที่เจริญกว่าได้ ฉะนั้นประเทศไทยในฐานะที่เป็นชาติเอกราช จึงจำเป็นต้องปรับปรุงวัฒนธรรมไทยให้ เท่าเทียมกับนานาประเทศเป็นประจำ และโดยเฉพาะภายหลังการเปลี่ยนแปลงการ ปกครอง 2475 แล้ว ประเทศไทยตกอยู่ภายใต้ระบอบการปกครองใหม่ ทางรัฐบาล จึงได้สนใจและฟื้นฟูวัฒนธรรมของชาติกันอย่างใหญ่หลวง¹ เพื่อสร้างชาติไทยให้เจริญ รุ่งเรือง มีเกียรติยศเท่าเทียมกับชาติตะวันตก²

ในนโยบายของรัฐบาลที่ได้แถลงต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2481 ได้เน้นเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมดังนี้ "จะรักษาและส่งเสริมศิลปกรรมไทย เพื่อ เชิดชูเกียรติและวัฒนธรรมของชาติ จะใช้ศิลปกรรมเป็นอุปกรณ์การอบรมประชาชนนั้น ในทางความรู้และคุณภาพทางใจ เพื่อปลูกฝังหลักธรรมและแนววัฒนธรรมตั้งแต่เยาว์วัย จะดำเนินการจัดเหตุที่ก่อให้เกิดการละเมิดศีลธรรมในยุวชน"²

เมื่อรัฐบาลได้เข้ามาบริหารประเทศแล้ว การปรับปรุงวัฒนธรรมในระยะแรก กระทำโดยการประกาศเป็นรัฐนิยมดังกล่าวข้างต้น และส่วนที่เกี่ยวกับการปลูกฝัง หลักธรรมและแนววัฒนธรรมแก่ยุวชนนั้น รัฐบาลได้เน้นให้มีการฝึกอบรมในกิจการของ ยุวชนทหารที่รัฐบาลได้ปรับปรุงขึ้นใหม่ ซึ่งจะมีรายละเอียดในงานวิจัยฉบับนี้ต่อไป

¹ หลวงวิจิตรวาทการ "วัฒนธรรมสุโขทัย" วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 2 หน้า 117

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 1 เรื่องที่ 1/2482 นโยบายของรัฐบาล ลงวันที่ 26 ธันวาคม 2481

การปรับปรุงวัฒนธรรมโดยประกาศเป็นรัฐนิยม บางครั้งกระทำได้ไม่สะดวก เพราะในรัฐนิยมไม่ได้กำหนดบทลงโทษอย่างกฎหมายทั่วไป ประกอบกับสถานการณ์ของโลกกำลังอยู่ในสถานะสงครามรัฐบาลจึงจำเป็นต้องรีบเร่งปรับปรุงวัฒนธรรมเพื่อรับสถานการณ์ดังกล่าว จึงได้เสนอพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2483 ขึ้น โดยรัฐบาลได้แถลงเหตุผลต่อสภาผู้แทนราษฎรว่า "เพื่อเป็นปัจจัย ๑ ผดุงส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของชาติ เพราะวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญยิ่งในความเจริญของชาติ การที่ชาติจะเจริญได้ก็ต้องอาศัยการที่คนของชาติเป็นผู้มีวัฒนธรรม"¹

ในพระราชบัญญัติดังกล่าวได้ให้คำนิยามของคำว่า "วัฒนธรรม" หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบอันดีงาม ความเป็นระเบียบอันดีงาม ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน และกำหนดหน้าที่ของคนไทยต้องปฏิบัติตามวัฒนธรรมแห่งชาติ โดยการผดุงความเจริญก้าวหน้าของชาติ รักษาวัฒนธรรมตามประเพณีที่ดีและช่วยกันปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนั้นประชาชนต้องปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาในกรณีดังนี้

1. ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการแต่งกาย จรรยาและมารยาทในที่สาธารณะสถาน หรือปรากฏแก่สาธารณชน
2. ความมีสมรรถภาพและมารยาทเกี่ยวกับวิชาชีพ
3. ความนิยมไทย²

¹ สำนักเลขาธิการรัฐสภา สภาผู้แทนราษฎร รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 35/2483 หน้า 245

² "พระราชบัญญัติ บำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2483" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 57 ตอนที่ 39 ลงวันที่ 15 ตุลาคม 2483

จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติฉบับนี้ เป็นการขยายหลักการของรัฐนิยมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพราะรัฐบาลสามารถเข้ามาดำเนินการโดยตรง มีการกำหนดบทลงโทษของผู้ที่ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติและพระราชกฤษฎีกา คือระวางโทษปรับไม่เกินสิบสองบาท¹ แต่การประกาศรัฐนิยมไม่ใช่จะหมดความสำคัญลงหลังจากพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติแล้ว รัฐบาลยังคงมีประกาศรัฐนิยมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอีก เช่น รัฐนิยมฉบับที่ 10 ว่าด้วยการแต่งกายของประชาชนชาวไทย และรัฐนิยมฉบับที่ 11 ว่าด้วยเรื่องกิจประจำวันของคนไทย

รัฐบาลได้นำหลักของความเรียบร้อยในการแต่งกาย มารายทในที่สาธารณะสถาน สมรรถภาพของร่างกายและความนิยมไทย มาเป็นพื้นฐานในการประกาศเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงวัฒนธรรมไทย เช่น ประกาศให้คนไทยสวมเสื้อในที่ชุมชน สวมรองเท้าในเวลาทำงาน ให้ผู้หญิงไว้ผมยาว เลิกนุ่งผ้าโจงกระเบน ให้ประชาชนรู้จักเข้าคิวในการซื้อตั๋วเข้าคฤหาสน์และขึ้นรถไฟ สร้างบ้านเรือนไม้แทนเรือนฝาแปก แนะนำประชาชนไม่ให้ดื่มสุราใส่เฝือก และนิยมใช้ของที่ผลิตในประเทศไทย เป็นต้น

ในระยะแรกของการปรับปรุงวัฒนธรรม รัฐบาลไม่ได้ทำการบังคับประชาชนแก่ประการใดเพราะในพระราชบัญญัติดังกล่าว ได้กำหนดว่าให้คำนึงถึงสภาพแห่งท้องที่และความเป็นอยู่ของบุคคลในท้องที่เป็นแห่ง ๆ ไป² นอกจากในบางแห่งเท่านั้น ที่มีเจ้าหน้าที่เข้าไปดำเนินการปรับปรุงวัฒนธรรมโดยตรง ที่นั่นมักจะถูกควบคุมให้ดำเนินไปตามคำแนะนำของสำนักนายกองอย่างเคร่งครัด เป็นเหตุให้การดำเนินการปรับปรุงวัฒนธรรมกระทำได้ไม่ทั่วถึง รัฐบาลจึงต้องออกพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2485 โดยเพิ่มเติมมาตราที่ว่าด้วยการส่งเสริม

¹ "พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2483" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 57 ตอนที่ 39 ลงวันที่ 15 ตุลาคม 2483

² ฎ.

วัฒนธรรมแห่งชาติ จะตราเป็นพระราชกฤษฎีกา วางระเบียบการปฏิบัติของคนต่างด้าว ในที่สาธารณะสถานหรือที่ปรากฏแก่สาธารณชนก็ได้ และมาตราที่ว่าด้วยวัฒนธรรมซึ่ง ประชาชนชาวไทยจักต้องปฏิบัติ ได้เพิ่มความจำเป็นระเบียบเรียบร้อยในการปฏิบัติตน และการปฏิบัติต่อบ้านเมือง ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการประพฤติดนอื่นเป็นทาง นำมาซึ่งเกียรติของชาติอีกด้วย¹ ฉะนั้นถ้าประกาศชักชวนของทางราชการว่าด้วย อย่าเป็นชาวค้ายมือ การสวมรองเท้า การสวมหมวก การใช้ภาษาไทย การเลิกรับประทานหมาก และอื่น ๆ ได้รับการกวักชวนยิ่งขึ้น

เมื่อการสงครามมหาเอเชียบูรพาถึงจุดอิมพัลส์ ญี่ปุ่นไม่สามารถจะเคลื่อนทัพ ผ่านพม่าเข้าไปในอินเดียได้ กำลังส่วนใหญ่ของญี่ปุ่นจึงตั้งมั่นในประเทศไทย ทำให้ ญี่ปุ่นพยายามแผ่อิทธิพลทางวัฒนธรรมของตนในหมู่ประชาชนชาวไทย ตามข้อตกลงทาง วัฒนธรรมระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น พุทธศักราช 2485² ซึ่งญี่ปุ่นพยายาม ให้รัฐบาลไทยเปิดสอนภาษาญี่ปุ่นในโรงเรียนมัธยมเป็นภาษาที่สองแทนภาษาอังกฤษ ขอ อนุญาตจัดตั้งสถานวัฒนธรรมในกรุงเทพฯ และขออนุญาตใช้สถานวิทยุกระจายเสียงใน ประเทศไทย เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรม เป็นต้น

ก่อนที่จะมีการตกลงทางวัฒนธรรมระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ญี่ปุ่นเคยแผ่อิทธิพล ทางวัฒนธรรมในประเทศไทย โดยมีกำลังทหารเป็นเครื่องหนุนหลังทำให้รัฐบาลไทย ต้องตราพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติมาถึง 2 ฉบับ แต่ไม่ปรากฏว่า การ ปรับปรุงวัฒนธรรมไทยแพร่หลายอย่างรวดเร็วเท่าที่ถึงความหวังไว้ ทั้งนี้เพราะ

¹ "พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2483" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 57 ตอนที่ 39 ลงวันที่ 15 ตุลาคม 2483

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 6 เรื่องที่ 7/2485 หนังสือ ตกลงวัฒนธรรมระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ลงวันที่ 21 ธันวาคม

ประชาชนบางแห่งไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับคำประกาศแนะนำของสำนักนายก
ประกาศของกระทรวงสาธารณสุข และประกาศของกระทรวงมหาดไทย เช่น เรื่อง
การสวมหมวก สวมรองเท้า เลิกกินหมาก เลิกนั่งผ้าโจงกระเบน การใช้ขันหม้อม
และอื่น ๆ อีก

การเผยแพร่วัฒนธรรมไทยให้แพร่หลายอย่างรวดเร็วนั้น รัฐบาลพิจารณาเห็น
ว่าควรจะมีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง แต่พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมทั้ง 2 ฉบับ
เท่าที่ใช้อยู่ นั้น ยังไม่ได้กำหนดหน้าที่ให้กับหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะ
นอกจากในนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข และรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงมหาดไทย รักษาการตามพระราชบัญญัติ และให้อานาจออกกฎกระทรวง
เท่านั้น ฉะนั้นเพื่อให้การปรับปรุงวัฒนธรรมได้แพร่หลายยิ่งขึ้น และมีหน่วยงานรับ
รับผิดชอบโดยตรง รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485
ขึ้น โดยเปลี่ยนคำนิยามของ "วัฒนธรรม" หมายถึงลักษณะที่แสดงถึงความเจริญ
งอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และ
ศีลธรรมอันดีของประชาชน¹

ในพระราชบัญญัตินี้ได้เพิ่มบทที่ว่าด้วยวัฒนธรรมซึ่งบุคคลจะต้องปฏิบัติมากขึ้น
และที่สำคัญ คือกำหนดให้มีสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ และมีหน้าที่ดังนี้

1. ค้นคว้าศึกษาและส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติที่มีอยู่
2. ค้นคว้าศึกษาและกำหนดวัฒนธรรมที่ควรรับไว้ หรือปรับปรุง

ต่อไป

3. เผยแพร่วัฒนธรรมแห่งชาติให้เหมาะสมกับกาลสมัย

¹ "พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2485"

4. ควบคุมและหาวิธีปลูกฝังวัฒนธรรมแห่งชาติในจิตใจของประชาชน
จนเป็นนิสัย

5. ให้ความเห็นรับปรึกษาและการปฏิบัติตามความมุ่งหมายของรัฐบาล
ในกิจการอันเกี่ยวกับวัฒนธรรมแห่งชาติ¹

สภาวัฒนธรรมแห่งชาติแบ่งงานออกเป็น 4 สำนัก คือ

1. สำนักวัฒนธรรมทางจิตใจ
2. สำนักวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณี
3. สำนักวัฒนธรรมทางศิลปกรรม
4. สำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม

สำนักของสภาวัฒนธรรมแห่งชาตินี้ ได้เพิ่มขึ้นอีกเป็น 5 สำนัก เมื่อรัฐบาล
ได้มาตราพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2486 คือสำนัก
วัฒนธรรมฝ่ายหญิง และพระราชบัญญัติฉบับหลังนี้ได้ยกฐานะสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ
เป็นทบวงการเมืองอยู่ในบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี² ฉะนั้นงานปรับปรุงวัฒนธรรม
ส่วนใหญ่จึงออกมาในรูปของกฤษฎีกาจากสำนักนายกรัฐมนตรี และผู้ที่มีบทบาทสำคัญ
ในการปรับปรุงวัฒนธรรมแห่งชาติคือ จอมพล ป.พิบูลสงคราม กับหลวงวิจิตรวาทการ
นั่นเอง

2.2.1 การสร้างวัฒนธรรมทางจิตใจ ในกาปราศรัยและสุนทรพจน์
ของนายกรัฐมนตรีและบรรคารัฐมนตรี หลาย ๆ ครั้งต่างวาระกันได้กล่าวเน้นใน

¹"พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2485"
ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 59 ตอนที่ 63 ลงวันที่ 29 กันยายน 2485

²"พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2486" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 60 ตอนที่ 1 ลงวันที่ 1 มกราคม 2486

เรื่องการดำเนินงานของรัฐบาล ในอันที่จะให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ดี กินดี และปลอดภัย ซึ่งกล่าวเช่นนั้นก็เพื่่มุ่งให้ประชาชนมีกำลังใจ มีขวัญ และพร้อมที่จะปฏิบัติตามนโยบายของรัฐ

การสร้างวัฒนธรรมทางจิตใจ รัฐบาลได้ยึดหลักพื้นฐาน 4 ประการ คือ

1. เกียรติภูมิหรือความภาคภูมิใจ ประกอบด้วยเอกลักษณ์ของชาติ ความเป็นธรรมในสังคม ความมีฐานะในสังคม ความเชื่อมั่นและปีติมั่นในหลักการเดียวกัน
2. การประกอบอาชีพ โดยให้ประชาชนมีกิน มีใช้ และเก็บออมรอบริบ
3. เรื่องที่อยู่อาศัยให้สมควรแก่สภาพ ปลอดภัย สะดวกสบายและมีระเบียบ
4. สุขภาพอนามัย ให้ร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรคและสุขภาพจิตดี¹

การสร้างวัฒนธรรมทางจิตใจตามหลักพื้นฐาน 4 ประการดังกล่าว รัฐบาลได้ดำเนินการมาก่อนที่จะตราพระราชบัญญัติการุณวัฒนธรรมเสียอีก เช่นการเปลี่ยนวันปีใหม่จากวันที่ 13 เมษายน มาเป็นวันที่ 1 มกราคม การเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยามมาเป็นไทย การประกวดเพลงและทำนองเพลงชาติ การประกาศรัฐนิยมฉบับต่าง ๆ การขยายสาขาของธนาคารออมสินและธนาคารพาณิชย์ การแนะนำประชาชนให้ใช้ไม้ในการทาสาน การใช้ช้อนช้อนแทนเป็นอาหารด้วยมือ การจัดบ้านเรือนให้สะอาดเรียบร้อย การตราพระราชบัญญัติจัดหางานแก่ผู้ไร้อาชีพ พุทธศักราช 2484 การตราพระราชบัญญัติควบคุมขอทานให้อยู่ในสถานสงเคราะห์ เป็นต้น

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม- เรื่องที่-/ 2482 การสร้างคนและการสร้างชาติ ม.ป.ป.

หลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 แล้ว การสร้างวัฒนธรรมทางจิตใจ มีสำนักงานวัฒนธรรมทางจิตใจเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ซึ่งได้ดำเนินการต่อเนื่องจากผลงานที่รัฐบาลได้เคยกระทำมาแล้ว และส่วนใหญ่เป็นการเน้นในทางปฏิบัติให้ขยายไปทั่วราชอาณาจักร รวมถึงในดินแดนใหม่ ที่ประเทศไทยได้มาช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาด้วย เช่น เร่งให้ประชาชนปลูกผักสวนครัว การเล่นกีฬา ห้ามรับประทานหมาก ห้ามไม่ให้ประชาชนอาศัยแพเป็นที่อยู่อาศัย ผู้ที่ไร้ที่กินทำกินก็ต้องบุกเบิกที่ดิน วางระเบียบการบริโภคอาหารและกำหนด วิถีธรรมของชาติไทย 14 ข้อ คือ

1. ไทยรักชาติยิ่งชีวิต
2. ไทยเป็นนักรบชั้นเยี่ยม
3. ไทยเป็นชาติที่ดีต่อมิตรและร้ายที่สุดต่อศัตรู
4. ไทยเป็นชาติบูชาพุทธศาสนายิ่งชีวิต
5. ไทยเป็นชาติปากกับใจตรงกัน
6. ไทยเป็นชาติรักสงบ
7. ไทยเป็นชาติซื่อสัตย์กตัญญู
8. ไทยเป็นชาติขยันในการรกรงกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชย์
9. ไทยเป็นชาติปลูกอาหารไว้กินเอง
10. ไทยเป็นชาติสะสมรกรงไว้ให้ลูกหลาน
11. ไทยเป็นชาติชอบอยู่กินดี
12. ไทยเป็นชาติชอบแต่งตัวดี
13. ไทยเป็นชาติยกย่องผู้หญิงและผู้ชรา
14. ไทยเป็นชาติว่าตามกันและตามผู้นำ

2.2.2 การสร้างวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณี รัฐบาลได้กระทำมาพร้อม ๆ กับการสร้างวัฒนธรรมทางจิตใจ โดยเฉพาะการสร้างวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณีที่เกี่ยวกับสังคมส่วนใหญ่ เช่น การประกาศเปลี่ยนแปลงวันขึ้นปีใหม่ การจัดงานฉลองในวันสำคัญต่าง ๆ ให้ประชาชนเคารพธงชาติ เพลงชาติ เพลงสรรเสริญพระบารมี ส่งเสริมให้ประชาชนชาวไทยเชื่อนำและฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของไทย โดยยกเลิกประเพณีหรือวิธีการต่าง ๆ ของศาสนาพราหมณ์ที่เข้ามาปะปนกับลัทธิทางศาสนาพุทธ¹ เป็นต้น

ส่วนการสร้างวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณีที่เกี่ยวข้องกับส่วนตัวของบุคคล เช่น การแต่งกาย พิธีแต่งงาน พิธีงานศพ ในระยะแรก ๆ ที่ยังไม่มีมีการตราพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2483 รัฐบาลไม่ได้เข้ามามีการดำเนินการให้มีผลกระทบต่อประชาชนโดยตรง เพราะมักจะมีบุคคลพยายามยุแหย่ประชาชนอยู่เสมอ ๆ ว่าการดำเนินนโยบายในทางการสร้างวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณีนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็น มิแต่จะทำให้สิ้นเปลืองเท่านั้น ควรทำสิ่งอื่นก่อนที่จำเป็นต่อความมั่นคงของชาติ² ดังนั้นในระยะแรกรัฐบาลจึงปรับปรุงวัฒนธรรมในทางการสร้างวัฒนธรรมทางประเพณีในกลุ่มของข้าราชการ ข้าราชการ และนักเรียนเสียก่อน เช่น กวดขันการแสดงความเคารพ การแต่งกายในงานฉลองวันสำคัญ ๆ การแต่งงานของข้าราชการ และอื่น ๆ โดยรัฐบาลได้เน้นความเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นที่ตั้ง ดังที่นายกรัฐมนตรีเคยปรารภในที่ประชุมข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เป็นประจำว่า

¹ "วัฒนธรรมไทย" สุภาพบุรุษ 9 กุมภาพันธ์ 2482 หน้า 24

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 12 เรื่องที่ 4/2484
ความสำคัญในการบำรุงวัฒนธรรมของชาติ 16 ตุลาคม 2484

รัฐบาลต้องการสร้างชาติให้มีระเบียบเหมือนอังกฤษเคยสร้างความเป็นระเบียบด้วย
ร่องเท้าบูต และเยอรมันเคยสร้างความเป็นระเบียบด้วยเชื้ตปกแข็งมาแล้ว

หลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2483
รัฐบาลได้หันมาสร้างวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณีในหมู่ประชาชนมากขึ้น รัฐบาล
ได้ประกาศรายนามฉบับที่ 10 ว่าด้วยการแต่งกายของประชาชนชาวไทย ประกาศ
ชี้แจงการสวมหมวก การสวมรองเท้า และตามด้วยตราพระราชกฤษฎีกา กำหนด
วัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งมีหัวข้อที่เกี่ยวกับการสร้างวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณี คือ
กำหนดมารยาทอันดีงามในที่สาธารณะสถาน หรือที่ปรากฏแก่สาธารณชน การปฏิบัติ
ต่อบ้านเมือง การรักษาเกียรติยศของชาติ และการเคารพระเบียบเครื่องแบบตาม
ประเพณี

หลังจากประกาศพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 มี
หน่วยงานที่รับผิดชอบในการสร้างวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณีขึ้น หน่วยงานนี้ได้
ดำเนินการปรับปรุงและสร้างวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณีใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น เช่น
-ให้ใช้คำว่า "สวัสดิ" ในโอกาสเมื่อแรกพบ -กำหนดพิธีสมรสของคนไทย -กำหนด
พิธีศพของคนไทย -การแต่งกายและมารยาทเกี่ยวกับวิธีดำเนินอาชีพ -การโดยสารรถ
ประจำทาง --การแต่งกายของผู้ประกอบงานอาชีพบางจำพวก คือคนเดินโต๊ะในร้าน
อาหาร ช่างตัดผมชาย ช่างตัดผมหญิง -กำหนดการเคารพธงชาติ -และระเบียบ
การเคารพของคนไทย บรรดาพระราชกฤษฎีกาพระราชกำหนด กฎกระทรวงและ
ประกาศทางราชการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณีทางรัฐบาล
ได้ออกคำสั่งให้สถานที่ราชการทุกแห่งเขียนแผ่นป้ายให้ประชาชนได้ทราบทั่วกัน

การสร้างวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณีดังกล่าวนี้ มีนักการเมืองหลายท่าน
ได้พยายามคัดค้านเพราะเห็นว่าไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ของประเทศ และประชาชน
เองก็ไม่พร้อมที่จะปฏิบัติไปตามพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา พระราชกำหนด
กฎกระทรวง และคำประกาศทางราชการได้โดยตลอด ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่

ประสบความสำเร็จค่อนข้างมาก¹ ฉะนั้นเมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม หมดอำนาจทางการเมืองลงในเดือนกรกฎาคม 2487 นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีคนใหม่ จึงได้สั่งยกเลิกและลดหย่อนระเบียบปฏิบัติทางวัฒนธรรมลง

2.2.3 การสร้างวัฒนธรรมทางวรรณกรรม รัฐบาลชุดของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ระหว่างพ.ศ. 2481 - 2487 ได้สนับสนุนและส่งเสริมการสร้างวัฒนธรรมทางวรรณกรรม ตั้งแต่แรก ๆ ของการเข้าบริหารประเทศ โดยการสนับสนุนให้มีการประพันธ์เพลงเนื่องในโอกาสงานสำคัญ ๆ สนับสนุนให้นักเรียน นักศึกษา และประชาชนเขียนเรียงความ บทความ เข้าประกวดในโอกาสต่าง ๆ นอกจากนี้รัฐบาลได้สนับสนุนให้มีการจัดการศึกษาผู้ใหญ่อีกด้วย

รัฐนิยมฉบับที่ 9 ก็ถือเป็นการสร้างวัฒนธรรมทางวรรณกรรมทางหนึ่งเพราะได้เน้นให้คนไทยหันมาใช้ภาษาไทย และเลิกใช้ภาษาต่างด้าว บรรดาคัมภีร์ทางศาสนาต่าง ๆ ที่คนไทยนับถือได้รับการสนับสนุนให้แปลเป็นภาษาไทย นับเป็นการส่งเสริมให้คนไทยหันมาใช้ภาษาไทยทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนให้แพร่หลายยิ่งขึ้น

การที่รัฐบาลจะสร้างให้ประชาชนเกิดความนิยมในภาษาไทยได้ทั่วถึงทั้งหมดข้าราชการและประชาชน รัฐบาลได้อาศัยวิธีการจัดการศึกษาผู้ใหญ่เป็นแนวทางเพื่อให้ประชาชนสามารถอ่าน-เขียนหนังสือไทย และรู้ประโยชน์ของการรู้หนังสือไทยเป็นขั้นเสียก่อน กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอวิธีการที่จะสร้างความนิยมในการศึกษาภาษาไทยต่อคณะรัฐมนตรี ดังนี้คือ

1. ในวงงานราชการทั่วไป เป็นต้นว่าในงานก่อสร้าง หรืองานเกี่ยวกับการจ่ายเงินของรัฐบาลหรือเทศบาล ควรถือการเซ็นนามรับเงินในใบสำคัญรับเงินแทนการพิมพ์ลายนิ้วมือ หรือลงเครื่องหมายแหว่งนิ้ววิธีการเช่นนี้ไม่เป็นการเดือดร้อนแก่ประชาชนอย่างใดเลย เพราะการหักเซ็นนามนั้น บุคคลผู้ไม่รู้หนังสืออาจหักเซ็นได้ภายในระยะเวลาอย่างช้าไม่เกิน 3 วัน

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 1 เรื่องที่ 1/2488 ป้ายตามสถานที่ราชการ 3 มีนาคม 2488

2. การจัดทนายพจนดัดต่าง ๆ ในเมืองไทย เพื่อฉายในประเทศไทย
เวลานี้ ถ้าหากสามารถจัดให้มีการบรรจุอักษรไทยในพิมพ์ภาพยนต์มีเสียง
หรือไม่มีเสียงไค้แล้ว ก็จะทำนายประโยชน์และความสนใจให้แก่ผู้ที่ไม่รู้
หนังสือได้อย่างหนึ่ง เหตุว่าผู้ไม่รู้ในชนบทนั้นยอมสนใจในภาพยนต์อยู่เมื่อ
บรรจุอักษรไทยไว้เช่นนี้ ผู้ไม่รู้หนังสือเหล่านั้นก็คงจะชวนชวยเรียนให้รู้
หนังสือขึ้นอีกเป็นธรรมดา¹

ในทางปฏิบัติเพื่อให้คนไทยนิยมในวรรณกรรมไทย ทางรัฐบาลได้วางเกณฑ์
การศึกษาในหมู่ข้าราชการเสียก่อน คือกำหนดให้ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ
ลูกจ้างชั่วคราวของราชการ ศึกษาภาษาไทยให้สามารถอ่าน-เขียนไค้ภายใน
ปี พ.ศ. 2484 หากไม่สามารถอ่าน-เขียนหนังสือไทยไค้ภายในกำหนด ก็ให้ออก
จากราชการฐานหย่อนความสามารถตามมาตรา 40 (ข) แห่งพระราชบัญญัติ
ระเบียบข้าราชการพลเรือน พุทธศักราช 2482² และกำหนดให้บุคคลในครอบครัว
ข้าราชการทุกประเภทตลอดจนคนงานที่พักอาศัยอยู่ในบ้านของทางราชการ มีอายุ
ระหว่าง 8 - 55 ปี จะต้องอ่าน-เขียนหนังสือไทยไค้ภายในปี พ.ศ. 2486 ถ้า
พ้นกำหนดแล้วคนในครอบครัวไค้ยังอ่าน-เขียนไม่ไค้ ก็ให้ผู้นั้นออกจากบ้านของทาง
ราชการไป³ ส่วนประชาชนทั่วไปนั้นระยะแรก ๆ นายกรัฐมนตรีไค้ออกสาส์นวิงวอน

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 5 เรื่องที่ 19/2483
การสนับสนุนการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ 15 พฤศจิกายน 2483

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 12 เรื่องที่ 6/2484
การปลดข้าราชการที่ยังอ่านหนังสือไทยไม่ไค้ตามกำหนด 15 พฤษภาคม 2484

³ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย แฟ้ม 202/88 เรื่องที่ 158
ให้ข้าราชการอ่านหนังสือไทยให้ไค้ภายในปี พ.ศ. 2486 21 พฤษภาคม 2486

เรียกร้องให้คนไทยศึกษาภาษาไทยให้สามารถอ่าน-เขียนได้ ฉะนั้นสถิติผู้ไม่รู้หนังสือยังคงสูงอยู่ ทางกระทรวงศึกษาธิการจึงได้หามาตรการใหม่โดยห้ามผู้ไม่รู้หนังสือไทยขายของในโรงเรียน และในสถานที่ราชการของกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2487 เป็นต้นไป¹ และปรากฏว่ากระทรวงอื่น ๆ ได้ออกคำสั่งไปยังสถานราชการในสังกัดของตนในทำนองเดียวกัน

นอกจากนี้รัฐบาลได้ปรับปรุงอักษรไทยเสียใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2485 เพื่อให้การคัดกรักรเขียนง่าย อ่านง่าย โดยตัดสระบางตัวและพยัญชนะที่เสียงซ้ำออก และการปรับปรุงอักษรไทยเสียใหม่ครั้งนั้นถูกบรรณานักการเมือง นักวิชาการ โจมตีอย่างรุนแรง ฉะนั้นครั้นจอมพล ป.พิบูลสงคราม สิ้นอำนาจทางการเมืองปี พ.ศ. 2487 แล้ว รัฐบาลใหม่ต้องประกาศยกเลิกและหันกลับไปใช้อักษรเก่าตามเดิม

2.2.4 การสร้างวัฒนธรรมทางศิลปกรรมก่อนตราราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 ตกเป็นหน้าที่โดยตรงของกรมศิลปากร ซึ่งมีหลวงวิจิตรวาทการ เป็นอธิบดี งานส่วนใหญ่ที่ได้ดำเนินการคือ ศิลปกรรมด้านการละคร และปรับปรุงส่งเสริมบูรณะศิลปกรรมโบราณของไทย เช่นบูรณะเมืองโบราณ บูรณะภาพเขียนตามผนังโบสถ์ ซ่อมแซมโบราณสถานที่ชำรุดเสียหายเพื่อให้เกิดคุณค่าทางการศึกษา สันทนาการ และให้เป็นเอกลักษณ์ของชาติ ส่วนสิ่งก่อสร้างใหม่ ๆ ที่สร้างขึ้นในสมัยปี พ.ศ. 2481 - 2487 นั้น น่าสังเกตว่ามีศิลปเป็นแบบตะวันตก เช่น การสร้างอนุสาวรีย์ต่าง ๆ การก่อสร้างตึกบริเวณถนนราชดำเนิน และสถานราชการต่าง ๆ ก็มีลักษณะเป็นแบบศิลปะตะวันตก

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 1 เรื่องที่ 6/2486
ห้ามผู้ไม่รู้หนังสือไทยขายของในโรงเรียนและสถานที่ราชการของกระทรวง ลงวันที่ 19
 มิถุนายน 2486

* กระจายละเอียดยในภาคผนวก ก.

หลังจากประกาศพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 รัฐบาลได้ส่งเสริมให้มีการฟื้นฟู บารุงศิลปกรรมโดยจัดตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากรขึ้นในปี พ.ศ. 2486 แบ่งออกเป็น 3 คณะคือ คณะปฏิभाกรรมและจิตรกรรม คณะปฏิภาศิลป์ และคณะนาฏศิลป์¹ พร้อมกับโอนสังกัดกรมศิลปากรจากกระทรวงศึกษาธิการ มาขึ้นกันสำนักนายกรัฐมนตรี แบ่งหน่วยงานออกเป็น 5 กอง คือ กองสถาปัตยกรรม กองวรรณคดี กองโบราณคดี กองสังคีต และสำนักเลขานุการกรม ทั้งนี้เพื่อให้การสร้างวัฒนธรรมทางศิลปกรรมคล่องตัวยิ่งขึ้น

กรมศิลปากรในสังกัดใหม่ได้สร้างวัฒนธรรมหลายอย่างเช่น เขียนแบบตราประจำจังหวัดต่าง ๆ เพื่อประโยชน์แก่การค้า การอุตสาหกรรมและการรักษา² วัตถุตั้งวงจุลศุริยาลักษณ์ึง ปรับปรุงรำไท่นึงเป็นของพื้นเมืองภาคอีสาน ให้เป็นร่ำวงแบบมาตรฐาน ได้ออกพระราชกฤษฎีกาให้อ่านาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข มีอำนาจระบุมหรสพ เครื่องดนตรีที่ใช้ เครื่องอุปกรณ์การเล่น วิธีเล่น กระทั่งยกเลิกเครื่องดนตรีไม้ไผ่ของไทย เช่น กลองยาว ขอด้วง ขอู้ และให้ยกเลิกละครชาตรี ลิเก และหุ่นกระบอก เพราะการแสดงและการละครเหล่านั้นไม้ไผ่ของไทยแท้ จะทำให้เสียเกียรติของชาติ

2.2.5 การสร้างวัฒนธรรมหนึ่งเป็นงานใหม่ เพราะเดิมประเพณีไทยถือว่าผู้หนึ่งเป็นช่างเท้าหลังอยู่กับเห้าเฝ้ากับเรือนเท่านั้น งานนอกบ้าน การประกอบอาชีพ การสังคม เป็นเรื่องของผู้ชาย เพื่อแก้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาท

¹ ตรีณี บุญภิบาล บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 429

✓ ² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย แฟ้ม 192 เรื่องที่ 147

ของสตรีเสียใหม่ ทางรัฐบาลจึงได้ตั้งสำนักงานวัฒนธรรมฝ่ายหญิงขึ้น โดยมีจุดประสงค์จะยกฐานะของหญิงไทยให้เท่าเทียมกับผู้ชาย ผู้ชายทำอะไรได้ ผู้หญิงก็ต้องทำได้ เช่นเดียวกัน ขณะเดียวกันก็เป็นสถาบันที่กักกันชักชวนในการที่ผู้หญิงทุกคนจะทำผิดเท่าที่จะทำได้¹

ฉะนั้นเพื่อให้เป็นไปตามหมายที่รัฐบาลได้ตั้งไว้ การดำเนินงานของรัฐบาลและสำนักงานวัฒนธรรมฝ่ายหญิง ได้มีหลักความเสมอภาคของเพศเป็นพื้นฐาน คือจะต้องทำให้บทบาทและสถานภาพของชายและหญิงเท่าเทียมกันก่อน โดยเฉพาะงานที่เกี่ยวข้องกับทางราชการ รัฐบาลได้ประกาศยกเลิกทหาร ตำรวจที่นำหน้าควยคำว่า "นาย" เช่น นายพันตรีให้เป็นพันตรี และประกาศให้ยศทางทหารแก่ผู้หญิงที่มีบทบาทที่สำคัญๆ โดยให้เติมคำว่า "หญิง" หลังยศทางทหาร เช่น พันโทหญิง ละเอียก พิบูลสงคราม

บรรดางานในตำแหน่งข้าราชการฝ่ายพลเรือนให้ยกเลิกข้อบังคับไม่ให้แต่งตั้งสตรีเข้ารับราชการบางตำแหน่ง นอกจากตำแหน่งที่มีลักษณะปริมาณหรือคุณภาพของงานไม่เหมาะแก่การแต่งตั้งสตรีเข้ารับราชการ ให้กระทรวงทำความตกลงกับ ก.พ. วางข้อบังคับไว้มิให้แต่งตั้งสตรีเข้ารับราชการในตำแหน่งนั้น² และทางราชการได้ออกคำสั่งให้ชายยกย่องภรรยา หากหญิงผู้เป็นภรรยาของข้าราชการหรือประชาชนมีทุกชั้นเกี่ยวกับการปฏิบัติและความประพฤติของสามีทางสำนักงานวัฒนธรรมฝ่ายหญิง

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย แฟ้ม 200/88 เรื่องที่ 152
ห้ามมิให้ข้าราชการคุมขู่สาว ลงวันที่ 12 กรกฎาคม 2486

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 10 เรื่องที่ 12/2486
วางระเบียบข้อบังคับมิให้แต่งตั้งสตรีเข้ารับราชการในบางตำแหน่ง ลงวันที่ 28 ธันวาคม 2485

จะยื่นมือมาทางช่วยเหลือหรือแนะนำตามสมควร¹ แต่ถาเป็นข้าราชการเกิดระทงระแหงกับภรรยาโดยไม่มีเหตุผล ให้ถือว่าผิดวินัยและจะได้รับการลงโทษ นอกจากนั้นรัฐบาลไ้ยกย่องสตรีโดยการจัดงานวันที่ระลึกสำหรับข้าราชการสตรี ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ และให้ข้าราชการสตรีหยุดราชการ 1 วัน²

ส่วนในด้านการป้องกันมิให้ผู้หญิงกระทำผิดนั้น ทางราชการได้แต่งตั้งคณะกรรมการสอดส่องความประพฤติข้าราชการหญิงประจำกระทรวงต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่ควบคุมการทำงานของข้าราชการหญิง ความประพฤติของข้าราชการหญิง มีอำนาจบันทึกเรื่องการสอดส่องความประพฤติข้าราชการหญิง และพิจารณาบรรจุและเลื่อนอันดับเงินเดือนข้าราชการหญิง³ เสนอต่อสำนักงานวัฒนธรรมฝ่ายหญิงพิจารณาต่อไป แต่เนื่องจากบทบัญญัติเกี่ยวกับวินัยให้ข้าราชการรักษาชื่อเสียง มิให้ขึ้นชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติชั่วไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พุทธศักราช 2485 แล้ว ทางผู้สั่งราชการแทนนายกรัฐมนตรีจึงได้มีคำสั่งให้ยกเลิกระเบียบการสอดส่องความประพฤติข้าราชการหญิงเสีย⁴ นอกจากนั้นทางสำนักงานวัฒนธรรมฝ่ายหญิงยังได้

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 1 เรื่องที่ 29/2486 การร้องทุกข์ของภริยาข้าราชการและประชาชน 9 เมษายน 2486

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 8 เรื่องที่ 1/2486 จัดงานวันที่ระลึกสำหรับข้าราชการสตรี 29 มกราคม 2486

³ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 9 เรื่องที่ 2/2487 ยกเลิกระเบียบเกี่ยวกับการสอดส่องความประพฤติข้าราชการหญิง ลงวันที่ 1 กันยายน 2487

⁴
ก.

วางหลักการสมรสของหญิงไทยว่า ให้รักษาชื่อเสียงและให้ทำการสมรสกับคนไทยด้วยกัน เพื่อรักษาเกียรติของหญิงไทยไว้อีกด้วย

3. การสร้างกำลังป้องกันประเทศ

เมื่อสถานการณ์ของโลกทวีความตึงเครียดปลายปี พ.ศ. 2481 (ค.ศ. 1938) มหาประเทศทุกประเทศในยุโรป เอเชีย และอเมริกา ต่างได้ปรับปรุงกำลังแสนยานุภาพเป็นการใหญ่ มีการเพิ่มทั้งปริมาณกำลังพล กำลังกองทัพ กำลังอาวุธ โดยไม่มีขอบเขต ทั้งนี้เพราะต่างก็ตระหนักถึงความปลอดภัยของชาติตนเป็นสำคัญเกรงว่าจะถูกต่างชาติรุกราน เช่น ประเทศอังกฤษซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจ มีอาณานิคมเกือบทั่วโลก ก็ไม่ยกย่องพระราชนิธิเบศร์ทหาร เพราะใช้แต่ทหารรับจ้าง ต้องหันมาใช้พระราชนิธิเบศร์รับราชการทหาร พร้อม ๆ กับเร่งสร้างอาวุธยุทโธปกรณ์เพิ่มขึ้น¹ โรงงานที่ผลิตเครื่องจักร เครื่องกลและโรงงานขนาดใหญ่อื่น ๆ ถูกคิดแปลงให้พร้อมที่จะผลิตอาวุธให้กับกองทัพได้

สำหรับประเทศเยอรมันที่เคยประสบความสำเร็จในสงครามโลกครั้งที่ 1 และถูกฝ่ายสัมพันธมิตรควบคุมในด้านการผลิตอาวุธ การเพิ่มกำลังทหารตลอดเวลาตามสนธิสัญญาแวร์ซายนั้น พรรคนาซีได้ละเมิดสนธิสัญญาโดยสิ้นเชิง เยอรมันภายใต้การนำของฮิตเลอร์ ได้ทำการปรับปรุงแสนยานุภาพเสียใหม่ พร้อมทั้งจะก่อให้เกิดสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรได้ทุกเมื่อ

¹ สำนักงานโฆษณาการ สุนทรพจน์นายกรัฐมนตรี บรรยายทางวิทยุ
กระจายเสียงแก่ประชาชนชาวไทยทั้งมวล ในโอกาสพิธีสมัญหงานเฉลิมฉลอง
วันชาติ หน้า 36

ฉะนั้นจอมพล ป.พิบูลสงคราม* ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ท่านได้ทำการปรับปรุงกองทัพไทยเสียใหม่ เพราะทัพไทยขณะนั้นตกอยู่ในลักษณะที่ล้าหลังเนื่องจากผลทางการเมืองและเศรษฐกิจของไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้นท่านได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี กองทัพไทยก็ได้รับการปรับปรุงดีขึ้นกว่าเดิมอย่างมาก ท่านเคยแถลงนโยบายในส่วนที่เกี่ยวกับกิจการทหารว่า "รัฐบาลจะบำรุงกำลังกองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศให้มีความเข้มแข็งพอควรแก่การป้องกันอธิปไตยและสิทธิของประเทศไทย การบำรุงนี้จะพยายามทำทั้งในคุณภาพและปริมาณ"¹

แต่การปรับปรุงกองทัพให้มีความสามารถสูงในระยะเวลาอันสั้นย่อมเป็นไปได้ ดังนั้นเมื่อเกิดสถานการณ์สงครามทั้งในยุโรป-เอเชียขึ้นในวันที่ 3 กันยายน 2482 และได้มีผลกระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจ ความปลอดภัยในทรัพย์สินและชีวิต ตลอดจนเอกราชของชาติไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะประเทศไทยมีอาณาเขตติดต่อกับดินแดนใต้การปกครองของประเทศมหาอำนาจทุกด้าน โดยเฉพาะชาติฝรั่งเศสซึ่งมีอำนาจเหนืออินโดจีนมานานนั้น อ่อนกำลังลงและคาดว่าจะถูกญี่ปุ่นเข้ามามีอิทธิพลแทนทางรัฐบาลไทยได้พิจารณาเห็นว่าประเทศไทยเป็นประเทศเล็ก ยังไม่พร้อมในด้านกำลังทหาร กำลังอาวุธ และขวัญของประชาชนยังไม่เข้มแข็งพอ รัฐบาลจึงตัดสินใจประกาศนโยบายเป็นกลางขึ้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2482² ขณะเดียวกัน

*ขณะที่เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมครั้งแรกมียศเป็นนายพันเอก

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 1 เรื่องที่ 1/2482
นโยบายของรัฐบาล ลงวันที่ 26 ธันวาคม 2481

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 82 เรื่องที่-/2482 ถ้าเนา
ประกาศพระบรมราชโองการให้ปฏิบัติตามความเป็นกลาง พุทธศักราช 2482
 ลงวันที่ 5 กันยายน 2482

นโยบายการเรียกร้องดินแดนที่ประเทศไทยต้องเสียให้กับชาติตะวันตกนั้น ไม่มีการเปลี่ยนแปลงแต่ประการใด รัฐบาลจึงต้องดำเนินการปรับปรุงกองทัพต่อไป

การสร้างกำลังป้องกันประเทศในทางปฏิบัติ รัฐบาลได้จัดตั้งโรงงานผลิตอาวุธและอุปกรณ์ในทางสงครามเพิ่มขึ้น สร้างอุทอเรือและซ่อมแซมเรือเพิ่มขึ้น จัดตั้งกรมโรงงานทหารอากาศโดยมีความมุ่งหมายให้สามารถผลิตเครื่องบินได้* นอกจากนั้นทางรัฐบาลได้เพิ่มกำลังพลอย่างมากมาย พร้อม ๆ กับเพิ่มการสนับสนุนกิจการของยุวชนทหารให้เจริญก้าวหน้าอีกด้วย

การประกาศความเป็นกลางของไทย ประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ ให้การยอมรับ แต่ไม่ได้หมายความว่าประเทศไทยจะพ้นจากภัยสงครามที่เกิดขึ้น กลับทำให้ประเทศไทยกลายเป็นแหล่งโจมตีของประเทศไทย ทำให้รัฐต้องจัดตั้งโรงเรียนสืบราชการลับของญี่ปุ่นทำงานอยู่ทั่วประเทศ ทำให้รัฐต้องจัดตั้งโรงเรียนสืบราชการลับขึ้นที่วังกรมพระนเรศวรฤทธิ์ (บ้านมลิวัลย์) เพื่อทำงานสืบราชการลับเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของสงครามทุกฝ่าย และต่อมาผลประโยชน์ที่ได้จากการฝึกหัดนายทหารของโรงเรียนนี้ คือการเรียกร้องดินแดนคืนจากประเทศฝรั่งเศส

3.1 การปรับปรุงกองทัพ ก่อนที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม จะขึ้นมาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม การทหารตกอยู่ในฐานะที่ไม่มั่นคงนัก เนื่องจากการลดกำลังทหารลงในทศวรรษที่ 7 การปลดนายทหารชั้นผู้ใหญ่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ป.ศ. 2475 และการสั่งยุบกองพล กองทัพ เล็ก

* กรมโรงงานทหารอากาศ ถึงแม้ไม่สามารถผลิตเครื่องบินตามความมุ่งหมายก็ตาม แต่การขยายงานของโรงงานสามารถประดิษฐ์เครื่องมือ เครื่องใช้ ในทางเครื่องบิน เครื่องกล เป็นจำนวนมาก ซึ่งทางราชการทหารส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากโรงงานนี้ในยามสงครามอย่างมาก

¹ พลโทประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า หน้า 342

โรงเรียนเสนาธิการของพระยาทรงสุรเดช¹ ยิ่งกว่านั้นเมื่อจบภูวนร เกษสิ้นสกุลลงแล้ว ทางฝ่ายรัฐบาลได้ทำการปราบปรามศัตรูทางการเมืองฝ่ายตรงข้ามอย่างขนานใหญ่ มีการจับกุมนายทหารนับไม่ถ้วน ที่ถูกปลดออกจากราชการทหารก็มาก บางคนถูกศาลพิเคราะห์ตัดสินประหารชีวิตและจำคุกอีกเป็นจำนวนมาก บรรดาลูกหลานของนายทหารเหล่านั้นมักจะถูกกักกันมิให้รับราชการในตำแหน่งสูงทางการเมือง ทหาร และศึกษาในโรงเรียนการทหารชั้นสูง ดังนั้นจิตใจของผู้บังคับบัญชาในระดับที่ต่ำกว่ายศนายพันตรี เกิดความระส่ำระสาย หวาดหวั่นกันหมด เพราะนอกจากไม่ทราบว่าจะปฏิบัติอย่างไร ต่อคำสั่งผู้บังคับบัญชาที่อยู่เบื้องบนแล้ว ยังประสบกับปัญหาในด้านตำรวจ ที่พยายามติดตามความเคลื่อนไหวของตนอยู่ตลอดเวลา

ครั้นเมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม ขึ้นมาดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ท่านมีความเห็นว่ารัฐบาลต้องเน้นกิจการทางทหารให้เข้มแข็ง เพราะต่างชาติจะยกย่องหรือเกรงชาติใด ไม่ว่ายามสงบหรือสันติ ก็อาศัยกำลังแสนยานุภาพของชาตินั้น ๆ เป็นสำคัญ² ท่านจึงวางโครงการปรับปรุงกองทัพใหม่ จัดกองทัพให้เป็นระเบียบที่ทันสมัย แยกกลายเป็นรูปกองทัพทางการเมืองไป คือจะบรรจุผู้บังคับบัญชาโดยมิได้ถือเอาความรู้ความสามารถและอาวุโสเป็นหลัก กลับถือเอาพรรคพวกที่ไว้วางใจเป็นสำคัญ³ กองทัพที่ปรับปรุงใหม่จึงมีความสัมพันธ์กับการเมือง

¹ พลโทประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า หน้า 291

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 21 เรื่องที่ 1/2482
สุนทรพจน์นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 24 มิถุนายน 2482

³ พลโทประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า หน้า 291

อย่างใกล้ชิดและกลายเป็นฐานอำนาจของนักการเมือง โดยเฉพาะอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในที่สุด

ครั้นจอมพล ป.พิบูลสงคราม ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว ท่านยังคงดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเช่นเดิม ท่านได้ปรับปรุงกองทัพไทยต่อไปโดยไม่หยุดยั้ง โดยเพิ่มกำลังงบประมาณในทางกิจการทหารอย่างมาก และชักชวนให้ประชาชนทุกระดับอาชีพเข้ามามีส่วนในการปรับปรุงกองทัพ โดยการสละทรัพย์สินเงินทอง บริจาคช่วยกิจการทหาร เช่น จัดซื้ออาวุธที่ทันสมัย รถยนต์ เครื่องบิน และเรือรบ รัฐบาลได้เร่งปรับปรุงกำลังรบของกองทัพบก กองทัพเรือ ไก่ยกฐานะกรมอากาศขึ้นเป็นระดับกองทัพ และจัดระเบียบกองพล กองทัพเสียใหม่ จัดแบ่งแยกกรม กอง เสมือนหนึ่งมีหน่วยงานทุกระดับอยู่ภายใต้กระทรวงกลาโหม เช่น กรมขนส่งทหาร กรมสื่อสารทหาร กรมอุตสาหกรรมทหาร กรมแพทย์ทหาร กองบัญชาการรถไฟทหาร กองโยธาธิการ เป็นต้น นับเป็นการบูรณะกองทัพไทยให้พร้อมที่จะรับสถานการณ์โดยสมบูรณ์ จนเป็นที่รู้จักแก่นานาชาติ และมีกำลังทหารพอจะทำหน้าที่ทหารของชาติอย่างทหารของชาติอื่นได้ด้วย มีการส่งนายทหารไปศึกษาดูงานการทหารยังประเทศเยอรมันเป็นจำนวนมาก

การเตรียมปรับปรุงกองทัพของจอมพล ป.พิบูลสงคราม นอกจากเป็นแผนการเมือง การเตรียมกำลังไว้สำหรับป้องกันประเทศแล้ว ท่านยังมีนโยบายที่จะเรียกร้องดินแดนที่ประเทศไทยต้องเสียให้แก่ต่างชาติ โดยเฉพาะดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขงที่เสียให้แก่ประเทศฝรั่งเศส โดยอาศัยความตึงเครียดของเหตุการณ์ในยุโรป

¹ สำนักงานโฆษณาการ สุนทรพจน์นายกรัฐมนตรี บรรยายทางวิทยุ
กระจายเสียงแก่ประชาชนชาวไทยทั้งมวล ในโอกาสจิตสมัยแห่งงานเฉลิมฉลอง
วันชาติ และสนธิสัญญา หน้า 19

คือหากว่าเมื่อเกิดสงครามแล้วมหาอำนาจจะต้องอ่อนกำลังลง ประเทศต่าง ๆ ที่
เป็นอาณานิคมจะต้องลุกขึ้นต่อสู้เพื่อเอกราชของตน นั่นเป็นโอกาสของไทยด้วยที่จะได้
ดินแดนคืน

แนวนโยบายเรียกร้องดินแดนคืนนี้ได้รับการสนับสนุนจากข้าราชการ คหบดี
พ่อค้า และประชาชนทั่วทุกจังหวัด ต่างพร้อมใจกันสละรายได้ทั้งประจำวันและ
ประจำเดือนส่งมาบำรุงกองทัพไทยเป็นจำนวนมากอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนใน
ประวัติศาสตร์ทหารของไทย นับเป็นการสร้างนโยบายทางชาตินิยมประการหนึ่งที่ประสบ
ความสำเร็จ กระตุ้นได้ประชาชนรักชาติอย่างแรงกล้า พร้อมทั้งจะสละทุกสิ่งทุกอย่าง
เพื่อชาติ

นอกจากรัฐบาลมีแผนการจะเรียกร้องดินแดนคืนแล้ว รัฐบาลได้พิจารณาถึง
แผนการณีกองกำลังทหารของญี่ปุ่น 25 กองพล จากประเทศจีน เพื่อระดมกำลังเตรียม
บุกอาณานิคมในย่านเอเชียอาคเนย์ ญี่ปุ่นได้ส่งสายลับกระจายไปทั่วดินแดนมหาสมุทร
แปซิฟิก ตั้งแต่ฝั่งคลิฟฟอร์ดเนียบมาถึงสิงคโปร์และประเทศไทย¹ เพราะญี่ปุ่นถือเป็น
นโยบายต่างประเทศที่จะต้องสร้างสรรค์วงไพบูลย์เอเชียบูรพา (Greater East Asia
Coprosperty Sphere) ให้ได้ โดยอาศัยสายสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดทางสภาพภูมิศาสตร์
ประวัติศาสตร์ และเศรษฐกิจ² เป็นพื้นฐานในการดำเนินนโยบาย แผนการณของญี่ปุ่น
ในด้านนี้จะกระทบกระเทือนต่อประเทศไทยอย่างมาก ประเทศไทยจึงต้องกระตุ้นให้
ประชาชนช่วยกันรักษาความปลอดภัยของชาติด้วยวิธีการต่าง ๆ รัฐบาลได้ประกาศ
เป็นรัฐนิยมว่าด้วยการ ป้องกันภัยอันจะเกิดแก่ชาติ กำหนดหน้าที่ของชาวไทยในยาม

¹ พลโทประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผนดินของข้าพเจ้า หน้า 341

² กรุณี บุญนิบาล บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 16

สงคราม ตราพระราชบัญญัติป้องกันภัยทางอากาศ กำหนดขยายเวลารับราชการทหาร และอื่น ๆ เพื่อกระตุ้นประชาชนสำนึกในหน้าที่ของคนที่มีต่อชาติให้ได้มากที่สุด

การปรับปรุงกองทัพ รัฐบาลได้ดำเนินไปพร้อม ๆ กันทั้งสามกองทัพ ให้ทุก กองทัพพร้อมจะปฏิบัติงานในหน้าที่ของตนโดยสมบูรณ์ คือ

กองทัพบก รัฐบาลได้ปรับปรุงจัดกำลังกองพล กำลังกองทัพบก กำลังกอง สนับสนุนทั้งกองหน้ากองหลังเสียใหม่ จนมีความพร้อมที่จะเป็นหน่วยรบอย่างสมบูรณ์ รัฐบาลได้ฝึกซ้อมการระดมพลโดยส่งเป็นหนังสือไปยังทหารกองหนุน แทนระดมพลใน ทางสื่อสารมวลชน ได้เปิดโรงเรียนเสนาธิการขึ้นใหม่ ขยายหลักสูตรนักเรียน นายร้อยขึ้นเป็นระดับโรงเรียนเทคนิค ได้ตั้งกองทหารขึ้นในภาคใต้ตามคำเรียกร้อง ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร¹ เป็นต้น

ที่ศูนย์การทหารปืนใหญ่โลกกระเทียม ได้รับการปรับปรุงใหม่ให้มีอุปกรณ์การ ฝึกหัดยิงที่ทันสมัย มีการขยายโรงงานสรรพาวุธทหารบกให้สามารถผลิตอาวุธประเภท ปืนเล็ก ปืนกลเบา และกระสุนไว้ใช้ป้องกันประเทศ นอกจากอาวุธหนักเท่านั้นที่ รัฐบาลต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ รัฐบาลได้ตั้งงบประมาณเกี่ยวกับการสั่งซื้ออาวุธ เป็นจำนวนมาก มีการสั่งซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัยจากประเทศเยอรมัน สวีเดน และอิตาลี อย่างขนานใหญ่เช่น ปืนใหญ่ ปืนต่อสู้อากาศยาน กระสุนปืนใหญ่และ ลูกกระเบิดทุกขนาด อาวุธที่ได้จัดซื้อจากต่างประเทศนั้นรัฐบาลได้จัดแสดงให้ประชาชน ได้ชมที่สนามหลวง² เพื่อให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในกองทัพไทย ยอมเสียสละ เงินทองเพื่อจัดซื้อเพิ่มเติมอีก

¹ สำนักราชเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร รายงานการประชุมสภาผู้แทน ราษฎร ครั้งที่ 13/2483 หน้า 150

² พลโทประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า หน้า 344

นอกจากนั้นในกิจการของทหารบก รัฐบาลได้ตั้งกรมเชื้อเพลิง และตั้งโรงเรียนแพทย์ทหารบกขึ้น เพื่อใช้ในราชการยามฉุกเฉินของทหารอีกด้วย

กองทัพเรือ ได้มีการปรับปรุงไม่น้อยหน้ากองทัพบกเหมือนกัน ได้ส่งต่อเรือรบจากประเทศญี่ปุ่นและอิตาลี มีทั้งเรือฟรีเกต เรือตอร์ปิโด เรือปืนและเรือดำน้ำทางกองทัพเรือได้ส่งนายทหารไปควบคุมการต่อเรืออย่างใกล้ชิด พร้อม ๆ กับศึกษาอู่งานกิจการทางทหารเรือจากประเทศดังกล่าวด้วย อาวุธที่ทันสมัยของทหารเรือเหล่านั้นนับเป็นการสร้างกองทัพเรือให้มีกำลังใจในการต่อสู้ชาติอย่างมาก จนประสพชัยชนะในการรบกับกองทัพของฝรั่งเศส คราวเกิดสงครามอินโดจีน เป็นเกียรติประวัติแก่ลูกประจักษ์ทั้งปัจจุบัน

ในด้านฐานทัพเรือ นั้น ทางกองทัพเรือได้ปรับปรุงสถานทหารเรือที่สัตหีบให้เป็นฐานทัพที่ทันสมัย มีกำลังทหารและอุปกรณ์พร้อมที่จะลาดตระเวนและรักษาความปลอดภัยทางทะเล รัฐบาลได้ส่งกำลังทหารเรือไปประจำในภาคใต้ พร้อมกับการจัดตั้งกองกำลังทหารบกดังกล่าวข้างต้น บางส่วนของกำลังทหารเรือได้ถูกส่งไปประจำฝั่งตะวันตกของภาคใต้อีกด้วย นอกจากนั้นในส่วนที่เกี่ยวกับสถานศึกษาของกองทัพเรือ รัฐบาลได้จัดตั้งโรงเรียนนายเรือขึ้นจนสามารถผลิตนายทหารได้เท่าเทียมกับโรงเรียนนายทหารของกองทัพบก

กองทัพอากาศ ทางรัฐบาลได้พิจารณาว่ากิจการของการบินต่างประเทศเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ฉะนั้นจึงเป็นการแน่นอนว่าสงครามจะเริ่มเปิดฉากด้วยการรุกรานทางอากาศก่อนอื่น โดยอากาศยานฝ่ายตรงข้ามอาจนำลูกระเบิดทำลายลูกระเบิดเพลิง ไขมันและอาจเป็นเชื้อโรคภัยมาทุ่มเทลงในบ้านเมือง¹ เพื่อทำลายล้างบ่อเกิดแห่งกำลังที่สะสมระเบียบอาหาร แหล่งกำลังของบุคคลในชาติ ให้เกิด

¹ สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี "กฎหมายใหม่" สมุดก่อกำหนดงานฉลองวันชาติและสนธิสัญญา ไม่มีเลขหน้า

ความพินาศอย่างน่าสะพึงกลัว เป็นการทำลายขวัญของประชาชนและขวัญของทหารอย่างมาก การจัดการป้องกันภัยทางอากาศ รัฐบาลจึงพิจารณาว่าเป็นเรื่องใหญ่ ต้องใช้เวลาและเงินเป็นจำนวนมาก ต้องมีองค์กรที่เข้มแข็งเอาใจใส่เป็นพิเศษ โดยเฉพาะกิจการบินทางทหารของประเทศไทยเป็นงานใหม่ รัฐบาลจึงยกฐานะกรมทหารอากาศขึ้นเป็นกองทัพอากาศ เพื่อจะได้มีกำลังงบประมาณ พร้อมทั้งจะทำการปรับปรุงให้บรรลุถึงเป้าหมายในที่สุด มีการจัดเป็นฝูงบินรบและกองบินน้อยขึ้นหลายจังหวัด พร้อมกับสร้างโรงงานซ่อมเครื่องบินและประกอบลูกระเบิดเองด้วย

รัฐบาลได้เรียกร้องให้ประชาชนทุกระดับอาชีพร่วมกันสละรายได้ในวันสำคัญของชาติ วันเกิดของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ทางกองทัพอากาศให้พร้อม ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากประชาชนทุกระดับอาชีพ¹ หนังสือพิมพ์ได้ประกาศโฆษณาและขอกรายไถ่ของการบริจาคเป็นประจำ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์โฆษณาการนั้น ได้แพร่ภาพอุปกรณ์ของกองทัพอากาศที่ประชาชนร่วมกันสละเงินซื้อบริจาคและการจัดสร้างสนามบินในจังหวัดต่าง ๆ

เครื่องบินที่กองทัพอากาศสั่งซื้อ ส่วนใหญ่มาจากประเทศสหรัฐอเมริกา และมีหลายลำเมื่อเกิดสงครามอินโดจีนแล้ว สหรัฐอเมริกาไม่ได้ส่งมายังประเทศไทย ด้วยเหตุผลว่ากลัวเครื่องบินเหล่านั้นจะถูกญี่ปุ่นเข้ายึดครอง เพราะกองทัพอากาศญี่ปุ่นเข้ามาประจำในอินโดจีนแทนที่ฝรั่งเศส และพร้อมที่จะปฏิบัติตามนโยบายสร้างวงไพบูลย์เอเชียบูรพา

3.2 การปรับปรุงยุวชนทหาร ยุวชนทหารจัดตั้งขึ้นมาเมื่อวันที่ 23 กันยายน 2478 เพื่อฝึกเยาวชนแบบการฝึกนายทหารกองหนุนของสหรัฐอเมริกา R.O.T.C

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 82
 เรื่องที่-/2482 งานฉลองวันชาติและเปิดอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย พ.ศ. 2483
 15 มีนาคม 2482

(Reserve Office Training Carp) และของประทศอังกฤษ O.T.C.

(Officer Training Carp) พร้อม ๆ กับการสร้างและปรับปรุงกองทัพใหม่ สมัยที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม โดยท่านมี วัตถุประสงค์เพื่อสร้างจิตตานุภาพของเยาวชนให้เข้มแข็ง ให้กล้าสู้ตายเพื่อประเทศ ชาติ เป็นการสร้างอนุชนรุ่นใหม่ภายใต้ระบบการปกครองใหม่

ครั้นเมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงกลาโหม ท่านมีความเห็นว่าจะต้องทำการปรับปรุงกำลังทหาร ทั้ง กำลังอาวุธ กำลังพลและกำลังจิตใจเป็นการใหญ่ ให้ได้ผลรวดเร็วที่สุด เพื่อรับ สถานการณ์ของโลก แต่การสร้างกำลังพล กำลังอาวุธนั้นกระทำไ้รวดเร็วถ้ากำลัง ทางเศรษฐกิจดี ส่วนการสร้างกำลังจิตใจให้ทหารมีจิตตานุภาพในดวงวิญญาณ ให้ กล้าละชีวิตเพื่อชาตินั้น จะสร้างอย่างเร็ววันไม่ได้ จะต้องฝึกฝนตั้งแต่เด็ก ๆ ให้รู้จักเสียสละ บำเพ็ญตนเพื่อส่วนรวม ช่วยเหลือผู้อื่นและรู้จักการฝึกอาวุธเพื่อ ป้องกันตัว จึงจะสร้างพื้นฐานทางจิตใจที่เข้มแข็ง มีระเบียบวินัย¹ พร้อมทั้งจะ เป็นฐานสำคัญในการสร้างกำลังกองทัพในอนาคตได้เป็นอย่างดี

การปรับปรุงจิตใจของเยาวชนให้มีความรักชาติให้ได้อย่างรวดเร็ว รัฐบาลจำเป็นต้องตั้งหน่วยงานดำเนินงานที่คล่องตัว มีบุคคลที่รับผิดชอบในหน่วย งานที่เข้าใจนโยบายทางทหารและนโยบายของรัฐบาลเป็นอย่างดี ฉะนั้นยุวชน ทหารยุคใหม่สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี บุคคลที่ได้รับการ แต่งตั้งเป็นผู้ควบคุมยุวชนทหารคือ พลโทประยูร ภมรมนตรี*

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 21 เรื่องที่ 1/2482
สุนทรพจน์นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 24 มิถุนายน 2482

* ยศในขณะนั้นคือ นายพันโท

งานยุวชนทหารจะทำการฝึกหัดระเบียบวินัย ฝึกจิตใจต่อจากการฝึกหัดลูกเสือ* คือนักเรียนชั้นประถมถึงมัธยมปีที่ 3 ครูจะเป็นผู้ฝึกหัดวิชาลูกเสือ และตั้งแต่มัธยมปีที่ 4 ขึ้นไปครูหรือทหาร หรือทั้งครูและทหารร่วมกันฝึกยุวชนทหาร ยุวชนนายสิบ ยุวชนนายทหารขึ้นเป็นลำดับ

การอบรมยุวชนตามหลักการสร้างชาติจำเป็นต้องเร่งส่งเสริมคุณภาพสมรรถภาพของพลเมืองให้ดียิ่งขึ้น ให้มีร่างกายจิตใจที่เข้มแข็ง มีระเบียบวินัย มีความสมัครใจ รู้จักสิทธิหน้าที่และการเสียสละ โดยเทิดชาติไว้เหนือสิ่งใด¹ การอบรมสั่งสอนเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี มีน้ำใจเกิดเด็กร่วมที่จะเป็นทหารที่เข้มแข็งของชาติ นายกรัฐมนตรีได้มอบหมายให้ พลโทประยูร ภมรมนตรี ดำเนินการอบรมตามหลักการอบรมจิตใจ และวินัยแห่งชาติตามลำดับขั้นตอนที่สำคัญคือ** การวางรากฐานปลูกฝังนิสัยของเด็กเบื้องต้น การอบรมหน้าที่พลเมือง การอบรมจิตใจให้เป็นนักรบ การอบรมในเรื่องรักชาติ การอบรมให้ทราบซึ่งในเรื่องการสร้างชาติ และการอบรมให้ทราบนโยบายของรัฐบาลในส่วนที่สำคัญ

ในระยะเวลาที่ประเทศไทยตกอยู่ในสถานะสงคราม ทั้งสงครามอินโดจีน และสงครามมหาเอเชียบูรพา ทางกองทัพจำเป็นต้องระดมกำลังพล นายทหารเป็นจำนวนมาก การอบรมยุวชนทหารจึงต้องรีบเร่งผลิตยุวชนนายสิบ ยุวชนนายทหารมากขึ้นเป็นพิเศษ เพื่อระดมกำลังเข้าไปเป็นผู้บังคับหมู่และผู้บังคับหมวด การอบรมยุวชนทหารในโรงเรียนระดับเตรียมอุดมศึกษาและอุดมศึกษาจึงขยายวงงานอย่างรวดเร็ว และอาศัยที่พลโทประยูร ภมรมนตรี ท่านได้ดำรงตำแหน่งทั้ง

*ลูกเสือนั้นตามกติกาสากลถืออาวุธไม่ได้

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 5 เรื่องที่ 28/2484
ระเบียบบริหารราชการและนโยบายของรัฐบาล 23 กันยายน 2484

** คุรายละเอียดยในภาคผนวก ข.

เจ้ากรมยุวชนทหาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการและรองอธิการบดี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การอบรมยุวชนทหารทุกระดับชั้นจึงกระทำได้สะดวก และสามารถขยายกิจการยุวชนทหารไปทั่วทุกจังหวัดและอำเภอที่มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตั้งอยู่

กรมยุวชนทหารบกได้จัดกำลังเป็นอัตรากองพล มีกองบังคับการและจัดแบ่งเป็น 4 แผนกคือ แผนกอำนวยการฝึกและวิชาการ แผนกยุวชนนายทหารและนายสิบ แผนกยุวชนทหารส่วนกลาง และแผนกยุวชนทหารในต่างจังหวัด

ผลจากการอบรมยุวชนทหารของรัฐบาล ปรากฏว่ายุวชนทหารมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีควมรักชาติ พร้อมเสมอที่จะละทิ้งทุกอย่างเพื่อชาติตามเจตนาของรัฐบาล ก่อนที่จะเกิดสงครามอินโดจีน ยุวชนทหารได้มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นประชาชนให้เดินขบวน สละทรัพย์สินค้าและสมัครเป็นทหาร เพื่อแสดงพลังสนับสนุนให้รัฐบาลเรียกร้องดินแดนคืนจากประเทศฝรั่งเศส

ครั้นเกิดสงครามอินโดจีนขึ้น กลุ่มยุวชนทหารได้มีส่วนในการลาดตระเวนรักษาความสงบในท้องถิ่นต่าง ๆ เช่นยุวชนทหารหน่วย 57 จังหวัดหนองคาย และหน่วย 58 จังหวัดนครพนม ได้ระดมกำลังเข้ารักษาฝั่งตามลำแม่น้ำโขง รักษาสถานที่สำคัญตามจุดยุทธศาสตร์ก่อนที่จะกำลังทหารจาก ร.พัน 17 และ ร.พัน 21 จากอุดร-ขอนแก่น จะเข้าไปตรึงจังหวัดชายแดนตามแผนการสู้รบ¹ และในการสู้รบกับกำลังของทหารญี่ปุ่น ที่ยกพลขึ้นบกที่ภาคใต้ในวันที่ 8 ธันวาคม 2484 ยุวชนทหารได้แสดงความกล้าหาญและมีจิตใจที่มั่นคง ร่วมมือกับทหารสู้รบกับญี่ปุ่นจนกระทั่งเสียชีวิตในสมรภูมิต่างหลายนาย ก่อนที่ทางรัฐบาลจะประกาศหยุดยิง นับว่าเป็นการสร้างเกียรติประวัติให้กับประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง

¹ พลโทประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผนดินของข้าพเจ้า หน้า 412

4. การสร้างกำลังทางเศรษฐกิจ

นโยบายของรัฐบาลไทยช่วงปี พ.ศ. 2481 - 2487 ได้ยึดถือการครองชีพของราษฎรตามควรแก่สภาพเป็นหลักสำคัญ รัฐจึงพยายามบำรุงงานอาชีพเป็นส่วนใหญ่ ให้ประชาชนชาวไทยทุกคนมีความรู้ความชำนาญ และเกิดความนิยมในวิชาชีพ ไม่ว่าจะเป็นอาชีพประเภทที่ต้องใช้แรงกายและสติปัญญาเพื่ออาชีพสุจริต เช่น อาชีพในการเกษตร การหาเหมืองแร่ การค้า และการอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ โดยรัฐบาลตั้งหลักเกณฑ์ว่าสิ่งใดที่ประชาชนทำไม่ได้ทางการจะเข้าไปร่วมมือให้ความช่วยเหลือ โดยการจัดตั้งเป็นบริษัทขึ้นเรือจัดทำเสียเองสุดแต่กรณี และเมื่อเห็นว่าควรปล่อยให้บริษัทหรือเอกชนดำเนินการต่อไป¹

ในหลักการสร้างชาติในแง่ เศรษฐกิจของรัฐบาลช่วงระยะเวลาดังกล่าวทางรัฐบาลได้เน้นความสัมพันธ์ของคำว่า "ชาติ" "ราษฎร" และ "ที่ดิน" เข้าด้วยกัน ว่าจะทำอย่างไรประเทศไทยจึงจะมีความบริบูรณ์ทั้งสามสิ่งในเวลาอันรวดเร็ว เพราะถ้าเราไม่ทำได้เร็วแล้วก็ไม่สมารถที่จะเป็นเอกราชได้² ฉะนั้นรัฐบาลจึงอาศัยหลักเป้าหมายทางเศรษฐกิจ ในแง่ที่ต้องสร้างคนไทยให้มีความเป็นอยู่ดี กินดีและมีรายได้ที่จะใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น รัฐบาลได้พยายามเรียกร้องให้ประชาชนช่วยกันประกอบอาชีพในทางสุจริต³ เพื่อให้ชาติไทยดำรงความเป็นเอกราชและไม่ต้องพึ่งพาอาศัยชาติอื่นโดยเฉพาะในภาวะสงคราม ทรัพย์สินในดินสินในน้ำของไทยทุกอย่างที่มีอยู่ จะต้องนำมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้ และรัฐบาลได้เรียกร้องให้คนไทยใช้แต่ของที่ผลิตขึ้นภายในประเทศ สิ่งใดที่ผลิตจากต่างประเทศ ขอให้พยายามงดใช้ งดบริโภคเสีย⁴

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงเกษตร แล่ม-เรื่องที่ 13 แผนกพิเศษ
เรื่องนโยบายของรัฐบาล 2 กันยายน 2484

² กระทรวงมหาดไทย รายงานการประชุมข้าหลวงประจำจังหวัด พ.ศ. 2484
เล่ม 1 หน้า 4

⁴ การกระตุ้นความรู้สึกราชาตินิยมทางเศรษฐกิจ ให้คนไทยนิยมของไทยได้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก ถึงกับบริษัทต่างประเทศบางแห่งต้องที่ตราสินค้าว่าทำขึ้นในประเทศไทย จึงจะสามารถนำสินค้ามาขายได้ดีในเมืองไทย สินค้าบางอย่างแม้ประเทศไทยไม่สามารถผลิตได้เช่น น้ำมันเชื้อเพลิง ประชาชนที่มีรถยนต์ได้ตั้งใจจะระงับการใช้รถยนต์และยานพาหนะที่ต้องใช้พลังงานจากน้ำมัน จนกระทั่งรัฐบาลต้องประกาศชักชวนให้ระงับความตั้งใจเสีย เพราะจะทำให้บุคคลภายนอกเกิดความเข้าใจผิดขึ้น¹ ปรากฏว่าประชาชนได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

การเกษตรซึ่งถือว่าเป็นอาชีพหลักของประชาชนชาวไทย รัฐบาลได้พยายามได้ราษฎรขยายพื้นที่ทำการเพาะปลูกให้มากยิ่งขึ้น สนับสนุนให้บุคคลที่ไร้ที่ดินไปจับจองที่ดินอันว่างเปล่า บุคคลที่อาศัยอยู่ในเมือง ชำราราชการของรัฐที่มีที่ดินเพาะปลูกน้อยทางรัฐบาลได้ส่งเสริมให้มีการปลูกพืชสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ควบคู่กันไป²

พืชเศรษฐกิจที่รัฐบาลได้จัดหาคู่มือแจกจ่ายให้แก่เกษตรกรที่สำคัญก็ได้แก่ การปลูกฝ้าย การปลูกถั่วเหลือง การปลูกปอกระเจา การปลูกพริกไทย การปลูกยาสูบเวอร์บีเนีย การปลูกยางพารา และการปลูกชา นอกจากนั้นยังส่งเสริมให้มีการเลี้ยงไหมให้ขยายวงกว้างอีกด้วย

ในด้านการทำนา การปลูกข้าว รัฐบาลได้พยายามจัดหาพันธุ์ข้าวที่ดีให้แก่เกษตรกรได้ปลูก มีการจัดตั้งแผนกค้นคว้าเรื่องข้าวขึ้นที่คลองรังสิต จนสามารถค้นคว้าพันธุ์ข้าวที่ดีของไทยและนำเข้าประกวดที่เมืองวิริโยนา ในประเทศแคนาดา

¹ กรมโฆษณาการ "ประกาศสำนักงานโฆษณาการ เรื่องชักชวนให้ระงับความตั้งใจที่จะหยุดการใช้รถยนต์ ณ วันที่ 15 กรกฎาคม 2482" ข่าวโฆษณาการ 3 : 18 กรกฎาคม 2482

ได้รับรางวัลที่ 1 ของโลก¹ พันธุ์ข้าวที่ชนะการประกวดนี้ ได้รับการบำรุงและส่งเสริมเป็นทางการครั้งแรก โดยการออกพระราชบัญญัติบำรุงพืช พุทธศักราช 2483

ในเรื่องการทำเหมืองแร่ ทำสวนยาง รัฐบาลก็ได้เอาใจใส่ที่จะหาสถานที่ทำแร่และทำยางไว้เป็นตัวอย่าง เพื่อเป็นสถานอบรมและให้วิชาการแก่คนไทย ให้มีความรู้ความสามารถสำหรับการประกอบอาชีพประเภทนี้² เช่นตั้งศูนย์ทดลองยางพันธุ์ดีที่หาดใหญ่ และเปิดสอนวิชาวิศวกรรมเหมืองแร่ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น

การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลดังกล่าว เกษตรกรจำเป็นต้องอาศัยการลงทุนไว้อย่าง ฉะนั้นรัฐบาลจึงได้เร่งกิจการในด้านสหกรณ์ เพื่อระดมเงินทุนให้กับเกษตรกรและป้องกันพ่อค้าคนกลางกดราคาสินค้าจนเกินไป โดยจัดให้มีสหกรณ์การค้าขายขึ้น ตั้งบริษัทข้าว เพื่อรับซื้อข้าวจากชาวนาโดยตรง ตั้งโรงงานน้ำตาลสำหรับรับซื้ออ้อยจากชาวไร่อ้อย และตั้งโรงงานกระด้างบางปะอิน เป็นต้น

ส่วนด้านการกักกันรัฐบาลได้พยายามสนับสนุนทุกวิถีทาง เพื่อให้กิจการค้านี้ตกอยู่ในกำมือของคนไทย โดยเฉพาะการค้าตามสถานที่ของทางราชการนั้น รัฐบาลได้ถือความปลอดภัยเป็นหลักอีกด้วย คือหากปล่อยให้ต่างคนไปค้าขายในสถานที่ราชการ อาจล่วงรู้ความลับบางประการจากราชการได้

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงเกษตร แฟ้ม—เรื่องที่ 13 แผนกพิเศษ
เรื่องนโยบายของรัฐบาล 2 กันยายน 2484

² กรมโฆษณาการ คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรีกล่าวแก่ประชาชนชาวไทย
ในโอกาสพิธีสมัญฉลองรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2482
กับสุนทรพจน์ประกอบ หน้า 22

นอกจากนั้นแล้วรัฐบาลได้พยายามสงวนอาชีพสำหรับคนไทยหลายประเภท , เพื่อให้คนไทยได้มีอาชีพโดยไม่ต้องไปแข่งขันกับชาวต่างดาว เช่น การขับยานพาหนะ การหล่อพระพุทธรูป เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงหลักพื้นฐานของนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม อันประกอบด้วย ความพอตัว การทำให้เป็นของชาติ และการคุ้มครองแล้ว สามารถแยกประเด็นนโยบายของรัฐบาลไทยในช่วงปี พ.ศ. 2481 - 2488 ได้ละเอียดต่อไป

4.1 การสงวนอาชีพบางอย่างให้แก่ประชาชนชาวไทย ถือได้ว่าเป็นการนำหลักพื้นฐานของนโยบายชาตินิยมในทางเศรษฐกิจคือ หลักการคุ้มครอง เป็นนโยบายที่ให้ความช่วยเหลือในค่านาอาชีพแก่คนไทยโดยเฉพาะ

ถ้าพิจารณาจากแถลงนโยบายของรัฐบาลเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2481 จะไม่ปรากฏว่ามีข้อความหรือประโยคใด ที่จะแสดงนัยว่ารัฐบาลจะให้ความคุ้มครองอาชีพแก่ชาวไทยด้วยวิธีการออกกฎหมายสงวนอาชีพบางประเภทแก่ประการใด แต่รัฐบาลได้นำเอาหลักการรักษาความมั่นคงของประเทศมาพิจารณาตราพระราชบัญญัติต่าง ๆ เพื่อให้สิทธิเฉพาะแก่ประชาชนชาวไทยเท่านั้น

ในทางปฏิบัติรัฐบาลไม่ได้ดำเนินการเกี่ยวกับการสงวนอาชีพแก่ประชาชนชาวไทยโดยทันทีคือ ในระยะแรก ๆ รัฐบาลได้แสดงออกมาในรูปการสร้างความสำเร็จใจระหว่างคนต่างดาวที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจอยู่ในเมืองไทย ด้วยวิธีการขอแบ่งกิจการในอาชีพของคนต่างดาวบางประการให้คนไทยได้ประกอบบ้าง เช่น การค้า เล็ก ๆ น้อย ๆ ตามสถานที่ของทางราชการ การขับยานพาหนะ การผลิตงาน หัตถกรรม การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

จอมพล ป.พิบูลสงคราม เคยกล่าวเกี่ยวกับเหตุผลที่รัฐบาลจำเป็นต้องขอแบ่งอาชีพบางอย่างจากคนต่างดาว มาให้คนไทยได้ประกอบเป็นอาชีพสำหรับเลี้ยงตนเอง และครอบครัวคือ

การที่ชนต่างดาวจะเข้าไปตั้งภูมิลำเนา อาศัยทำมาหากินในประเทศใด ๆ ที่เป็นแหล่งอารยชนนั้น ควรทำแต่เฉพาะในบางสิ่งบางอย่าง ไม่ใช่เข้ากรองอาชีพของเจ้าของประเทศเสียหมดทุกชนิด ซึ่งไม่เป็นธรรมเนียมที่เราเกิดมามีอุปนิสัยประจำชาติต่าง ๆ กัน ชาติหนึ่งอาจมีความอดทนเป็นเจ้าเรือน แต่ตรงข้ามอีกชาติหนึ่งไม่ไ้เท่า ถ้าปล่อยให้ชนต่างชาติเข้าแย่งทำกินเสียทุกอย่าง ในไม่ช้าเจ้าของชาติก็จะต้งถึงซึ่งความอดตายอย่างไม่ต้องสงสัย¹

การให้ความคุ้มครองอาชีพแก่ประชาชนชาวไทย รัฐบาลได้ออกประกาศเป็นกฎหมาย ในลักษณะต่าง ๆ ที่เห็นได้ชัดเจน เช่น พระราชบัญญัติเรือสยาม พุทธศักราช 2481 ซึ่งได้กำหนดให้บุคคลหรือนิติบุคคลที่มีสัญชาติไทยเท่านั้น จึงจะถือกรรมสิทธิ์เรือไทยได้ และเรือไทยเท่านั้นที่ทำการค้าในน่านน้ำไทยได้² ทั้งนี้ นอกจากจะมีข้อตกลงกับต่างประเทศว่าด้วยการค้าและการเดินเรือเป็นอย่างอื่น และในปี พ.ศ. 2482 รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิการประมงในเขตประมงไทย พุทธศักราช 2482 โดยมีเหตุผลในการตราพระราชบัญญัตินี้คือ เพื่อให้การสงวนสิทธิการประมงในเขตการประมงไทยไว้ให้คนไทยมีโอกาสประกอบอาชีพในการประมงที่ยั่งยืน เพราะเคยมีกนต่างดาวได้นำเรือประมงเข้ามาลักลอบจับสัตว์น้ำในเขตน่านน้ำไทยอยู่เนื่อง ๆ³ และพวกเหล่านั้นมักจะมี ความ

¹สำนักงานโฆษณาการ คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี ในโอกาสขึ้นสมัย
เถลิงศก 31 มีนาคม 2481 หน้า 11

²กรมโฆษณาการ "พระราชบัญญัติเรือสยาม พุทธศักราช 2481" ข่าวโฆษณาการ
6 : 41 สิงหาคม 2482

³กรมโฆษณาการ "ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิการประมงในเขตประมง
ไทย พุทธศักราช 2482" ข่าวโฆษณาการ 6 : 92 สิงหาคม 2482

ชำนาญในการประมงมากกว่าชาวไทย ทำให้ชาวไทยเสียเปรียบและขาดรายได้
ในที่สุด

นอกจากกฎหมายดังกล่าว รัฐบาลได้ตรากฎหมายฉบับอื่น ๆ อีกหลายฉบับ
ที่มีนัยของการคุ้มครองอาชีพแก่คนไทย โดยอาศัยนโยบายที่ได้แถลงไว้ตอนหนึ่งที่ว่า
สิทธิและหน้าที่อันใดที่สยามมีอยู่ รัฐบาลนี้จะพยายามใช้และปฏิบัติ¹ มาเป็นเครื่อง
นำทางในการตราพระราชบัญญัติต่าง ๆ เช่น ออกกฎหมายสัมปทานรังนกแก่งค้ำ
ของราษฎร พระราชบัญญัติเกลือและยาสูบ ข้อบังคับกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องไม่
อนุญาตให้ต่างค้าขายของในโรงเรียน พระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์ พระ
ราชบัญญัติจำกัดการขับรถรับจ้าง และพระราชบัญญัติเชื้อเพลิง เป็นต้น

2 การออกกฎหมายสงวนอาชีพให้แก่คนไทยโดยตรงในกิจการบางอย่างนั้น
รัฐบาลไม่สามารถจะกระทำได้ เพราะลำพังแต่การออกพระราชบัญญัติต่าง ๆ ดังกล่าว
แล้ว ยังมีคนต่างด้าวบางกลุ่มเช่น กลุ่มคนจีนโพ้นทะเล ได้ก่อปฏิกริยาขึ้น โดยเข้าใจ
ว่ารัฐบาลไทยมีความมุ่งหมายจะขับไล่พวกตนออกนอกประเทศ รัฐบาลต้องอาศัย
เครื่องมือทางการสื่อสารแถลงข้อเท็จจริงให้เข้าใจอยู่ตลอดเวลา—

การวางระเบียบคุ้มครองอาชีพให้แก่คนไทยที่รัฐบาลอาศัยเหตุผลจากความ
ปลอดภัยของชาติ ส่วนใหญ่จะเป็นงานที่อยู่ในสิทธิของงานราชการโดยเฉพาะ เช่น
ในสถานศึกษา ในกองทัพ และสถานที่ราชการทุกแห่ง โดยรัฐบาลได้ตั้งระเบียบ
เกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพสำหรับคนไทย คือการบรรจุข้าราชการ ลูกจ้างประจำ
ลูกจ้างชั่วคราว ในหน่วยงานราชการจะต้องเป็นคนไทย บิดาต้องมีสัญชาติไทยโดย
กำเนิดอีกด้วย² นอกจากในบางกรณีที่ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศ แต่ต้อง

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 1 เรื่องที่ 1/2482 นโยบาย
ของรัฐบาล ลงวันที่ 26 ธันวาคม 2481

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 1 เรื่องที่—/2486
การรับสมัครเข้ารับราชการ 14 เมษายน 2486

บรรจุเป็นข้าราชการพลเรือนวิสามัญเท่านั้น

ในคำสั่งต่าง ๆ ของนายกรัฐมนตรีที่มีไปถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
ได้กำหนดหลักเกณฑ์ของการว่าจ้างว่า

การสร้างทางและสะพาน การสร้างทางรถไฟ และสะพาน สิ่ง
เหล่านี้เป็นงานสัมพันธ์กับการป้องกันราชอาณาจักรอย่างสำคัญ ฉะนั้น
ต่อไปนี้ห้ามมิให้จ้างชาวต่างประเทศรับประมูลทำการก่อสร้าง และที่
ได้ทำสัญญาไปแล้ว ก็ให้จัดการเลิกสัญญา แล้วให้ทางราชการทำเอง
ต่อไป ถ้ามีกรณีพิเศษจะทํานอกจากคำสั่งนี้ ก็ให้หารือมายังนายกรัฐมนตรี
เสียก่อน¹

4.2 การพึ่งตนเอง ความพยายามที่จะพึ่งตนเองนี้ ปรากฏทั้งในคำ
แถลงนโยบายของรัฐบาลต่อสภาผู้แทนราษฎร และในคำประกาศเป็นรัฐนิยมว่าด้วย
การให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภค บริโภคที่มีกำเนิดขึ้นในเมืองไทย และ
ปรากฏในคำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี บรรดารัฐมนตรีและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่
เนื่องในโอกาสต่าง ๆ เป็นประจำ เพราะรัฐบาลได้ประเมินสถานการณ์ของโลก
ในขณะนั้นแล้วว่า จะต้องมีความกระทบกระเทือนต่อความเป็นอยู่ของชาวไทยและ
เศรษฐกิจของชาติ อันเนื่องมาจากภัยของสงคราม การที่จะปล่อยให้ประเทศชาติ
พึ่งพาอาศัยชาติอื่นนั้น นับว่าเป็นการเสี่ยงและเสียเปรียบอยู่ในตัวจะเป็นการทำลาย
ตัวเองลงทุกขณะ ประจักษ์ชัดแล้วว่า "ยืมจมูกคนอื่นมาหายใจ" ซึ่งไม่เป็นทาง

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 9
เรื่องที่-/2486 การว่าจ้างในงานราชการ 24 พฤศจิกายน 2486

ที่จะเจริญย่นยาว มีแต่จะนำไปสู่ความหายนะเท่านั้น¹ ด้วยเหตุนี้ทางรัฐบาลจึงพยายามหาทางหลีกเลี่ยงการที่จะต้องอาศัยพึ่งพาประเทศอื่น โดยใช้กำลังความคิด ความสามารถในอันที่จะประกอบกิจการและสิ่งที่เป็นท้องถิ่นต้องใช้ เพื่อตนเองและประเทศในทุก ๆ ประการให้เร็วที่สุด ก่อนที่ประเทศไทยจะได้รับผลกระทบกระเทือนในทางทหาร อันเนื่องจากสงครามโดยตรง

รัฐบาลได้ตั้งหลักการในการปรับปรุงอาชีพให้คนไทยสามารถพึ่งตนเองว่า จะต้องนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในประเทศทุกชนิด มาใช้ให้เป็นประโยชน์ให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ การทำมาหากินของราษฎรต้องมีการเปลี่ยนแปลงเป็นแบบฝรั่ง หรือญี่ปุ่น² ให้งานทุกอย่างตกอยู่ในมือของคนไทย หรืออย่างน้อยควรที่จะมีผลิตในเมืองไทย ทั้งในทางเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม เพื่อจะได้เตรียมรับสถานการณ์ของเศรษฐกิจโลกที่จะเกิดขึ้นอันเนื่องจากสงคราม

ในระยะที่ประเทศไทยตกอยู่ในสภาวะสงคราม ทั้งสงครามอินโดจีนและสงครามมหาเอเชียบูรพา รัฐบาลได้เน้นให้ประชาชนสนับสนุนงานของคนไทย ใช้ของที่มีผลิตในเมืองไทยทั้งค่าขวัญ "ของไทย ไทยทำ ไทยใช้" "ไทยทำ ไทยใช้ ไทยเจริญ" "พร้อมใจกันใช้สินค้าไทย เลิกสินค้าเทศ" เทียบบำรุงประเทศและอุตสาหกรรมของชาติให้เจริญ "ใจของไทย ห่วงกันไว้ เป็นของคนไทยสิ้น" "ทำในเมืองไทย โดยคนไทย และเป็นของคนไทย" เป็นต้น ทางรัฐบาลได้ออกคำสั่งไปยังหน่วยงานราชการทุกสังกัด ให้เจ้าหน้าที่ทุกคนเอาใจใส่ดูแลและแนะนำ

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้มลับ 82 เรื่องที่ 249/2482 การปฏิบัติในยามที่ต่างประเทศมีสงคราม 15 กันยายน 2482

² กระทรวงมหาดไทย รายงานการประชุมข้าหลวงประจำจังหวัด พ.ศ. 2484 เล่ม 1 หน้า 4

ราษฎรให้มีอาชีพอย่างจริงจังเป็นพิเศษ¹ เช่นการทำสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ปีก การเลี้ยงปลา การบุกเบิกที่ดิน การค้าขายและการอุตสาหกรรม

การกระตุ้นให้ประชาชนมีอาชีพเป็นหลักแหล่ง สามารถพึ่งตนเองนั้น รัฐบาลมีจุดหมายที่จะสร้างแนวร่วมป้องกันประเทศ และแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในเรื่องเศรษฐกิจสมัยสงคราม ให้ประชาชนรู้จักความสำคัญในผลิตผลของประเทศตน สิ่งใดที่ตนเองทำไถ่ผลิตได้ ก็ไม่จำเป็นต้องเสียเงินทอง ไปเที่ยวซื้อของต่างประเทศ² นับเป็นการประหยัดเงินตราของประเทศอีกด้วย

4.2-1 การปรับปรุงและส่งเสริมการเกษตร นโยบายของรัฐบาลที่ได้แถลงต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2481 ในส่วนที่เกี่ยวกับการส่งเสริม การบำรุงอาชีพของราษฎรที่เป็นหน้าที่ของกระทรวงเกษตรคือการคือ

จะบำรุงพืชผลพื้นเมือง ตลอดจนสัตว์ให้มีคุณภาพและปริมาณ เป็นสินค้าสำคัญขึ้น โดยวิธีปราบโรคภัยต่าง ๆ ควบคุมและสงวนพันธุ์สัตว์ป่า และจัดวางระเบียบร้านค้ากักและตรวจสัตว์ ที่ส่งไปขายต่างประเทศให้ดียิ่งขึ้น จัดบำรุงหนองและบึงให้เป็นที่พักและแพร่พันธุ์ปลา และส่งเสริมการประมงทางทะเลด้วย³

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 5 เรื่องที่ 21/2483
ให้ช่วยเหลือในความสะดวกแก่ราษฎรในการติดต่อและแนะนำอาชีพ 20 พฤศจิกายน 2483

² กรมโฆษณาการ คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี กล่าวแก่ประชาชนชาวไทย ในโอกาสพิธีสมโภชของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2482 กับสุนทรพจน์ประกอบ หน้า 33

³ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงเกษตร แฟ้ม-เรื่องที่ 13 แผนกพิเศษ เรื่องนโยบายของรัฐบาล 2 กันยายน 2484

ในนโยบายดังกล่าวพบว่า รัฐบาลได้จัดทำเป็นงานบำรุงเป็นส่วนใหญ่ คือ พยายามให้ประชาชนชาวไทยปรับปรุงคุณภาพในด้านการผลิต ให้มีความรู้ความชำนาญ ในวิชาชีพ มีความรักความนิยมในอาชีพของตน เป็นการเสริมสร้างให้การประกอบ อาชีพของราษฎรที่เคยประกอบกิจการอยู่ให้ประสบผลสำเร็จ เพื่อยกระดับมาตรฐาน ในการดำรงชีพให้มีรายได้สูงขึ้น เพราะรัฐบาลมีเป้าหมายในทางอาชีพตามหลัก-
นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ ในหลักการ "ความพอตัว" รัฐบาลต้องการให้ ราษฎรมีหลักฐานในการประกอบอาชีพ มีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง มีทุนในการ ขยายกิจการทางเกษตรกรรมเพื่อให้การครองชีพอยู่ในฐานะสมควรแก่สภาพ กิจการ ใดซึ่งพลเมืองยังไม่สามารถทำเองได้ทางรัฐบาลก็จะเข้าไปช่วยเหลือ ให้ความร่วมมือ ในด้านการอบรมให้ความรู้ การให้กู้ยืมเงินในการดำเนินกิจการ การตราพระราชบัญญัติ ควบคุมและการให้ความคุ้มครองตามที่กล่าวในเรื่องการสงวนอาชีพ เป็นต้น

เมื่อทั่วโลกตกอยู่ในสถานะสงคราม ประเทศไทยได้รับการกระทบกระเทือน ในด้านเศรษฐกิจอย่างมาก ฉะนั้นรัฐบาลได้หันมาสนับสนุนกิจการทางการเกษตรอย่าง เต็มที่ โดยตั้งความมุ่งหมายว่าจะจัดทำหรือแสวงหาสิ่งจำเป็นที่ต้องใช้ในบ้านเมือง เราทุกอย่าง ทางรัฐบาลได้สั่งให้กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ตลอดจนครูประชาบาล ให้ช่วยกันชักชวนราษฎรให้หมักหมั่นในการทำงานมากยิ่งขึ้น

การปลุกฝังให้ประชาชนรักการทำงาน มีความรับผิดชอบในครอบครัวและ ประเทศชาติ ทางรัฐบาลได้ยึดหลักใหญ่ ๆ 2 ประการ คือ

1. ต้องการให้ทุกครัวเรือนมีที่ทำมาหากิน ให้ทุกครอบครัวมี เรือน มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ตนอยู่อาศัย ตลอดจนที่ทำมาหากินด้วย
2. การประกอบอาชีพ เพื่อความเป็นอยู่ตามสมควรแก่สภาพ ประการหนึ่ง และเพื่อประโยชน์แห่งเศรษฐกิจของประเทศชาติประการหนึ่ง¹

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หน้า 11 เรื่องที่ 10/2484

ฉะนั้นข้าราชการทุกสังกัดกระทรวงทบวงกรม ครูประชาบาล ต้องประพฤติตนเป็นตัวอย่างแก่ประชาชน ชักชวนและให้การอบรมแก่ประชาชน ให้เห็นคุณค่าของการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้รัฐบาลได้ขอความร่วมมือจากคณะสงฆ์ให้ช่วยแนะนำและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎรในทางเกษตรอีกด้วย¹ โดยรัฐบาลได้ขอความร่วมมือจากวัดให้อนุญาตราษฎรที่ไม่มีที่ดินทำการเพาะปลูก ไร่ที่ดินวัดเป็นที่เพาะปลูกได้

4.2.1.1 การบุกเบิกที่ดินเพาะปลูก การสนับสนุนให้ประชาชนชาวไทยมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินของรัฐบาลก่อนปี พ.ศ. 2481 ก็เคยทำมาแล้ว แต่ยังไม่กว้างขวาง ฉะนั้นครั้นถึงปี พ.ศ. 2481 - 2487 รัฐบาลได้ดำเนินนโยบายต่อจากเดิมและเร่งมือในทางปฏิบัติให้ได้ผลมากยิ่งขึ้น แต่เพื่อจะกำหนดเขตที่ดินว่า ตอนใดควรเก็บไว้เป็นป่าและที่ดินตอนใดควรจะปล่อยให้บุกเบิกยึดถือเป็นที่ทำไร่ ทำนา และสวน รัฐบาลจึงออกพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช 2481 ขึ้น โดยมีเหตุผลในการจัดคุ้มครองป่าว่า

จะจัดทำการสำรวจและรับถอยเขตป่าที่มีอยู่อย่างพรำเพรื่อไปทุกหนทุกแห่งให้รวมจากที่อยู่ในเขตโดยเฉพาะเท่านั้น ยิ่งกว่านั้นจะได้วางแผนเขตเปิดไว้ ให้มีทางขยายตัวได้ตามกำลังของพลเมืองที่จะบุกเบิกทำกินจริง ๆ ต่อไปด้วย ในหลักการที่ว่าย่อมเห็นได้ว่าพื้นที่จะทำให้ราษฎรเดือดร้อนจะกลับเพิ่มความสะดวกแก่ราษฎรในทางขยายตัวไปกินสร้าง จัปจองทำไร่ทำนาเสียอีก²

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 82 เรื่องที่-/2482 การทำสวนครัวเกี่ยวกับวัด 26 ตุลาคม 2482

² กรมโฆษณาการ "คำชี้แจงเรื่องพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช 2481" ชาวโฆษณาการ 4 : 31 กรกฎาคม 2482

หลังจากออกพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช 2481 รัฐบาลได้ดำเนินการตามพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน (ฉบับที่ 6) พุทธศักราช 2479 โดยให้ราษฎรเข้าบุกเบิกที่ดินทำการเพาะปลูก ซึ่งรัฐบาลได้ออกใบเทียบย่ำและทำการวางวัดแผนที่ เพื่อแสดงเขตแห่งกรรมสิทธิ์ในที่ดิน¹ และทำการสำรวจหมายเขตที่ดิน เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้เข้าไปบุกเบิกที่ดินทำการเพาะปลูก

ครั้นเกิดสงครามอินโดจีน และสงครามมหาเอเชียบูรพาขึ้น รัฐบาลได้นำนโยบายทางเศรษฐกิจ "พึ่งตนเอง" ได้ตราพระราชบัญญัติจัดหางานให้ผู้ไร้อาชีพ พุทธศักราช 2484 เป็นเหตุให้คนไทยที่มีอายุต่ำกว่า 50 ปีบริบูรณ์ และพ้นจากการศึกษา โดยไม่เป็นภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาต้องประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่ง การบุกเบิกที่ดินเพาะปลูกจึงขยายออกไปอย่างมาก เพราะรัฐบาลได้ออกคำสั่งไปยังข้าหลวงประจำจังหวัดทุกจังหวัด ให้ดำเนินการช่วยเหลือราษฎรในการจับจองที่ดินด้วยวิธีต่าง ๆ ปรากฏว่าในเดือนเมษายน - มิถุนายน 2485 ได้มีราษฎรออกไปจับจองที่ดินในการทำกินถึง 13,076 ราย ในพื้นที่ 66 จังหวัด² นอกจากนั้นกระทรวงมหาดไทยได้เชิญชวนให้ราษฎรอพยพออกไปจับจองที่ดินและอพยพไปอยู่ในนิคมกสิกรรมในจังหวัดต่าง ๆ เช่น จันทบุรี เพชรบุรี ฉะเชิงเทรา ตาก สตูล พินิจโลก ชุมพร ร้อยเอ็ด พัทลุง เพชรบูรณ์ ชัยภูมิ และเชียงใหม่ เป็นต้น เป็นผลให้ประเทศไทยมีผลิตผลทางเกษตรไม่ขาดแคลนตลอดสมัยสงคราม แต่มาเกิดเป็นปัญหาขาดแคลนผลิตผลทางเกษตร เมื่อประเทศไทยตกลงทำสัญญาสมบูรณแบบกับอังกฤษในเวลาต่อมา

¹ กรมโฆษณาการ คำปรารภของนายกรัฐมนตรีกล่าวแก่ประชาชนชาวไทยในโอกาสขึ้นสมัยฉลองรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2482 กับสุนทรพจน์ประกอบ หน้า 74

² กรมโฆษณาการ "การจับจองที่ดินทำกิน" ข่าวโฆษณาการ 9 : 1333 กันยายน 2485

4.2.1.2 การกลสิกรรม การชักชวนให้ราษฎรคนไทยหันมา ประกอบการกลสิกรรม เพื่อป้องกันการขาดแคลนอาหารและเป็นการส่งเสริมรายได้ ภายในครอบครัว รัฐบาลได้ใช้วิธีการหลาย ๆ วิธี มีทั้งที่จับตเพลงปลุกใจ เช่น เพลงกลสิกรไทย เพลงชาวนา มีการใช้คำขวัญปลุกใจเช่น "อย่ายอมเสียชื่อ เพราะต้องชื่อเขากิน" "หมั่นปลูกหมั่นเลี้ยง เลี้ยงเพิ่มพูน" "ทำสวนครัว เลี้ยงสัตว์ ประหยัดรายจ่าย" "เร่งทำสวนครัวเป็นการช่วยตัวในยามขาดแคลน" "ถ้าเลี้ยงปลากันทั่ว ไม่ต้องกลัวอดปลา" "สร้างชาติ สร้างคน ทุกคนหากิน" เป็นต้น* และมีหนังสือพิมพ์รายวันหลายฉบับที่ได้สนับสนุนงานนโยบายในทางกลสิกรรม ของรัฐบาล บางฉบับได้เขียนเป็นภาษิตสอนคนไทย ให้ร่วมมือร่วมใจในการประกอบ กลสิกรรม เช่น หนังสือพิมพ์ไทยใหม่ ได้มี "ปลุสัศวภาสิต" ว่า

ผู้ประมาทหมายถึงขาดความระวัง	มัวแต่นั่งมัวแต่นอนค่อนข้างเขว
หย่าเกียจคร้านโอคครวนมัวรวนเร	จงคะเนใจบ้างคิดสร้างสรรค์
เลี้ยงวัวควายกระต่ายแพะหมูไก่เป็ด	จะสำเร็จเป็นเครื่องช่วยอ่านวยผล
มีกินดีและมีขายคล้ายกังวน	เป็นมงคลแก่ผู้เลี้ยงแต่เพียงเอย ¹

หนังสือพิมพ์ไทยใหม่

ทางกรมเกษตร กรมปลุสัศว และกรมประมง ได้ส่งเสริมให้ประชาชน ประกอบกลสิกรรมด้วยวิธีจัดหาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ พันธุ์ปลา และพิมพ์คู่มือแนะนำ เกี่ยวกับงานกลสิกรรม แจกจ่ายไปยังเกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอ และราษฎรที่ สนใจโดยทั่วกัน มีการช่วยเหลือและสนับสนุนให้มีการปลูกฝ้าย ปลูกกระเจาและยาสูบ

* ฎรายละเอียดใน "คำขวัญปลุกใจ" นิกร 15 พฤศจิกายน 2486
หน้า 6

¹ "ปลุสัศวภาสิต" ไทยใหม่ 7 มกราคม 2487 หน้า 1

โดยทางราชการได้จัดตั้งสถานีทดลองและค้นคว้าเลือกพันธุ์ที่ดีแจกจ่ายแก่เกษตรกรไทย
หลายแห่งด้วยกัน โดยเฉพาะกรมประมงได้สนับสนุนให้ประชาชนมีการเลี้ยงปลาตาม
ท้องร่องสวน ท้องนา คูบ้าน ซึ่งปรากฏว่า พลเรือโทสิทธิ กมลนาวัน รัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงเกษตรได้ลงมือเลี้ยงปลาในนาด้วยตนเอง ที่ตำบลคลองเตย

พระนคร¹ เพื่อเป็นตัวอย่างในการชักชวนข้าราชการและประชาชนให้ปฏิบัติตาม

ขณะที่รัฐบาลได้เร่งสนับสนุนการปลูกพืชไร่ การเลี้ยงปลานั้น รัฐบาลได้
บังคับให้ข้าราชการและประชาชนได้มีการปลูกผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ปีกด้วย

การเร่งให้ข้าราชการและประชาชนได้ทำสวนครัวและเลี้ยงสัตว์นั้น รัฐบาล
ได้ตั้งคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า "กรรมการส่งเสริมการทำสวนครัวและการ
เลี้ยงสัตว์" เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2482 เพื่อวางแนวทางปฏิบัติต่อข้าราชการ
และประชาชน ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวได้วางแนวปฏิบัติที่สำคัญคือ

1. เป็นการชี้แจง แนะนำ ส่งเสริม อุดหนุนให้กระทำ และเป็น
การเกื้อหนุนบังคับโดยตรง
2. ให้มีการปฏิบัติ จัดทำทั่วกันตั้งแต่ข้าราชการ ครูประชาชน
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนถึงราษฎร
3. ให้เป็นหน้าที่อำเภอ ที่จะอำนวยความสะดวกโดยอยู่ในความตรวจตรา
ควบคุมของจังหวัด
4. ให้ทำบัญชีแสดงขึ้นไว้ นอกจากเหตุผลของการเคลื่อนไหวยังเป็น
วิธีการควบคุมในครัว
5. โดยเฉพาะข้าราชการนั้นจะต้องกระทำทั่วกัน ตั้งแต่ผู้ใหญ่จนถึง
ผู้น้อย ถ้าพอจะทำได้

¹ กรมโฆษณาการ "รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร ลงมือเลี้ยงปลาในนา
ด้วยตนเอง" ข่าวโฆษณาการ 9 : 912 ตุลาคม 2486

6. เป็นหน้าที่กระทรวงมหาดไทย จะส่งปฏิบัติไปจังหวัด และ
ส่วนที่เกี่ยวข้องการในส่วนกลาง ขอให้หนังสือนายกรัชมุนตรีไปยัง
กระทรวงต่าง ๆ¹

แนวปฏิบัติที่คณะกรรมการส่งเสริมการทำสวนครัวและการเลี้ยงสัตว์
ปรากฏว่า จอมพล ป.พิบูลสงคราม ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
ได้ออกหนังสือที่ 255/2482 ลงวันที่ 18 กันยายน 2482^{*} ไปถึงคณะ
กรรมการจังหวัดทุกจังหวัดยึดถือปฏิบัติ และรัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติการสวนครัว
และการเลี้ยงสัตว์ เพื่อประโยชน์แห่งครัวเรือน พุทธศักราช 2482 อีกด้วย
แต่เนื่องจากข้าราชการและประชาชนบางท่านไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร
ทางรัฐบาลได้จัดทำขึ้นเครื่องหมายรางวัลสำหรับผู้ที่ทำสวนครัวและเลี้ยงสัตว์
ตามนโยบายของรัฐบาลได้ก็เลืกกว่าผู้อื่น โดยให้ข้าราชการจังหวัดละ 1² ขึ้น
สำหรับราษฎรอำเภอละ 2² และกระทรวงธรรมการยังขอความร่วมมือจาก
คณะสงฆ์ให้ช่วยส่งเสริมในการทำสวนครัวด้วย โดยขอให้ช่วยชี้แจงแนะนำประชาชน
ให้เห็นประโยชน์ในการทำสวนครัว และวัดใดมีที่ว่างพอจะทำสวนครัวได้ ก็ใคร่ขอ
อนุญาตให้ผู้ที่ไม่มีที่จะทำ เช่นศิษย์วัด ครูพระราชาบาล หรือชาวบ้านใกล้เคียงได้
อาศัยทำ³ ซึ่งปรากฏว่าทางคณะสงฆ์มีความยินดีและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 82 เรื่องที่ 409/2482
การประชุมกรรมการส่งเสริมการทำสวนครัวและการเลี้ยงสัตว์ ลงวันที่ 14
กันยายน 2482

^{*} คุรายละเอียดในภาคผนวก ค.

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 82 เรื่องที่
82/2482 ส่งเพิ่มรางวัลสวนครัว 11 พฤศจิกายน 2482

³ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 82 เรื่องที่-/
2482 การทำสวนครัวเกี่ยวกับวัด 26 ตุลาคม 2482

ครั้นถึงสมัยสงครามอินโดจีนและสงครามมหาเอเชียบูรพา รัฐบาลได้เร่ง
ดำเนินนโยบาย "พึ่งตนเอง" หลักการปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งเสริมการทำสวนครัว
และเลี้ยงสัตว์ ได้เพิ่มความสำคัญมากยิ่งขึ้น ถึงขั้นบังคับให้ข้าราชการและประชาชน
ได้ทำอย่างเคร่งครัด แม้แต่ผู้อยู่ห้องแถวหรือมีเนื้อที่น้อย "ก็ให้พยายามใช้กะถางและ
ลังไม้ และกำหนดสัตว์เลี้ยงเพิ่มขึ้นอีก คือไก่ เป็ด ห่าน กบ ปลา ปลาไหล หอยขม
นกพิราบ และหย่างน้อยให้เลี้ยง 3 ชนิด ทั้งนี้ถ้าขัดขึ้นโดยไม่มีเหตุผลก็ให้ดำเนินการ
ทางคดีเพื่อเป็นตัวอย่าง ถ้าเป็นข้าราชการก็ให้ดำเนินการทางวินัย"¹

นอกจากนั้นนายกรัฐมนตรีได้ออกคำสั่งขอความร่วมมือมายังรัฐมนตรีทุกท่าน
ตลอดทั้งข้าราชการพลเรือนชั้นพิเศษทุกท่าน ให้ช่วยกันทำสวนครัวและเลี้ยงสัตว์เพื่อ
เป็นตัวอย่างอีกด้วย

4.2.2 การค้าขาย โดยปกติประชาชนชาวไทยไม่นิยมประกอบอาชีพใน
ด้านการค้า เพราะเลื่องลือการขาดทุนและขาดความรู้ ความอดทน กิจการในด้าน
นี้ส่วนใหญ่จึงตกอยู่ในกำมือของชนต่างดาว โดยเฉพาะชาวจีนโพ้นทะเล

หลังจากประเทศจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบสาธารณรัฐแล้ว
ชาวจีนโพ้นทะเลส่วนใหญ่นิยมเอาผลกำไรที่ตนได้จากธุรกิจการค้าในต่างแดน ส่งไป
ยังประเทศจีน เพื่อช่วยเหลือญาติพี่น้องของตน และสนับสนุนให้รัฐบาลจีนทำการ
ต่อสู้กับญี่ปุ่นที่พยายามเข้ายึดครองดินแดนจีน เป็นเหตุให้เงินตราของไทยต้องออก
ประเทศปีละมาก ๆ นอกจากนั้นชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในเมืองไทย มักจะ
แสดงปฏิกริยาต่อต้านญี่ปุ่นอยู่เป็นประจำ ทำให้ประชาชนชาวไทยต้องประสบความ
เดือดร้อนเกี่ยวกับการซื้อขายจากร้านชาวจีนเป็นอย่างมาก รัฐบาลไทยทั้งก่อนและ
หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ได้พยายามหาทางแก้ไขความเดือดร้อน
อันเกิดจากการค้ามาโดยตลอด แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ กิจการในด้านนี้ยังคงตกอยู่
ใต้อิทธิพลของต่างชาติเหมือนเดิม

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 1 เรื่องที่ 52/
2486 ขอให้ทำสวนครัวและเลี้ยงสัตว์เป็นตัวอย่างแก่ราษฎร 5 มิถุนายน 2486

นโยบายในทางการค้าของรัฐบาลที่ได้แถลงต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อ วันที่ 26 ธันวาคม 2481 ความว่า "จะบำรุงอาชีพการค้าของพลเมืองโดยวิธี เช่น หาดลาคสินค้าไทยภายนอกประเทศ และพยายามให้ใช้สินค้าไทยภายในประเทศ และจะปรับปรุงสินค้าสำคัญบางอย่างของประเทศ เช่น ข้าว พร้อมทั้งหาวิธีจัดการค้านั้นให้ได้ผลยิ่งขึ้น"¹

พระยาบริรักษ์พิทักษ์กิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจในครั้งนั้นได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับนโยบายทางการค้าของรัฐบาลว่า "ลัทธิเศรษฐกิจที่ยึดเป็นหลักอยู่ ณ บัดนี้คือลัทธิ "ไทยนิยม" คำว่า "ไทยนิยม" คงจะไม่ปรากฏอยู่ในตำราวิชาการวิชาเศรษฐกิจใด ๆ และก็คงหาคำอธิบายในที่อื่นไม่ได้ "ไทยนิยม" ซึ่งสมมุติขึ้นนี้คือ ลัทธิส่งเสริมให้คนไทยได้ทำการค้า เพื่อพัฒนาการของตนเองและประเทศชาติ"²

การปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายนั้น ในระยะแรก ๆ รัฐบาลได้พยายามสร้างความเข้าใจให้กับชนต่างคำว่า รัฐบาลไม่ได้มีเจตนาจะขับไล่ชาวต่างคำว หรือทำลายล้างพ่อค้าที่ทำการค้าอยู่แล้วแต่ประการใด แต่เพื่อเปิดช่องทางให้คนไทยเป็นเจ้าของประเทศได้มีโอกาสทำการค้าร่วมด้วยเท่านั้น

ฉะนั้นรัฐบาลจึงมุ่งหาดลาคให้สินค้าไทยเป็นสื่อติดต่อระหว่างพ่อค้าไทยและพ่อค้าต่างประเทศ จัดการแสดงผลพิกภัณฑ์สินค้าไทยที่เมืองนิวยอร์ก แสดงพิกภัณฑ์สินค้าไทยในพระนครและต่างจังหวัด³ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการส่งเสริมการค้าข้าว

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ พิมพ์ 1 เรื่องที่ 1/2482 นโยบายของรัฐบาล ลงวันที่ 26 ธันวาคม 2481

² กรมโฆษณาการ "การพาณิชย์" ข่าวโฆษณาการ 2 : 5 มิถุนายน 2482

³ กรมโฆษณาการ คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี กล่าวแก่ประชาชนชาวไทย ในโอกาสจัดสมัยฉลองรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2482 กับสุนทรพจน์ประกอบ หน้า 79

เพราะเป็นสินค้าที่สำคัญที่สุดของไทยในขณะนั้น ถ้ากิจการค้าข้าวไม่อยู่ในมือของ
ผู้เป็นเจ้าของประเทศ ย่อมเป็นการลดแหลมต่ออันตรายเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะใน
ภาวะที่ประเทศทั่วโลกตกอยู่ในสถานะสงคราม

การช่วยกิจการค้าข้าวให้ตกอยู่ในมือคนไทยและตัดพ่อค้าคนกลาง รัฐบาล
ได้สนับสนุนสหกรณ์ขายข้าว และตั้งบริษัทข้าวสยามจำกัด เพื่อรับซื้อข้าวจากราษฎร
ในราคาที่เป็นธรรม และพยายามควบคุมรักษาคุณภาพของข้าวไทยไว้ มิให้เสีย
ชื่อเสียงแก่ชาวต่างประเทศ ส่วนในด้านการค้าผลิตภัณฑ์ทางเกษตรอื่น ๆ รัฐบาลได้
ส่งเสริมให้มีการจัดตลาดนัดในวันสำคัญต่าง ๆ เช่นวันชาติ วันรัฐธรรมนูญและวัน
ปีใหม่ โดยเฉพาะโรงเรียนต่าง ๆ มักจะแนะนำให้เด็กนักเรียนนำผลิตภัณฑ์ไปขายตาม
ตลาดนัดด้วยตนเอง เพื่อเป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักวิธีการค้าขายและสร้างค่านิยม
ในด้านการค้าขาย

นอกจากสนับสนุนกิจการค้าข้าวแล้ว รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติเกลือและ
พระราชบัญญัติยาสูบ เพื่อสนับสนุนการค้าเกลือและยาสูบกับต่างประเทศ การส่ง
เกลือและสินค้าที่ใช้เกลือไปจำหน่ายยังต่างประเทศนั้น ทางรัฐบาลได้กำหนดให้
รางวัลแก่ผู้ส่งออกด้วย คือ

- (ก) เกลือ เกลวียนละ (27 หาบหลวง) 5 บาท
- (ข) น้ำปลาและสิ่งอื่นที่คล้ายกัน 400 ลิตรต่อ 25 สตางค์
- (ค) ปลาเค็มและเนื้อเค็ม 162 กิโลกรัมต่อ 10 สตางค์
- (ง) กะปิ และสิ่งอื่นที่คล้ายกัน 162 กิโลกรัมต่อ 25 สตางค์¹

¹ กรมโฆษณาการ "ประกาศเรื่องจ่ายเงินรางวัลให้แก่ผู้ส่งเกลือและสินค้าที่
ใช้เกลือไปจำหน่ายนอกราชอาณาจักร" ข่าวโฆษณาการ 5 : 5 - 6 สิงหาคม

การส่งเสริมสนับสนุนกิจการค้าของรัฐบาลในระบายนั้น ปรากฏว่ามีบุคคลต่าง ๆ บางคนเข้าใจผิด คิดว่ารัฐบาลจะขบไล่ชนต่าง ๆ ออกนอกประเทศ ทั้งนี้เพราะการตั้งบริษัทชาวสยามก็ดี การสนับสนุนสหกรณ์ชาวขาวก็ดี การกำหนดให้คนไทยเท่านั้นที่มีสิทธิขายของตามสถานที่ราชการก็ดี เป็นงานใหม่ที่เขาเห็นว่าทางราชการบางท่านก็ไม่เข้าใจวิธีปฏิบัติงานทำให้มีการกระทบกระเทือนระหว่างพ่อค้าต่าง ๆ กับข้าราชการและประชาชนอยู่บ้าง แต่ไม่ได้รุนแรงมากนัก รัฐบาลสามารถสร้างความเข้าใจได้ไม่ยากนัก

ในระยะสงครามมหาเอเชียบูรพา ประเทศไทยได้รับการกระทบกระเทือนในทางการค้าอย่างมาก กระทรวงพาณิชย์ได้เร่งส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งร้านค้าย่อยและบริษัทต่าง ๆ เพิ่มขึ้น มีการจัดอบรมให้คนไทยมีความรู้ความชำนาญในการค้า ปรากฏว่ามีผู้สมัครรับการอบรมไม่น้อยกว่า 500 คน¹ และรัฐบาลได้เข้าไปควบคุมการปันส่วนเครื่องอุปโภคบริโภค และการป้องกันการค้ากำไรเกินควร เป็นต้น

ในช่วงสงครามรัฐบาลได้สนับสนุนกิจการค้าตั้งแต่กิจการใหญ่โต เช่น การจัดตั้งบริษัทใหญ่ ๆ จนกระทั่งกิจการค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น การขายเต้าส่วน ลูกบัวตม น้ำตาล และบังคับให้ชาหลวงประจำจังหวัด นายอำเภอ แต่ละท่านต้องจัดให้มีการขายกล้วยเคี้ยวอย่างน้อย 1 หาบ² และให้พยายามสนับสนุนประชาชนให้ขายกล้วยเคี้ยวขึ้นทั่วทุกอำเภออย่างน้อยตำบลละ 1 แห่ง

การสนับสนุนให้มีร้านค้าย่อยสำหรับจำหน่ายผักผลไม้ เนื้อ ปลา เป็ด ไก่ และของชำ ทางกระทรวงพาณิชย์ได้มอบหมายให้เทศบาลเป็นผู้จัดขึ้น ส่วนงาน

¹ กรมโฆษณาการ "การอบรมเรื่องเร่งส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งร้านค้าย่อย"
ข่าวโฆษณาการ 8 : 720 สิงหาคม 2486

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย แฟ้ม 147 เรื่องที่ 138 การขายกล้วยเคี้ยว 11 พฤศจิกายน 2485

ขนาดใหญ่ที่ตั้งเป็นบริษัท เช่น บริษัทชาวไทยจำกัด บริษัทค้าพืชผลไทยจำกัด บริษัทเดินเรือไทยจำกัด บริษัทเรือไทยจำกัด บริษัทไทยเดินเรือทะเลจำกัด บริษัทยางไทยจำกัด บริษัทเกลือไทยจำกัด บริษัทไม้ไทยจำกัด บริษัทแร่และยางไทย บริษัทส่งเสริมอุตสาหกรรมไทยจำกัด บริษัทประมงไทยจำกัด บริษัทขนส่งจำกัด และธนาคารไทยพาณิชย์จำกัด รัฐบาลจะเข้าไปดำเนินการแต่งตั้ง ประธานกรรมการและกรรมการโดยตรง¹ เพื่อให้การดำเนินงานกิจการของบริษัทได้ก้าวหน้าและตรงตามนโยบายของรัฐบาลที่ได้วางไว้ โดยเฉพาะนโยบายในส่วนที่เกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ

4.2.3 การอุตสาหกรรม การดำเนินนโยบาย "พึ่งตนเอง" โดยวิธีการปรับปรุงส่งเสริมกิจการค้าและการผลิตทางเกษตรนั้น ย่อมไม่เป็นที่ปลอดภัยเพียงพอกับการป้องกันประเทศ และป้องกันการขาดแคลนสิ่งบริโภครภายในประเทศ ในยามที่ประเทศทั่วโลกต้องประสบภัยสงคราม โดยเฉพาะผลิตผลในทางอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่ที่ประเทศไทยต้องพึ่งพาอาศัย ได้มาจากประเทศในยุโรปและอเมริกา แม้ประเทศไทยจะมีแหล่งผลิตทางอุตสาหกรรมอยู่บ้าง ก็เคยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของ อังกฤษ ฝรั่งเศส เบลเยียม และฮอลันดา ซึ่งต่างก็ตกอยู่ในภาวะของสงคราม โดยตรงทั้งสิ้น

ฉะนั้นในระยะปี พ.ศ. 2481 - 2484 รัฐบาลได้มุ่งบำรุงกิจการทางอุตสาหกรรมที่มีความจำเป็นในด้านการอุปโภค บริโภคและการป้องกันประเทศเป็นหลัก โดยมุ่งบำรุงกิจการอุตสาหกรรมที่มีอยู่ในกระทรวงกลาโหม* เป็นส่วนใหญ่ และใช้

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 1 ก.
เรื่องที่ 64/2485 การปรับปรุงกับการบริษัทต่าง ๆ ที่รัฐบาลมีหุ้น 25 สิงหาคม 2485

* ขณะนั้นยังไม่มีกระทรวงอุตสาหกรรม แต่ในกระทรวงกลาโหมมีกรมอุตสาหกรรมแล้ว

เครื่องหมาย "ตราสามทหาร" เช่น สร้างโรงงานทอผ้าฝ้ายตราสามทหาร มอบให้
ยกกระบัตร์ทหารบกผลิตคลุมเสื้อกางเกงตราสามทหาร สนับสนุนกิจการผลิตนมสดและ
ครีมตราสามทหาร ตั้งโรงงานกลั่นน้ำมันตราสามทหาร สร้างโรงงานผลิตอาวุธ
และซ่อมแซมอาวุธ ตั้งโรงซ่อมยานพาหนะต่าง ๆ และสร้างโรงงานทำกระดาก
ให้กรมแผนที่รับจ้างพิมพ์หนังสือตำรา พิมพ์บัตร พิมพ์ดวงตรา พิมพ์แบบฟอร์มต่าง ๆ
และจัดทำกระดากเพื่อจำหน่ายแก่อนวยราชการทุกหน่วยและเอกชน

การส่งเสริมทางอุตสาหกรรมในกระทรวงอื่น ๆ มีในกรมราชทัณฑ์
กระทรวงมหาดไทย ใช้เครื่องหมาย "ตราหัว เรขสิทธิ์" ผลิตพวกเก้าอี้ชนิดต่าง ๆ
ร่มกระดาก—ผ้า ผ้าโสร่งสุภาพสตรี เชือกมะนิลาและเชือกกามมะพร้าว พวงรอง
แก้ว หัพพิมุก เป็นต้น ซึ่งจำหน่ายที่หอสินค้ากรมราชทัณฑ์

ส่วนกรมวิทยาศาสตร์ กระทรวงเศรษฐกิจ ได้มีการค้นคว้าและผลิตยา
ประเภทต่าง ๆ หลายขนาน มีทั้งยารักษาโรคและวัคซีน—เซรุ่มทุกชนิด เพื่อ
จำหน่ายแก่อนวยราชการและสถานพยาบาลเอกชนที่ต้องการ

ในด้านการอุตสาหกรรมของประชาชนและเอกชนนั้น ในระยะแรก ๆ
รัฐบาลพยายามส่งเสริมอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่นการใช้กึ่งะตุกทอผ้า การ
ทำอาหารคอง และถนอมอาหารทุกประเภท การผลิตเครื่องใช้ในครัวเรือน เป็นต้น
พร้อมได้ออกพระราชบัญญัติจัดการกู้เงินในประเทศเพื่อการอุตสาหกรรม พุทธศักราช
2481 ในวงเงิน 20,000,000 บาท เพื่อจัดตั้งโรงงานที่จำเป็น เช่นโรงงาน
ทอผ้าฝ้าย โรงงานน้ำตาล ให้เป็นตัวอย่างแก่ประชาชน¹ และให้องค์การสาธารณะ
หรือผู้ประกอบการอุตสาหกรรมได้นำไปใช้ในการขยายอุตสาหกรรมให้เจริญก้าวหน้า

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 21 เรื่องที่-/2482
พระราชบัญญัติจัดการกู้เงินในประเทศเพื่อการอุตสาหกรรม ลงวันที่ 17 เมษายน

นอกจากการส่งเสริมอุตสาหกรรมในรูปแบบดังกล่าวแล้ว รัฐบาลได้เข้าไปจัดการกับบริษัทใหญ่ ๆ ของชาวต่างประเทศที่อยู่ในเมืองไทย - เพื่อโอนกิจการมาเป็นของรัฐ เช่น เข้าครอบครองและโอนกิจการของบริษัทเหมืองแร่ทองคำ บริษัทเคส มินส์ คออร์ เคอิลท์โซ จำกัด ของฝรั่งเศส ที่ดำเนินกิจการขุดแร่ทองคำที่อำเภอไค้มะโม๊ะ* จังหวัดนราธิวาส โดยอ้างว่าเพื่อให้มาซึ่งทองคำสำหรับส่งเสริมทุนสำรองเงินตราของประเทศ ให้ดำเนินไปโดยไม่สะดุดหยุดลง รัฐบาลได้ซื้อกิจการของบริษัทอีสท์ เอเชียติก เพื่อการเดินเรือตามฝั่งทะเลไทย ซื้อโรงงานยาสูบอังกฤษ-อเมริกัน โรงงานพลกหนั่ง โรงงานกลั่นน้ำมัน โรงงานทำสบู่ โรงงานมวนบุหรี่ โรงงานทำไม้ขีดไฟ และโรงงานทำเครื่องจักรรายย่อยอีกหลายแห่ง เพื่อดำเนินกิจการเองเตรียมพร้อมที่จะรับสถานการณ์ของโลก

ครั้นเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาแล้ว ญี่ปุ่นได้เข้ามามีอิทธิพลในประเทศไทย แทนที่ชาวยุโรปที่หนีภัยสงครามออกนอกประเทศ รัฐบาลไทยจึงได้ประกาศตั้งกระทรวงอุตสาหกรรมขึ้น เพื่อดำเนินกิจการทางอุตสาหกรรมโดยเฉพาะ ทางกระทรวงอุตสาหกรรมได้ประกาศชักชวนให้ประชาชนสละโลหะที่จำเป็น คือ เหล็กเส้น เหล็กท่อน เหล็กแผ่น ท่อเหล็ก ทองแดง เศษทองแดง ทองเหลือง เศษทองเหลือง และตะกั่ว เพื่อนำไปใช้ในการอุตสาหกรรม² รัฐบาลได้บำรุงและจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อถลุงแร่เหล็กและทำเหล็กกล้า มีการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมผลิต

* ปัจจุบันเป็นชื่อตำบลหนึ่ง ในกิ่งอำเภอสุคีริน อำเภอเวียง จังหวัดนราธิวาส

¹ ออบล จีระสวัสดิ์ สภาวะทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทย ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 215

² กรมโฆษณาการ "ประกาศเรื่องชักชวนให้ประชาชนสละโลหะที่จำเป็นเพื่อนำไปใช้ในการอุตสาหกรรม" ข่าวโฆษณาการ 1 : 1512 พุศิจิกายน

บทที่ 5

การเรียกร้องดินแดนคืน

จอมพล ป.พิบูลสงคราม เคยมีความคิดที่เรียกร้องดินแดนที่ประเทศไทยต้องสูญเสียให้แก่ประเทศฝรั่งเศส ก่อนที่จะมีการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เสียอีก ฉะนั้นเมื่อท่านได้เข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. 2481 ซึ่งตรงกับสถานการณ์ของโลกกำลังใกล้จะระเบิดของสงครามโลกทุกขณะ และขณะเดียวกันสถานการณ์ทางการเมืองของไทยเองก็ไม่ค่อยเรียบร้อย รัฐบาลต้องสร้างพลังร่วมของประชาชนอย่างขนานใหญ่ เพื่อสร้างชาติ รักษาความปลอดภัยของชาติ และเพื่อเสถียรภาพของรัฐบาล คงได้กล่าวในบทที่ผ่านมาแล้ว แต่ในทางปฏิบัติการสร้างพลังร่วมของประชาชนโดยมีประชาชนมองไม่เห็นศัตรูนั้น ย่อมไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงใช้คนจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในเมืองไทย เป็นเครื่องกระตุ้นให้คนไทยมีความรู้สึกทางชาตินิยม มีความตื่นตัวในทางอาชีพ ซึ่งรัฐบาลไทยช่วง พ.ศ. 2481 - 2487 ได้ดำเนินนโยบายในห้วงของคล้ายกันคือ อาศัยชาวจีนโพ้นทะเลเป็นเครื่องมือกระตุ้นให้ประชาชนสร้างกำลังทางเศรษฐกิจ

การใช้คนจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในเมืองไทย เป็นเครื่องมือในการสร้างชาตินิยมระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2488 นั้น ไม่ใช่เป็นสิ่งที่แปลกแต่ประการใด เพราะขณะนั้นประเทศไทยมีอธิปไตยโดยสมบูรณ์แล้ว การออกกฎหมายสงวนอาชีพ การจำกัดถิ่นที่อยู่อาศัยของชนต่างต่าง การสนับสนุนให้คนไทยทำการค้า ซึ่งส่วนใหญ่จะมีความกระทบกระเทือนต่อคนจีนโพ้นทะเลภายในประเทศอย่างมาก แต่เราถือว่าเพื่อความอยู่รอดของประเทศและเป็นกิจการภายในประเทศของประเทศเอกราชพึงกระทำ

ครั้นเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2482 ในระยะแรกๆ สนามรบอยู่เฉพาะในยุโรปเท่านั้น รัฐบาลไทยได้ดำเนินนโยบายเป็นกลางอย่างเคร่งครัด ซึ่งประเทศมหาอำนาจทุกฝ่ายได้รับรองเป็นอย่างดี นอกจากประเทศฝรั่งเศสเท่านั้นที่ยังความแกล้งใจในความเป็นกลางของไทย เพราะก่อนหน้านี้ที่จะเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง ฝรั่งเศสเคยห้ามไทยให้มีการทำสัญญาไม่รุกรานต่อกันในทางทหารโดยเฉพาะ แต่ถูกรัฐบาลไทยปฏิเสธ และเมื่อฝรั่งเศสเสนอมารื้ออีกครั้ง รัฐบาลไทยตอบตกลงที่จะเจรจาแต่มีข้อแม้ว่า ให้มีการปรับปรุงเส้นเขตแดนตามกฎหมายระหว่างประเทศและตามหลักความยุติธรรมเสียก่อน¹ ซึ่งได้มีการต่อรองประวิงเวลาหลายเดือน ในที่สุดก็ตกลงกันได้และทำสัญญาไม่รุกรานกัน เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2483 นั่นคือก่อนที่เยอรมันจะยึดกรุงปารีส

ถึงแม้ว่าจะมีการตกลงทำสัญญาไม่รุกรานระหว่างไทยกับฝรั่งเศสแล้วก็ตาม ฝรั่งเศสก็ยังไม่พอใจการดำเนินนโยบายชาตินิยมของไทย โดยเฉพาะการประกาศ รัฐนิยมฉบับที่ 1 ว่าด้วยการใช้ชื่อประเทศ ประชาชนและสัญชาติ การปรับปรุง กองทัพให้ทันสมัย และการส่งนายทหารที่ผ่านการฝึกจากโรงเรียนสืบราชการลับไป ประจำตามจังหวัดชายแดน เพราะนั่นหมายถึงประเทศไทยกำลังดำเนินนโยบาย แทรกแซงอาณานิคมของฝรั่งเศส ฉะนั้นในวันที่ 3 สิงหาคม 2483 รัฐบาลฝรั่งเศส ที่เมืองวีสซี ได้ทำสัญญาคดกลางยินยอมให้ผู้บุกรุกเมืองฮานอยและไฮฟองเป็นฐานทัพ² รัฐบาลไทยจึงต้องทำการประท้วงต่อฝรั่งเศสอย่างรุนแรง เพราะการกระทำของ ฝรั่งเศสนั้นเป็นอันตรายต่อประเทศไทยโดยตรง การดำเนินนโยบายแทรกแซงอาณานิคมของฝรั่งเศสและการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสจึงเด่นชัดขึ้นมา จนกลายเป็น สงครามอินโดจีนในที่สุด

¹ ถ้อยแถลงสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 11 เรื่องที่ 1/2483 คำปราศรัย นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2483

² พลโทประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า หน้า 403

การใช้ฝรั่งเศสเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นความรู้สึกราชาตินิยม ปรากฏว่า รัฐบาลประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เพราะฝรั่งเศสเกลียดชังความชกช้าและ เจ็บแค้น ซึ่งฝังแน่นอยู่ในจิตใจคนไทยทุกคน ประชาชนบางส่วนเคยมีความเห็นว่า รัฐบาลไทยน่าจะกระทำการยึดดินแดนคืนมานานแล้ว จึงให้การสนับสนุนในนโยบาย ของรัฐอย่างเต็มที่ รัฐบาลจึงได้รับความร่วมมือจากประชาชนทุกเพศ ทุกวัย เป็น อย่างดี ไทยจึงประสบชัยชนะในสงครามอินโดจีน นับเป็นความสำเร็จของการดำเนิน นโยบายชาตินิยมประการหนึ่ง

นโยบายชาตินิยมของไทยที่อาศัยพื้นฐานการเรียกร้องดินแดนคืนอีกด้านหนึ่งคือ การเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ซึ่งมีผลให้ประเทศไทยได้ดินแดนรัฐไทยเดิมและ 4 รัฐมาลัยกลับคืนมา และเมื่อประเทศไทยถูกโจมตีทางอากาศจากสัมพันธมิตรเป็น ประวาในสงครามโลกครั้งที่สอง รัฐบาลไทยจึงใช้อังกฤษและสหรัฐอเมริกาเป็น เครื่องมือในการสร้างความรู้สึกราชาตินิยมให้เข้มข้นขึ้นอีก ขณะเดียวกันกลุ่มเสรีไทย ก็กลับกระตุ้นความรู้สึกราชาตินิยมในหมู่คนไทยให้ร่วมพลังเพื่อขับไล่กองทัพญี่ปุ่นออกจาก ประเทศไทย เป็นเหตุให้ความรู้สึกราชาตินิยมของไทยในช่วง พ.ศ. 2481 - 2488 อยู่ในระดับสูงและแพร่หลายทั่วไปในหมู่ประชาชน

1. การเรียกร้องโดยสันติวิธี

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา รัฐบาลได้ ดำเนินนโยบายการต่างประเทศโดยยึดหลักความเสมอภาคและเอกราชเป็นพื้นฐาน รัฐบาลได้พยายามเร่งแก้ไขสนธิสัญญากับนานาประเทศที่ประเทศไทยต้องเสียเปรียบ ปรากฏว่าได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างดีในปี พ.ศ. 2480 นับเป็นเกียรติศักดิ์ของชาติไทย เป็นอย่างยิ่ง เป็นการยกฐานะประเทศไทยให้มีความเท่าเทียมกับอารยประเทศ สามารถจะดำเนินนโยบายในทางการเมือง การศาล และการเศรษฐกิจได้อย่างอิสระ คือสามารถจะปรับปรุงกองทัพให้ทันสมัย สามารถจะเคลื่อนพลได้ตลอดเวลา ทุกส่วนบน

พื้นแผ่นดินไทย สามารถที่จะตัดสินอรรถคดีได้โดยมิต้องให้นานาชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง สามารถจะขึ้นพิทักษ์อรรถาภิชาเข้าได้ตามควรแก่ความพอใจ และสามารถจะออกกฎหมายทุกชนิดเพื่อให้พี่น้องชาวไทยมีอาชีพสมกับที่เป็นชาติเอกราชได้¹

ครั้นเกิดสงครามขึ้นในยุโรปแล้ว รัฐบาลไทยได้พิจารณาถึงความปลอดภัยของชาติเป็นสำคัญ โดยคำนึงว่าประเทศไทยเป็นประเทศเล็ก ขนาดกำลังทหารและอาวุธที่ทันสมัย อยู่ในวงล้อมของประเทศสัมพันธมิตร และประเทศผู้ป่วนซึ่งมีพันธะสัญญากับฝ่ายพันธมิตรก็ดำเนินนโยบายสร้างเขานุภาพขึ้นในทวีปเอเชียด้วย รัฐบาลไทยจึงต้องตัดสินดำเนินนโยบายเป็นกลางอย่างเคร่งครัด แต่เนื่องจากประเทศแต่ละฝ่ายได้ส่งหน่วยจารกรรมของตนเข้ามาปฏิบัติการในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก รัฐบาลไทยจึงจำเป็นต้องเร่งปรับปรุงกองทัพให้เข้มแข็งไว้สำหรับป้องกันประเทศ และส่งหน่วยสืบราชการลับไปสืบการเคลื่อนไหวตามชายแดนและประเทศใกล้เคียงที่มีคนไทยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เช่นในเขตเขมร ลาว ของประเทศฝรั่งเศส และเขตพม่าของอังกฤษ เป็นผลให้ฝรั่งเศสมีความระแวงต่อไทยว่าจะดำเนินการโจมตีกองกำลังของตนเมื่อตนประสบความสำเร็จในสงครามของภาคพื้นยุโรป ฉะนั้นข้อเสนอของฝรั่งเศสให้มีการทำสัญญาไม่รุกรานต่อกันกับไทย และข้อเสนอของไทยให้มีการปรับปรุงเขตแดนเสียก่อน จึงได้มีการครองและประวิงเวลาหลายเดือน แต่เมื่อประเทศไทยตกลงทำสัญญาไม่รุกรานระหว่างกันแล้วก็ตาม สัญญาฉบับดังกล่าวก็ไม่ได้รับการสัตยาบัน ชำร่วยกว่านั้น คือรัฐบาลฝรั่งเศสยังปฏิเสธที่จะตกลงทำการปรับปรุงเขตแดนใหม่ที่ไทยได้เสนออีกด้วย นอกจากนั้นรัฐบาลฝรั่งเศสยังได้ระดมกำลังพลและเคลื่อนมาประชิดชายแดนไทย ผลที่สุดก็ต้องกลายเป็นสงคราม นโยบายที่จะได้กินแดนคืนโดยสันติวิธีก็สิ้นสุดลง

¹สำนักงานโฆษณาการ สุนทรพจน์นายกรัฐมนตรี บรรยายทางวิทยุ
กระจายเสียง แก่ประชาชนชาวไทยทั้งมวล ในโอกาสจิตสมัยแห่งงานเฉลิมฉลอง
วันชาติและสนธิสัญญา หน้า 20

1.1 การดำเนินนโยบายทางการทูต หลักเอกราชตามที่คณะราษฎรได้ประกาศในคำแถลงการณ์ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 มีความหมายอยู่ 2 นัย คือ

ประการแรก การรักษาไว้ซึ่งเอกราชของไทยให้มั่นคงถาวร โดยไม่ยินยอมให้ชาติใดเข้ามารุกราน ในแง่นี้ทางรัฐบาลได้ดำเนินนโยบายการปรับปรุงกองทัพอย่างชำนานใหญ่ เพื่อให้มีประสิทธิภาพพร้อมที่จะป้องกันเอกราชของชาติ

ประการที่สอง การเรียกร้องอำนาจอธิปไตยของไทยที่คงสูญเสียให้แก่ต่างชาติในบางประการกลับคืนมา เพราะขณะนั้นประเทศไทยยังมีพันธะสัญญากับนานาชาติที่เป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าของชาติ มีข้อผูกพันบางประการที่คอยจำกัดเสรีภาพของไทยในการที่จะดำเนินนโยบายทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ

รัฐบาลภายใต้การนำของคณะราษฎรได้ดำเนินการเจรจากับนานาประเทศสืบต่อเนื่องจากที่รัฐบาลในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ดำเนินการมาแล้ว เพื่อเร่งแก้ไขสนธิสัญญาให้เป็นแบบใหม่ที่อารยะประเทศพึงกระทำต่อกัน คือเคารพในเอกราชบูรณภาพ เสรีภาพ และความเสมอภาคโดยถือหลักการถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติต่อกัน หลักความเป็นธรรมและหลักคุณประโยชน์แก่กันและกันเป็นเกณฑ์¹ ปรากฏว่าได้รับความสำเร็จเป็นอย่างดี และนานาประเทศยังได้แสดงน้ำใจในอันที่จะช่วยเหลือ ถูกล ช่วยกันประคับประคองสนับสนุนการบริหารราชการแผ่นดินในระบอบการปกครองแบบใหม่ของไทยให้ยืนยงคงทนด้วยดีสืบไปเสียอีก² นับเป็นก้าวใหม่ของการดำเนินนโยบายทางการทูตของไทยที่สำเร็จลุล่วงด้วยดี อันจะนำมาสู่เกียรติภูมิของประเทศเอกราชของ

¹ วรรณไวทยากร "วันฉัตรไทยเรื่องประวัติการทูตไทย" นราธิปพงศ์ประพันธ์ หน้า 116

² กรมโฆษณาการ คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี กล่าวแก่ประชาชนชาวไทย ในโอกาสที่จัดสมัยฉลองรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2482 กับสุนทรพจน์ประกอบ หน้า 37

ชาติและความภูมิใจของประชาชน ซึ่งประชาชนจะต้องหวงแหนและรักษาไว้ให้มั่นคงตลอดไป

ความสำเร็จของการแก้ไขสนธิสัญญากับนานาประเทศ เมื่อ พ.ศ. 2480 รัฐบาลภายใต้การนำของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง คณะรัฐมนตรีได้ลงมติให้มีการจัดงานฉลองสนธิสัญญาใหม่นี้ร่วมกับงานฉลองวันชาติขึ้น ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2482 พร้อมกับจัดสร้าง "อนุสาวรีย์ไทย" ไว้เป็นอนุสรณ์แห่งความสำเร็จไว้ ณ ชายทะเลจังหวัดสมุทรปราการ และในงานฉลองนั้นได้จัดให้มีพระราชพิธีเจิมต้นฉัตรสนธิสัญญาใหม่และประดับธงชาติของนานาประเทศผู้เป็นพันธมิตรไว้โดยรอบโรงพิธีอีกด้วย¹ ณ บริเวณลานพระบรมรูปทรงม้า

การจัดงานฉลองสนธิสัญญาใหม่พร้อม ๆ กับงานฉลองวันชาติ เป็นงานใหม่ที่รัฐบาลก่อนหน้านี้ไม่เคยกระทำมาก่อน จึงได้รับความสนใจจากประชาชนชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นอย่างยิ่ง เป็นการสร้างความรู้สึกในหมู่ประชาชนว่า บัดนี้ประเทศไทยได้รับเอกราชกลับคืนมาอย่างสมบูรณ์ มีความเท่าเทียมกับนานาประเทศ ประชาชนพร้อมที่จะสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อรักษาชาติไทยให้มั่นคงต่อไป ดังเพลงวันชาติที่ได้พิมพ์แจกในงานฉลองครั้งนั้น คือ

ยี่สิบสี่มิถุนา	ยนมหากวีสวัสดิ์
ปฐมฤกษ์ของรั-	ฐธรรมนุษย์ของไทย
เริ่มระบอบแบบอา-	ระยะประชาธิปไตย
ท้าวราษฎรไทย	ได้สิทธิเสรี
สำราญสำเร็จ	บันเทิงเต็มที
เพราะชาติเรามี	เอกราชสมบูรณ์
(สร้อย : ไทยจะคงเป็นไทย	ก้วยร่วมใจเทอไทย ชโย)

¹ สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี สมุดกัณฑ์การงานฉลองวันชาติและสนธิสัญญา หน้า 8

ชาติประเทศเหมือนชีวา	ราษฎรประชาเหมือนร่างกาย
ถึงแม้ชีวิตมลาย	ร่างกายก็เป็นปฏิภูล
พวกเราต้องร่วมรัก	พิทักษ์ไทยไพบุลย์
อีกรัฐธรรมนูญ	คู่ประเทศของไทย
เสียกายเสียชนม์	ยอมทนเสียให้
เสียชาติประเทศไทย	อย่ายอมให้เสียเลย

(สร้อย : ไทยจะคงเป็นไทย ค่ายร่วมใจเทวคไทย ชโย)¹

สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

ความสำเร็จในการดำเนินการแก้ไขสนธิสัญญาที่เสียเปรียบกับนานาประเทศ เป็นผลให้รัฐบาลไทยดำเนินนโยบายทุกด้านเป็นอิสระ มีการเปลี่ยนชื่อประเทศจาก "สยาม" มาเป็น "ประเทศไทย" ให้สมกับเกียรติที่เป็นไท และเอกราชโดยสมบูรณ์ แต่เบื้องหลังของการเปลี่ยนชื่อนั้น คือการเรียกร้องให้ประชาชนชาวไทย รวมอยู่ภายใต้การปกครองเดียวกัน ทั้งเหตุผลที่ปรากฏในคำชักชวนของกระทรวงต่าง ๆ ให้ข้าราชการใช้คำว่า "ประเทศไทย" แทนคำว่า "ประเทศสยาม" ว่า ชนชาติไทยเป็นชาติที่มีสาขาใหญ่หลวง สมควรจะเรียกชื่อให้สมศักดิ์ศรีของเชื้อชาติไทย² ฉะนั้นถ้ามีการเปลี่ยนชื่อสยามมาเป็นประเทศไทยแล้ว จะบังเกิดผลในค่าน

¹ สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี กำหนดการงานฉลองวันชาติและสนธิสัญญา
หน้า ก.

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 1 เรื่องที่ 3/2482 เหตุที่
ต้องเปลี่ยนคำว่า "ประเทศไทย" แทนคำว่า "ประเทศสยาม" 1 มิถุนายน

1. ได้ชื่อประเทศตรงตามเชื้อชาติของพลเมือง
2. ประชาชาติไทยจะมีสัญชาติและอยู่ในบังคับเดียวกัน
3. ชื่อประเทศ ชื่อภาษาพื้นเมือง ชื่อรัฐบาลกับชื่อประชาชนจะเป็นไทยเหมือนกันหมด
4. ตักปัญหาเรื่องปวงชนชาวสยามและปวงชนชาวไทย ซึ่งไม่คงแปลความหมายในรัฐธรรมนูญขึ้นอีก
5. จะเพิ่มพูนความรักประเทศและทำให้จิตใจพลเมืองเกิดความเข้มแข็งโดยรู้สึกระลึกถึงความเป็นไทยยิ่งขึ้น
6. จะปลูกความสามัคคีไมตรีจิตและความเกี่ยวพันอย่างสนิทระหว่างชาวไทยในประเทศนี้กับชาวไทยที่กระจัดกระจายอยู่ในประเทศอื่นให้รู้สึกภราดรภาพระหว่างกันและกันยิ่งขึ้นอันเป็นทางที่จะนำมาซึ่งความสุขสวัสดิ์แก่ชาวไทยทั่วไป¹

และปรากฏเป็นความจริงว่าการเปลี่ยนชื่อประเทศครั้งนั้น ได้เกิดความเคลื่อนไหวในหมู่ชาวไทยที่กระจัดกระจายอยู่ในประเทศใกล้เคียง เช่นคนไทยในอินโดจีนของฝรั่งเศสและคนไทยในรัฐไทยเดิมของอังกฤษ ได้เรียกร้องให้รัฐบาลไทยดำเนินการรวบรวมเผ่าพันธุ์ไทยให้อยู่ภายใต้การปกครองเดียวกัน โดยส่งจดหมายผ่านทางหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยให้ทำการตีพิมพ์คำเรียกร้องของพวกเขา จดหมายบางฉบับเป็นจดหมายลับที่เสนอให้รัฐบาลปฏิบัติการแทรกแซงกิจการภายในของอังกฤษและฝรั่งเศส เช่น

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 1 เรื่องที่ 3/2482
เหตุที่ต้องเปลี่ยนคำว่า "ประเทศไทย" แทนคำว่า "ประเทศสยาม"

1 มิถุนายน 2482

กรรมมอบหน้าที่ให้กระทรวงหรือกรมใดกรมหนึ่งหรือหลายกระทรวงร่วมมือกัน
ดำเนินงานไปพลางก่อน เช่นกระทรวงการต่างประเทศช่วยสั่งให้ทูตหรือ
กงสุลในต่างประเทศ ช่วยดูแลทุกข์สุขและสำรวจความเป็นอยู่ของชนชาติไทย
เหล่านั้นโดยละเอียดเท่าที่จะทำได้ กรมโฆษณาการติดต่อเผยแพร่วัฒนธรรม
ของไทย ไปอบรมปลุกใจชนชาติไทยเหล่านั้นให้รู้สึกรักชาติยิ่งขึ้น (ทุกวันนี้
ตัวข้าพเจ้าเองก็ได้พยายามเผยแพร่ในเรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
และรัฐธรรมนูญของไทยเราอยู่เสมอแล้ว แต่เห็นไม่พอ) กระทรวง
มหาดไทยหาช่องทางที่จะผ่อนผันให้ชนชาติไทยในต่างด้าวเหล่านั้น มีความ
ประสงค์จะอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย (หรือเข้ามาค้าขาย) กลับเข้า
มาโดยสะดวก เช่นเดียวกับชนชาติไทยทั้งหลาย กระทรวงธรรมการมีหน้าที่
จะกระโครงการการศึกษาสำหรับชนชาติไทยในต่างด้าวเหล่านั้น ให้มีความรู้
อย่างน้อยพออ่านหนังสือไทยออกและเขียนได้ (ควรส่งครูที่เป็นพระสงฆ์
ออกไปสอนตามวัดก่อน) กับช่วยเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้ชนชาติไทยเหล่านั้น
เข้าใจดีขึ้นเป็นต้น¹

การเข้าไปแทรกแซงกิจการภายในของดินแดนที่ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษและ
ฝรั่งเศสนั้น หลวงวิจิตรวาทการได้เสนอความเห็นที่ท่านเห็นด้วยที่จะส่งพระสงฆ์เข้าไป
และนำไปประชาชนชาวไทยในต่างแดนเพิ่มความรู้สึกเป็นไทยและผูกใจแก่ประเทศไทย
ยิ่งขึ้น ในทำนองพวกมิชชันนารี แต่พระสงฆ์ที่จะส่งไปจะต้องได้รับการฝึกฝนเพื่อการนี้
เป็นพิเศษ เพราะพระสงฆ์ของเราทำได้แต่เพียงเทศน์ให้คนที่เลื่อมใสแล้วฟัง ส่วนที่จะ
ให้มีสมรรถภาพถึงกับจูงคนที่ยังไม่เลื่อมใส ให้บังเกิดความเลื่อมใสนั้นเรายังอ่อนกว่า

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 22 เรื่องที่ 35/2482
จดหมายกับนายทรง เกินหนูลงวันที่ 8 มกราคม 2482

พวกมิชชันนารีมาก¹

อย่างไรก็ตามบริเวณชายแดนระหว่างไทยกับอินโดจีนของฝรั่งเศสนั้น รัฐบาลไทยได้ส่งหน่วยสืบราชการลับไปสืบความเคลื่อนไหวตลอดเวลา ทำให้ฝรั่งเศสระแวงในนโยบายของไทยเป็นอย่างยิ่ง ถึงแม้ว่ารัฐบาลไทยจะประกาศตนเป็นกลางอย่างเคร่งครัดในสงครามระหว่างสัมพันธมิตรกับพันธมิตร² เพราะพฤติกรรมที่รัฐบาลไทยแสดงออกภายในเรื่องคนไทยที่อยู่ในต่างแดน ส่อให้เห็นว่ารัฐบาลไทยให้การสนับสนุนการเคลื่อนไหวที่เรียกร้องให้คนไทยอยู่ภายใต้การปกครองเดียวกันตลอดเวลา ฉะนั้นการเจรจาในทางการทูตเกี่ยวกับการปรับปรุงเขตแดนระหว่างไทยกับฝรั่งเศสจึงไม่บรรลุผลสำเร็จ

1.2 การประกาศตนเป็นกลาง อคโตส์ฟ สิคเลอร์ ประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรีแห่งเยอรมันได้ออกคำสั่งประกาศทัพเข้าประเทศโปแลนด์ เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2482 และแล้วการสงครามก็ได้ขยายตัวไปสู่เนเชอร์แลนด์ เบลเยี่ยม ลักเซมเบิร์ก และฝรั่งเศสอย่างรวดเร็ว กลายเป็นสงครามโลกครั้งที่สองในที่สุด ฉะนั้นเพื่อความปลอดภัย ความมั่นคง และความสงบสุขของคนในชาติ รัฐบาลไทยจึงประกาศนโยบายเป็นกลาง เมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2482 มีข้อความที่สำคัญ คือ

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ "หนังสือลับเฉพาะที่ 2544/2482" แฟ้ม 22 เรื่องที่ 35/2482 บทประพันธ์เรื่องไทยในต่างต่าง 12 กุมภาพันธ์ 2482

* ฝ่ายสัมพันธมิตร มีประเทศที่สำคัญขณะนั้นคือ อังกฤษ ฝรั่งเศส และรัสเซีย ส่วนฝ่ายพันธมิตรขณะนั้น คือเยอรมัน อิตาลี และญี่ปุ่น

ให้บรรดาข้าราชการ และอาณาประชาราษฎร์ไทยและบรรดาบุคคลซึ่งมีถิ่น
ที่อยู่ในประเทศไทย ปฏิบัติตามความเป็นกลางอย่างเคร่งครัดและเที่ยงธรรม
ในระหว่างที่มีสถานะสงครามอยู่¹ และให้ปฏิบัติตามบรรดากฎหมายแห่ง
ราชอาณาจักรนี้ กับทั้งข้อผูกพันตามสนธิสัญญาและกฎหมายระหว่างประเทศ
ว่าด้วยความเป็นกลางด้วย

คาประกาศนโยบายเป็นกลางนี้รัฐบาลได้มอบหมายให้สำนักงานโฆษณาการ*
จัดทำสำเนาแจกจ่ายให้แก่หน่วยราชการต่าง ๆ ไปปิดประกาศให้ประชาชนทราบโดย
ทั่วไป พร้อมกับนั้นสำนักงานโฆษณาการยังได้จัดพิมพ์แถลงการณ์เรื่องสิทธิและหน้าที่
ของประเทศและของพลเมืองในประเทศที่เป็นกลางให้ประชาชนได้ทราบอีกด้วย ส่วน
ในทางราชการโดยทั่วไปนั้นกระทรวงมหาดไทยได้วางหลักการปฏิบัติในยามที่ต่าง
ประเทศมีสงครามไปยังข้าหลวงประจำจังหวัดทุกจังหวัดปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และ
รัฐบาลได้ประกาศแต่งตั้งกรรมการพิจารณาข่าวในยามฉุกเฉิน ให้มีอำนาจติดต่อกับ
กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ เพื่อพิจารณารวบรวมข่าวต่าง ๆ เพื่อโฆษณาให้เหมาะสม
กับความเป็นกลางและให้ดำเนินการรับข่าวให้ทั่วทุกประเทศ² นับว่ารัฐบาลได้ดำเนิน
นโยบายอย่างเคร่งครัด จนประเทศต่าง ๆ ทั้งที่เป็นพันธมิตรและสัมพันธมิตรให้การ
รับรองในนโยบายเป็นกลางของไทยเป็นอย่างดี

เนื่องจากมีชนชาติของคู่สงครามเข้ามาติดต่อกับค้าขายและประกอบอาชีพเป็น
หลักแหล่งในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก เพื่อป้องกันการจารกรรมในทรัพย์สินของ

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 82 เรื่องที่-/2482 ให้ปฏิบัติ
ตามความเป็นกลาง 5 กันยายน 2482

* ต่อมาคือ กรมโฆษณาการ

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม- เรื่องที่ 28/
2482 การตั้งกรรมการพิจารณาข่าวในยามฉุกเฉิน 5 กันยายน 2482

ประเทศคู่สงครามซึ่งกันและกัน รัฐบาลไทยจึงเข้าควบคุมส่งออกของชาวต่างประเทศอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะการใช้วิทยุโทรเลขที่มีอยู่ประจำเรือพาณิชย์ของชนชาติต่าง ๆ รัฐบาลไทยได้มอบให้เจ้าหน้าที่ประทับตรา (Seal) เครื่องวิทยุบนเรือของคู่สงครามทุกฝ่าย ตลอดเวลาที่เรื่อนั้นอยู่ในน่านน้ำไทย และคอยระมัดระวังมิให้เรือเหล่านั้นลักลอบออกไปทำการรบไต่ชาย¹ พร้อมกันนั้นรัฐบาลได้สั่งให้กองทัพเรือและกองทัพอากาศคอยสอดส่องดูแลไม่ให้เรือหรืออากาศยานของประเทศคู่สงครามเข้ามาใช้น่านน้ำหรือดินแดนไทย เพื่อใช้ประโยชน์ในทางสงคราม โดยส่งเครื่องบินออกทำการตรวจตราตามฝั่งทะเลและตามชายแดน ทางกองทัพเรือได้จัดเรือรบและเครื่องบินทะเลออกทำการตรวจตราตามเกาะต่าง ๆ และตามท้องทะเลในอ่าวไทยทั่วไป² ส่วนการค้ากับต่างประเทศรัฐบาลได้ออกหนังสือไปยังกระทรวง ทบวงกรมต่าง ๆ ให้พิจารณาว่า การสั่งซื้อของจากต่างประเทศถ้าเห็นว่าประเทศนั้น ๆ อยู่ในฐานะไม่มั่นคงหรืออยู่ในภาวะที่ไม่สามารถจัดหาหรือส่งของให้ได้อย่างประกันใด ๆ ก็คือ ให้รับระงับการซื้อเสีย³ และให้จัดซื้อในประเทศที่มีฐานะมั่นคง ที่สามารถจะส่งมอบของที่สั่งซื้อให้ได้ และการซื้อขายนั้นไม่ควรวางเงินมัดจำล่วงหน้า

สำหรับการค้ากับประเทศคู่สงครามในเขตอันตราย รัฐบาลไทยพยายามอย่างยิ่งที่จะรักษาไว้ซึ่งความไมตรีกับทั้งสองฝ่าย แม้ว่าบางประเทศจะมีประกาศเตือนเรื่อง "การค้ากับศัตรู" รัฐบาลไทยก็รับที่จะโฆษณาให้พ่อค้าชาวไทยทราบ

¹ กรุณี บุญภิบาล บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 29 (อ้างอิงมาจากแฟ้ม พท. 2/1 : 3 (21) และแฟ้ม พท. 2/1 : 1 (1) ของกองบรรณาสารกระทรวงการต่างประเทศ)

² "ส่งกองทัพไปประจำภาคใต้" ธุรกิจ 7 กันยายน 2482 หน้า 1

³ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม- เรื่องที่ 29/ 2482 การสั่งซื้อของจากต่างประเทศ 4 กันยายน 2482

แต่ขอสงวนสิทธิของชาติที่เป็นกลางไว้ เช่น รัฐบาลเยอรมันขอร้องให้รัฐบาลที่เป็นกลางทั้งหลายให้เตือนเรือค้าขายของตนมิให้แสดงกิริยา ซึ่งอาจเป็นเหตุอันชอบธรรมที่ทำให้มีการใช้กำลังอาวุธ และให้เตือนชาติที่เป็นกลางที่โดยสารไปในเรือของฝ่ายอังกฤษหรือฝรั่งเศส เพราะเรือเหล่านั้นมักจะเดินทางในความควบคุมของเรือรบ มีการใช้วิทยุโทรเลขในทางที่ไม่ควรอนุญาต แล่นโดยหรีแสงไฟในเวลากลางคืน อาจจะทำให้เกิดความเสียหายจากการปฏิบัติของทัพเยอรมันได้ซึ่งรัฐบาลไทยได้ตอบคำขอของเยอรมันว่า จะโฆษณาให้คนไทยทราบ แต่ต้องสงวนไว้ซึ่งสิทธิทั้งปวงตามกฎหมายระหว่างประเทศอันพึงบีบแก่คนชาติของรัฐที่เป็นกลาง ซึ่งประกอบกิจการโดยสันติ¹

การรักษานโยบายความเป็นกลางของไทยอย่างเคร่งครัดกระทำได้ในระยะต้น ๆ เท่านั้น เพราะประเทศไทยตกอยู่ในวงล้อมของประเทศสัมพันธมิตร มีหน่วยจารกรรมของประเทศผู้สงครามเข้ามาปฏิบัติการในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก และพวกนี้มีไหวพริบดี เฉลียวฉลาดพอที่จะซ่อนเร้นปกปิดหลักฐานต่าง ๆ ทำให้การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ไม่สู้จะถนัดนัก² นอกจากนั้นประชาชนชาวไทยนิยมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการสงคราม มีทั้งแสดงคนเป็นผู้สนับสนุนและเกลียดชังผู้สงครามปรากฏอยู่ทั่วไป หนังสือพิมพ์ต่างชาติที่ตีพิมพ์ในเมืองไทยก็ได้พยายามเสนอความคิดเห็นสนับสนุนชาติของตน แม้ว่ารัฐบาลไทยจะเข้าควบคุมสิ่งตีพิมพ์และประกาศถอนใบอนุญาตหนังสือพิมพ์หลายฉบับที่แสดงความคิดเห็นสนับสนุนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ตาม รัฐบาลไทยก็ไม่สามารถจะกำจัดให้หมดสิ้นไปได้

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 22 เรื่องที่ 18/2482
เยอรมันเตือนเรือที่ไม่เป็นศัตรู ลงวันที่ 28 พฤศจิกายน 2482

²
 ก.

ฉะนั้นเมื่อรัฐบาลได้ประกาศเปลี่ยนชื่อประเทศสยามมาเป็นประเทศไทย ประชาชนชาวไทยบางกลุ่มทั้งที่เป็นคนไทยในประเทศและต่างประเทศ ได้เรียกร้องให้รัฐบาลไทยดำเนินการรวบรวมกลุ่มคนไทยทุกกลุ่ม ให้อยู่ภายใต้การปกครองรัฐบาลเดียวกัน บางกลุ่มได้ลงทุนพิมพ์แผนที่แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับการเสียดินแดนของไทยออกเผยแพร่ ซึ่งต่อมาเมื่อรัฐบาลเปลี่ยนนโยบายเป็นกลางกับประเทศฝรั่งเศส หันมาเรียกร้องดินแดนคืน รัฐบาลได้ออกคำสั่งเกี่ยวกับการพิมพ์แผนที่ว่าเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ให้พิมพ์เผยแพร่เฉพาะที่เสียแก่ฝรั่งเศสเท่านั้น ห้ามพิมพ์นอกเหนือนี้¹ นั้นหม เยกความว่ารัฐบาลไทยเริ่มดำเนินนโยบายเผชิญหน้ากับฝรั่งเศสโดยตรง นับเป็นเลิกลายนโยบายเป็นกลางในขั้นแรก

นับตั้งแต่เริ่มต้นสงครามอินโดจีนและญี่ปุ่นเข้ามาใกล้เกลี้ยกล่อมในสงคราม รัฐบาลไทยเริ่มความสัมพันธ์กับฝ่ายพันธมิตรอย่างเห็นได้ชัด และเมื่อญี่ปุ่นยกกองทัพเข้าเมืองไทยในวันที่ 8 ธันวาคม 2484 แล้ว รัฐบาลไทยก็ยังให้ความร่วมมือกับพันธมิตรมากขึ้น กระทั่งประเทศไทยประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ความเป็นกลางของไทยก็ขาดสะบั้นลงโดยสิ้นเชิง แต่ยังมีคนไทยบางกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการประกาศสงครามของรัฐบาลไทยครั้งนั้น ได้พยายามร่วมมือกับพันธมิตรเพื่อขับไล่กองทหารญี่ปุ่นออกจากประเทศไทยให้หมดไป

1.3 การปรับปรุงเส้นเขตแดน การใช้ลำน้ำโขงเป็นเส้นเขตแดนระหว่างไทยกับอินโดจีนของฝรั่งเศสมักจะเกิดความยุ่งยากอยู่เนื่อง ๆ เพราะฝรั่งเศสมักใช้อำนาจของตนข่มเหงรังแกไทยเป็นประจำ ฝรั่งเศสถือว่าคนเท่านั้นมีสิทธิจะตีความถ้อยคำในสัญญา นั่นคือสนธิสัญญาที่ไทยทำกับฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. 2436 ไทยได้

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แผ่น 11 เรื่องที่ 7/2483
พิมพ์แผนที่แสดงรายละเอียดการเสียดินแดน 30 ธันวาคม 2483

ยกเกาะในลำน้ำโขงทั้งหมดให้แก่ฝรั่งเศส ซึ่งฝรั่งเศสก็ความว่า แม่น้ำโขงทั้งหมด ก็ควรเป็นของฝรั่งเศสด้วย¹ จึงมีหลักการของกฎหมายระหว่างประเทศ ที่ให้ยึดถือ ร่องน้ำเดินเรือหรือร่องน้ำลึกเป็นเขตแดนในกรณีประเทศนั้นใช้แม่น้ำเป็นเส้นเขตแดน

ประเทศไทยได้พยายามเจรจาขอแก้ไขสนธิสัญญาตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฝรั่งเศสจึงได้ตกลงทำอนุสัญญากับไทยใหม่เรียกว่า "อนุสัญญาว่าด้วยอินโดจีน" ได้ลงนามกันที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2469 มีข้อความที่สำคัญเกี่ยวกับการปรับปรุงใหม่ว่า "ฝรั่งเศสยอมรับให้ ร่องน้ำเดินเรืออันสำคัญยิ่งเป็นเส้นเขตแดนเฉพาะในตอนที่ไม่มีเกาะ ถ้าตอนใดมี เกาะก็ให้ถือว่าร่องน้ำเดินเรือระหว่างเกาะนั้นกับฝั่งขวาเป็นเส้นเขตแดน แต่ตอนบาง ตอนติดกับฝั่งไทย ไม่มีสภาพเป็นเกาะ ตอนเหล่านั้นก็ระบุไว้ว่าเป็นดินแดนของไทย"²

ถ้อยคำในอนุสัญญาดังกล่าวนี้ดูเหมือนว่าฝรั่งเศสตั้งใจจะใช้ร่องน้ำลึกเป็นเส้น เขตแดนแต่เมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดแล้ว พบว่าอนุสัญญาดังกล่าวไม่ได้เปลี่ยนหลักการ เดิมแต่ประการใด ซ้ำยังกำหนดชัดลงไปอีกว่า ถ้ากระแสน้ำอยู่ในเวลาหนึ่งเวลาใด แม้ไม่ตลอดปีก็ตาม ต้องถือเป็นของฝรั่งเศส³ นั้นหมายความว่าฝรั่งเศสจะยอมบ้าง ในกรณีเกาะตอนที่เชื่อมติดกับฝั่งของไทยโดยธรรมชาติช่วยไทยเท่านั้น

คณะราษฎรถือว่าอนุสัญญาดังกล่าวทำให้ไทยเสียเปรียบอย่างมาก และจะ ก่อให้เกิดปัญหาแบบหาที่สิ้นสุดไม่ได้ จึงเสนอให้ฝรั่งเศสทบทวนข้อตกลงว่าด้วยเส้น เขตแดนในอนุสัญญาว่าด้วยอินโดจีนใหม่ ให้เป็นไปตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ พร้อม ๆ กับการเจรจาทำสนธิสัญญาทางไมตรี พาณิช และระหว่างการค้าเดินเรือ

¹ วรรณไวทยากร "วันฉัตรไทยเรื่องประวัติการทูตไทย" นราธิปพงศ์ประพันธ์ หน้า 13

² ข.

³ หลวงวิจิตรวาทการ "การเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส" วิจิตรวาทการ อนุสรณ์ เล่ม 1 หน้า 197

ระหว่างประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. 2479 แต่ฝรั่งเศสขอให้รอไว้เจรจากันในเมื่อทำสัญญาเกี่ยวกับอินโดจีนแล้ว เพราะขณะนั้นรัฐบาลไทยได้ตั้งคณะข้าหลวงแม่น้ำโขงให้ดำเนินการเจรจาปัญหาเกี่ยวกับเขตแดนอยู่แล้ว

การสูญเสียดินแดนและสนธิสัญญาที่เสียเปรียบกับฝรั่งเศส ได้ฝังรากลึกในจิตใจของคนไทยทุกคน คนไทยทุกคนยังตั้งความหวังว่าสักวันหนึ่งประเทศไทยต้องเรียกครองดินแดนที่สูญเสียไปกลับคืนมา และสนธิสัญญาต่าง ๆ ที่เสียเปรียบจะได้รับการแก้ไขให้มีความเสมอภาค จอมพล ป.พิบูลสงคราม เองท่านก็เคยปรารภเกี่ยวกับการเรียกครองดินแดนคืนจากฝรั่งเศสมาก่อนที่ท่านจะร่วมมือทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ฉะนั้นเมื่อท่านได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ท่านจึงทำการปรับปรุงกองทัพไทยให้ทันสมัย พร้อมทั้งจะป้องกันประเทศและปกป้องสิทธิต่าง ๆ ของประเทศไทยที่มีอยู่และพึงจะได้รับในโอกาสต่อมา

ครั้นเกิดเหตุการณ์ตึงเครียดขึ้นในยุโรป จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้คาดการณ์ว่าสงครามโลกจะต้องเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเมื่อสงครามเกิดขึ้นแล้วมหาอำนาจจะต้องอ่อนกำลังลง บรรดาเมืองขึ้นจะต้องไหวตัวลุกขึ้นต่อสู้เพื่อเอกราช นับเป็นโอกาสที่จะช่วยกู้ยึดเอาบ้านเมืองของเราคืน¹ โดยเฉพาะดินแดนที่เสียแก่ฝรั่งเศส จึงจำเป็นต้องเตรียมขยายกำลังกองทัพอย่างจริงจังไว้รับสถานการณ์จะเกิดขึ้น และครั้นท่านดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว การดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียกครองดินแดนคืนก็ได้ถูกกำหนดขึ้นอย่างลับ ๆ เป็นเหตุให้ฝรั่งเศสเกิดความระแวงในนโยบายของไทย มีความหวงใยต่ออาณานิคมของตนในอินโดจีน เพราะขณะนั้นตนเองกำลังประสบกับความยุ่งยากเกี่ยวกับสถานการณ์ในยุโรปอยู่ ฝรั่งเศสจึงเสนอให้ไทยทำกติกาสัญญาไม่รุกรานกัน โดยฝรั่งเศสยอม

¹ พลโทประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า หน้า 303

ที่จะปักปันเขตแดนในลำน้ำโขงใหม่ ให้เป็นไปตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ คือ
 ถิ่นร่องน้ำลึกเป็นเขตแดน¹ ซึ่งหมายความว่าฝรั่งเศสได้ขอร้องมิให้ประเทศไทยถือ
 โอกาสยึดดินแดนคืน รัฐบาลไทยจึงตอบปฏิเสธไป เพราะไม่มีความจำเป็นอันใด
 ที่จะต้องทำสัญญาเช่นนั้น และจะทำให้นานาชาติเกิดความเข้าใจผิดต่อ
 ประเทศไทยได้²

ก่อนจะเกิดสงครามโลกครั้งที่สองเล็กน้อย รัฐบาลฝรั่งเศสได้เสนอขอทำ
 สัญญาไม่รุกรานกับไทยอีกครั้งหนึ่ง คณะรัฐมนตรีไทยขณะนั้นส่วนใหญ่เคยผ่านการ
 ศึกษาจากฝรั่งเศส จึงมีความเห็นอกเห็นใจฝรั่งเศส ในการที่ฝรั่งเศสจะต้อง
 ผจญกับสงคราม จึงตอบตกลงว่าพร้อมที่จะเจรจาค่าย แต่ขอให้มีการปรับปรุง³
 เส้นเขตแดนตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศและตามหลักความยุติธรรมเสียก่อน³
 ซึ่งฝรั่งเศสก็ยอมตกลงด้วย แต่เนื่องจากสงครามโลกครั้งที่สองได้เกิดขึ้นในยุโรป
 เสียก่อน การเจรจาระหว่างไทยกับฝรั่งเศสจึงไม่สะดวกเท่าที่ควร

คำเสนอของไทยในครั้งนั้นทางฝรั่งเศสได้เจรจาคือรองเพื่อประวิงเวลา
 หลายเดือน เพราะไม่แน่ใจในชะตากรรมของประเทศคนที่กำลังสู้รบกับเยอรมัน
 จึงได้เร่งให้ไทยทำสัญญาไม่รุกรานกันก่อน ส่วนการปรับปรุงเส้นเขตแดนนั้นเป็นสิ่งที่
 ต้องตกลงในรายละเอียดเป็นอย่างมากอาจเสียเวลาโดยใช่เหตุ และในที่สุดการ
 เจรจาก็สามารถตกลงกันได้ โดยไทยยอมลงนามในสัญญาไม่รุกรานกับฝรั่งเศส
 เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2483

¹ หลวงวิจิตรวาทการ "การเสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส" วิจิตรวาทการ
อนุสรณ์ เล่ม 1 หน้า 197

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 11 เรื่องที่ 1/2483
คำปราศรัยนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2483

³
 ข.

ในวันที่ลงนามในสัญญาไม่รุกรานกับฝรั่งเศสนั้น กองทัพเยอรมันจะเข้ากรุงปารีสและความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสก็เห็นได้ชัดอยู่แล้ว รัฐบาลไทยจึงยื่นข้อเสนอให้รัฐบาลฝรั่งเศสปรับปรุงเส้นเขตแดนใหม่ พร้อมกับให้คำสัตยาบันในสัญญาฉบับนั้นโดยเร็วที่สุด ฝรั่งเศสจึงประณามรัฐบาลไทยว่าดำเนินนโยบายแบบไข่มือกะลวงหลัง เมื่อตนเพลี่ยงพล้ำ จึงตอบปฏิเสธและไม่ให้คำสัตยาบันในสัญญา ยิ่งกว่านั้นฝรั่งเศสยังได้ชุมนุมทหารรวบรวมอาวุธไว้ตามชายแดนเป็นอันมาก ในบางแห่งถึงขั้นตั้งฐานวางปืนใหญ่ หันปากกระบอกเข้ามายังประเทศไทย¹ และในวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2483 ฝรั่งเศสได้ทำสัญญากับญี่ปุ่น ตกลงยินยอมให้ญี่ปุ่นใช้เมืองฮานอยและไฮฟองเป็นฐานทัพอากาศ ทหารเรือ ญี่ปุ่นได้ส่งทหารขึ้นมาประจำที่ฐานทัพดังกล่าวถึง 35,000 คน ซึ่งถือได้ว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ของอาณานิคมของฝรั่งเศสในอินโดจีนโดยสิ้นเชิง² รัฐบาลไทยจึงต้องทำการประท้วงไปยังรัฐมนตรีฝรั่งเศสอย่างรุนแรง และเรียกร้องให้ฝรั่งเศสคืนดินแดนเดิมของไทยที่เคยเสียแก่ฝรั่งเศสอย่างไม่เป็นธรรม ในเมื่อฝรั่งเศสไม่สามารถรักษาอธิปไตยของตนได้ในอินโดจีน

ฝรั่งเศสได้ตอบคำประท้วงของไทยด้วยวิธีการส่งกำลังทหารประชิดพรมแดน ส่งเครื่องบินบินลวงล้าอธิปไตยของไทย และจับเจ้าหน้าที่ไทยที่ไปตรวจตามชายแดนเป็นเหตุให้รัฐบาลไทยต้องออกคำสั่งไปยังเจ้าหน้าที่ทุกคนตามชายแดนว่า "บุคคลที่มีหน้าที่ตรวจตราตามชายแดน ให้ใช้กำลังอาวุธพร้อม และให้ปฏิบัติตรวจตรายิ่งขึ้น

¹ หลวงวิจิตรวาทการ "การเสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส" วิจิตรวาทการอนุสรณ์
เล่ม 1 หน้า 200

² พลโทประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า หน้า 403

ถ้าทหารฝรั่งเศสจะทำจับกุม ให้ชักขวางแม้วัยอาวุธก็ตาม เพื่อเกียรติของชาติ"¹
 ฉะนั้นหลังจากฝรั่งเศสได้ทำสัญญากับญี่ปุ่นแล้ว การเจรจาเรื่องการปรับปรุง
 เส้นเขตแดนก็เป็นอันยุติลง และปัญหาระหว่างไทยกับฝรั่งเศสก็กลายเป็นสงคราม
 อินโดจีนในที่สุด

2. การเรียกร้องดินแดนคืนโดยใช้กำลังรบ

ในสนธิสัญญาไมรุกรานกันระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส และระหว่าง
 ประเทศไทยกับอังกฤษ ในวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2483 มีข้อความที่เกี่ยวข้อง
 กับการไมรุกรานเหมือนกัน คือ

อัครราชทูตทำสัญญาแต่ละฝ่ายรับรองว่า จะไม่หันเข้ากระทำการสงครามหรือ
 กระทำการใด ๆ อันเป็นการใช้กำลัง หรือรุกรานต่อกันฝ่ายหนึ่งในกรณีใด ๆ
 เลย ไม่ว่าโดยลำพังหรือโดยร่วมกับอนุภาพภายนอกประเทศหนึ่งหรือมาก
 กว่าประเทศหนึ่งก็ตาม และจะเคารพคอบูรณภาพแห่งอาณาเขตของ
 อัครราชทูตทำสัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง²

เนื่องจากข้อความตอนท้ายของข้อสัญญาที่ยกมานั้นกล่าวว่า จะเคารพคอบูรณภาพแห่งอาณาเขตของอัครราชทูตทำสัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง รัฐบาลไทยจึงจำเป็นต้อง

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 7 เรื่องที่ 4/2483
ตรวจราชการชายแดน 18 พฤศจิกายน 2483

² "สนธิสัญญาไมรุกรานกันระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศสและระหว่าง
 ประเทศไทยกับอังกฤษ พุทธศักราช 2483" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 57
 ตอนที่— ลงวันที่ 12 กันยายน 2483

เร่งให้ฝรั่งเศสทำการปรับปรุงเขตแดนให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว โดยใช้แม่น้ำโขงเป็นเส้นเขตแดนตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ และตามหลักความยุติธรรม นั้นหมายความว่าไทยได้เรียกร้องคืนแดนตรงข้ามหลวงพระบางตอนหนึ่ง และตรงข้ามปากเซอีกตอนหนึ่งกลับคืนมา¹ เพราะรัฐบาลไทยไม่ต้องการให้ฝรั่งเศสอาศัยข้อความในสัญญามาตีความที่เป็นประโยชน์แก่ตนดังที่เคยประพฤตินอกคื

การเรียกร้องคืนแดนคืน ท่านปรีดี พนมยงค์ เคยให้ความเห็นว่าไม่ควรทำการสู้รบ ควรจะให้ได้กลับคืนด้วยสันติ โดยนำเรื่องนี้ขึ้นสู่ศาลโลกพิจารณา² แต่มีรัฐมนตรีส่วนหนึ่งเห็นว่าเหตุการณ์ของโลกขณะนั้นตกอยู่ในสภาพสงคราม ศาลโลกจะพิพากษาคดีระหว่างประเทศให้เกิดขาดลงไปได้โดยยาก และในวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2483 ญี่ปุ่นได้ประกาศอย่างเป็นทางการเกี่ยวกับนโยบายในเอเชียว่า "ญี่ปุ่นถือเป็นนโยบายต่างประเทศที่จะต้องสร้างสรวงไพบูลย์เอเชียบูรพา (Greater East Asia Coprosperity Sphere) ให้ได้ โดยที่วงไพบูลย์นั้นจะครอบคลุมไปถึงทั้งประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศในท้องทะเลใต้ต่าง ๆ"³

ยิ่งกว่านั้นในวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2483 ฝรั่งเศสได้ทำสัญญาตกลงยินยอมให้ญี่ปุ่นใช้เมืองฮานอยและเมืองไฮฟองเป็นฐานทัพ ประเทศไทยจึงตกอยู่ฐานะอันตรายอย่างยิ่ง จำเป็นต้องดำเนินนโยบายการต่างประเทศเสียใหม่ ประกอบกับขณะนั้นรัฐบาลไทยกำลังดำเนินนโยบายชาตินิยมอย่างแพร่หลาย เพื่อรวมพลังประชาชนในการรักษาความมั่นคงของชาติ สร้างประเทศให้เจริญเท่าเทียมกับ

¹ วรรณไวฑวกร "วันฉั้ไทยเรื่องประวัติการทูตไทย" นราธิปพงศ์ประพันธ์ หน้า 120

² พลโทประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า หน้า 413

³ กรุณี บุญภิบาล บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 16

อารยประเทศ ได้เกิดกลุ่มชาวไทยที่มีความรู้สึทางชาตินิยมอย่างรุนแรงทั้งภายในประเทศและในต่างประเทศ บางส่วนได้เรียกร้องให้รัฐบาลไทยดำเนินการรวบรวมคนไทยกลุ่มต่าง ๆ ให้เข้ามาอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลเดียวกัน

ฉะนั้นเพื่อความปลอดภัยของประเทศไทยยิ่งขึ้น รัฐบาลจึงดำเนินนโยบายที่จะให้คนไทยในต่างแดนโดยเฉพาะในอินโดจีนเป็นกันชน คอยรักษาความปลอดภัยให้แก่ประเทศไทย นโยบายนี้จึงต้องเผชิญหน้ากับฝรั่งเศสในทางการทหารโดยตรง กลายเป็น "สงครามอินโดจีน" นับเป็นการทำลายสนธิสัญญาไมรุกรานต่อกันระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศสโดยสิ้นเชิง ก่อนที่สัญญาดังกล่าวจะได้รับการแลกเปลี่ยนสัตยาบันต่อกัน

ขณะที่ประเทศไทยเผชิญหน้ากับฝรั่งเศสในทางการทหารโดยตรงนั้น ประเทศฝรั่งเศสก็อยู่ภายใต้การยึดครองของเยอรมัน กองทหารที่อยู่ในอาณานิคมจึงขาดการบำรุงขวัญและกำลังใจเมื่อปะทะกับทหารไทย ซึ่งมีขวัญและกำลังใจที่ดีกว่า ฝรั่งเศสจึงเป็นฝ่ายพราชัยเป็นส่วนใหญ่ แต่การสงครามยังไม่ถึงขั้นแตกหัก ญี่ปุ่นได้เข้ามาใกล้เคียงเสียก่อน และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเยอรมันก็ให้ข้อเสนอว่า "ยินดีที่จะช่วยเหลือเรื่องดินแดนที่สูญเสียไปโดยไม่เป็นขรรมนั้น ไม่เฉพาะแต่ดินอินโดจีนฝรั่งเศส แม้ทางค่านพม่าและมลายูของอังกฤษที่เมืองมะริด ทวาย ก็สนับสนุน ขอแต่ให้ยุติการรบทันที"¹

การเข้ามาใกล้เคียงของญี่ปุ่นนับเป็นก้าวสำคัญที่ผู้นำไทยใกล้ชิดกับฝ่ายพันธมิตรยิ่งขึ้น การดำเนินนโยบายเป็นกลางของไทยเริ่มเอนเอียงไปทางพันธมิตรมากขึ้น เพราะฝ่ายสัมพันธมิตรโดยเฉพาะอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ไม่พอใจที่ไทยไม่รักษาสถานภาพเดิมในอินโดจีน จึงได้ตัดการให้ความช่วยเหลือแก่ไทยทั้งทาง

¹ พลโทประยูร ภมรมนตรี จีวติ 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า หน้า 409

เศรษฐกิจและยุทธปัจจัย¹ เป็นผลให้ประเทศไทยต้องหันไปพึ่งพาอาศัยญี่ปุ่นมากขึ้น ฉะนั้นเมื่อญี่ปุ่นเปิดแนวรบกับฝ่ายสัมพันธมิตรในเอเชีย นำกำลังทหารผ่านประเทศไทย และสามารถเอาชนะกองกำลังของสัมพันธมิตรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้อย่างรวดเร็ว จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้เล็งผลเลิศจากสงคราม ดังที่ท่านเคยปรารภเสมอ ๆ ว่า "ต่อไปนี้เราจำเป็นจะต้องเป็นมหาอำนาจประเทศ หรือมีฉะนั้นก็ต้องลุ่ม" ² ท่านได้ตกลงประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา โดยไม่รอฟังความเห็นของสภาผู้แทนราษฎร และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ บางท่าน ก็มีโคลงนามในคำประกาศสงคราม จึงก่อให้เกิดกลุ่ม "เสรีไทย" ขึ้น เพื่อต่อต้านรัฐบาลและขับไล่อิทธิพลของญี่ปุ่นออกจากประเทศไทย การโฆษณากระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมโดยใช้ศัตรูที่ประชาชนเห็นตัวเป็นเครื่องมือเด่นขึ้นมา คือรัฐบาลได้ ใจอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเป็นเป้าหมายโจมตี ส่วนกลุ่มเสรีไทยจะใช้ญี่ปุ่นเป็น เป้าหมายของการโจมตี เป็นผลให้คนไทยเกิดความรู้สึกทางชาตินิยมอย่างรุนแรง และแพร่หลายทั่วไปยังทุกส่วนที่มีคนไทยตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่

2.1 สงครามอินโดจีน การเรียกร้องดินแดนที่สูญเสียให้แก่ฝรั่งเศสกลับคืนมา เป็นปัจจัยสำคัญในการกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมและสร้างแนวร่วมให้เกิดขึ้น ในหมู่คนไทย รัฐบาลได้มอบหมายให้ นายมัน ชูชาติ กับนายคง รักไทย* รับหน้าที่จัดรายการสนทนาเพื่อกระตุ้นประชาชนให้รักชาติในทางวิทยุกระจายเสียง และมีหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ หลายฉบับ ได้ตีพิมพ์บทสนทนาระหว่างบุคคลทั้งสอง เผยแพร่ด้วย ในส่วนยุวชนทหารก็ได้รับการฝึกอบรมให้สำนึกในหน้าที่และรักชาติ

¹ ทรูณี บุญภิบาล บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 401

² หลวงวิจิตรวาทการ "การเสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส" วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 1 หน้า 204

* ก้อนายเพียร ราชฉันทิเทศ ผู้เชี่ยวชาญประจำสำนักนายกรัฐมนตรี กับนายสังข์ พัดโนทัย ข้าราชการประจำกรมโฆษณาการ

อย่างแรงกล้า รัฐบาลได้ประโคมข่าวความเคลื่อนไหวของทหารฝรั่งเศสในทางที่สร้างความเจ็บช้ำน้ำใจคนไทยตลอดเวลา เป็นการสร้างความรู้สึกของคนไทยให้เกลียดชังฝรั่งเศส มองเห็นฝรั่งเศสเป็นศัตรูของตน ฉะนั้นบรรดาประชาชน นิสิต นักศึกษา และนักเรียน โดยการนำของยุวชนนายทหาร ได้เดินขบวนแสดงพลังความสามัคคี สนับสนุนให้รัฐบาลเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่มีประชาชน นิสิต นักศึกษา และนักเรียนได้แสดงพลังสนับสนุนรัฐบาล เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2483

ในวันที่ 17 ตุลาคม 2483 หลวงวิจิตรวาทการได้แสดงปาฐกถาเรื่อง "การเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส" แก่ครูอาจารย์และนักเรียนกรมยุทธศึกษา ณ หอประชุมศิลปากร มีข้อความหลายตอนที่แสดงเจตนารมณ์ของรัฐบาลไทยว่า ถัดตกลงกับฝรั่งเศสโดยสันติไม่ได้ก็จำเป็นต้องใช้กำลัง เช่น

เราไม่สามารถจะยอมรับไปตลอดกาลว่า การที่ฝรั่งเศสกดขี่ข่มเหงแย่งที่ดิน แย่งทรัพย์สินของเราไปนั้นเป็นการถูกต้อง เราต้องยอมรับมาสองครั้ง โดยสัญญา ลงวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2469 และโดยสัญญาลงวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2480 คือยอมรับว่าดินแดนที่เราถูกเชือดไปนั้นเป็นของฝรั่งเศส ที่เราต้องยอมรับเช่นนั้นก็เพราะความจำเป็น โดยเราไม่สามารถจะสู้รบกับฝรั่งเศสได้ แต่ไม่มีอำนาจอะไรจะมายังคับให้ เราต้องยอมรับเช่นนั้นเสมอไป เมื่อเรารู้สึกว่ากำลังของเราหักเหิมพอที่จะขอความยุติธรรม เราก็ขอ¹

ในตอนท้ายของคำปาฐกถาจึงกล่าวหาว่า "เรากำลังอยู่เป็นไทยจนบัดนี้ได้ก็ด้วยเลือด จึงเป็นที่น่าเชื่อว่าถ้าเราต้องการจะก้าวหน้าเติบโตใหญ่ต่อไป หรือให้ชาติคงเป็นไทยอยู่นั้นเราก็จะต้องใช้เลือดเหมือนกัน"²

¹ หลวงวิจิตรวาทการ "การเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส" วิจิตรวาทการ อนุสรณ์ เล่ม 1 หน้า 204

² ก. หน้า 208

นอกจากนั้นในคำปาฐกถาของท่านได้แสดงนโยบายของรัฐบาลในอันที่จะขยายอิทธิพลเข้าไปในดินแดนอื่น ๆ ที่ไทยเคยสูญเสียให้แก่ต่างชาติอีกด้วย โดยท่านได้กล่าวตอนหนึ่งว่า

เราได้แลเห็นการเดินขบวน และได้ยินเสียงร้องร้องของประชาชนทั่วประเทศว่าต้องเอาดินแดนคืนให้ได้ ท่านนายกรัฐมนตรีของเราเป็นผู้ที่เคารพมติมหาชน เป็นผู้ถือความต้องการของชาติเป็นสำคัญยิ่งกว่าสิ่งใด ๆ ชาติต้องการอย่างไรท่านต้องทำอย่างนั้น และเมื่อจะต้องดำเนินการอย่างแตกหักกันแล้ว เราจะไม่ผูกกันแต่เพียงเขตแดนแม่น้ำโขง เราจะไม่ผูกกันแต่เพียงดินแดนฝั่งขวาตรงหน้าหลวงพระบางและปากเซ เราจะต้องผูกกันถึงฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงตลอดไป เราจะต้องผูกกันถึงดินแดนทุก ๆ ชิ้นที่เราเสียไปให้แก่ฝรั่งเศส¹

และตอนหนึ่งท่านกล่าวว่า

ถ้าเราได้ดินแดนที่เราเสียไปนั้นกลับคืนมาทั้งหมด นอกจากเราจะได้อะไรเพิ่มขึ้นกว่าที่อยู่ในเวลานี้อีกเท่าตัวและได้จำนวนพลเมืองเพิ่มขึ้นอีกราว 4 ล้านคนแล้ว จะมีผลอันสำคัญยิ่งอีกอย่างหนึ่งคือ เราจะสามารถมีดินแดนเข้าไปถึงถิ่นไทยอันกว้างขวาง ซึ่งตั้งอยู่เหนือสิบสองจุไทย ที่นั่นมีเลือดเนื้อเชื้อไทยเราอยู่ 24 ล้านคน ซึ่งยังถือคนเป็นคนไทย พูดภาษาไทย มีชีวิตจิตใจเป็นไทย เราสามารถจะเปิดประตูรับพี่น้อง 24 ล้านคนของเราเข้ามาหาเรา²

คำปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการในเรื่องดังกล่าว มีข้อความหลายตอนที่สอดคล้องกับคำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี เรื่อง "การปรับปรุงเส้นเขตแดนบ้าน

¹ หลวงวิจิตรวาทการ "การเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส" วิจิตรวาทการ อนุสรณ์ เล่ม 1 หน้า 203

² ก. หน้า 205

อินโดจีน" กล่าวแก่มวลชนชาวไทยทางวิทยุกระจายเสียง ในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2483 โดยเฉพาะความหวังของรัฐบาลไทยที่จะเข้าไปมีอิทธิพลในดินแดนของ ไทยที่สูญเสียให้แก่ฝรั่งเศส คือ

ความจริงคำว่า "แคว้นเขมร" "แคว้นลาว" ก็มีลักษณะเดียวกันกับ แคว้นกรุงเทพฯ แคว้นลพบุรี หรือแคว้นเชียงใหม่ นั่นเอง ซึ่งมีนามสถานที่ ตามภูมิประเทศเหล่านั้น แคว้นคนซึ่งตั้งภูมิลำเนาอยู่ในที่นั้น ๆ เช่นที่ เชียงใหม่ ก็หาได้เป็นคนชาติอื่นไม่ แต่เป็นคนไทยพวกเดียวกันทั้งสิ้น ฉะนั้นก็คิดคนที่อยู่ในแคว้นเขมร แคว้นลาวก็ได้เป็นคนชาติเขมร ชาติลาว แต่ที่จริงเป็นคนไทย มีเลือดไทยทั้งสิ้น¹

และท่านได้ตั้งความหวังในตอนปลายของคำปราศรัยไว้ว่า

สถานการณ์ของฝรั่งเศสในเวลานี้ไม่มีทางจะฟื้นตัวขึ้นได้ และโดยนัยนี้ ฝรั่งเศสก็คงไม่สามารถที่จะปกครองประเทศอินโดจีนไว้ได้ในอนาคตอัน ใกล้นี้ ก็เมื่อฝรั่งเศสปกครองไม่ได้ พี่น้องชาวไทยในแคว้นเขมรก็คิ ลาวก็คิ และตลอดจนญวนก็คิ ก็จะต้องเป็นอิสระภาพ แต่ต่างชาติก็จะ ได้ปกครองตนเองเมื่อมีอิสระภาพแล้ว ก็ไม่มีปัญหาอันใดว่าพี่น้องของเรา เหล่านั้นจะต้องได้มาอยู่ในภายใต้ระบอบการปกครองรัฐธรรมนูญของเรา²

นโยบายเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสของรัฐบาล ได้รับการสนับสนุน จากประชาชนทุกระดับชั้น มีผู้แสดงความจำนงค์อาสาสมัครออกทำการรบเป็นจำนวน

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 11 เรื่องที่ 1/2483
คำปราศรัยนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2483

² ก.

มาก บรรดาข้าราชการทุกสังกัดที่ได้เสนอคำสนับสนุนอย่างเต็มที่ รัฐบาลจึงจำเป็นต้องวางแผนปฏิบัติให้เหมาะสมกับการเคลื่อนไหวของประชาชนยิ่งขึ้น โดยยึดหลักการเรียกร้องโดยสันติวิธีเป็นเบื้องต้น แต่ให้กระทรวงทบวงกรมปฏิบัติดังนี้

1. เลือกเจ้าหน้าที่ศึกษาเปรียบเทียบ ความเป็นอยู่ระหว่างไทยกับประชาชนได้ปกครองฝรั่งเศสทุกด้าน ว่าฝรั่งเศสทารุณโหดร้ายอย่างไร
2. เมื่อได้ข้อ 1 ให้ทำการโฆษณา
3. เมื่อโฆษณา ข้อ 2 ให้รายงานสำเนาไปยังเลขาธิการนายกรัฐมนตรีโดยด่วน
4. จากข้อ 2 ได้ผลอย่างไรรายงานเช่นเดียวข้อ 3¹

รัฐบาลได้กำหนดหลักเกณฑ์ชักชวนประชาชนให้บริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานในอินโดจีน โดยใช้คำประกาศ ชักชวน ให้สละเงินช่วยเหลือผู้หนีภัยมาจากอินโดจีนโดยเฉพาะข้าราชการนั้น คณะรัฐมนตรีลงมติ เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2483 ว่า ถ้าได้พร้อมใจกันสละรายใดคนหนึ่งคิดเฉลี่ยร้อยละสิบของเงินเดือน ส่งไปช่วยเหลือจะเป็นบุญคุณล้นไม่พอ² ส่วนการบริจาคของประชาชนของกระทรวงมหาดไทยวางระเบียบว่าด้วยเครื่องหมายที่ระลึก "รวมไทย พ.ศ. 2483" เพื่อเป็นการตอบแทนน้ำใจของผู้บริจาคทรัพย์สินเงินทองให้เป็นที่ยกย่องในการร่วมกันสร้างชาติ

การปฏิบัติการในทางทหารของฝรั่งเศส และแรงผลักดันของพลั้งประชาชนภายในประเทศ เป็นผลให้รัฐบาลไทยมองสถานการณ์ว่า การปรองดองกับฝรั่งเศส

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 11 เรื่องที่ 9/2483 ขอให้ร่วมมือกับรัฐบาลปฏิบัติงานในส่วนราชการของตนเกี่ยวกับนโยบายเรียกร้องดินแดนลงวันที่ 8 พฤศจิกายน 2483

² กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 5 เรื่องที่ 31/2483 ระเบียบว่าด้วยเครื่องหมายที่ระลึก "รวมไทย พ.ศ. 2483" ลงวันที่ 1 มีนาคม 2484

คงไม่สามารถจะกระทำได้นั้นในวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483 นายกรัฐมนตรีได้ออกหนังสือความที่ ข. 8483/2483 สั่งให้หน่วยราชการทุกสังกัดสั่งพิจารณาการของคนฝรั่งเศสและอยู่ในบังคับ¹ ฝรั่งเศสได้ตอบโดยการให้เครื่องบินมาทิ้งระเบิดในประเทศไทย ประเทศไทยได้ส่งเครื่องบินไปทิ้งระเบิดในอินโดจีนบ้าง เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483 สถานะ "สงครามอินโดจีน" ระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศสจึงเกิดขึ้นมา

กองทัพไทยมีขวัญและกำลังใจในการรบสูงมาก สามารถรุกเข้าไปในเขตของฝรั่งเศสและยึดครองพื้นที่ได้หลายจุดก่อนที่จะยื่นมือเข้ามาใกล้เกลี้ยให้พ่ายแพ้เมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2484 ซึ่งขณะนั้นกองทัพไทยสามารถยึดดินแดนดังกล่าวต่อไปนี้คือ

ทางกองพลพายัพ ยึดได้แคว้นหลวงพระบางฝั่งขวา ห้วยชัยตรงข้าม เชียงแสน กองทัพอีสาน กองพลอุบลยึดได้แคว้นนครจำปาสัก กองพลสุรินทร์ ยึดได้สำโรง จงกัถ ทางจังหวัดเสียมราฐ กองทัพบูรพา ยึดได้พื้นที่ตะวันตกสีโสภณ ห่างจากสีโสภณ 17 กิโลเมตร กองพลจันทบุรี ยึดได้บ้านกุ่มเรียง และบ้านห้วยเขม่น ทิศตะวันตกบ่อโพลินทางค่านทะเล กองทัพเรือได้ปะทะกับกองทัพเรืออินโดจีนมิให้รุกเข้ามาได้ กองทัพอากาศได้ทำการรบจนมีชัยทางอากาศ และได้ไปทำลายสถานที่สำคัญทางทหารในอินโดจีนหลายแห่ง²

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 11 เรื่องที่ 10/2483 ข้าราชการฝรั่งเศสหรือบังคับฝรั่งเศส ลงวันที่ 22 พฤศจิกายน 2483

² กรมโศนาการ ประมาณกำปราสัยและสุนทรพจน์ของ พันธานจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ผู้นำของชาติ เล่ม 2 หน้า 46 - 47

การเข้ามาใกล้เกลี่ยของญี่ปุ่นปรากฏผลว่า แผนการณ์เรียกร้องดินแดนคืนของไทยประสบความสำเร็จไปขั้นหนึ่ง เพราะฝรั่งเศสยอมยกดินแดนบางส่วนที่ประเทศไทยต้องสูญเสียให้แก่ประเทศฝรั่งเศสกลับคืนมา และผลที่ตามมาอีกก็คือทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นใกล้ชิดขึ้น กลายเป็นขั้นตอนการเรียกร้องดินแดนคืนอีกครั้งหนึ่ง

ความสำเร็จในการเรียกร้องดินแดนครั้งนั้น นับเป็นก้าวสำคัญที่รัฐบาลไทยได้สร้างความรู้สึกทางชาตินิยมให้เกิดขึ้นในหมู่คนไทย คนไทยทุกคนได้ร่วมแรงร่วมใจกันสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลในการสร้างตัวเองและสร้างชาติทุกด้าน จนกลายเป็นแนวทางไปสู่การเชื่อผู้นำ ชาติปลอศกภัย ท่านนายกรัฐมนตรีซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดในคราวสงคราม ได้รับพระราชทานเลื่อนยศจาก นายพลตรี นายพลเรือตรี และนายพลอากาศตรี เป็นจอมพล จอมพลเรือ และจอมพลอากาศ ทั้ง ๆ ที่กระทรวงกลาโหมขอพระราชทานเลื่อนยศขึ้นเป็น¹ นายพลเอก นายพลเรือเอก และนายพลอากาศเอก

หลังจากประสบความสำเร็จในการเรียกร้องดินแดนคืนขั้นแรกแล้ว จอมพล ป.พิบูลสงคราม ผู้นำรัฐบาลได้ดำเนินนโยบายสร้างชาตินิยมอย่างเข้มข้นขั้นต่อไป วิธีการปฏิบัติบางอย่างซึ่งแต่เดิมใช้แบบขอร้องประชาชนให้ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล กลับใช้วิธีการบังคับที่รุนแรงยิ่งขึ้น เช่น บังคับให้ประชาชนสวมหมวกเล็กเกินหมวก และบังคับให้ทุกคนต้องเรียนหนังสือไทยให้สามารถอ่านออกเขียนได้ เป็นต้น

นอกจากนั้นเพื่อให้สงครามอินโดจีนตกอยู่ในความสนใจของคนไทยมากที่สุด และพร้อมที่จะสนับสนุนนโยบายเรียกร้องดินแดนคืนในขั้นต่อไป หลวงวิจิตรวาทการได้

¹ กรมโคสนาการ "ประกาศพระบรมราชโองการ เรื่องพระราชทานยกจอมพล จอมพลเรือ และจอมพลอากาศ" ประมวลคำปราศัยและสุนทรพจน์ของ พณพยานจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ผู้นำของชาติ เล่ม 2 ไม่มีเลขหน้า

ประพันธ์บทเพลง "มาร์ชกองทัพบูรพา" ขึ้นมาโดยให้สถานีวิทยุกระจายเสียงเปิดให้ประชาชนได้รับฟังเป็นประจำ

2.2 การเข้าร่วมวงไพบูลย์ ผลของการดำเนินนโยบายเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส กระทั่งเกิดเป็นสงครามอินโดจีน และประเทศไทยได้รับดินแดนคืนมา ทำให้นโยบายการต่างประเทศของไทยต้องเปลี่ยนแปลงไป ดินประเทศไทยหันไปร่วมมือกับฝ่ายพันธมิตรมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากฝ่ายรัฐบาลไทยต้องแสวงหาความมั่นคงและความปลอดภัยของชาติ ทั้งที่นายกรัฐมนตรีได้มีบันทึกไว้เมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2483 ว่า "เหตุการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว เราต้องจัดการอย่างหนึ่งเพื่อเอกราชของเราด้วย โดยจะขอแคว้นต่าง ๆ ที่ฝรั่งเศสยึดเอา เพื่อเป็นพรมแดนธรรมชาติ (Natural Frontier) กับผู้ที่จะมีรุกรานต่อไป¹

คำว่า "ผู้ที่จะมีรุกรานต่อไป" นั้นมีนัยว่า "ญี่ปุ่น" ฉะนั้นเมื่อญี่ปุ่นเสนอให้ไทยทำข้อตกลงกับญี่ปุ่น โดยญี่ปุ่นให้สัญญาว่า รัฐบาลไทยจะร่วมมือกับญี่ปุ่นในการก่อตั้งระบบใหม่ในเอเชีย ทั้งทางการเมืองและการเศรษฐกิจ ญี่ปุ่นยินดีจะช่วยให้ไทยได้ดินแดนทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขงกับปากเซคืน² นายกรัฐมนตรีไทยจึงตอบรับในหลักการดังกล่าว และเมื่อเกิดสงครามอินโดจีน ญี่ปุ่นได้ยื่นมือเข้ามาใกล้ชิด จนกระทั่งประเทศไทยได้ดินแดนที่สูญเสียให้แก่ฝรั่งเศสบางส่วนกลับคืนมา ทำให้สัมพันธภาพระหว่างไทยกับญี่ปุ่นเพิ่มความใกล้ชิดยิ่งขึ้น ซึ่งไม่เพียงแต่การร่วมมือทางการเมืองและการเศรษฐกิจเท่านั้น ทางทหารก็ได้รับการประสานงานอย่าง

¹ ตรี บุญภิบาล บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 69 - 70 (อ้างอิงมาจาก แฟ้มหมายเลข 3 อินโดจีน แฟ้ม 3 บันทึกของหลวงสิทธิสยามกร ลงวันที่ 9 กันยายน 2483 ของกองบรรณาสาร กระทรวงการต่างประเทศ

² ก.

ใกล้ชีวิตอีกด้วย นอกจากนั้นประเทศเยอรมันเองก็เคยพบกับเหตุพิเศษในเรื่องนี้

ในค่านประชาชนนั้นรัฐบาลได้กระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมอย่างเต็มที่ จนเกิดมีกลุ่มหลงใหลต่อชาติอย่างรุนแรง บางท่านถึงกับใช้ธงชาติไทยเป็นองค์ประกอบในการดำรงชีวิตประจำวัน จะเคลื่อนไหวไปทางไหนก็ต้องมีธงชาติติดตัว แม้กระทั่งเวลารับประทานอาหาร¹ กลุ่มนี้มีความภูมิใจในความสำเร็จของทหารที่สามารถประสพชัยชนะในสงครามอินโดจีน มีความเข้าใจว่าการพ่ายแพ้ของทหารฝรั่งเศสนั้น คือการไร้สมรรถภาพของฝ่ายสัมพันธมิตร ฉะนั้นรัฐบาลควรจะดำเนินการเรียกรองกันแดนที่สูญเสียให้แก่ต่างชาติบริเวณอื่น ๆ ให้กลับมายุ่งภายใต้การปกครองเดียวกันกลุ่มหลงใหลในชาติไทยนี้ ไม่เฉพาะแต่ในประเทศไทยเท่านั้น ยังกระจายไปทั่วแคว้นฉานของพม่าและจีนตะวันตก และดินแดนในอารักขาของอินโดจีนคือลาวและเขมรอีกด้วย กลุ่มนี้จึงกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมในหมู่นชนของตน ในอันที่จะเอาดินแดนทั้งหมดมาไว้ในปกครองเดียวกับของไทย ทั้งนี้รวมถึงประชาชนที่มีสัญชาติไทยหรือไม่มีสัญชาติไทยด้วย²

แรงผลักดันต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายเป็นกลางของไทยอย่างยิ่ง เพราะขณะนั้นฝ่ายสัมพันธมิตรเองก็เริ่มได้ตอบการร่วมมือของไทยกับญี่ปุ่น โดยการบีบคั้นในทางเศรษฐกิจ ings อาวุธและยุทธปัจจัยอื่น ๆ เป็นเหตุให้ไทยต้องหันไปพึ่งญี่ปุ่นเกือบทุกด้าน อิทธิพลของญี่ปุ่นจึงเข้ามาเป็นตัวกำหนดนโยบายให้ไทยต้องเปลี่ยนมาร่วมมือกับฝ่ายพันธมิตรในที่สุด

¹ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 1 เรื่องที่ 47/2484 ห้ามใช้ธงชาติปหรือตกแต่งโต๊ะอาหาร ลงวันที่ 5 พฤศจิกายน 2484

² นิมิตร ปถมวาลย์ กรณีพิพาทระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส พ.ศ. 2483
- 2484 หน้า 48

แม้ว่ารัฐบาลไทยต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายหันไปร่วมมือกับญี่ปุ่นก็ตาม ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงให้การสนับสนุนฝ่ายสัมพันธมิตร โดยเฉพาะอังกฤษ แต่เนื่องจากแรงผลักดันของกลุ่มชาตินิยมรุนแรงของไทย อังกฤษจึงไม่กล้าจะยกกองทัพเข้ามาในดินแดนไทย เพื่อต้านกำลังญี่ปุ่น ทั้ง ๆ ที่รู้ว่ากองทัพญี่ปุ่นจะยกกองทัพบุกอังกฤษโดยผ่านประเทศไทย ดังโทรเลขลับของ เซอร์ เจ ครอบส์ อัครราชทูตอังกฤษประจำกรุงเทพฯ ถึงกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2484

ข้าพเจ้าได้พบรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ (นายคิเรก ชัยนาม) เมื่อตะกั๊และเราส่งมายังท่านซึ่งสาส์นต่อไปนี้จากเราทั้งสอง เพื่อบารมีของพระผู้เป็นเจ้าขออย่าให้กองกำลังบริติช (อังกฤษ) บุกดินแดนไทย (สยาม) แม้แต่หนึ่งตารางนิ้วเดียวเลย นอกจากและจนกระทั่งญี่ปุ่นได้ลงมือโจมตีก่อนต่อประเทศไทย (สยาม) ปัจจุบันนี้ในทางปฏิบัติคนไทยทุกคนสนับสนุนบริเตนในการเผชิญต่อญี่ปุ่น แต่การจะเป็นอย่างอื่นและการเสียหายที่ไม่อาจแก้ไขได้จะขึ้น ถ้าบริเตนเป็นฝ่ายละเมิดต่อความเป็นกลางของไทย¹

ฉะนั้นเมื่อญี่ปุ่นยกกองทัพเข้าสู่ประเทศไทยในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ประชาชนชาวไทยและคณะรัฐมนตรีจึงแตกแยกสองฝ่ายคือ ฝ่ายที่สนับสนุนให้ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นเพื่อจะได้มาซึ่งดินแดนต่าง ๆ ที่ไทยเคยสูญเสียแก่ต่างชาติกลับคืนมา และฝ่ายที่ยังคงให้การสนับสนุนต่อสัมพันธมิตร เพราะเห็นว่าการที่ญี่ปุ่นเปิดแนวรบกับสหรัฐอเมริกา สัมพันธมิตรยอมได้เปรียบในสงครามและจะประสพชัยชนะในที่สุด

¹ ปรีดี พนมยงค์ หลักฐานสำคัญบางประการเกี่ยวกับสถานะสงครามของประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ภาค 1 หน้า 6

2.3 การส่งทหารออกนอกประเทศและการได้คืนแดนคืน การที่ประเทศไทยที่มีความรู้สึกชาตินิยมอย่างรุนแรงพยายามเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการส่งกำลังทหารไปยึดคืนแดนในส่วนอื่น ๆ ที่เคยสูญเสียให้แก่ฝรั่งเศสและอังกฤษร่วมกับกองทัพของญี่ปุ่น ผู้นำที่สำคัญ ๆ ในกลุ่มนี้พยายามบิดเบือนความจริงถึงสาเหตุที่ไทยต้องให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นในกรณีต่าง ๆ จนกระทั่งประเทศไทยต้องประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา โดยอ้างถึงผลการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 7 และ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 เป็นสำคัญว่า ประเทศไทยไม่มีทางที่จะต้านกำลังของญี่ปุ่นได้ และถูกญี่ปุ่นบังคับให้ไทยต้องกระทำการต่าง ๆ ในส่วนที่เป็นประโยชน์ต่อการยุทธของญี่ปุ่น โดยที่ฝ่ายสัมพันธมิตรไม่ได้ยื่นมือเข้ามาให้ความช่วยเหลือและรับประกันแต่ประการใด ยิ่งกว่านั้นยังมีรัฐมนตรีบางคนได้อ้างเหตุผลที่ไทยต้องยินยอมให้ญี่ปุ่นผ่านประเทศไทย และไทยต้องให้ความร่วมมือในค่านอื่น ๆ เพราะในขณะนั้นที่คณะรัฐมนตรีกำลังประชุมพิจารณาข้อเสนอของญี่ปุ่นในวันที่ 7 และ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 นั้น ทางรัฐบาลไทยได้รับโทรเลขจากสิงคโปร์มีข้อความว่า "Fend for Yourself. Sorry we can't help you"¹ ซึ่งมีความหมายว่ารัฐบาลอังกฤษให้รัฐบาลไทย "ช่วยตนเอง"

ความจริงในการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 7 และ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ไม่ได้มีการพูดถึงโทรเลขฉบับดังกล่าวแต่ประการใด * และไม่ได้เป็นเรื่องแปลกแต่ประการใดที่ประเทศไทยจะยินยอมทำข้อตกลง

¹ เขาวมาลย์ จุฑาทอง นโยบายต่างประเทศของไทย พ.ศ. 2482 - 2488 หน้า 60

* กุรายละเอียดยุทธในภาคผนวก ง

เพื่อจะจัดการกับสถานการณ์เร่งด่วนในเอเชียตะวันออก ประเทศไทยจะ
อนุญาตให้กองทหารญี่ปุ่นผ่านดินแดนของประเทศไปได้ และจะให้ความ
สะดวกทุกอย่างเท่าที่จำเป็นเพื่อการผ่านดังกล่าว ตลอดจนดำเนินการ
ต่าง ๆ โดยทันที เพื่อหลีกเลี่ยงความเป็นปฏิปักษ์ต่อกันทุกอย่างอันอาจจะ
เกิดขึ้นไประหว่างกองกำลังทหารญี่ปุ่นกับกองกำลังทหารไทย¹

เพราะทุก ๆ ประเทศก็ทราบถึงขีดความสามารถของประเทศไทยที่ว่า ไม่
สามารถจะต้านทานกองทัพอเมริกันไว้ได้ แต่สิ่งที่ต่างประเทศให้ความสำคัญคือเหตุใด
ประเทศไทยยอมทำสนธิสัญญาทางทหารกับญี่ปุ่น ในวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2484
และทำไมประเทศไทยจึงต้องประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกาในวันที่
25 มกราคม 2485 ทั้ง ๆ ที่กระทรวงการต่างประเทศอังกฤษเคยส่งโทรเลข
ถึงสถานทูตอังกฤษประจำกรุงเทพฯ ชักชวน เพื่อปรึกษาประธานาธิบดีอเมริกันที่จะส่งสาส์น
ถึงนายกรัฐมนตรีไทย ในวันที่ 6 ธันวาคม 2484 ความว่า

เนื่องจากข่าวรายงานหลังสุด นายกรัฐมนตรี (อังกฤษ) ประสงค์จะส่ง
สาส์นต่อไปถึงนายกรัฐมนตรีไทย เพื่อให้ทราบเป็นความลับที่สุด ถ้า
ประธานาธิบดี (อเมริกัน) ไม่ขัดข้อง
(เริ่มต้นสาส์น)

2. การเป็นไปไต่หน้การรุกรานของญี่ปุ่นต่อประเทศของท่านโดย
มิชักช้า ถ้าท่านถูกโจมตีขอให้ป้องกันตน เราจะเข้ามาช่วยท่านจนเต็ม
กำลังของเรา และเราจะพิทักษ์เอกราชแห่งประเทศของท่าน
(จบสาส์น)

¹ กรุณี บุญภิบาล "ภาคผนวก" บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง
หน้า 24 (อ้างอิงมาจาก แฟ้ม 2/2 : 2 (8) ข้อตกลงระหว่างประเทศไทย
กับญี่ปุ่น ลงวันที่ 8 ธันวาคม 2484 ของกองบรรณสาร กระทรวงการต่าง
ประเทศ

3. โปรรหาหรือประธานาธิบดี (อเมริกัน) ทันทีทันใด และส่ง
คำตอบของท่านเข้าไปยัง (สถานทูต) ที่กรุงเทพฯ¹

ในวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ซึ่งตรงกับวันที่ญี่ปุ่นขออนุญาตเดินทัพ
ผ่านประเทศไทย กระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ ได้โทรเลขด่วนที่สุดมาถึง
สถานทูตของคนที่กรุงเทพฯ ให้แจ้งสำเนาของนายกรัฐมนตรีอังกฤษที่แก้ไขใหม่ถึง
ต่อไปนี้ "การเป็นไปได้แห่งการรุกรานของญี่ปุ่นโดยไม่ชักช้าต่อประเทศของท่าน
ถ้าท่านถูกโจมตีขอให้ป้องกันตน การรักษาไว้ซึ่งเอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์ของ
ประเทศไทยนั้นเป็นประโยชน์ของบริติช และเราจะถือว่าการโจมตีต่อท่านเหมือนการ
โจมตีคือเรา"²

แม้ว่าโทรเลขฉบับหลังนี้จะถึงมือนายกรัฐมนตรีไทยภายหลังการประชุมคณะ
รัฐมนตรีในวันที่ 7 และ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ก็ตาม แต่ในโทรเลขฉบับ
ดังกล่าวรัฐบาลอังกฤษได้เข้ามาผูกมัดตนเองโดยถือว่าการโจมตีต่อประเทศไทยเหมือน
การโจมตีอังกฤษ เหตุใดประเทศไทยจึงทำสัญญาทางทหารกับญี่ปุ่น และประกาศ
สงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา

ในงานวิจัยของ ครุณี บุญภิบาล ได้ตั้งสมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า
เรื่องบทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง ข้อหนึ่งว่า การประกาศสงคราม
กับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา³ น่าจะเกิดขึ้นเพราะการเล็งผลประโยชน์³ ซึ่งไม่มี

¹ ปรีดี พนมยงค์ หลักฐานสำคัญบางประการเกี่ยวกับสถานะสงครามของ
ประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ภาค 1 หน้า 4

² อ. หน้า 9

³ ครุณี บุญภิบาล บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 6

ทางที่จะปฏิเสธได้ประการหนึ่ง แต่อีกประการหนึ่งก็คือแรงผลักดันของกลุ่มชาตินิยมรุนแรงที่มีอยู่ในประเทศ พยายามให้รัฐบาลเข้าไปมีส่วนในการสงครามร่วมกับญี่ปุ่น เพราะจะมีผลต่อการไต่ดินแดนของไทยที่เคยสูญเสียให้แก่ต่างชาติกลับคืนมาตามที่ญี่ปุ่นเคยให้สัญญาต่อไทย ฉะนั้นในวาระแรกที่ประเทศไทยเข้าร่วมมือทางทหารกับญี่ปุ่นอย่างแท้จริงนั้น ได้มีพิธีสาร (PROTOCOL) ลับว่าญี่ปุ่นจะช่วยให้ไทยไต่ดินแดนคืนจากอังกฤษ และไทยสัญญาจะช่วยญี่ปุ่นในกรณีสงครามซึ่งมีอยู่แล้วระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศฝ่ายตะวันตก¹ ข้อกำหนดในพิธีสารลับนี้ได้เป็นแรงจูงใจอย่างดีที่สุดให้กับจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่จะประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เพราะในขณะนั้นญี่ปุ่นกำลังมีชัยในสงครามทุกสมรภูมิ และหวังว่าญี่ปุ่นจะได้ชัยชนะจากสงครามครั้งนั้น ในที่สุด การที่ญี่ปุ่นเสนอจะให้ดินแดนที่ไทยสูญเสียให้แก่ต่างชาติในอดีตกลับคืนมา ย่อมสอดคล้องกับนโยบายชาตินิยมของรัฐบาลและความต้องการของประชาชน

เมื่อประเทศไทยประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาแล้ว กองทัพต่าง ๆ ของไทยก็ได้เคลื่อนพลเข้าไปปฏิบัติในพื้นที่ต่าง ๆ ตามแผนยุทธศาสตร์และการยึดดินแดนกลับคืนมาคือ

1. ทักษิณ ได้ยกกองกำลังรุกเข้าไปในแคว้นฉาน (สหรัไทยเดิม และสหรัไทยใหญ่) ยึดได้เมืองเชียงตุง เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2485² ต่อมาได้ยกกองกำลังเข้ายึดเมืองยองไดในวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2485³

¹ ปรีดี พนมยงค์ หลักฐานสำคัญบางประการเกี่ยวกับสถานะสงครามของประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ภาค 1 หน้า 2

² "ยึดเชียงตุงได้แล้ว" ศรีกรุง 29 พฤษภาคม 2485 หน้า 1

³ "ทัพไทยเข้าเมืองยอง" ประชาชาติ 1 มิถุนายน 2485 หน้า 1

ยึดได้เมืองยูในวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2485¹ และยึดได้เมืองคาก เมืองมะ
และเมืองลา เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2485²

2. กองทัพที่ส่งไปรบด้านตะวันตก ได้ทำการรบเคียงบ่าเคียงไหล่
กับกองทหารญี่ปุ่น กองทหารไทยสามารถเข้าไปตั้งฐานที่วิคตอเรียปอยต์ ซึ่งเป็นที่ตั้ง
ฐานทัพอากาศของอังกฤษ³ รวมมือกับทหารญี่ปุ่นรุกเข้าไปยึดเมืองร่างกุ้งในวันที่ 10
มีนาคม พ.ศ. 2485⁴

ส่วนดินแดนมลายูที่ไทยเคยเสียให้แก่อังกฤษนั้น ไทยไม่ได้ส่งกำลังทหารไป
ร่วมรบด้วย นอกจากส่งนายทหารเข้าไปสังเกตการณ์เท่านั้น เพราะในขณะที่ญี่ปุ่น
ยึดแหลมมลายูนั้น รัฐบาลไทยยังไม่ได้ตกลงที่จะร่วมมือทางทหารกับญี่ปุ่นอย่างเปิดเผย
แต่ญี่ปุ่นได้ตกลงยกดินแดน 4 รัฐมาลัยให้ไทย ในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2486⁵

พร้อม ๆ กับการร่วมมือระหว่างไทยกับญี่ปุ่น และการส่งทหารไทยออกนอก
ประเทศ รัฐบาลได้ดำเนินการกระตุ้นความรู้สึทางชาตินิยมในทางสื่อสารมวลชน
ทุกชนิด หลวงวิจิตรวาทการได้เข้ามาดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมโฆษณาการอีกตำแหน่ง
หนึ่ง เพื่อควบคุมสถานีวิทยุกระจายเสียงให้ปฏิบัติการโฆษณาตามขั้นตอนของการ
กระตุ้นความรู้สึทางชาตินิยม ข่าวดสารในทางราชการสงคราม ส่วนที่จะสร้างความ
รู้สึทางชาตินิยมและก่อให้เกิดขวัญต่อประชาชน จะได้รับการโฆษณาอย่างกว้างขวาง

¹ กรมโฆษณาการ "กองทัพไทยยึดได้เมืองยู" ข่าวโฆษณาการ 6 : 772
มิถุนายน 2485

² "เมืองมะ เมืองลาเป็นอิสระ" ประชาชาติ 15 มิถุนายน 2485 หน้า 1

³ "อังกฤษแพ้แล้ว" ศรีกรุง 26 ธันวาคม 2485 หน้า 1

⁴ "ร่างกุ้งยอมจำนน" ประชาชาติ 11 มีนาคม 2485 หน้า 1

⁵ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 1 เรื่องที่ 61/
2486 หยุดราชการและชักธงชาติไทยคู่กับธงชาติญี่ปุ่นในวันที่ 20 สิงหาคม
2486 ลงวันที่ 19 สิงหาคม 2486

เช่น กรณีที่กองทหารไทยร่วมมือกับญี่ปุ่นจนสามารถยึดเมืองร่างกุ้ง วิทยุกระจายเสียง หนังสือพิมพ์จะประโคมข่าวอย่างใหญ่โต นอกจากนั้นทางกรมโฆษณาการได้เชิญชวนประชาชนทั่วราชอาณาจักร ให้ชักธงชาติไทยคู่กับธงชาติญี่ปุ่นเป็นเวลา 3 วัน นับตั้งแต่วันอังคารที่ 10 มีนาคม เป็นต้นไป¹ และกรมกองทัพไทยสามารถยึดเมือง เชียงตุง ทางกรมโฆษณาการได้เชิญชวนประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ชักธงชาติมีกำหนด 3 วัน นับตั้งแต่วันที่ 28 พฤษภาคม เป็นต้นไป เพื่อเป็นการแสดงความชื่นชมยินดี² และในคราวที่ญี่ปุ่นลงนามในข้อตกลงกับรัฐบาลไทย โดยยกดินแดนในรัฐมาลายและภูมิภาคฉาน ในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2486 ทางรัฐบาลได้จัดให้มีการสวนสนามที่อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ให้สถานราชการทหารราชการ และให้ชักธงชาติไทยคู่กับธงชาติญี่ปุ่น³ ในวันดังกล่าว

การดำเนินนโยบายเรียกร้องดินแดนคืนโดยการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นนี้ ทำให้รัฐบาลสามารถใช้อังกฤษและสหรัฐอเมริกาเป็นเครื่องมือกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมในหมู่ประชาชนได้อย่างแพร่หลายทั่วไป

2.4 การต่อต้านอิทธิพลของญี่ปุ่น การเข้าร่วมวงไพบูลย์กับญี่ปุ่น นอกจากรัฐบาลไทยพิจารณาถึงความจำเป็นในการดำรงฐานะของประเทศแล้ว ผู้นำประเทศ

¹ กรมโฆษณาการ "ประกาศชักชวนให้ชักธงชาติไทยคู่กับธงชาติญี่ปุ่น"
ข่าวโฆษณาการ 3 : 322 มีนาคม 2485

² กรมโฆษณาการ "ประกาศชักชวนให้ชักธงชาติไทยคู่กับธงชาติญี่ปุ่น"
ข่าวโฆษณาการ 7 : 772 มิถุนายน 2485

³ กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี พัม 1 เรื่องที่ 61/2486 หยุดราชการและชักธงชาติไทยคู่กับธงชาติญี่ปุ่นในวันที่ 20 สิงหาคม 2486 ลงวันที่ 19 สิงหาคม 2486

ในขณะนั้นได้เห็นผลเล็กจากสงครามว่า การสงครามครั้งนั้นจะทำให้มหาอำนาจตะวันตกเสื่อมอิทธิพลลง ประเทศต่าง ๆ ที่เป็นอาณานิคมจะเคลื่อนไหวเพื่อเอกราช ฉะนั้นนับเป็นโอกาสอันดีที่ไทยจะได้ดินแดนคืนจะเป็นมหาอำนาจหนึ่งในเอเชีย นอกจากนั้นจอมพล ป.พิบูลสงคราม ยังเชื่อมั่นว่าญี่ปุ่นจะทองประสบชัยชนะในสงครามอย่างแน่นอน ทานถึงกับเชิญชวนให้จีน พม่าและอินเดียนมาร่วมวงไพบูลย์ด้วย ดังปรากฏในสาส์นส่วนตัวของท่านไปถึง พญา จอมพลเจียงไคเช็ค ตอนหนึ่งว่า

สำหรับข้าพเจ้ากับคณะรัฐบาลพร้อมทั้งประชาชนของไทย เมื่อได้ลงคำเนิ
การร่วมมือกับญี่ปุ่นแล้ว ก็แลเห็นชัดขึ้นทุกวันว่าชาติญี่ปุ่นเป็นชาติที่มีภูมิธรรม
สูง และมีเจตนาที่ดีต่อชาวเอเชียด้วยกันด้วยความบริสุทธิ์ใจ สิ่งอื่นใดนอก
จากนี้ย่อมมาจากการโฆษณาชวนเชื่อ เพื่อประโยชน์แก่ชาติอังกฤษทั้งสิ้น บัดนี้
ชาวพม่าและชาวอินเดียนกำลังตื่นตัวว่า "เอเชียสำหรับชาวเอเชีย" กำลัง
เป็นคำขวัญและเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิตและความหวังของพวกเราในเวลานี้
ข้าพเจ้าขอเชิญชวนให้ท่านเข้ามาร่วมงานกู้เกียรติของเอเชียพร้อมกับเรา
ข้าพเจ้าขอรับรองความสุจริตใจให้ท่านทำความเข้าใจกับญี่ปุ่น ความเข้าใจ
ผิดทั้งหลายสามารถจะปรับปรุงให้กลับเป็นความเข้าใจที่ดีต่อกันได้¹

เมื่อประเทศไทยเข้าร่วมกับญี่ปุ่นโดยตรงแล้ว ผลที่ได้คือดินแดนคืน แต่หลาย
สิ่งที่ต้องสูญเสียไปเช่น เกียรติภูมิของชาติ การลดอัตราค่าเงินบาทให้เท่ากับเงินญี่ปุ่น
การเกณฑ์แรงงานเพื่อช่วยเหลือการทหารของญี่ปุ่น การที่ญี่ปุ่นขอกู้เงินจากประเทศไทย
ตลอดเวลา โดยไม่มีหลักประกันที่มั่นคง การละเมิดสนธิสัญญาของญี่ปุ่นที่เกิดขึ้นบ่อย ๆ
การดำเนินกิจการทางทหารของญี่ปุ่นในประเทศไทยโดยไม่มีขอบเขตจำกัด เป็นต้น

¹ กรมโฆษณาการ "สาส์นนายกรัฐมนตรี" ข่าวโฆษณาการ 12 : 2858

สิ่งเหล่านั้นไม่อยู่ในวิสัยของนักชาตินิยมจะพึงยอมรับได้ เพราะแทนที่จะนำความสงบสุข ความเจริญก้าวหน้าและเกียรติภูมิของชาติ กลับกลายเป็นสิ่งทำลายเอกราชและอธิปไตยของชาติซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่เหนือชีวิตจิตใจ แต่ขณะนั้นประเทศไทยได้ผูกพันกับญี่ปุ่นทุกด้าน การประกาศเป็นศัตรูอย่างนอกหน้าก็หมายความว่า การสิ้นสุดในเอกราชและอธิปไตยของชาติ จึงต้องอาศัยความรอบคอบในการดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่นและเป็นการลับ

จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ดำเนินนโยบายต่อต้านญี่ปุ่นหลายรูปแบบหลายประการ มีทั้งที่เปิดเผยและเป็นความลับ ท่านเองได้เขียนชี้แจงเกี่ยวกับขบวนการต่อต้านของท่าน ภายหลังจากท่านหมดอำนาจทางการเมืองยุคแรกหลายประการ ซึ่งหลายท่านถือว่าเป็นคำแก้ตัวของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เพื่อให้พ้นความผิดจากข้อหาอาชญากรรมสงคราม แต่ถาพพิจารณาด้วยความเป็นธรรมจากงานเขียนของท่านผู้อื่นที่ร่วมอยู่ในคณะรัฐมนตรี และบุคคลที่มีบทบาทในทางการเมืองขณะนั้นแล้ว พบว่าหลายอย่างเป็นความจริงดังที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ชี้แจงไว้ เช่น นายวรเวทย์ ศิวศรียานนท์ (ศาสตราจารย์ พระวรเวทย์พิสิฐ) กรรมการผู้หนึ่งในคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย ก็ยอมรับว่าจอมพล ป.พิบูลสงคราม หาทางออกในข้อเสนอของญี่ปุ่นที่ให้นักเรียนไทยเรียนภาษาญี่ปุ่น ด้วยวิธีการปรับปรุงการเขียนภาษาไทยใหม่ เพื่อมิให้ญี่ปุ่นเข้ามาแทรกแซงในการศึกษาของไทย¹ การปรับปรุงส่งเสริมวัฒนธรรมดังกล่าวในบทที่ 4 ก็มีจุดประสงค์อย่างเดียวกัน คือไม่ต้องการให้คนไทยต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลในทางวัฒนธรรมของญี่ปุ่น โดยมีข้อสังเกตได้ง่ายว่า วัฒนธรรมที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม มาเผยแพร่ จะเป็นการสวมหมวก การสวมรองเท้า การร่าวองมาตรฐาน การดนตรี และอื่น ๆ ล้วนแต่มีพื้นฐานของวัฒนธรรมแบบตะวันตกทั้งสิ้น นอกจากนั้นท่านได้ดำเนินนโยบายต่อต้านญี่ปุ่นโดยออกกฎหมายจำกัดอาชีพสำหรับคน

¹ รอง ศยามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ หน้า 185

ต่างดาว การจำกัดบริเวณของชนต่างดาว การไม่อนุญาตให้ชนต่างดาวซื้อที่ดินในประเทศไทย การจัดสร้างพุทธบรมมณฑล และการจัดย้ายเมืองหลวงไปอยู่ที่เพชรบูรณ์ เป็นต้น

ส่วนการดำเนินนโยบายในทางการทหารและการต่างประเทศนั้น ท่านได้ติดต่อกับสัมพันธมิตรโดยผ่านประเทศจีน มีการส่งรายงานลับเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของกองทัพญี่ปุ่นให้แก่จีนทราบ พร้อมทั้งส่งเสบียงอาหาร ยารักษาโรค ไปให้กองทัพจีนเป็นระยะ ๆ นอกจากนั้นในทางการทหารได้วางแผนร่วมกับกองทัพจีน เพื่อเตรียมการโจมตีกองทัพญี่ปุ่นที่อยู่ในเมืองไทย ถึงกับได้เตรียมส่งนายทหารชั้นผู้ใหญ่ 4 ท่าน คือ พลตำรวจโทอุดุล อุดุลเดชจรีส พันเอกประยูร ภมรมนตรี พันตรีหลวงหาญสงคราม พันเอกเนตร เขมะโยธิน ไปเจรจากับฝ่ายพันธมิตร แต่บังเอิญ จอมพล ป.พิบูลสงครามหมดอำนาจในทางการเมืองเสียก่อน แผนการนี้จึงไม่ปรากฏแก่สายตาสาวไทย ทำให้บางท่านตีความในคำชี้แจงของจอมพล ป.พิบูลสงครามว่าเป็นข้อแก้ตัว

การต่อต้านญี่ปุ่นนี้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ต้องกระทำอย่างลับ ๆ เป็นส่วนใหญ่ เพราะกลัวญี่ปุ่นจะสงสัย ญี่ปุ่นอาจปลดอาวุธทหารไทยได้ ท่านได้มอบหมายให้ พลตำรวจโทอุดุล อุดุลเดชจรีส เป็นผู้ทำหน้าที่แทน รวมทั้งประสานงานกับฝ่ายเสรีไทยด้วย ฉะนั้นเมื่อกลุ่มเสรีไทยต่างประเทศลอบเข้ามาในประเทศไทยโดยการโคจรมา ถึงแม้จะถูกประชาชนชาวไทยจับตัว แต่ก็ยังมีโอกาสได้ทำงานใต้ดินตามเป้าหมายเดิมของเสรีไทยนอกประเทศทุกประการ จนบางครั้งแยกไม่ออกว่าการปฏิบัติการเกี่ยวกับการต่อต้านญี่ปุ่นนั้นเกิดจากกลุ่มของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งมี พลตำรวจโทอุดุล อุดุลเดชจรีส เป็นเสนาธิการ หรือเกิดจากกลุ่มเสรีไทยภายในประเทศที่มีท่านปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้า และมีพลตำรวจโทอุดุล อุดุลเดชจรีส เป็นผู้ร่วมมืออย่างใกล้ชิดด้วยท่านหนึ่ง

ผลสะท้อนของการดำเนินนโยบายชาตินิยม พ.ศ. 2481 - 2488

ตลอดระยะเวลา 6 - 7 ปี ที่รัฐบาลชุดของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และได้ดำเนินนโยบายกระตุ้นความรู้สึกรักชาติอย่างรุนแรง ในช่วงก่อนสงครามและขณะที่ประเทศเข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่สอง แม้ว่าจะเป็นช่วงเวลาอันสั้น แต่ผลกระทบต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาลไทยในยุคต่อมา เช่น การก่อตั้งลัทธิคอมมิวนิสต์ การใช้กำลังทหารเป็นแกนนำในทางการเมือง การดำเนินนโยบายการต่างประเทศ และสงวนอธิปไตยให้แก่คนไทย เป็นต้น นอกจากนั้นการดำเนินนโยบายชาตินิยมของจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทย กระทั่งปัจจุบันอย่างมาก เช่น การแต่งกาย การไม่กินหมาก การแสดงความเคารพระเบียบต่าง ๆ ในสังคมตลอดจนบทเพลงปลุกใจที่เปิดในวันสำคัญต่าง ๆ และชื่อประเทศที่ใช้เรียกอยู่ในปัจจุบัน ก็ล้วนเป็นผลสะท้อนมาจากการดำเนินนโยบายชาตินิยมในสมัยที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2481 - 2487 ทั้งสิ้น นอกจากนี้บางสิ่งบางอย่างได้เปลี่ยนรูปแบบเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความเจริญของประเทศเท่านั้น

เหตุที่การดำเนินนโยบายชาตินิยม พ.ศ. 2481 - 2488 มีผลสะท้อนอย่างมากต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาลและความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทยในเวลาต่อมา เพราะนอกจากรัฐบาลชุดของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ดำเนินนโยบายชาตินิยมเพื่อสร้างชาติในแง่ของการปรับปรุงวัฒนธรรม บำรุงเศรษฐกิจ และการทหารในระยะเวลาดังกล่าว ทางรัฐบาลได้ดำเนินนโยบายเรียกร้องดินแดนคืนและร่วมวงไพบูลย์กับญี่ปุ่นที่มีนโยบายชาตินิยมรุนแรงเหมือนกันในสงครามโลกครั้งที่สองซึ่งผลของสงครามนั้นประเทศฝ่ายชาตินิยม ประกอบด้วยเยอรมัน อิตาลี ญี่ปุ่น และรวมถึงไทยด้วยเป็นฝ่ายแพ้ในสงคราม ประเทศฝ่ายเสรีนิยมประกอบด้วยอังกฤษ ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา และประเทศฝ่ายสังคมนิยม (คอมมิวนิสต์) ประกอบด้วยโซเวียตรุสเซียเป็นฝ่ายชนะในสงคราม แม้ว่าประเทศฝ่ายชนะในสงครามจะไม่ลงโทษประเทศ

ผู้แพ้อย่างรุนแรง เช่น เกี่ยวกับการลงโทษประเทศฝ่ายแพ้สงครามในสงครามโลกครั้งที่หนึ่งก็ตาม ประเทศไทยเป็นประเทศที่ไม่ค่อยมั่นคงทางเศรษฐกิจ การเมือง อย่างประเทศแพ้สงครามอื่น ๆ ดังนั้นเมื่ออังกฤษบังคับให้ไทยทำสัญญาสมบูรณแบบ ฝรั่งเศส ถือว่าสถานะสงครามระหว่างฝรั่งเศสกับไทยยังคงมีอยู่ และฝรั่งเศสไม่ยอมรับรองอนุสัญญาสันติภาพระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ฉบับลงวันที่ 9 พฤษภาคม 2484* จีนและโซเวียตรุสเชียยื่นความจำนงค์จะให้เปิดสถานทูตของตนในเมืองไทย นักการเมืองของไทยเองบางคนมักจะประณามผู้ที่มีความรักชาติและผู้สร้างให้ประชาชนรักชาติอย่างรุนแรง ทหารที่ออกไปรบนอกประเทศได้รับการปลดออกและปล่อยให้กลับบ้านเอง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้กลายเป็นปัญหาทางการเมือง การทหารและการเศรษฐกิจในระยะเวลาต่อมา จึงเปิดโอกาสให้จอมพล ป.พิบูลสงคราม และพรรคพวกที่มีความคิดในทางชาตินิยม ได้มีโอกาสดลกลับมาอำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง ทำให้แนวความคิดในทางชาตินิยมของไทยไม่สูญสลายไปพร้อม ๆ กับการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่สอง

เนื่องจากความอ่อนแอในทางการเมือง การเศรษฐกิจของไทย และอุดมรสมทางการเมืองระหว่างประเทศภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้ประเทศไทยเกิดปัญหาต่าง ๆ คือ

ประการแรก ปัญหาในทางการเมืองและการทหารนับเป็นจุดแตกแยกระหว่างกลุ่มนักการเมืองที่มีความคิดในทางเสรีนิยม สังคมนิยม ซึ่งมีพลเมือง ประชาชน และทหารเรือ เป็นผู้สนับสนุนกับฝ่ายชาตินิยม ซึ่งมีทหารบกและทหารนอกประจำการเป็นแกนนำในการสนับสนุนการแตกแยกระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้มีผลในระยะต่อมา ในแง่ของการหารัฐประหาร การกบฏ และการอาศัยกำลังทหารเป็นฐานแห่งอำนาจในทางการเมืองจนกระทั่งปัจจุบัน

ประการที่สอง ปัญหาทางเศรษฐกิจ ประเทศไทยต้องประสบกับภาวะเงินเฟ้ออันเนื่องจากชาตินิยมนำไปสู่สงคราม ต้องเปลี่ยนแปลงอัตราการแลกเปลี่ยน เกิดการคอร์รัปชันอย่างแพร่หลาย การค้าทั้งภายในและภายนอกเกิดการหยุดชะงัก

* เป็นอนุสัญญาที่ประเทศไทยได้ดินแดนคืนจากฝรั่งเศส

เพราะนโยบายชาตินิยมได้กดขี่ต่างดาว ชาวจีนภายในประเทศซึ่งเป็นผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจก่อความไม่สงบอยู่เนื่อง ๆ ทำให้รัฐบาลต้องนำนโยบายชาตินิยมมาใช้อีกครั้งหนึ่งโดยการสั่งปิดโรงเรียนจีน การสงวนอาชีพให้กับคนไทย การสงวนสิทธิทางการเมืองบางประการไว้เฉพาะคนไทยเป็นต้น นอกจากนั้นการอุตสาหกรรมเกิดการหยุดชะงัก รัฐบาลในยุคใหม่ต้องหันไปสนับสนุนให้นายทุนต่างชาติเข้ามาลงทุนในเมืองไทย ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาค่าจ้างแรงงาน การเสียดุลการค้าระหว่างประเทศในเวลาต่อมาและกระทั่งปัจจุบัน

ประการที่สาม ปัญหาการเมืองระหว่างประเทศเกี่ยวกับการเรียกร้องดินแดนคืน ซึ่งฝรั่งเศสไม่ยอมรับอนุสัญญาที่ไทยได้ดินแดนคืนและฝรั่งเศสถือว่าไทยยังมีสถานะสงครามกับตนอยู่ การประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา แม้ว่ารัฐบาลไทยจะประกาศสันติภาพและถือว่าการประกาศสงครามเป็นโมฆะก็ตาม รัฐบาลอังกฤษยังคงถือว่าประเทศไทยมีสถานะสงครามกับตน เป็นอัน ปัญหาการเมืองระหว่างประเทศนี้มีผลต่อการที่ไทยจะเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ และการเข้ามามีอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย เพราะฝ่ายสัมพันธมิตรที่เป็นชาติมหาอำนาจถาวรในสหประชาชาติ เช่นอังกฤษ ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา โซเวียตรัสเซีย และจีน ต่างได้แสดงท่าทีหลายประการที่จะไม่ยอมรับประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ ถ้าไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขของคน เช่นไทยต้องทำสัญญาสมบูรณแบบกับอังกฤษ ต้องยกดินแดนที่ได้มาในระหว่างสงครามและดินแดนที่ได้คืนจากฝรั่งเศสกลับคืนไป โซเวียตรัสเซียมีท่าทีจะให้ไทยยกเลิกกฎหมายการกระหาอันเป็นคอมมิวนิสต์ และแสดงความจำนงค์ขอตั้งสถานทูตในประเทศไทย จีนแสดงความจำนงค์จะตั้งสถานทูต ซึ่งกลายเป็นปัญหาของชาวจีนโพ้นทะเลที่อยู่ในเมืองไทย เพราะชาวจีนในประเทศไทยเกิดแตกแยกระหว่างกลุ่มที่สนับสนุนจีนคณะชาติกับกลุ่มที่สนับสนุนจีนคอมมิวนิสต์ ชาวจีนในเมืองไทยได้กอบฏิกริยาหลายประการที่จะละเมิดข้อกำหนดของไทย ไม่เคารพต่ออธิปไตยของไทย มีการประคับรงชาติจีนตามบ้านเรือนของตน โดยไม่มีธงชาติไทยประดับควบคู่กัน

ฉะนั้นเมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้กลับมาใช้อำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง ท่านได้นำนโยบายชาตินิยมมาใช้ใหม่ แต่ไม่ค่อยรุนแรงมากนัก เพราะกลุ่มเสรีนิยมในประเทศยังมีอิทธิพลทางการเมืองอยู่อีก นโยบายชาตินิยมจึงเป็นแค่เพียงการสร้างประเทศและกลายเป็นนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ในเวลาต่อมา

1. การเมืองการเศรษฐกิจภายในประเทศ

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เป็นต้นมา ความขัดแย้งในกลุ่มคณะราษฎรในทางอุดมการณ์ทางการเมือง การเศรษฐกิจ และการทหารมีตลอดเวลา ในระยะแรกกลุ่มชาตินิยม เสรีนิยม และสังคมนิยม ได้ร่วมมือกันกำจัดกลุ่มการเมืองที่สนับสนุนระบอบการปกครองแบบเดิม และกลุ่มที่มีความเห็นแตกต่างไปจากกลุ่มใหญ่ของคณะราษฎรออกจากวงการเมืองไป ต่อมากลุ่มชาตินิยมซึ่งมีกำลังทหารเป็นฐานอำนาจทางการเมืองมีอำนาจทางการเมืองเด่นขึ้นมา จนกระทั่งนำประเทศชาติไปสู่สงครามโลกครั้งที่สอง

การดำเนินนโยบายชาตินิยม พ.ศ. 2481 - 2488 นับเป็นจนวนของการแตกแยกในกลุ่มคณะราษฎรระหว่างกลุ่มชาตินิยมกับเสรีนิยม-สังคมนิยมอีกครั้งหนึ่ง เพราะภายใต้การดำเนินนโยบายชาตินิยมอย่างรุนแรง เพื่อปรับปรุงประเทศในทางวัฒนธรรม การทหารและการเศรษฐกิจ ตลอดจนการเรียกร้องดินแดนคืนนั้น มีรัฐมนตรีร่วมคณะในขณะนั้นที่มีทัศนะในทางเสรีนิยม-สังคมนิยม หลายคนไม่เห็นด้วยกับการดำเนินนโยบายของรัฐบาลรวมคณะ

ในขณะที่รัฐบาลไทยกำลังสนใจที่ร่วมหาสัญญาทางทหารกับญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2484 ในคณะรัฐมนตรีได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มแรก เป็นกลุ่มที่สนับสนุนญี่ปุ่นอย่างออกหน้าออกตา และเป็นกลุ่มที่มีอำนาจควบคุมกลไกการปกครองของประเทศรวมทั้งมีอิทธิพลต่อสื่อสารมวลชน คอยทำหน้าที่โฆษณาชักชวนให้ประชาชนเห็นชอบกับการดำเนินนโยบายชาตินิยมของรัฐบาล และการร่วมมือทางทหารกับญี่ปุ่น บุคคลกลุ่มนี้ที่สำคัญทราบแน่ชัดมี

จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีหรือผู้นำของชาติ นายวิจิตร
 วิจิตรวาทการ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
 นายวินิช ปานะนนท์ รัฐมนตรี พลตรีจรูญ รัตนกุล เสรีเริงฤทธิ์
 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ พันเอกประยูร ภมรมนตรี รัฐมนตรี
 ว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และหัวหน้าหน่วยยุทธนทหาร และพระวรวงศ์เธอ
 กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ องค์ที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศ¹

กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่ต่อต้านการรุกรานของผู้ป่วนและสนับสนุนการต่อสู้ของฝ่าย
 สัมพันธมิตร กลุ่มนี้มีบุคคลที่สำคัญ ๆ คือ ท่านปรีดี พนมยงค์* นายคิเรก ชัยนาม
 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และนายทวี บุญยเกตุ เลขาธิการคณะ
 รัฐมนตรี โดยเฉพาะท่านปรีดี พนมยงค์ เมื่อสภาผู้แทนราษฎรลงมติเห็นชอบให้ท่าน
 เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตั้งแต่วันที่ 16 ธันวาคม 2484 แล้ว กลับทำให้
 ท่านดำเนินการเกี่ยวกับขบวนการเสรีไทย เพื่อต่อต้านผู้ป่วนได้อย่างเสรียิ่งขึ้น เป็น
 ผลให้เสรีไทยในประเทศมีองค์กรที่บีบะเบียบ สามารถสร้างอำนาจต่อรองบางประการ
 กับฝ่ายสัมพันธมิตร เมื่อสงครามโลกยุติลง

¹ แกมสุข นุ่มนนท์ เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 80 - 81

* ขณะที่ผู้ป่วนขอเงินทัณฑ์ผ่านประเทศไทย ท่านปรีดี พนมยงค์ ดำรงตำแหน่ง
 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง แต่เมื่อผู้ป่วนเจรจาขอเงินจากประเทศไทย
 หลายร้อยบาท ซึ่งผิดเงื่อนไขที่ผู้ป่วนทำการตกลงขณะขอเงินทัณฑ์ผ่าน ท่านได้
 คัดค้านจึงถูกผู้ป่วนตั้งข้อรังเกียจหาว่าขัดขวางกองทัพผู้ป่วน จอมพล ป.พิบูลสงคราม
 จึงเสนอให้ท่านไปเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เพื่อให้พ้นจากแนวทาง
 การเมือง

สำหรับกลุ่มทหารนั้นแบ่งเป็นสองกลุ่มเหมือนกัน แต่เนื่องจากทหารเคราฟในวินัย ต้องเชื่อฟังผู้บัญชาการทหารสูงสุด พฤติกรรมจึงแสดงออกมาในลักษณะร่วมมือกับผู้ป่วน แต่กระนั้นก็ตามในบรรดากลุ่มกองทัพบกส่วนใหญ่เชื่อฟัง พลโทมังกร พรหมโยธี¹ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม และกลุ่มกองทัพอากาศส่วนใหญ่สนับสนุนสัมพันธมิตร ถึงกับจอมพล ป.พิบูลสงคราม ต้องห้ามทหารอากาศนำเครื่องบินขึ้นบินเป็นเวลาหลายเดือน ส่วนกองทัพอากาศนั้น พลเรือโทหลวงสินธุสงครามชัย แม่ทัพเรือเคยขอบพลและสนับสนุนกับผู้ป่วนตั้งแต่สมัยที่กองทัพเรือคิดซื้อเรือดำน้ำและเรือจากประเทศญี่ปุ่นก่อนสงครามอินโดจีน กองทัพเรือส่วนใหญ่จึงสนับสนุนผู้ป่วน แต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลงแล้ว กลุ่มกองทัพอากาศก็มาให้การสนับสนุนกลุ่มการเมืองของท่านปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้นำ กลายเป็นการกบฏหลายครั้ง ในระยะที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม กลับมาใช้อำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง จนกระทั่งถูกกองทัพและทัพอากาศปราบปรามในคราว "กบฏแมนฮัตตัน" กองทัพเรือก็ถูกกลดกำลังอย่างมากตั้งแต่นั้นมา เพิ่งจะมาฟื้นตัวขึ้นใหม่ภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นี้เอง

การบริหารประเทศของกลุ่มเสรีนิยม-สังคมนิยม ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองประสบปัญหาอย่างมากในทางการเมือง การทหาร และการเศรษฐกิจ เพราะเสรีไทยบางท่านประสงค์จะได้อำนาจทางการเมืองเป็นสิ่งตอบแทนที่เคยร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตร กลุ่มทหารถูกทอดทิ้ง การเศรษฐกิจประสบความยุ่งยากเนื่องจากภาวะเงินเฟ้อ และต้องรับผิดชอบตามข้อตกลงสมบูรณแบบที่ทำกับประเทศอังกฤษ เป็นต้น

ปัญหาดังกล่าวนั้นทำให้กลุ่มเสรีนิยม-สังคมนิยม ไม่สามารถบริหารประเทศให้ลุล่วงโดยดี โดยเฉพาะการเมืองภายในประเทศ กลุ่มเสรีนิยม-สังคมนิยมได้

¹ แกมสุข นุ่มนนท์ เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 81

ประกาศรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 แทนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 บรรดาผู้สนใจในทางการเมืองได้อาศัยความในมาตรา 14 แห่งรัฐธรรมนูญฉบับใหม่* จัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นเช่น พรรคประชาธิปไตย ของนายควง อภัยวงศ์ ซึ่งอ้างว่าเป็นพวกเสรีนิยม พรรคแนวรัฐธรรมนูญของพลเรือตรีถวัลย์ ชารงนาवासวัสดิ์ ประกอบด้วยสมาชิกคณะราษฎรเป็นส่วนใหญ่ และนิยมท่านปรีดี พนมยงค์ และพรรคสหชีพของนายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์ เป็นส่วนใหญ่ เคยเป็นเสรีไทยมีนโยบายโน้มน้าวไปยังไปทางลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นต้น¹ เป็นผลให้กลุ่มคณะราษฎรฝ่ายเสรีนิยม-สังคมนิยม ที่เคยร่วมกันปราบกลุ่มชาตินิยมต้องแยกทางกันที่สุดในที่สุด ซึ่งเปิดโอกาสให้กลุ่มชาตินิยมและกลุ่มนิยมทหารกลับมาใช้อำนาจอีกครั้ง

ขณะที่เสรีนิยม-สังคมนิยมต้องประสบปัญหาทางการเมือง การทหารและการเศรษฐกิจนั้น ปัญหาคนจีนภายในประเทศก็มีทำที่จะเพิ่มความรุนแรงเรื่อย ๆ เพราะประเทศจีนซึ่งเป็นเมืองแบ่ได้เกิดการสู้รบกันระหว่างฝ่ายชาตินิยมของจีนคณะชาติกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ ชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในเมืองได้เกิดการแตกแยกเป็นกลุ่ม ๆ ชาวจีนเหล่านี้ถือว่าประเทศจีนเป็นฝ่ายชนะในสงครามโลกครั้งที่สอง และบางกลุ่มกลับถือว่าประเทศไทยเป็นประเทศฝ่ายแพ้ในสงคราม จึงได้ปฏิบัติตนละเมิดกฎหมายของไทยอยู่เนือง ๆ บางคนถึงกับเปิดโรงเรียนจีนเพื่อสอนลัทธิทางการเมืองก็มี ทางโรงชกแดรงชาติอย่างเดียว นับเป็นการเหยียดกฎหมายไทยอย่างยิ่ง ทำให้เกิด

* มาตรา 14 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งคณะพรรคการเมือง การอาชีพ ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งบทกฎหมาย

¹ รอง ศยามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ หน้า 260 - 261

ปะทะด้วยกำลังอาวุธกับคนไทยและตำรวจเป็นประจำ ฉะนั้นเมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม กลับมามีอำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง ท่านจึงต้องดำเนินการควบคุมชาวจีนอย่าง ใกล้ชิด เพื่อให้ชาวจีนเหล่านั้นปฏิบัติตามกฎหมายไทยอย่างเคร่งครัด เพราะสถานการณ์ ของจีนบนพื้นแผ่นดินใหญ่จีนกำลังเปลี่ยนแปลง

1.1 ความแตกต่างระหว่างชาตินิยม เสรีนิยม และสังคมนิยม ลัทธิการเมือง การเศรษฐกิจใหญ่ ๆ แบ่งออกได้ 3 สาขา คือ ชาตินิยม เสรีนิยม และสังคมนิยม ซึ่งต่างก็ไต่ดัดเปลี่ยนกันเข้ามามีอำนาจในภูมิภาคตามยุคสมัย และภายหลังสงคราม โลกครั้งที่หนึ่ง โลกได้แบ่งค่ายทางการเมือง การเศรษฐกิจออกเป็น 3 ค่ายดังกล่าว อย่างชัดเจนคือ ค่ายชาตินิยมมีประเทศที่สำคัญ คือเยอรมัน อิตาลี และญี่ปุ่น ค่ายเสรีนิยมมีประเทศที่สำคัญคือ อังกฤษ ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา และค่าย สังคมนิยมหรือเรียกตรง ๆ ว่าคอมมิวนิสต์ มีประเทศที่สำคัญอยู่ประเทศเดียวคือ สหภาพโซเวียตรัสเซีย¹ ในบรรดาลัทธิการเมืองการเศรษฐกิจทั้ง 3 สาขานี้ ถือว่า เป็นศัตรูกันอย่างรุนแรงที่สุด คือชาตินิยมกับสังคมนิยมคอมมิวนิสต์*

กลุ่มคณะราษฎรที่ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ประกอบด้วยบุคคลที่มีแนวความคิดทั้งชาตินิยม เสรีนิยม และสังคมนิยม ที่รวมกันได้ในระยะแรก ๆ ก็ เพราะมีจุดหมายอย่างเดียวกัน คือเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบใหม่เท่านั้น ดังนั้นเมื่อสามารถทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้สำเร็จ แล้ว แนวความคิดทางการเมือง การเศรษฐกิจที่แตกต่างกันก็ปรากฏเด่นขึ้นมา

¹ หลวงวิจิตรวาทการ "โลกปัจจุบันในแง่ประวัติศาสตร์" วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 1 หน้า 299

* สังคมนิยมในปัจจุบันมีทั้งที่เป็นสังคมนิยมเสรีประชาธิปไตย และสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ คือสังคมนิยมในทรรศนะของโลกเสรีหมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่ให้รัฐเข้ามามีส่วนเป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือวิสาหกิจสำคัญเพื่อประโยชน์ของบุคคลทุกชั้นในสังคม ส่วนทรรศนะของคอมมิวนิสต์ หมายถึงยุคก่อนยุคคอมมิวนิสต์ที่ความขัดแย้งระหว่างนายทุนกับชนชั้นกรรมาชีพจะหมดสิ้นไป สังคมนิยมของคณะราษฎรในสมัยนั้น จะมีความหมายตรงกับสังคมนิยมประชาธิปไตย

ในสงครามโลกครั้งที่สอง ฝ่ายเสรีนิยมได้ร่วมมือกับฝ่ายสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ เพื่อปราบปรามฝ่ายชาตินิยม และผลของสงครามคือ ภายชาตินิยมเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ และขณะเดียวกันเสรีนิยมกับสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ก็ต้องแยกทางเดินกันอีก เพราะ ประการที่สำคัญในการต่อต้านสังคมนิยมคอมมิวนิสต์เดิม คือฝ่ายชาตินิยมถูกทำลายลง เสรีนิยมกับสังคมนิยมคอมมิวนิสต์จึงต่อสู้เผชิญหน้าโดยตรง สถานการณ์ของโลกจึงเปลี่ยนแปลงไป ประเทศฝ่ายชาตินิยมที่แพ้ในสงครามแทนที่จะถูกลงโทษอย่างหนัก เหมือนสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง กลับได้รับการฟื้นฟูทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว กระทั่งบางประเทศมีฐานะมั่นคงกว่าประเทศฝ่ายชนะสงครามก็มี เช่น เยอรมันตะวันตกและญี่ปุ่น

ลักษณะการเมือง การเศรษฐกิจของประเทศไทยในระหว่างสงครามโลก ครั้งที่สอง ผู้นำประเทศมีนโยบายชาตินิยมอย่างรุนแรง โดยมีอำนาจทางการเมืองเป็นฐานแห่งอำนาจ เป็นเหตุให้ผู้มีแนวความคิดทางเสรีนิยมกับสังคมนิยมต้องหลบหนาลงในการร่วมกันบริหารประเทศ ขณะเดียวกันกลุ่มคนไทยที่มีความคิดทางเสรีนิยมและสังคมนิยม ทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ร่วมมือกันทั้งเสรีไทยขึ้นดำเนินการต่อสู้ทางภายนอกและในสภา จนประสบความสำเร็จในทางรัฐสภา เนื่องจากสภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่รับหลักการร่างพระราชบัญญัติอนุมัติ พระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครบาลเพื่อธนบุรี และร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบรมมณฑล ซึ่งรัฐบาลเป็นผู้เสนอ

ความแตกต่างระหว่างเสรีนิยม-สังคมนิยม กับชาตินิยมในคณะราษฎร เริ่มเด่นชัดหลังวันที่ 8 ธันวาคม 2484 คือขณะที่ญี่ปุ่นยื่นข้อเสนองานที่จะยกกองทัพเข้าประเทศไทย และต่อมาญี่ปุ่นเสนอให้ไทยทำสัญญาร่วมมือกับตน ท่านปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีร่วมคณะได้คัดค้านอย่างเปิดเผย โดยท่านให้เหตุผลว่าท่านไม่ต้องการให้ทำสัญญากับญี่ปุ่นในลักษณะที่เป็นการผูกมัดให้ไทยต้องเป็นศัตรูกับฝ่ายสัมพันธมิตร เพราะเมื่อไทยตกลงว่าจะไม่รบกับญี่ปุ่นแล้ว ก็ไม่ควรรบกับฝ่ายสัมพันธมิตรด้วยเช่นกัน¹

¹ แกมสุข นุ่มนนท์ เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 5 (อ้างอิงมาจาก รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่พิเศษ ๑๑ ธันวาคม 2484)

ด้วยเหตุนี้รัฐมนตรีบางท่านที่มีแนวความคิดทางชาตินิยมอย่างรุนแรง เห็นว่าการร่วมมือกับญี่ปุ่นโดยตรงนั้นจะทำให้ได้ดินแดนคืนมาและจะเป็นชาติมหาอำนาจชาติหนึ่งในเอเชีย จึงตั้งข้อรังเกียจท่านปรีดี พนมยงค์ และเมื่อท่านคัดค้านญี่ปุ่นอย่างเปิดเผยอีกครั้งเกี่ยวกับญี่ปุ่นขอเงินจากประเทศไทย เพื่อใช้จ่ายในกองทัพญี่ปุ่นที่อยู่ในประเทศไทย ญี่ปุ่นเองก็ตั้งข้อรังเกียจหาว่ามีเจตนาจะชักขวางกองทัพของตน ทางรัฐบาลจึงต้องเสนอให้ท่านไปเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เพื่อให้พ้นจากอำนาจทางการเมือง ทำให้กลุ่มนักการเมืองที่สนับสนุนท่านปรีดี พนมยงค์ ไม่พอใจ ได้พยายามรวบรวมกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งที่มีแนวความคิดทางเสรีนิยมและสังคมนิยมเพื่อโค่นรัฐบาลชุดของจอมพล ป.พิบูลสงคราม จนประสบความสำเร็จในทางสถาปนาในที่สุด

เมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม สิ้นอำนาจทางการเมืองในยุคแรก รัฐบาลฝ่ายพลเรือนได้เข้ามาบริหารประเทศหลายชุด แต่ละชุดมีอำนาจทางการเมืองเป็นระยะเวลาสั้นมาก ดังปรากฏในตาราง ๘

ตาราง 8 นายกรัฐมนตรีของไทยระหว่าง พ.ศ. 2488 - 2491

วัน เดือน ปี	นายกรัฐมนตรี	รวม ระยะเวลา	หมายเหตุ
1 สิงหาคม 2487 - 31 สิงหาคม 2488	นายควง อภัยวงศ์	1 ปี 1 เดือน	
31 สิงหาคม 2488 - 17 กันยายน 2488	นายทวี บุณยเกตุ	17 วัน	
17 กันยายน 2488 - 31 มกราคม 2489	มร.ว.เสนีย์ ปราโมช	4 เดือน 13 วัน	
31 มกราคม 2489 - 24 มีนาคม 2489	นายควง อภัยวงศ์	1 เดือน 24 วัน	ครั้งที่สอง
24 มีนาคม 2489 - 11 มิถุนายน 2489	นายปรีดี พนมยงค์	2 เดือน 18 วัน	
11 มิถุนายน 2489 - 23 สิงหาคม 2489	นายปรีดี พนมยงค์	2 เดือน 13 วัน	ครั้งที่สอง
23 สิงหาคม 2489 - 30 พฤษภาคม 2490	นายพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์	9 เดือน 7 วัน	
30 พฤษภาคม 2490 - 8 พฤศจิกายน 2490	นายพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์	5 เดือน 9 วัน	ครั้งที่สอง
10 พฤศจิกายน 2490 - 6 กุมภาพันธ์ 2491	นายควง อภัยวงศ์	3 เดือน 24 วัน	ครั้งที่สาม

หมายเหตุ รัฐบาลชุด นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีสมัยแรกประเทศไทย
ยังตกอยู่ในสถานะสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรและสมัยที่สามเป็นสมัยที่
จอมพล ป.พิบูลสงคราม กลับมามีอำนาจอยู่เบื้องหลังการเมืองและการ
ทหารแล้ว

อายุของรัฐบาลนับตั้งแต่ชุดนายทวี บุณยเกตุ เป็นนายกรัฐมนตรี จนกระทั่ง
ถึงสมัยพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่สองคิดเฉลี่ยแล้ว
รัฐบาลชุดหนึ่ง ๆ มีอายุเพียง 4 เดือนเศษ เนื่องจากรัฐบาลแต่ละชุดมีเวลาจำกัด
การบริหารงานของรัฐบาลในอันที่จะให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ จึงยากที่จะประสพ
ความสำเร็จ

ปัญหาใหญ่ของรัฐบาลชุดหลังสงครามโลกครั้งที่สองต้องรับภาระหนัก คือ การเมืองระหว่างประเทศ (ซึ่งจะพุดรายละเอียดในตอนต่อไป) กับปัญหาการเมืองภายในประเทศ ปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาการทหาร

✓ ประการแรก ปัญหาการเมืองภายในประเทศ กลุ่มนักการเมืองภายในประเทศ แบ่งแยกเป็นกลุ่ม ๆ โดยเฉพาะกลุ่มอดีตขบวนการเสรีไทย มีความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันในอุดมการณ์ทางการเมือง บางท่านก็เคยมีการขัดแย้งกันเป็นส่วนตัว ฉะนั้นเมื่ออดีตเสรีไทยบางท่านประสงค์จะได้อำนาจทางการเมืองเป็นสิ่งตอบแทนที่เคยร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตร นับเป็นการขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของขบวนการเสรีไทยที่ท่านปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และหัวหน้าขบวนการเสรีไทยเคยกล่าวคำปราศรัยแก่บรรดาเสรีไทยในคราวสวนสนาม เพื่อฉลองสันติภาพเมื่อวันที่ 25 กันยายน 2488 ตอนหนึ่งคือ

วัตถุประสงค์ของเราที่ทำงานครั้งนี้มีจำกัดตั้งกล่าวแล้ว และมีเงื่อนไขสิ้นสุด กล่าวคือเมื่อสภาพการณ์เรียบร้อยลงแล้ว องค์การเหล่านี้ก็จะเลิก และสิ่งซึ่งจะเหลืออยู่ในความทรงจำของเราทั้งหลายก็คือ มิตรภาพอันดีในทางส่วนตัวที่เราได้ร่วมรับใช้ชาติด้วยกันมาโดยปราศจากความคิดที่จะเปลี่ยนสภาพองค์การเหล่านี้ให้เป็นคณะหรือพรรคการเมือง และเพราะเหตุที่การกระทำคราวนี้เป็นการสนองคุณชาติ ผู้ใดจะรับราชการตำแหน่งใดหรือไม่นั้น จึงเป็นไปตามความสามารถ ตามกฎหมายและระเบียบแบบแผนเหมือนดังคนไทยอื่นทั้งหลาย¹

แต่เนื่องจากในทางปฏิบัติระหว่างการระดมงานให้ประเทศกลับไปสู่สภาพปกติอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนานาประเทศ บุคคลในกลุ่มเสรีไทย

¹ คิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2 หน้า 178

หลายท่านได้รับตำแหน่งและหน้าที่ให้ดำเนินการผลงานภายหลังสงคราม เป็นเหตุให้มีบุคคลหลายกลุ่มเกิดความเข้าใจผิดในเจตนารมณ์ของอดีตเสรีไทย ยิ่งกว่านั้นเมื่อการเปลี่ยนแปลงคณะรัฐมนตรีบ่อย ๆ ในระยะเวลาที่สั้น ๆ ประกอบกับรัฐบาลภายหลังสงครามได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 แทนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2389 ได้เปิดโอกาสให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้น เป็นผลให้กลุ่มคณะราษฎรแตกแยกเป็นกลุ่มเสรีนิยม สังคมนิยม และชาตินิยมมากยิ่งขึ้น กลายเป็นรัฐประหารและการกบฏหลายครั้งหลายวาระกลายเป็นอุปสรรคแก่การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของไทยจนกระทั่งปัจจุบัน

ประการที่สอง ปัญหาทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่สืบเนื่องมาจากสงครามมากกว่าการดำเนินนโยบายชาตินิยม เช่น ปัญหาค่าครองชีพสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว รวมทั้งการขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็น คือ ข้าว เสื้อผ้า และยารักษาโรค ปัญหาเหล่านี้เกิดจากผลต่อเนื่องของสงครามที่ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ ค่าของเงินตกต่ำ สินค้าราคาแพง เพราะในระยะสงครามนอกจากรัฐต้องนำเงินไปใช้จ่ายในทางทหารอย่างมากแล้ว รัฐบาลไทยยังต้องผูกพันระบบการเงินกับญี่ปุ่นอีกด้วย มีการพิมพ์ธนบัตรออกใช้ปริมาณเพิ่มขึ้นหลายเท่าตัว มีการลดอัตราค่าเงินบาทลงถึงร้อยละ 36¹ ฉะนั้นเมื่อรัฐบาลภายหลังสงครามมีเวลาปฏิบัติงานในแต่ละชุดไม่นานนัก การแก้ปัญหาต่าง ๆ ในทางเศรษฐกิจจึงไม่ประสบความสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี กลายเป็นข้ออ้างของคณะทหารในการทำรัฐประหารปี พ.ศ. 2490

ส่วนในแง่ของผลสะท้อนที่เกิดจากการดำเนินนโยบายชาตินิยม เป็นผลต่อเนื่องจากความขัดแย้งทางการเมือง การเห็นแก่ตัวของนักการเมืองบางคน เพราะในขณะที่รัฐบาลชุดจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และได้ดำเนินนโยบาย

¹ พระวรวงศ์เชอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ไชยยักษ์ วิวัฒนไชยานุสรณ์

ชาตินิยมอย่างรุนแรง ทางรัฐบาลเคยแต่งตั้งข้าราชการประจำและข้าราชการการเมืองที่สนับสนุนนโยบายของรัฐบาลเข้าไปดำรงตำแหน่งประธานกรรมการหรือกรรมการในบริษัททั้งหุ้นส่วนที่รัฐบาลมีหุ้นส่วน ฉะนั้นเมื่อสิ้นสุดสงครามแล้ว มีกลุ่มเสรีไทยบางคนที่จะละเมิดเจตนารมณ์ของขบวนการเสรีไทย ประสงค์จะเข้าไปมีอำนาจในบริษัท ทั้งหุ้นส่วนที่รัฐบาลมีหุ้นส่วนด้วย ประกอบขณะนั้นในวงการของข้าราชการประจำหย่อนสมรรถภาพในการปฏิบัติหน้าที่ เกิดการคอร์รัปชันในวงการรัฐบาลตลอดจนการทุจริตในสภาผู้แทนราษฎร ปรากฏว่าหนังสือพิมพ์ลงข่าวเกรียวกราวถึงกับตั้งศัพท์ว่า "ผู้แทนกินจอบ กินเลี่ยม กินชนบัตร"¹ ซึ่งกลายเป็นมลทินต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและนักการเมืองผู้บริสุทธิ์อื่นอีกด้วย

ประการที่สาม ปัญหาทางการทหาร การดำเนินนโยบายชาตินิยมของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้เกิดการเปลี่ยนในระบบทหารแบบใหม่ คือลัทธิเชื่อดูผู้นำ โดยทหารและยุวชนทหารจะยึดมั่นในคำสั่งของผู้นำของชาติและผู้บังคับบัญชาโดยตรงของคนเป็นเครื่องปฏิบัติหน้าที่ทุกอย่าง บุคคลอื่นแม้จะอยู่ในฐานะผู้บังคับบัญชามักจะไม่ได้รับการเชื่อฟังมากนัก บางครั้งทหารจะย้อนคำสั่งด้วยว่าใครเป็นผู้สั่งการ เช่นกรณีจอมพล ป.พิบูลสงคราม สั่งให้ทหารหยุดยิงในคราวญี่ปุ่นยกกองทัพจะผ่านประเทศไทย เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2484 ผู้บังคับการกรมทหารที่ตรึงกองทหารญี่ปุ่น ซึ่งยกพลขึ้นบกที่ชายฝั่งสงขลา เมื่อได้รับโทรเลขให้หยุดยิงแล้วผู้บังคับกรมทหารดังกล่าว ได้โทรเลขย้อนมาขอให้ยืนยันอีกครั้งหนึ่งว่าเป็นคำสั่งที่แท้จริงของท่านจอมพล ป.พิบูลสงครามหรือไม่² และความผูกพันระหว่างผู้นำทหารจะไม่สิ้นสุดลงเมื่อนายทหาร ท่านนั้นหมดหน้าที่ในราชการในกองทหารนั้น ๆ แต่ประการใด

¹ สุชิน คันติกุล รัฐประหาร พ.ศ. 2490 หน้า 59

² ปรีดี พนมยงค์ หลักฐานสำคัญบางประการเกี่ยวกับสถานะสงครามของประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ภาค 2 หน้า 46

ฉะนั้นเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเกี่ยวกับวิกฤตการณ์ทางการทหารในขณะที่ทหารไทยทำการรบร่วมกับกองกำลังของญี่ปุ่น นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีออกจากจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้เชิญพลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา เข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นแม่ทัพใหญ่ทั้ง ๆ ที่ท่านไม่สามารถจะปฏิบัติราชการทางทหารอย่างเต็มกำลังได้ แต่กระนั้นก็ตามบรรดาคำสั่งในทางการทหาร พลโทจิต มั่นศิลป์ สีนาคโยธารักษ์ รองแม่ทัพใหญ่ ยังคงต้องใช้คำว่า "รับคำสั่งจากแม่ทัพใหญ่" จะสั่งการโดยตรงไม่ได้ เพราะเกรงว่าทหารจะไม่ให้ความเคารพในคำสั่ง

เมื่อสงครามยุติแล้วบรรดารัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและนายทหารประจำการไม่สามารถควบคุมการทหารให้กลับไปสู่ภาวะปกติได้ ผู้นำทหารในระดับสูงไม่มีบารมีพอที่จะควบคุมหรือบังคับบัญชาบรรดานายทหาร มีการปลดปล่อยทหารที่ออกไปรบนอกประเทศอย่างไม่มีระเบียบ ทำให้เกิดความระส่ำระสายในเหล่าทหาร เป็นเหตุให้ทหารบางพวกหันไปกระทำการทุจริต¹ ซึ่งเรื่องการทุจริตนี้ พลโทจิระ วิจิตสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมร่วมสมัยกับท่านปรีดี พนมยงค์ และพลเรือตรีถวัลย์ ช่างนาว่าสวัสดี ก็ยอมรับว่ามีทหารบางเหล่าได้ทำการปล้นสะดมจริง ท่านกล่าวว่า

พวกหนึ่งได้แก่ทหารที่ออกประจำการแล้ว ซึ่งทางการถือว่าเป็นราษฎรคนหนึ่งไม่สามารถจะเอาผิดหรือลงโทษทางวินัยทหารได้ อีกพวกหนึ่งได้แก่ทหารกองประจำการที่หนีไปจากกรมกองแล้วก็ไปทำการปล้นสะดม สมมุติฐานของการปล้นที่มีทหารร่วมด้วยเป็นเพราะการครองชีพในปัจจุบันอยู่ในภาวะที่ยากแค้นมาก และเรื่องปล้นนี้เปรียบเสมือนโรคคิคุตซึ่งลุกลามจากภายนอกเข้าไปในกรมทหาร²

¹ สำนักเลขาธิการรัฐสภา สภาผู้แทนราษฎร รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 3/2490 วันที่ 19 พฤษภาคม 2490

² "ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับทหาร" พิมพ์ไทย 1 เมษายน 2490 หน้า 4

การกระทำการทุจริตของทหารบางนายบางเหล่านั้น หนังสือพิมพ์บางฉบับ และอดีตเสรีไทยบางท่านวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงโดยเฉพาะกลุ่มทหารบก เป็นผลให้กลุ่มทหารบกไม่สามารถเข้ากับกลุ่มข้าราชการเมืองและข้าราชการพลเรือนได้อย่างสนิทใจกระทั่งปัจจุบัน ฉะนั้นบรรดานักการเมืองฝ่ายพลเรือนซึ่งไม่มีฐานอำนาจทางการทหาร จึงหันมาสนับสนุนฝ่ายทหารเรือให้ช่วยเหลือฝ่ายตนกระทั่งทหารเรือกับทหารบกต้องแยกทางกันในกรณีทางเมือง ทหารเรือกลายเป็นฐานอำนาจในการก่อการกบฏในระยะเวลาต่อมา และถูกทหารบก ทหารอากาศ ทำการปราบปรามอย่างรุนแรงในกรณีกบฏแมนฮัตตัน เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2494

1.2 ปัญหาคนจีนภายในประเทศ ความรุนแรงในทางชาตินิยมของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยได้ลดความเข้มข้นในช่วงที่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ดำเนินนโยบายชาตินิยมอย่างรุนแรงระหว่างปี พ.ศ. 2481 - 2487 เพราะรัฐบาลได้เข้มงวด โดยเฉพาะในบรรดาสถาบันที่สำคัญ ๆ ของชาวจีนโพ้นทะเล เช่น โรงเรียนจีน สมาคม และสำนักพิมพ์ต่าง ๆ ที่พยายามเผยแพร่ลัทธิชาตินิยมจีน และพยายามกระทำการละเมิดกฎหมายไทย มีผู้นำสมาคมของจีนหลายคนต้องถูกเนรเทศออกนอกประเทศไทย¹ ทำให้การกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมของจีนเบาบางลง แต่ก็ไม่ได้สิ้นสุดลงโดยสิ้นเชิง เพราะกลุ่มคนจีนยังคงดำเนินการกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมในหมู่ชาวจีน ในลักษณะแอบแฝงตลอดเวลา

ชาวจีนโพ้นทะเลได้สร้างปัญหาให้แก่ประเทศไทยอีกครั้งเมื่อภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองสงบลง กล่าวคือ ในเดือนกันยายน 2488 ชาวจีนในประเทศไทยได้รวมใจกันจัดงานฉลองชัยชนะขึ้น งานครั้งนั้นชาวจีนได้ประดับธงชาติจีน (จีนคณะชาติ) โดยทั่วไป แต่ไม่ได้ประดับธงชาติไทยควบคู่กับธงชาติจีน เมื่อเจ้าหน้าที่

¹ ม.ล.จุลลา งอนรณ กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย
หน้า 85

ไทยแนะนำให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการชักธงก็ไม่ยอม มีหน้าซำยังได้มีผู้แอบยิงปืนลงมาจากตึกหลังหนึ่งบนถนนเยาวราช เมื่อคืนวันที่ 21 กันยายน 2489 ในขณะที่เจ้าหน้าที่ทหารสารวัตรและตำรวจกำลังเดินตรวจตราอยู่¹ จึงเกิดการปะทะกันอย่างรุนแรงระหว่างทหารตำรวจและประชาชน กับชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย โดยเฉพาะบริเวณเยาวราช ประตูใหม่และบริเวณสำเพ็ง ในเขตกรุงเทพมหานคร ทางรัฐบาลไทยต้องทำการปราบปรามอย่างหนักถึงขั้นใช้ดาบปลายปืนและเป็นกลเหตุการณ์จึงสงบ² และรัฐบาลไทยได้เสนอให้จีนคณะชาติยกเลิกถอนชาวจีนโพ้นทะเลด้วยว่าอย่าก่อการไม่สงบขึ้น ถ้าก่อความไม่สงบแล้วรัฐบาลก็จะใช้มาตรการขั้นรุนแรงโต้ตอบ ซึ่งขณะนั้นชาวไทยที่เคยตื่นตัวทางชาตินิยมได้เคลื่อนไหวเพื่อต้านชาวจีนอยู่บ้างแล้วโดยวิธีจี้จ้วงจากชาวจีน เรือจ้าง และสามล้อก็ไม่รับส่งคนจีนเป็นต้น

การที่ชาวจีนก่อความไม่สงบครั้งนั้นเกิดจากผลต่อเนื่องของการดำเนินนโยบายชาตินิยมที่ได้ตีเตี้ยนและคนจีนอย่างรุนแรง ทำให้ชาวจีนเจ็บแค้นคนไทย ประกอบกับขณะนั้นชาวจีนถือว่าประเทศของตนเป็นประเทศมหาอำนาจ 1 ใน 5 ของสหประชาชาติ และเป็นฝ่ายชนะสงคราม ชาวจีนโพ้นทะเลจึงแสดงตนเองเป็นจีนเต็มตัว ใ้สนับสนุนสถาบันในการสร้างชาตินิยมของตน เช่นโรงเรียนจีน และสมาคมต่าง ๆ ของชาวจีน ในลักษณะท้าทายกฎหมายไทยตลอดเวลา คือ ชาวจีนได้สนับสนุนให้โรงเรียนของพวกเขาเปิดการสอนภาษาจีนทั้งวัน มีการชักธงชาติจีน (จีนคณะชาติ) และร้องเพลงจีน (จีนคณะชาติ) ทุกวัน ส่วนบรรดาสมาชิกของสมาคมต่าง ๆ มักจะก่อกวนชาวจีนที่ไม่ให้ความร่วมมือกับฝ่ายตนโดยวิธีการขู่บังคับ

¹ รong ศยามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ หน้า 251

² ยุกเฟรศ มิลลิแกน บทบาทของชาวจีนในประเทศไทย หน้า 113

พ่อค้าชาวจีนไม่ให้ค้าขาย¹ พวกวัยรุ่นจีนมักจะรวมกลุ่มตามสี่แยกเพื่อก่อวินการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ เป็นต้น

เหตุการณ์ที่ชาวจีนก่อความไม่สงบในประเทศไทยครั้งนั้น หนังสือพิมพ์ได้วิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรง แต่เนื่องจากรัฐบาลไทยต้องออกหน้าในการดำเนินนโยบายการต่างประเทศ เพราะผลของสงครามโลกได้สร้างปัญหาแก่ประเทศไทยหลายประการ รัฐบาลไทยจึงต้องตั้งกรรมการผสมระหว่างไทยกับจีน เพื่อคลี่คลายปัญหาคอนจีนภายในประเทศ และต้องตกลงสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนคณะชาติในวันที่ 23 มกราคม 2489 เพื่อให้จีนสนับสนุนประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ

ครั้นจีนคอมมิวนิสต์สามารถมีอำนาจเหนือจีนคณะชาติบนผืนแผ่นดินใหญ่จีน บรรดาจีนในเมืองไทยได้แตกแยกออกเป็น 3 ฝ่ายคือ ฝ่ายนิยมจีนคณะชาติ ฝ่ายนิยมจีนคอมมิวนิสต์ และฝ่ายที่เป็นกลาง ฉะนั้นในบรรดาสถาบันในการส่งเสริมชาตินิยมของชนจีนก็แตกแยกด้วย เช่นโรงเรียนที่สนับสนุนฝ่ายคณะชาติก็ยึดสถานทูตจีนในกรุงเทพฯ เป็นเสมือนกระทรวงศึกษาธิการของตน ส่วนฝ่ายนิยมคอมมิวนิสต์จะไม่ยอมขึ้นต่อสถานทูต ซึ่งทั้งสองฝ่ายจะเผยแพร่ความรู้ลึกทางชาตินิยมและลัทธิของตน ส่วนฝ่ายที่เป็นกลางตั้งโรงเรียนที่ต้องการสอนความรู้จริงไม่มีวัตถุประสงค์ทางการเมือง² และบรรดาหอการค้าจีนตลอดจนสมาคมต่าง ๆ นั้นในระยะแรกร่วมมือกับฝ่ายที่เป็นกลางทำหน้าที่ส่งเสริมประโยชน์ในทางการค้าของชาวจีนเป็นหลัก แต่ในปี พ.ศ. 2494 ฝ่ายนิยมจีนคณะชาติกับฝ่ายนิยมจีนคอมมิวนิสต์ได้เข้ามาแทรกแซงในกิจการของหอการค้าจีน กระทั่งฝ่ายนิยมจีนคอมมิวนิสต์มีอิทธิพลเหนือหอการค้าจีน

¹ สำนักเลขาธิการรัฐสภา สภาผู้แทนราษฎร รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 25/2488 ลงวันที่ 27 กันยายน 2488

² บุฟเรศ มิลลิแกน บทบาทของชาวจีนในประเทศไทย หน้า 64

รัฐบาลไทยจึงต้องเข้าไปทำการประนีประนอมและเข้าไปควบคุมอย่างใกล้ชิดอีกครั้งหนึ่ง จากผลการขัดแย้งระหว่างชาวจีนโพ้นทะเลที่นิยมจีนคณะชาติกับฝ่ายนิยมจีนคอมมิวนิสต์ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ต้องนำลัทธิชาตินิยมกลับมาใช้อีก เพื่อสร้างพลังร่วมของประชาชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการต่อต้านศัตรูของชาติ แต่เนื่องจากลัทธิชาตินิยมได้รับการรังเกียจจากฝ่ายโศดเสรีอย่างมากในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง จอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงไม่ได้ดำเนินนโยบายชาตินิยมอย่างรุนแรงเหมือนครั้งแรก การปฏิบัติต่อชาวจีนในประเทศไทยได้ผ่อนคลายกว่าเดิมอย่างมาก ทั้งนี้เพื่อให้ชาวจีนได้คลายความวิตกกังวล ท่านเคยให้คำรับรองแก่ผู้นำชาวจีนที่ไปเยี่ยมคารวะในเคื่อนธันวาคม 2491 ตอนหนึ่งว่า "การจำกัดเขตหวงห้ามสำหรับคนต่างด้าว การสงวนอาชีพบางอย่างให้แก่คนไทยและมาตรการอื่น ๆ ที่ได้ดำเนินไปสมัยก่อนนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของนโยบายในระหว่างสงคราม โดยมีความมุ่งหมายที่จะป้องกันมิให้ฝ่ายผู้มุ่งเข้าควบคุมประเทศ"¹

อย่างไรก็ตามเมื่ออิทธิพลของฝ่ายคอมมิวนิสต์มีมากขึ้นต่อบรรดาชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ต้องดำเนินนโยบายชาตินิยมในทางเศรษฐกิจ การเมือง ดังที่ท่านแถลงในที่ประชุมนักหนังสือพิมพ์ตอนหนึ่งว่า "ข้าพเจ้าจะปล่อยให้ต่างชาติเข้ามาอยู่เต็มบ้านเต็มเมืองแย่งที่ท่ามาหากินของคนไทย แล้วคนไทยต้องเข้าไปอยู่ในป่าเช่นนั้นไม่ได้เป็นอันขาด"² การดำเนินนโยบายชาตินิยมของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในยุคที่สองนี้มุ่งที่การต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งนโยบายอันนี้ได้ต่อเนื่องกับนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ในยุคต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน

¹ ม.ล. จุลลา งอนรต กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย
หน้า 91

² สิริ เปรมจิตต์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบประชาธิปไตย 30 ปี
หน้า 492

2. การเมือง การเศรษฐกิจระหว่างประเทศและปัญหาระหว่างคู่สงคราม

สงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดโดยฝ่ายกลุ่มชาตินิยมประสบความพราชัยแก่ฝ่ายกลุ่มเสรีนิยม และกลุ่มสังคมนิยม ซึ่งนโยบายของรัฐบาลไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองก็เป็นแบบชาตินิยมและร่วมมือกับกลุ่มประเทศชาตินิยมในสงครามด้วย เป็นเหตุให้ประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรถือว่าประเทศไทยเป็นศัตรู

ข้อรังเกียจของกลุ่มฝ่ายเสรีนิยมกับกลุ่มสังคมนิยมต่อกลุ่มชาตินิยมมีความรุนแรงมาก ถึงขั้นตั้งประเด็นว่ากลุ่มชาตินิยมเป็นตัวการให้เกิดสงคราม บรรดาอาชญากรสงครามและผู้ต้องหาอาชญากรสงครามในสงครามโลกครั้งที่สองมักจะถูกประณามชาตินิยมมาเป็นข้อหาด้วย โดยเฉพาะในประเทศไทยประชาชนจะตั้งข้อรังเกียจอย่างมากต่อชาตินิยม ฉะนั้นเมื่อหลวงวิจิตรวาทการจับงานการละครใหม่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองต้องประสบกับการขาดทุนเกือบจะต้องขายบ้านเพราะคนไม่ต้องการ "ปลุกคนรักชาติ"³ เขาต้องการความสนุก สนานให้สมกับที่ต้องเหนื่อยกันมาตลอด 4 - 5 ปี

การดำเนินนโยบายชาตินิยมของไทยเริ่มลดความเข้มข้นลง เมื่อปรากฏว่าฝ่ายพันธมิตรกำลังประสบความพ่ายแพ้ในสงครามปลายปี พ.ศ. 2486 ประกอบกับในวันที่ 18 ตุลาคม 2486 หลวงวิจิตรวาทการ ผู้เป็นทั้งนักประพันธ์ นักปาฐกถา นักการเมือง และนักวิชาการของรัฐบาล ซึ่งมีบทบาทต่อการดำเนินนโยบายชาตินิยมอย่างมากได้ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ไปเป็นเอกอัครราชทูตประจำประเทศญี่ปุ่นแทน นายคิเรก ชัยนาม ที่ถูกเรียกตัวกลับ*

¹ เสฐียร พันธงรังษี "พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ปลัดบัญชาการสำนักนายกรัฐมนตรี" วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 2 หน้า 92

* ต่อมาได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2486

เนื่องจากไม่มีใครสมัครจะไปเพราะผู้ไปกำลังใกล้จะถึงคราอัปจน¹ และขณะนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็สามารถจับคู่ทางทหารติดต่อกับฝ่าย สัมพันธมิตรทางด่านจีน กำลังจะประสบความสำเร็จ จึงได้ลดความเข้มข้นของ การดำเนินนโยบายชาตินิยมลง เพราะถ้ายังคงดำเนินนโยบายชาตินิยมอย่าง รุนแรงแล้ว โอกาสที่จะประสานกับประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรอื่น ๆ ที่มีแนวความคิด เสรีนิยมจะสำเร็จได้ยาก ฉะนั้นตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2486 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ค่อย ๆ ลดอำนาจทางการเมืองลง เช่น พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง การต่างประเทศ พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม บรรดา รัฐมนตรีที่เคยให้การสนับสนุนผู้ไปและนโยบายชาตินิยมโดยตรง ก็ค่อย ๆ พ้น อำนาจทางการเมือง เช่น หลวงวิจิตรวาทการ ไปเป็นเอกอัครราชทูตประจำ ประเทศญี่ปุ่น นายวนิช ปานะนนท์ ขอลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงการคลัง

การที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม และบรรดา รัฐมนตรีที่สนับสนุนผู้ไปและ นโยบายชาตินิยมโดยตรง ค่อย ๆ พ้นตำแหน่งทางการเมือง กระทั่ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น ท่านผู้หนังสือละเอียด พิบูลสงคราม เกษียณว่า "ในขณะนั้นฝ่ายพันธมิตรกำลังแพ้สงคราม จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงสมควรลาออกจากนายกรัฐมนตรี เพราะรัฐบาลชุดของท่าน เป็นผู้ประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร ถ้ายังคงเป็นรัฐบาลอยู่ อาจหมด โอกาสเจรจาสงบศึกกับฝ่ายสัมพันธมิตรในภายหลัง"²

¹ เสวีร์ พันธวังนิ "พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ปลัดบัญชาการสำนักนายกรัฐมนตรี" วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 2 หน้า 72

² Benjamin A. Batson. "The Fall of the Phibun Government, 1944" The Journal of the Siam Society. V. 62. p. 114.

แต่จากพิจารณาหลักฐานอื่น ๆ ประกอบ พบว่า จอมพล ป.พิบูลสงครามไม่ได้มีความประสงค์จะให้ตนเองหมดอำนาจทางการเมืองโดยสิ้นเชิง คือภายหลังที่สภาผู้แทนราษฎรไม่รับหลักการร่างพระราชบัญญัติโอนมณฑลพิธีพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครเพ็ชรบูรณ์ และร่างพระราชบัญญัติโอนมณฑลพิธีราชกำหนดจัดสร้างพุทธมณฑล ซึ่งรัฐบาลเป็นผู้เสนอ ในตอนแรก จอมพล ป.พิบูลสงคราม ตั้งใจจะประกาศยุบสภา แต่หลังการวาทะฮุค อุดลเคชจิส แนะนำให้ลาออกดีกว่าเพราะอย่างไรเสีย จอมพล ป.พิบูลสงคราม จะได้รับการเสนอให้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง จอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงยอมปฏิบัติตามคำแนะนำ และท่านได้ส่งคนไปตามพระยาพหลพลพยุหเสนา หนึ่งในจำนวนบุคคลที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไปทาบถามให้มาเป็นนายกรัฐมนตรีว่าจะรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจริงหรือไม่¹ ซึ่งแสดงว่า จอมพล ป.พิบูลสงคราม ยังคงต้องการเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ นอกจากนั้นเมื่อท่านพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว ท่านก็ยังไม่ยอมลาออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด กระทั่งรัฐบาลชุด นายควง อภัยวงศ์ ต้องประกาศยุบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดและเปลี่ยนตัวผู้บัญชาการทหารบก โดยให้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ไปดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาราชการแผ่นดินเสีย อำนาจทางการเมืองและการทหารของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงสิ้นสุดในยุคแรก

เนื่องจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองภายในประเทศประสบกับความยุ่งยาก เป็นเหตุให้ขบวนการเสรีไทย และรัฐบาลชุดของ นายควง อภัยวงศ์ ต้องประสบปัญหาในด้านการประสานงานกับฝ่ายสัมพันธมิตร เพราะขณะนั้นกองกำลังของญี่ปุ่นยังคงอยู่ในประเทศไทย หากผู้ปู้นรู้ว่าสัมพันธมิตรให้ความสนับสนุนแก่รัฐบาลไทย ผู้ปู้นอาจยึดประเทศไทยได้ ขบวนการเสรีไทยจึงต้องเคลื่อนไหวใต้ดินมาโดยตลอด ทำให้ประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรบางประเทศไม่เห็นความสำคัญต่อขบวนการเสรีไทยในเมื่อสงครามยุติลง

¹ ควง อภัยวงศ์ "การเปลี่ยนรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม"

ลัทธิชาตินิยมภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองสงบใหม่ ๆ ได้รับการประนามอย่างมากมาย ถือว่าเป็นลัทธิที่ร้ายแรง สร้างความเคียดแค้นระส่ำระสายแก่โลก ศาสดาอาชญากรที่ตั้งขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองก็ถือว่าชาตินิยมเป็นอาชญากรรม บุคคลใดที่ใช้วิธีการทุกอย่างเพื่อปลุกใจยุยงให้ประชาชนเกิดความรู้สึกชาตินิยม ถือว่าเป็นบุคคลที่ชักนำคนอื่นไปในทางที่ผิด¹ แม้ประเทศพันธมิตรที่เคยมีนโยบายชาตินิยมอย่างรุนแรง และประสบกับความพ่ายแพ้ในสงครามไม่ถูกลงโทษจากฝ่ายเสรีนิยมอย่างรุนแรงเหมือนกับหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เพราะการเมืองของโลกได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คือฝ่ายเสรีนิยมต้องประสบกับปัญหาอย่างหนักเกี่ยวกับการรุกรานของฝ่ายสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ที่เคยร่วมกันปราบปรามลัทธิชาตินิยม ทั้งในยุโรปตะวันออกและในเอเชีย ทำให้ฝ่ายเสรีนิยมต้องหันมาสนับสนุนประเทศที่มีนโยบายชาตินิยมโดยเฉพาะประเทศเล็ก ๆ ให้เป็นกำแพงในการต่อต้านสังคมนิยมคอมมิวนิสต์

สำหรับเมืองไทยนั้นเนื่องจากลัทธิชาตินิยมไม่ไคลื่นสู่กลงพร้อม ๆ กับจอมพล ป.พิบูลสงคราม หมกอำนาจอ้างการเมือง และการสิ้นสุดของสงครามโลก ในทางราชการยังทรงส่งเสริมให้มีการร้องเพลงปลุกใจให้รักชาติ โดยเฉพาะในเรือนจำ หลวงวิจิตรวาทการได้เขียนใน "บันทึกในที่ประชุม พ.ศ. 2489" ตอนหนึ่งว่า

ที่จริงก็เป็นเรื่องน่าขบขัน เพราะว่าทางหนึ่งทางราชการได้ให้นักโทษร้องเพลงรักชาติที่เราแต่ง ส่วนอีกทางหนึ่งก็ผู้แต่งเพลงเหล่านั้นเองก็ต้องมาอยู่ในห้องขัง และการที่ต้องมาอยู่ในห้องขังก็เพราะเรื่องรักชาตินั้นเอง ในคำฟ้องฐานอาชญากรรมครั้งแรกที่โจทก์ยื่นต่อศาล ก็คือว่า "จำเลยเป็นผู้

¹ หลวงวิจิตรวาทการ "ชาติกับศาสนา" วิจิตรวาทการอนุสรณ์
เล่ม 1 หน้า 251

เลื่อมใสในลัทธิชาตินิยมอย่างรุนแรง บางทีทางเรื่อนจำอาจจะไม่ทราบว่
เรื่องรักชาตินั้นเป็นของแพ้สมัยแล้ว ความรักชาติกลายเป็นอาชญากรรมไป
แล้ว โดยกฎหมายอาชญาที่ออกมาใหม่¹

การที่รัฐบาลชุดของ นายควง อภัยวงศ์ และรัฐบาลชุดต่อ ๆ มา ยังคง
ให้ ทางราชการปฏิบัติภารกิจในอันที่จะฝึกอบรมให้คนไทยรักชาตินั้น เป็นเหตุให้
มีบุคคลที่มีความคิดในทางเสรีนิยมบางคนได้วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลชุดใหม่ยังคงตก
อยู่ภายใต้อิทธิพลของลัทธิชาตินิยมและเป็นกลุ่มเดียวกับกับรัฐบาลชุดที่ประกาศ
สงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร เพราะคณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่ก็เคยร่วมกับรัฐบาลชุด
ก่อน และเป็นกลุ่มของคณะราษฎร ซึ่งประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรบางประเทศก็
เข้าใจเช่นนั้นเหมือนกัน ฉะนั้นถึงแม้ว่าประเทศไทยประกาศสันติภาพ และถือว่า
การประกาศสงครามต่อสหรัฐอเมริกาและอังกฤษเป็นโมฆะ ประเทศอังกฤษและ
ฝรั่งเศส* ก็ยังคงถือว่าประเทศไทยมีสถานะสงครามกับตนอยู่เหมือนเดิม ทั้งสอง
ประเทศนี้ได้ยื่นเงื่อนไขหลายประการต่อรัฐบาลไทย ซึ่งต้องเจรจาต่อรองกันเป็น
เวลาหลายครั้ง ประเทศไทยจึงจะพ้นจากสถานะสงคราม ส่วนประเทศสัมพันธมิตร
อื่น ๆ ก็ได้ยื่นเงื่อนไขเหมือนกันก่อนที่จะรับประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกในสหประชาชาติ

¹ หลวงวิจิตรวาทการ "บันทึกในที่ประชุมฯ : วิจิตรวาทการอนุสรณ์
เล่ม 2 หน้า 86

* ฝรั่งเศสถือว่าประเทศไทยเริ่มมีสถานะสงครามกับตนตั้งแต่วันที่
28 พฤศจิกายน 2483 ก็อสมันสงครามอินโดจีน

2.1 ประเทศอังกฤษ การประกาศสงครามของไทยต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2485 ปรากฏว่าอังกฤษได้ประกาศสงครามโต้ตอบด้วย และครั้นทานปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าขบวนการเสรีไทยในประเทศ มีนโยบายจะ จัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นขึ้นนอกประเทศเมื่อต้นปี พ.ศ. 2487 รัฐบาลอังกฤษไม่เห็นด้วย พร้อมทั้งได้เตรียมออกแถลงการณ์ว่า "รัฐบาลอังกฤษอาจจะสนับสนุนให้ ประเทศไทยมีอิสระเสรีภาพภายหลังสงครามได้ต่อเมื่อสหราชอาณาจักรได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะหลุดพ้นจากการทรยศต่อฝ่ายสัมพันธมิตร"¹

ขณะนั้นตลอดเวลาที่ขบวนการเสรีไทยดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่น และรัฐบาลชุดใหม่เข้ามาบริหารประเทศได้สร้างผลงานที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะหลุดพ้นจากการทรยศต่อฝ่ายสัมพันธมิตรในสายตาสหประชาชาติ อังกฤษจึงยื่นเงื่อนไขขอ รัฐบาลไทยสมัย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นอาณัติมนตรี ในเดือนกันยายน 2488 ก่อนที่อังกฤษยอมยกเลิกสถานะสงครามกับประเทศไทย ซึ่งปรากฏว่ามีหลายข้อที่ ประเทศไทยรับไม่ได้* เพราะถ้ายอมรับแล้วอังกฤษต้องเข้ามาควบคุมการเมือง การเศรษฐกิจ และการทหาร เป็นการตัดทอนอำนาจอธิปไตยของไทย

การเจรจาต่อรองระหว่างประเทศไทยกับอังกฤษเพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์ ปกติกต่อกัน ได้กระทำหลายครั้งหลายสถานที่ กระทั่งประเทศไทยยอมทำสัญญา ความตกลงสมบูรณแบบกับอังกฤษในวันที่ 1 มกราคม 2489 อังกฤษจึงยอมยกเลิก สถานะสงครามกับประเทศไทยและประเทศออสเตรเลียเสียจึงประกาศสงครามกับ ประเทศไทยก็ได้ยกเลิกสถานะสงครามกับประเทศไทยอีกด้วย

¹ แกมสุข คุ้มพันธ์ เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 127 (อ้างอิงมาจาก แฟ้ม 692.00/3 - 2345 ของกองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร)

* ดูรายละเอียดจาก รอง คยามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ หน้า 236 - 237

ผลจากสัญญาความตกลงฉบับแรกกับอังกฤษทำให้ประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาในทางเศรษฐกิจอย่างมาก โดยเฉพาะปัญหาเรื่องข้าว เพราะในสัญญาคงกล่าวไว้ระบุให้ประเทศไทยต้องส่งข้าวให้แก่อังกฤษเป็นจำนวน 1 ล้าน 5 แสนตัน โดยไม่คิดมูลค่าภายในเวลาที่กำหนด* และยังมีข้ออื่น ๆ ที่สร้างปัญหาทางเศรษฐกิจของไทย กลายเป็นปัญหาต่อเนื่องกับการเมืองภายในประเทศ ที่รัฐบาลพลเรือนภายหลังสงครามโลกแก้ไขไม่ได้ จนกลายเป็นปัจจัยของการรัฐประหารในเวลาต่อมา

2.2 ประเทศฝรั่งเศส ประเทศไทยไม่ได้ประกาศสงครามกับประเทศฝรั่งเศส แต่ฝรั่งเศสถือว่าประเทศไทยมีสถานะสงครามกับตนตั้งแต่วันที่ 28 พฤศจิกายน 2483 ฉะนั้นตราบโคที่ประเทศไทยไม่ยกเลิกอนุสัญญาสันติภาพระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส ฉบับวันที่ 9 พฤษภาคม 2484 ประเทศฝรั่งเศสจะไม่ยอมยกเลิกสถานะสงครามกับประเทศไทย และจะยับยั้งใบสมัครเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติของไทย

อนุสัญญาสันติภาพระหว่างประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศสดังกล่าว รัฐบาลไทยก็รู้ว่าฝรั่งเศสจะใช้เป็นเครื่องต่อรองภายหลังสงคราม เพราะสถานีวิฑูย์ของฝรั่งเศสเสรี** ก็เคยแถลงการณ์ ว่าไม่รับรองอนุสัญญาสันติภาพโดยอ้างเหตุ 3 ประการคือ

ประการที่ 1 รัฐบาลของจอมพลเปตแวงมีใจตัวแทนที่แท้จริงของประชาชน

ฝรั่งเศส ตัวแทนแท้จริงของชาวฝรั่งเศสคือกรรมการแห่งชาติ

ฝรั่งเศส จึงมี นางพลเคอะโกลด์ เป็นประมุข

* กำหนดไว้ภายในวันที่ 1 กันยายน 2490 แต่ได้มีการเจรจาขอผ่อนผันและแก้ไขสนธิสัญญาหลายครั้ง ซึ่งครั้งสุดท้ายรัฐบาลอังกฤษให้คำตอบแทนตันละ 20 ปอนด์

** ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น "ฝรั่งเศสนักต่อต้าน" ซึ่งเป็นสถานีวิฑูย์รัฐบาลลัทธิของฝรั่งเศส

ประการที่ 2 เอกอัครราชทูตของจอมพลเปตัง ได้ทำหนังสือแลกเปลี่ยน
กับรัฐบาลญี่ปุ่นว่า ฝรั่งเศสจะต้องตกลงทำอนุสัญญากับรัฐบาลไทยโดย
การแนะนำของรัฐบาลญี่ปุ่น ซึ่งฝรั่งเศสไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้

ประการที่ 3 คณะกรรมการแห่งชาติฝรั่งเศสถือว่า สถานะสงคราม
ระหว่างฝรั่งเศสกับไทยยังคงมีอยู่ต่อไป นับตั้งแต่วันที่ 28 พฤศจิกายน
ค.ศ. 1940 (พ.ศ. 2483) อันเป็นวันที่คณะกรรมการฯ นั้นอ้างว่า
เครื่องบินไทยได้ทิ้งระเบิดในอินโดจีนฝรั่งเศส และสงครามระหว่าง
ฝรั่งเศสกับไทยจึงเกิดขึ้นตั้งแต่วันนั้น¹

รัฐบาลไทยได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปเจรจาทะลุหลายครั้ง กระทั่งถึงสมัย
พลเรือตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ท่านได้แต่งตั้งคณะผู้แทน
ซึ่งพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ทรงเป็นหัวหน้า และนายควง
อภัยวงศ์ เป็นสมาชิกอาวุโส ไปเจรจากับคณะผู้แทนฝรั่งเศส ซึ่งมี นายฮังรี
บอนเนต์ เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสประจำกรุงวอชิงตัน เป็นหัวหน้า ณ กรุงวอชิงตัน
และในวันที่ 17 พฤศจิกายน 2489 ประเทศไทยกับฝรั่งเศสได้ประกาศความตกลง
ระงับกรณีพิพาทระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส* โดยประเทศไทยยอมยกเลิก
อนุสัญญาสันติภาพระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส ฉบับวันที่ 9 พฤษภาคม 2484

¹ ปรีดี พนมยงค์ หลักฐานสำคัญบางประการเกี่ยวกับสถานะสงครามของ
ประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ภาค 1 หน้า 48 - 49

* ดูรายละเอียดจาก "ประกาศความตกลงระงับกรณีพิพาทระหว่าง
ประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศส พุทธศักราช 2489" ราชกิจจานุเบกษา
ฉบับพิเศษ 63 ลงวันที่ 9 ธันวาคม 2489

2.3 ประเทศสหภาพโซเวียตรุสเซีย ปัญหาระหว่างประเทศไทยกับประเทศสหภาพโซเวียตรุสเซีย มีไม่เหมือนกับปัญหาที่เกิดจากประเทศอังกฤษกับฝรั่งเศส เพราะสหภาพโซเวียตรุสเซียเบียดเบียนไทยต่อเนื่องมาตลอดประเทศไทย 2 ประการก่อนที่ยอมให้ประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ คือ ให้ประเทศไทยเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับตน และให้ไทยยกเลิกพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์

ประเทศไทยได้รับในเงื่อนไขของสหภาพโซเวียตรุสเซีย โดยเปิดความสัมพันธ์ทางการทูต และในวันที่ 12 กันยายน 2489 นายประเสริฐ พรพิพัฒน์ทร ผู้แทนราษฎรจังหวัดสุราษฎร์ธานี ก็ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติยกเลิกกฎหมายว่าด้วยคอมมิวนิสต์ต่อสภา ซึ่งสภาก็ลงมติเห็นชอบด้วย¹ ประเทศไทยจึงได้รับการสนับสนุนจากสหภาพโซเวียตรุสเซียให้เข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ

2.4 ประเทศจีน (จีนคณะชาติ) ในระยะแรก ๆ ที่ประเทศไทยประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ จีนยังไม่ได้ว่ามีสถานะสงครามกับประเทศไทย แต่จะยกกองทัพมาโจมตีกองทหารญี่ปุ่นที่อยู่ในประเทศไทย ต่อมารัฐบาลไทยได้ส่งกองทหารไปรบกับกองทัพญี่ปุ่นในจีน และประกาศรับรอง "รัฐบาลชานงู๊ว" ซึ่งญี่ปุ่นตั้งเป็น "รัฐบาลหุ่น" ปกครองก๊กกั้นแคว้นไต้หวัน พร้อมกับประกาศรับรองรัฐบาลของ "นายวังจิงไว" ที่นครฉงชิ่ง ว่าเป็นรัฐบาลจีนที่ถูกกองทัพจีนเดียว รัฐบาลจีนคณะชาติซึ่งมีนายพลเจียงไคเช็คเป็นประมุข จึงถือว่ารัฐบาลไต้หวันได้มีการปฏิบัติทั้งทางการทหารและการเมืองเป็นปฎิบัติกับประเทศจีน² แต่การ

¹ สำนักเลขาธิการรัฐสภา สภาผู้แทนราษฎร รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 4/2489 (วิสามัญ) วันที่ 12 กันยายน 2489

² ปรีดี พนมยงค์ หลักฐานสำคัญบางประการเกี่ยวกับสถานะสงครามของประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ภาค 1 หน้า 48

สร้างกาวใจระหว่างรัฐบาลจีนกับประเทศไทยนั้น สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ก็ได้ประสานทำความเข้าใจกับจีนจนกระทั่งเข้าใจถึงสภาพและสถานการณ์ของประเทศไทยในขณะนั้น ประกอบกับจีนขณะนั้นก็มีนโยบายชาตินิยมและต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ จีนขณะนั้นก็จึงไม่ยื่นเงื่อนไขที่รุนแรงต่อประเทศไทย เพียงแต่ต้องการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตเท่านั้น แต่เนื่องจากประเทศไทยต้องประสบปัญหาเกี่ยวกับชาวจีนโพ้นทะเลที่อยู่ในเมืองไทยอย่างมาก ชาวจีนเหล่านั้นมักแสดงตนเองเป็นจีนแท้ๆ มีการภักดีต่อแผ่นดินจีน ฉะนั้นหากประเทศไทยเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตแล้ว สถานทูตอาจเข้าไปแทรกแซงต่อความเป็นอยู่ของชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งจะสร้างปัญหาให้กับประเทศไทยตลอดไป

ฝ่ายจีน ขณะนั้นก็ถือว่าตนเป็นประเทศมหาอำนาจในสหประชาชาติ และเป็นฝ่ายชนะสงคราม ถ้าหากประเทศไทยไม่ยอมรับตามเงื่อนไขของตน จีนก็ต้องยับยั้งใจไม่สมัครเข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ดังนั้นประเทศไทยจึงต้องเปิดการเจรจากับจีนขณะชาติ และตกลงสถาปนาทางการทูตขึ้นในวันที่ 23 มกราคม 2489

2.5 ประเทศสหรัฐอเมริกา บรรดาประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรที่แสดงความเป็นมิตรต่อประเทศไทยมากที่สุดภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา แม้ว่าประเทศไทยจะประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาโดยตรงในวันที่ 25 มกราคม 2485 แต่สหรัฐอเมริกาก็ไม่ได้ประกาศสงครามโต้ตอบ เพราะถือว่าประเทศไทยเป็นดินแดนที่อยู่ภายใต้ความครอบครองของชนชาติศัตรูทั้งในทางเศรษฐกิจและการทหาร สหรัฐอเมริกาจึงให้ความช่วยเหลือแก่ขบวนการเสรีไทยในต่างประเทศ เพื่อต่อต้านญี่ปุ่นเป็นอย่างดี ยิ่งกว่านั้น สหรัฐอเมริกาเห็นว่า ฐานะของเมืองไทยภายหลังสงครามเป็นเรื่องสำคัญ จึงสนับสนุนให้มีการจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นนอกประเทศตามนโยบายของท่านปรีดี พนมยงค์ แก่อังกฤษไม่เห็นด้วย รัฐบาลพลัดถิ่นของไทยจึงไม่ปรากฏขึ้นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศสัมพันธมิตรต่างได้ยื่นเงื่อนไขนามาประการต่อไทยก่อนที่จะบอกเลิกสถานะสงคราม และรับประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ เงื่อนไขต่าง ๆ ที่ประเทศสัมพันธมิตรบางประเทศเสนอมานั้น บางประเด็นประเทศไทยยอมรับไม่ได้ รัฐบาลไทยก็ได้อาศัยความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาให้เจรจา และขอลดหย่อนผ่อนผันข้อเสนอนั้น

ในทางเศรษฐกิจของประเทศไทยภายหลังสงคราม สหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลืออย่างมาก เงินตราของไทยที่สหรัฐอเมริกาถือไว้ในสมัยสงครามก็ได้เพิกถอนการยึดเงินนั้นเสีย เป็นเหตุให้รัฐบาลและประชาชนชาวไทยรำลึกในความเป็นไมตรีจิตของสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างยิ่ง¹ นับเป็นการสร้างความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างรัฐบาลและประชาชนชาวไทย กับสหรัฐอเมริกา ในเวลาต่อมา

ความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาในระยะหลังสงคราม ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินนโยบายการต่างประเทศของไทยอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ประเทศไทยได้ร่วมมือทางการทหารและการเศรษฐกิจอย่างใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกา นโยบายนี้เริ่มเปลี่ยนแปลงหลังจาก ริชาร์ด เอ็ม นิกสัน ประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา ได้ไปเยือนประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2515 นี้เอง

¹ สำนักเลขาธิการรัฐสภา สภาผู้แทนราษฎร รายงานการประชุม
สภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 19/2498 ลงวันที่ 4 เมษายน 2498

3. การดำเนินนโยบายชาตินิยมกับการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์

ลัทธิชาตินิยมได้ต่ำต้อยลงไปภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เพราะสงคราม
 สิ้นลงด้วยความพ่ายแพ้ของประเทศชาตินิยม แต่ไม่มีใครจะสามารถกล่าวได้ว่า
 ลัทธิชาตินิยมให้หมดไปจากหัวใจของมนุษย์ได้ ทรามโลกที่มนุษย์ยังรวมกันอยู่เป็น
 ประเทศชาติ

ความพ่ายแพ้ของประเทศชาตินิยมเป็นเหตุให้ปรากฏการณ์ที่สำคัญในการต่อต้าน
 ลัทธิคอมมิวนิสต์ได้พังทลายไป ลัทธิคอมมิวนิสต์กลายเป็นลัทธิที่ไม่มีใครกล้าประณาม
 เหมือนสมัยก่อนสงคราม ลัทธินี้จึงแพร่ขยายออกไปอย่างรวดเร็ว

สำหรับประเทศไทยภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จำเป็นต้องยกเลิกกฎหมาย
 ว่าด้วยคอมมิวนิสต์ และเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหภาพโซเวียตและจีน เนื่องจาก
 เหตุผลทางการเมืองระหว่างประเทศ ประกอบกับสถานการณ์ของประเทศ
 ใกล้เคียงอย่าง เวียดนาม เช่น คาบองชีฟสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ชำราชากรมีการคอร์รัปชัน
 เสถียรภาพของรัฐบาลขาดความมั่นคง และพรรคคอมมิวนิสต์จีนเข้ามาเผยแพร่ลัทธิ
 ในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเล ลัทธิคอมมิวนิสต์จึงแพร่หลายในประเทศ เพราะไม่มีมาตรการ
 ใด ๆ ที่เหมาะสมในการต่อต้าน รัฐบาลยุคใหม่ของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็น
 นายกรัฐมนตรี คองนำนโยบายชาตินิยมมาทำการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์

หลวงวิจิตรวาทการได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์กับชาตินิยมว่า "เมื่อ
 คอมมิวนิสต์เกิดขึ้นที่ไหน ชาตินิยมก็เกิดขึ้นมาด้วย"¹ เหตุการณ์ของโลกตลอดเวลา
 เกือบ 30 ปีภายหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ได้พิสูจน์เป็นที่แน่นอนแล้วว่าลัทธิชาตินิยม
 สามารถจะเป็นทวนกันทางน้ำไหลของลัทธิคอมมิวนิสต์ได้² ฉะนั้นรัฐบาลไทยภายใต้

¹หลวงวิจิตรวาทการ อนาคต หน้า 4

²
 อ. หน้า 7

การนำของ จอบพล ป.สิบลสงคาม และมีหลวงวิจิตรวาทการรวมในคณะรัฐมนตรีด้วย จึงนำนโยบายชาตินิยมมาใช้ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยใช้ชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในประเทศเป็นเครื่องมือ

3.1 กำเนิดลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย

ลัทธิคอมมิวนิสต์ที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างชาตินิยมของรัฐบาลไทย คือ ลัทธิคอมมิวนิสต์ที่เข้ามาทางฝั่งจีน เนื่องจากประเทศไทยมีปริมาณของชาวจีนโพ้นทะเลอาศัยอยู่มากประเทศหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ฉะนั้นเมื่อปี พ.ศ. 2466 พรรคคอมมิวนิสต์กับพรรคก๊กมินตั๋งได้ร่วมกันบริหารประเทศจีน ลัทธิคอมมิวนิสต์จากเมืองจีนก็ได้แพร่เข้ามาในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลด้วย

ในปี พ.ศ. 2469 พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้สถาปนา "พรรคคอมมิวนิสต์ทะเลใต้" เพื่อติดต่อกับนักปฏิวัติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นเหตุให้พรรคก๊กมินตั๋งไม่ไว้วางใจในพรรคคอมมิวนิสต์จีน เพราะพรรคคอมมิวนิสต์จีนเริ่มมีอิทธิพลเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อย่างรวดเร็ว ฉะนั้นในปี พ.ศ. 2470 พรรคก๊กมินตั๋งจึงทำการปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์จีนอย่างรุนแรง ทำให้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์หลายคนต้องหนีออกนอกประเทศจีน และในปี พ.ศ. 2472 พรรคก๊กมินตั๋งได้ปราบปรามและกวาดล้างสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนอย่างขนานใหญ่ จึงมีผู้นำสำคัญ ๆ ในพรรคคอมมิวนิสต์จีนหนีเข้ามาในเมืองไทยเป็นจำนวนมากจนสามารถจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งประเทศไทยตามในปี พ.ศ. 2474 ว่าเป็นการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างลับ ๆ ในหมู่นักชาวจีนและไทย นักเลขา นักหนังสือพิมพ์ ครู และนักเขียน โดยแฝงมาในรูป วิชาเกษตรศาสตร์ ซึ่งเรียกกันโดยสมัยนั้นว่า วิชาเกษตรหรรพ์¹ นอกจากนั้นยังมีการพิมพ์ใบปลิวแจกจ่ายในพระนครและบางจังหวัดในภาคอีสาน

¹ ธานินทร์ กรัยวิเชียร การใช้กฎหมายป้องกันคอมมิวนิสต์ หน้า 220

ขณะที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนดำเนินการเผยแพร่ลัทธิในเมืองไทยอยู่นั้น ชาวไทยไม่ได้มีความสนใจต่อลัทธินี้แต่ประการใด ชาวไทยเริ่มจะสนใจลัทธิคอมมิวนิสต์ภายหลังที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ซึ่งการคอมมิวนิสต์สากลได้ส่งสาส์นแสดงความยินดีต่อคณะผู้เปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยถือโอกาสที่กล่าวว่า คอมมิวนิสต์ในประเทศไทยมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนั้นด้วย¹ จึงเป็นที่สงสัยแก่บรรดาเจ้านาย รัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และคณะราษฎรบางท่านที่มีอำนาจทางการเมืองภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองในระยะแรก ๆ

ครั้นท่านปรีดี พนมยงค์ ได้เสนอเค้าโครงเศรษฐกิจขึ้น บรรดาเจ้านาย รัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และคณะราษฎรบางท่าน ได้วิพากษ์วิจารณ์ว่า เป็นโครงการเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์ นอกจากนี้ทางรัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2476 อีกด้วย เป็นเหตุให้ลัทธิคอมมิวนิสต์ได้รับความสนใจในบรรดานักศึกษาและปัญญาชนทั่วไป ว่าลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นลัทธิอย่างไรกันแน่ ประกอบกับขณะนั้นพวกคอมมิวนิสต์ในเมืองไทยได้เพิ่มการโจมตีรัฐบาลอย่างรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ ลัทธิคอมมิวนิสต์ก็ยิ่งเผยแพร่ไปสู่หมู่ประชาชนด้วย กระทั่งคอมมิวนิสต์ในไทยได้เกิดชนวนอย่างเปิดเผยเป็นครั้งแรกที่จังหวัดขอนแก่นในปี พ.ศ. 2478²

ผลของการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยกระทำได้อย่างรวดเร็วนี้เอง บรรดาคณะราษฎรที่มีแนวความคิดทางชาตินิยมและการทหาร ต้องเร่งการละเลงงานภายในกลุ่มคณะราษฎรให้เกิดความสามัคคี และทำการปรามปรามนักการเมือง ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ที่มีแนวความคิดแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และมีแนวความคิดที่ขัดแย้งกับกลุ่มของคณะราษฎรส่วนใหญ่ให้หมดไป

¹ ฐานินทร์ กรัยวิเชียร การใช้กฎหมายป้องกันคอมมิวนิสต์ หน้า 221

²

๒.

ความสำเร็จของกลุ่มแนวชาตินิยมมีต่อการประสานงานและสร้างความสามัคคีในคณะราษฎร และการปราบปรามนักการเมืองที่ขัดแย้งกับกลุ่มคณะราษฎรส่วนใหญ่ ทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลมั่นคงยิ่งขึ้น โดยเฉพาะรัฐบาลชุดของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพา เป็นเหตุให้คอมมิวนิสต์ในเมืองไทยซบเซาไปชั่วระยะหนึ่ง

คอมมิวนิสต์ไทยเริ่มมีบทบาทใหม่ภายหลังจากรัฐบาลชุดของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ คือในปลายปี พ.ศ. 2485 คอมมิวนิสต์ได้มีการจัดตั้ง "พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย" ขึ้น โดยประสานงานอย่างใกล้ชิดกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน แต่ไม่ได้มีบทบาทมากนัก เพราะสถานการณ์ของโลกตกอยู่ในภาวะถดถอย และเริ่มมีบทบาทอย่างจริงจังภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองยุติลงแล้ว

การปฏิบัติการของคอมมิวนิสต์ในเมืองไทยกระทำอย่างลับ ๆ และเคลื่อนไหวแบบใต้ดินมาโดยตลอด เริ่มจะเคลื่อนไหวอย่างเปิดเผยขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองยุติลงแล้ว เพราะรัฐบาลจะต้องยกเลิกกฎหมายว่าด้วยคอมมิวนิสต์ และต้องสถาปนาทางการทูตกับสหภาพโซเวียตรัสเซีย ประกอบกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนกำลังประสบชัยชนะเพื่อพรรคก๊กมินตั๋ง ซึ่งมีนโยบายแบบชาตินิยมในเมืองจีน ทำให้ความภูมิใจและปฏิบัติการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ในเมืองไทยเพิ่มขึ้น ประเทศไทยจึงต้องเผชิญกับการแทรกซึมบ่อนทำลายจากลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างเปิดเผยและต่อเนื่องตลอดเวลา ขณะที่กลุ่มนักการเมืองของไทยกำลังแตกแยกเป็นกลุ่มเป็นพรรค มีการคอร์รัปชันอย่างรุนแรงในบรรดาข้าราชการทุกประเภท ทำให้กลุ่มทหารและกลุ่มที่มีแนวความคิดชาตินิยมเริ่มที่เถียงดูแคลานาจนภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองต้องทำการรัฐประหารขึ้นในวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490

ขณะที่กลุ่มนักการเมือง นักการทหาร ในแนวความคิดชาตินิยม กลับมามีอำนาจใหม่ในปลายปี พ.ศ. 2490 ลัทธิคอมมิวนิสต์ในเมืองไทยนอกจากแพร่หลายในหมู่คนจีนแล้วยังแพร่ในหมู่คนไทยด้วย ทำให้รัฐบาลไทยต้องเข้ามาจัดการ

ที่เข้มงวดกวาดขึ้นต่อชาวจีนในประเทศ และบรรดาข้าราชการที่มีพฤติกรรมอันไม่น่าไว้วางใจ เช่น การกำหนดโควตาคนจีนเข้าเมืองใหม่ การเพิ่มค่าธรรมเนียมทางท้าว การควบคุมโรงเรียนจีนและหนังสือพิมพ์จีน การสงวนอาชีพให้แก่คนไทย และการสำรวจข้าราชการที่นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ตามข้อเสนอของกระทรวงกลาโหม เป็นต้น

3.2 ขาดการนิยามกับการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ การต่อต้านคอมมิวนิสต์ในขณะที่ถูกหมายว่าควยคอมมิวนิสต์ถูกยกเลิกเพราะเหตุผลทางการเมืองระหว่างประเทศ รัฐบาลไทยจำเป็นต้องใช้นโยบายขาดการนิยามเป็นเครื่องมือ แต่เนื่องจากในระยะแรก ๆ ที่สงครามโลกสงบลงนั้นลัทธิชาตินิยมเป็นที่รังเกียจแก่ประชาชนโดยทั่วไป เพราะกลุ่มเสรีนิยมกับสังคมนิยมต่างประณามลัทธิชาตินิยมอย่างรุนแรง รัฐบาลไทยภายใต้การนำของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ในยุคใหม่จึงไม่สามารถจะดำเนินนโยบายขาดการนิยามอย่างรุนแรงเหมือนกับสมัยที่ท่านดำรงเป็นนายกรัฐมนตรีในยุคแรก

จอมพล ป.พิบูลสงคราม เคยให้คำรับรองแก่ผู้นำชาวจีนโพ้นทะเลที่ไปเยี่ยมการระในเดือนธันวาคม 2491 เกี่ยวกับมาตรการต่าง ๆ ที่รัฐบาลชุดของท่านได้ปฏิบัติต่อชาวจีนโพ้นทะเลในสมัยสงครามนั้น เป็นเพียงนโยบายต่อต้านญี่ปุ่น และท่านจะไม่ดำเนินนโยบายดังกล่าวมาใช้อีก แต่กรั้นพรรคคอมมิวนิสต์จีนประสบความสำเร็จในการขับไล่พรรคก๊กมินตั๋งไปอยู่ใต้เกาะไต้หวันในวันที่ 1 ตุลาคม 2492 องค์การคอมมิวนิสต์ในเมืองไทยได้ประสานงานเรียกร้องให้ชาวจีนโพ้นทะเลในเมืองไทยเคารพหลักการของพรรคคอมมิวนิสต์จีนอย่างเปิดเผย รัฐบาลชุดของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ในยุคใหม่จึงจำเป็นต้องพูดเรื่องชาติอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งผลงานวิจิตรวาทการได้เขียนถึงความสำคัญของชาติภายหลังสงครามว่า

จะเป็นการผิดหลงอย่างร้ายแรงถ้าหากเราเข้าใจไปว่า ในยุคใหม่ภาย
หลังสงครามนี้เราจะไม่ต้องรักชาติ จะเป็นความเหลวไหลเหลือเกินถ้าเรา
คิดว่า การเลิกรักชาติ เลิกจะคิดถึงชาติ จะนำเราเข้าสู่ศาสนาพระศรีอารย

ซึ่งพลโลกทุกคนจะได้รับความร่วมมือเป็นสุขเสมอกัน จะเป็นการลุ่มหลงอย่างยิ่งที่จะคิดว่า ถ้าเรารื้อรั้วกันเขตน่านออกทิ้งเสียจะทำให้มีสิทธิเป็นเจ้าของร่วมกันกับบ้านใกล้เคียง ทำให้เรามีเขตน่านกว้างออกไป และจะเป็นความผิดอันใหญ่หลวงถ้าเราเข้าใจว่า การเลิกชาติของเราจะทำให้ชาติอื่นเขาเลิกรักชาติของเขา จะหันมารักเราเท่า ๆ กับที่เขารักตัวของเขาเอง¹

ในปี พ.ศ. 2494 หลวงวิจิตรวาทการซึ่งเป็นนักวิชาการทางชาตินิยม ได้กลับมาร่วมคณะรัฐมนตรีชุด รอมพล ป.พิบูลสงครามอีกครั้งหนึ่ง ท่านมีความคิดเกี่ยวกับการใช้นโยบายชาตินิยมในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ว่า "ตามความคิดเห็นของข้าพเจ้าเห็นว่า วิธีการที่ดีที่สุดสำหรับจะต่อสู้คอมมิวนิสต์นั้นคือต้องช่วยกันสนับสนุนชาตินิยม... ฝ่ายเสรีประชาธิปไตยจะโอบอุ้มชาตินิยม ส่งเสริมชาตินิยม เพื่อเอาไว้เป็นคู่ปรับกับคอมมิวนิสต์"²

ฉะนั้นเมื่อคอมมิวนิสต์จีนเข้ามาแทรกแซงจนทำลายความมั่นคงของไทยอย่างเปิดเผย แต่รัฐบาลไทยไปมีกฎหมายที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดว่าด้วยคอมมิวนิสต์ได้ในขณะนั้น เพราะผลจากการเมืองระหว่างประเทศถึงที่กล่าวมาแล้ว รัฐบาลไทยจึงจำเป็นต้องดำเนินนโยบายชาตินิยมพร้อม ๆ กับสร้างความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับกลุ่มประเทศเสรีประชาธิปไตย โดยเฉพาะกับประเทศสหรัฐอเมริกา กระทั่ง

¹ หลวงวิจิตรวาทการ อนาคต หน้า 24 - 25

² หลวงวิจิตรวาทการ "นโยบายชาตินิยม" วิจิตรวาทการอนุสรณ์
เล่ม 1 หน้า 234 - 235

รัฐบาลไทยสามารถตราพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2495 อีกครั้ง* รัฐบาลไทยจึงสามารถทำการปราบปรามและกวาดล้างคอมมิวนิสต์ได้อย่างเปิดเผย กฎหมายฉบับนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหลายครั้ง และนี่ผลต่อเนื่องจนกระทั่งปัจจุบัน

นโยบายชาตินิยมที่รัฐบาลไทยนำมาใช้เป็นมาตรการในการต่อต้านการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศ มี 2 ประการที่สำคัญ คือ

ประการแรก มาตรการทางการเมือง รัฐบาลไทยได้เข้าควบคุมสถาบันต่าง ๆ ที่เผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ทั้งในหมู่คนจีนและกลุ่มคนไทยโดยการเข้มงวดกวดขันต่อโรงเรียนจีน ห้ามชักธงจีนในโรงเรียน** โรงเรียนใดไม่ปฏิบัติตามรัฐบาลจะให้การตัดเคืองจนถึงขั้นปิดโรงเรียน ทำให้โรงเรียนจีนลดลงเรื่อย ๆ นอกจากนั้นรัฐบาลได้ใช้มาตรการต่อโรงเรียนจีนอีกแง่หนึ่งคือ ไม่อนุญาตให้เปิดโรงเรียนจีนใหม่ และได้ออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2497 เพื่อเป็นเครื่องมือในการควบคุมอย่างใกล้ชิด โดยอาศัยช่องว่างของการขัดแย้งระหว่างชาวจีนโพ้นทะเลที่นิยมจีนคณะชาติกับฝ่ายนิยมคอมมิวนิสต์

นอกจากรัฐบาลไทยควบคุมสถาบันต่าง ๆ ของจีนแล้ว รัฐบาลไทยได้กำหนดโควต้าคนจีนเข้าประเทศ ซึ่งเดิมชาวจีนจะเข้าเมืองไทยได้โดยไม่จำกัดจำนวน รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พุทธศักราช 2493 กำหนดให้คนจีนและคนชาติอื่น ๆ เข้าประเทศได้ประเทศละ 200 คน ต่อปี เพิ่มค่าธรรมเนียมต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น กระทั่งคนจีนจน ๆ ไม่อาจจะเสียได้¹ และให้รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศ

* ดูรายละเอียดจาก "พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2495" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 69 ตอนที่ 68 ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน 2495

** รวมทั้งธงของจีนคณะชาติที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตด้วย ยกเว้นในโอกาสสำคัญ ๆ เท่านั้น

¹ กมล จันทรส. อิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเลและบทบาทของคนจีนในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน หน้า 151

ห้ามมิให้คนต่าง้าวเข้าไปหรืออยู่ในบริเวณหรือเขตท้องที่อันมีความสำคัญทางรักษาความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรหรือจุติยศศาสตร์ ส่วนในหมู่ประชาชนชาวไทยรัฐบาลได้ฟื้นฟูนโยบายชาตินิยมในลักษณะที่คล้าย ๆ กันที่เคยดำเนินมาในอดีต ซึ่งมีหลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้อยู่เบื้องหลังของการกระตุ้นความรู้สึกทางชาตินิยม เช่น กระตุ้นทางบทเพลง บทละคร และคำปราศรัย เป็นต้น

การกระตุ้นความรู้สึกทางชาตินิยมโดยบทละครและบทเพลงในยุคใหม่ของหลวงวิจิตรวาทการ ได้อาศัยนักเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์เป็นผู้แสดง มีบทละครใหม่ ๆ ที่แสดงเช่น อนุภาพพอรุนรามคำแหง อนุภาพแห่งความเสียสละ อนุภาพแห่งความรัก และอนุภาพแห่งศีลสัตย์ เป็นต้น ในบรรดาบทละครดังกล่าวนี้ได้มีบทเพลงแทรกในบางตอนด้วย เช่น บทละครเรื่องอนุภาพพอรุนรามคำแหง ท่านได้แต่งบทเพลง "คนตระกูลไทย" ซึ่งเป็นบทเพลงที่นิยมร้องกันทั่วไปในหมู่ทหาร ลูกเสือ และนักเรียน กระทั่งปัจจุบัน

คนตระกูลไทยใจทวนเข็มหาญ
สู้จนสูญเสียมชีวิตของท่าน
ลุกขึ้นเถิดพี่น้องไทย
รักษาเกียรติยศของเรา

รักษาทินแดนไทยไว้ให้ลูกหลาน
เพื่อถนอมบ้านเมืองไว้ให้เรา
อย่าให้ชีวิตสูญเปล่า
เหมือนดังพงศ์เผ่าคนตระกูลไทย

หลวงวิจิตรวาทการ

ฯลฯ

นอกจากนั้นในการแสดงระบำสลับฉากในบทละคร มักจะมีบทเพลงต่าง ๆ ที่กระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมด้วย เช่น เพลงไทยอธิษฐาน

อธิษฐานเอย สองมือจับพานประดับพวงดอกกรอง ขอไทยรักไทย
 ร่วมเป็นมิตรมั่นใจ ถือไทยเป็นพี่น้อง
 อย่ามีการยุแยง อย่าทำให้แตกร้างฉาน ขอให้ร่วมกันสมาน
 เพื่อไทยทั้งผอง มุ่งสามัคคีเหมือนพี่น้อง กลมเกลียวเกี่ยวข้อ
 รักกันทั่วทุกคน¹

มาตรการที่ใช้ตอบรรดาข้าราชการไทยในขณะประเทศไทยต้องยกเลิกกฎหมาย
 ว่าด้วยคอมมิวนิสต์ เลขาธิการคณะรัฐมนตรีได้มีหนังสือเวียนไปยังกระทรวงทบวงกรม
 ให้สำรวจข้าราชการที่นิยมคอมมิวนิสต์ ตามข้อเสนอแนะของกระทรวงกลาโหม ตาม
 หนังสือของกระทรวงกลาโหมที่ 1634/91 ลงวันที่ 21 กันยายน 2491 ซึ่งมี
 ข้อความตอนหนึ่งคือ

เพื่อความมั่นคงในราชการของทุกกระทรวงทบวงกรม อันเป็นผลเกี่ยวพัน
 มาถึงความคงอยู่ในระบอบการปกครองและเศรษฐกิจแห่งชาติบ้านเมือง
 ของเรา จึงเห็นควรจะได้จัดให้มีการสำรวจตรวจตราและสอดส่อง เพื่อ
 ให้ทราบว่าข้าราชการผู้ใดเป็นคอมมิวนิสต์ หรือนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์บ้าง
 เมื่อปรากฏว่าผู้ใดเป็นคอมมิวนิสต์หรือนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์โดยแน่ชัดแล้ว
 ก็ควรจะได้พิจารณาถึงตำแหน่งและหน้าที่ที่ผู้นั้นกำลังกระทำอยู่ว่าเป็นภัยต่อ
 ความมั่นคงในราชการหรือไม่ ถ้าเห็นว่าจะเป็นภัยต่อความมั่นคงแล้ว ก็
 ควรโยกย้ายให้ไปทำงานในหน้าที่อื่นที่เห็นว่าจะไม่เป็นภัย ถ้าเห็นว่าไม่มี
 ตำแหน่งและงานที่เหมาะสมให้ก็ควรพิจารณาปลดจากราชการเสียทีเดียว²

¹ ม.ล. จุลลา งอนรต กำเนิดและความเป็นมาของชาตินิยมในประเทศไทย
 หน้า 105

² ชานินทร์ กรัยวิเชียร การใช้กฎหมายป้องกันคอมมิวนิสต์ หน้า 236

เมื่อประเทศไทยสามารถออกพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2495 บรรดาข้าราชการที่นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ก็ถูกปราบปรามในที่สุด ทางรัฐบาลควบคุมสอดส่องพฤติกรรมของข้าราชการที่นิยมชมชอบลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างใกล้ชิดต่อเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ประการที่สอง มาตรการในทางเศรษฐกิจ มาตรการในค่านิยมมองเห็นไม่ชัดเจนนักเพราะบางอย่างอาจสืบเนื่องจากความจำเป็นในทางเศรษฐกิจของประเทศ เช่น การสงวนอาชีพให้แก่คนไทยและการควบคุมการถือกรรมสิทธิ์ในที่ดิน แต่เนื่องจากการขัดแย้งระหว่างชาวจีนโพ้นทะเลที่นิยมจีนคณะชาติกับจีนคอมมิวนิสต์ภายหลังจากจีนคอมมิวนิสต์มีชัยเหนือแผ่นดินใหญ่จีนไต้หวันมีความรุนแรงมากในเมืองไทย ก่อให้เกิดความไม่สงบต่อประเทศไทยอย่างยิ่ง เพราะชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านั้นเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลในทางเศรษฐกิจถึงกับ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ต้องประกาศในที่ประชุมหนังสือพิมพ์ว่าท่านจะปล่อยให้ชาวต่างชาติเข้ามาเต็มบ้านเต็มเมือง และแย่งที่อยู่แย่งที่ทำมาหากินของคนไทยไม่ได้เป็นอันขาด¹ ชำร่ายไปกว่านั้นบรรดาชาวต่างชาติยังเข้ามาบอนทาลายความสงบสุขของประเทศอีกด้วย รัฐบาลได้มอบให้หอการค้าจีนเป็นศูนย์กลางทำการเจรจากับรัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ เพื่อเนรเทศคนจีนที่ก่อความไม่สงบออกจากประเทศไทยไปยังแผ่นดินใหญ่ของประเทศจีน² และส่งเจ้าหน้าที่ไทยเข้าไปประนีประนอมให้สมาชิกของหอการค้าประกอบกิจการในความสงบ ความขัดแย้งระหว่างชาวจีนโพ้นทะเลทั้งสองได้คลคลงอย่างรวดเร็วและเป็นปกติในที่สุด

การควบคุมการถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินรัฐบาลไทยเคยทำเป็นขั้นตอนมาตั้งแต่การดำเนินนโยบายชาตินิยมยุคแรก ๆ และทำการแก้ไขเพิ่มเติมตลอดมา กระทั่งได้ตรา

¹ สิริ เปรมจิตต์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบประชาธิปไตย 30 ปี หน้า 492

² กมล จันทรสสร อิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเลและบทบาทของคนจีนในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน หน้า 331

ประมวลกฎหมายที่ดิน พุทธศักราช 2497 ชาวจีนโพ้นทะเลทั้งหมดสิทธิที่จะถือกรรมสิทธิ์
 ในที่ดิน เพราะในประมวลกฎหมายที่ดินดังกล่าวกำหนดคนต่างด้าวที่จะได้มาซึ่งที่ดินก็
 โดยอาศัยบทสนธิสัญญาซึ่งบัญญัติให้มีกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ได้และอยู่ในบังคับบท
 บัญญัติแห่งกฎหมายนี้ด้วย

สำหรับการสงวนอาชีพอิให้แก่นคนไทยในปี พ.ศ. 2492 รัฐบาลได้กำหนด
 อาชีพที่สงวนไว้ให้แก่นคนไทย 10 ประเภท คือ*

1. การทำหรือการหล่อพระพุทธรูป
2. การทำเครื่องเงิน
3. การทำเครื่องถม
4. การขับขีจักรยานสามล้อรับจ้าง
5. การขับขีจักรยานสามล้อยนต์สาธารณะ
6. การขับขีรถยนต์สาธารณะ
7. การทำนา (เว้นการปลูกข้าวในร่องสวน)
8. การทำนาเกลือ
9. การค้าคณม
10. การเรียงพิมพ์อักษรไทย

และในปี พ.ศ. 2495 ได้ประกาศสงวนอาชีพอิให้แก่นคนไทยเพิ่มขึ้นอีก
 3 ประเภท คือ

1. การค้าคณมสตรี
2. การแต่งคณมสตรี
3. การตัดเย็บเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มสตรี

* คุรายละเอียดจาก "พระราชบัญญัติสงวนอาชีพให้แก่นคนไทย พุทธศักราช
 2492" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 66 ตอนที่ 10 ลงวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2492

ส่วนมาตรการในทางเศรษฐกิจเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์โดยตรงคือ ไม่อนุญาตให้เอกชนทำการค้าขายกับประเทศที่ปกครองและมีระบบเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์

มาตรการต่าง ๆ ในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งนี้เนื่องจากเราไม่สามารถที่จะใช้นโยบายชาตินิยมเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ได้เพียงด้านเดียว เพราะคอมมิวนิสต์เองได้นำลัทธิชาตินิยมเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ลัทธิของตนอีกด้วย โดยอาศัยจักรวรรดินิยมเป็นเป้าหมายของการโจมตี และเผยแพร่ลัทธิของตนว่าเพื่อปลดแอกให้ประเทศนั้นประเทศนี้หลุดพ้นจากอิทธิพลของลัทธิจักรวรรดินิยม นอกจากนั้นคอมมิวนิสต์ได้อาศัยวิถีสังคมนิยมประชาชนและสังคมนิยมแบบกองโจรอย่างแพร่หลาย รัฐบาลจำเป็นต้องใช้มาตรการอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากนโยบายชาตินิยม แต่ก็ไม่ได้ทั้งนโยบายชาตินิยมโดยสิ้นเชิง เพราะเหนือชาตินิยมก็คือชาตินิยม บรรดาประเทศคอมมิวนิสต์ทั้งหลายในปัจจุบันนี้ได้เกิดการขัดแย้งอย่างแรงก็เพราะชาตินิยม

บทสรุปและข้อคิดเห็น

สรุป

ลัทธิชาตินิยมเป็นลัทธิที่เน้นในทางรักคนที่สืบสายโลหิตและมีประวัติศาสตร์ร่วมกันโดยไม่จำกัดเขตว่าบุคคลนั้น ๆ จะอยู่ในประเทศใด เป็นลัทธิที่ถือส่วนรวมสำคัญกว่าส่วนย่อย ถือความเป็นอยู่ของส่วนรวมเป็นสิ่งสำคัญกว่าความเป็นอยู่ส่วนตัว บุคคลแต่ละคนต้องเสียสละเพื่อส่วนรวมไม่ใช่เอาประโยชน์จากส่วนรวมมาเป็นประโยชน์ส่วนตัว

ลัทธิชาตินิยมในแต่ละประเทศ แต่ละภูมิภาคจะมีลักษณะแตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอุปนิสัย ประวัติศาสตร์ การเศรษฐกิจ และการเมืองการปกครองของประชชาตินั้น ๆ กล่าวคือ หากประเทศใดเคยเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีต ชาติดับรัฐเป็นอย่างเดียวกัน เศรษฐกิจและการเมืองตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของประชชาชาติคน ประชาชนในประเทศนั้นย่อมมีความภูมิใจในชาตินั้น การดำเนินนโยบายชาตินิยมเพื่อให้ประชาชนมีความรู้สึกชาตินิยมย่อมไม่มีความรุนแรง แต่ถ้าประเทศใดมีสภาพตรงข้ามกับที่กล่าวนั้น การดำเนินนโยบายชาตินิยมจำเป็นต้องมีความรุนแรงเพราะรัฐจำเป็นต้องสร้างปมเด่นของชาตินั้นให้ปรากฏแก่ประชาชนและประชชาติอื่น ๆ

ประเทศไทยเป็นชาติที่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่โบราณ โดยอุปนิสัยของคนไทยเป็นคนรักความสงบและขณะเดียวกันรักความเป็นอิสระ นโยบายการสร้างชาตินิยมของไทยโดยทั่วไปจึงไม่รุนแรง นอกจากในยามที่ประเทศชาติตกอยู่ในสภาวะคับขัน หรือในยามที่ผู้บริหารประเทศมีความประสงค์จะใช้พลังของประชาชนในการสร้างสรรค์และต่อต้านอิทธิพลต่าง ๆ การดำเนินนโยบายชาตินิยมจะเข้มข้นขึ้นกว่าปกติ ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นเหตุให้ความรู้สึกชาตินิยมกับความรักชาติในประเทศไทยไม่สามารถแยกออกให้เห็นได้ชัดเจน

ประเทศไทยเริ่มเป็นชาติรัฐที่มีเอกภาพทางการเมือง การปกครองในปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งขณะนั้นประเทศไทยกำลัง

ประสบกับภัยคุกคามต่อเอกราชอธิปไตย บูรณภาพแห่งดินแดน จากจักรวรรดินิยม ตะวันตกอย่างมาก และต้องประสบกับภัยทางเศรษฐกิจจากชาวจีนโพ้นทะเล ฉะนั้น ครั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงเห็นภัยต่าง ๆ ที่ประเทศไทยจะได้รับจากประเทศจักรวรรดินิยมและจากชาวจีนโพ้นทะเล พระองค์ทรงนำนโยบายชาตินิยมมากระตุ้นความรู้สึกให้คนไทยสำนึกในชาติ ศาสนา และองค์พระมหากษัตริย์ เพราะขณะนั้นนักปฏิวัติจีนบางคนได้เข้ามาเผยแพร่ลัทธิชาตินิยมจีนในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยด้วย”

วิธีการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำมาใช้ในการกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมมีหลายประการ เช่น บทพระราชนิพนธ์ พระบรมราโชวาท บทปลุกใจ การสร้างสัญลักษณ์ และการจัดตั้งกองลูกเสือ เป็นต้น วิธีการดังกล่าวได้รับผลเป็นอย่างมากในการสร้างสรรค์ความรู้สึกชาตินิยมในประเทศไทย เพราะสามารถเข้าถึงจิตใจของประชาชน และถูกกับอุปนิสัยของคนไทย วิธีการต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงนำมาใช้นั้นน่าสังเกตว่าพระองค์ทรงนำจักรวรรดินิยมตะวันตกกับชาวจีนโพ้นทะเลมาเป็นศัตรูร่วมของประชาชน แต่พระองค์ไม่ทรงใช้วิธีที่ต่อต้านอย่างรุนแรง ชาติตะวันตก และชาวจีนโพ้นทะเลจึงไม่แสดงพฤติกรรมต่อต้านรัฐบาลไทยอย่างชัดเจน เหมือนกับสมัยที่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีในยุคแรก

เมื่อสิ้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว การกระตุ้นความรู้สึกทางชาตินิยมในประเทศไทยได้หยุดชะงักไปช่วงระยะหนึ่ง เนื่องจากไม่ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหารในระดับสูง และในช่วงนี้การพัฒนาทางการเมืองในอันที่จะนำประเทศไทยไปสู่ระบอบประชาธิปไตยก็หยุดชะงักลงไปด้วย เป็นเหตุให้คณะราษฎรถือเป็นเงื่อนไขในการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475”

“ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นโยบายของรัฐบาลที่จะดำเนินในลักษณะชาตินิยมก็ถูกกำหนดอย่างชัดเจนในหลัก 6 ประการ แต่เนื่องจากรัฐบาลชุดแรก ๆ ที่คณะราษฎรเป็นแกนนำขาดเสถียรภาพ และชาตินิยมที่แท้จริง สภาพการเมืองภายในประเทศจึงตกอยู่ในภาวะที่วุ่นวาย การเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ปี พ.ศ. 2475 จึงกลายเป็นการเปลี่ยนอำนาจจากบุคคลกลุ่มไปสู่บุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่มีฐานะทางสังคมหรือความคิดทางการเมืองแตกต่างกันออกไป การพัฒนาทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของไทยจึงไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร //

“การดำเนินนโยบายชาตินิยมได้รับการฟื้นฟูขึ้นใหม่ภายหลังจากการหยุดชะงักในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างรวดเร็ว และรุนแรงในเมื่อจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีระหว่างปี พ.ศ. 2481 - 2487 เพราะสถานการณ์ของโลกไม่เป็นที่น่าไว้วางใจ และเศรษฐกิจของประเทศตกอยู่ในกำมือของต่างชาติ ประกอบกับภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ ประชาชนจึงขาดสัญลักษณ์ร่วมกัน และขณะนั้นคณะราษฎรได้อำนาจทางการเมืองไทยสมบูรณ์ปราศจากนักการเมืองที่มีความจิตเห็นและอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน”

รัฐบาลชุดของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้กระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมไม่เฉพาะแต่ในหมู่ประชาชนชาวไทยในประเทศเท่านั้น ยังได้กระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมไทยในหมู่คนไทยในต่างแดนด้วย โดยการเปลี่ยนชื่อประเทศสยามมาเป็น “ประเทศไทย” ซึ่งหมายถึงประเทศของคนไทยทุกคน ฉะนั้นคนไทยในต่างแดนก็ควรจะรวมกันอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลเดียวกันคือรัฐบาลไทย นับได้ว่าเป็นนโยบายสร้างจักรวรรดินิยมของไทยเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ยุคใหม่ ในขณะที่รัฐบาลไทยเองก็ต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยม และเป็นที่น่าสนใจว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้กิจการลูกเสือและพลเรือนเป็นพื้นฐานในการดำเนินพระบรมราโชบายชาตินิยม แต่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม อาศัยทหารและยุวชนทหารเป็นฐานอำนาจและแกนนำในการสร้างชาตินิยม ลัทธิชาตินิยมในสมัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงมีลักษณะรุนแรงและกลายเป็นลัทธิเชื่อดูน่า เป็นผลให้ความเชื่อในระบบราชการว่า ข้าราชการเป็นผู้นำประชาชน เป็นนายของประชาชนไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์แต่ประการใด การพัฒนาในทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของไทยจึงดำเนินไปช้า ข้าราชการยังคงมีอิทธิพลเหนือประชาชนและข้าราชการประจำในระดับสูง ๆ ก็

ยังคงเป็นรัฐบาลเงาตลอดเวลาระทั่งปัจจุบัน”

การใช้นโยบายชาตินิยมในระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2488 รัฐบาลได้ใช้หลักใหญ่ 2 ประการ คือ

ประการแรก กระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมในหมู่คนไทยทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร เช่นกระตุ้นความรู้สึกให้ประชาชนมีความภูมิใจในระบบการปกครองแบบใหม่ การกระตุ้นความรู้สึกให้ประชาชนรักและภูมิใจในอาชีพของตน และการปลุกฝังให้ประชาชนรักการทหารเป็นต้น แต่กระนั้นก็ตามในทางการเมืองนั้นรัฐบาลมุ่งเน้นให้ประชาชนปฏิบัติหน้าที่มากกว่าจะให้ประชาชนเข้าใจในสิทธิเสรีภาพของตน รัฐบาลมุ่งจะให้ประชาชนเข้าใจว่าการที่ประชาชนมีสิทธิในทางการเมืองอยู่บ้างนั้นก็เพราะรัฐบาลเป็นผู้หยิบยื่นมาให้ไม่ใช่เป็นสิทธิของประชาชนอย่างแท้จริง ประชาชนทุกคนมีหน้าที่ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐเพื่อจะช่วยกันยกระดับประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองเท่าเทียมกับนานาประเทศ พร้อมทั้งจะเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อส่วนรวมและประเทศชาติ การที่รัฐบาลมุ่งให้ประชาชนเข้าใจแต่หน้าที่ด้านเดียวนี้เอง ทำให้การพัฒนาการในทางประชาธิปไตยของไทยไปอย่างช้า ๆ

ประการหนึ่ง เพราะประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นมาอย่างถาวรก็ต้องอาศัยความเข้าใจของประชาชน สิทธิและหน้าที่เป็นของคู่กัน จะเน้นอย่างหนึ่งจะทอดทิ้งอีกอย่างย่อมผิดหลักการ

ประการที่สอง กระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมในหมู่คนไทยโดยอาศัยศัตรูร่วมของประชาชน เช่น ชาวจีนโพ้นทะเล และประเทศจักรวรรดินิยมบางประเทศ ถึงขั้นประกาศเป็นศัตรูอย่างเปิดเผยกับประเทศฝรั่งเศส อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา เพื่อให้ประชาชนมองเห็นศัตรูของตนอย่างชัดเจนจะได้ช่วยกันเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อต่อต้านศัตรูร่วมของตนให้พ่ายแพ้ในที่สุด ซึ่งปรากฏว่าประชาชนให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ในคราวสงครามอินโดจีนกระทั่งประเทศไทยได้ดินแดนจากฝรั่งเศสกลับคืนมา ซึ่งถ้าเรามองการพัฒนาทางการเมืองที่เกิดจากการกระตุ้นชาตินิยมในประการที่สองนี้ นับได้ว่ามีส่วนในการส่งเสริมให้ระบบประชาธิปไตยในประเทศพัฒนาขึ้นบ้างในลักษณะ

ของการเกิดชุมนุมสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลว่ากระทำถูกต้อง และทำให้ประชาชน
สำนึกในสิทธิของประเทศที่พึงจะได้รับจากดินแดนของไทยที่สูญเสียไป

หลักใหญ่ 2 ประการดังกล่าว รัฐบาลได้ใช้มาตรการต่าง ๆ ในทางปฏิบัติ
เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้หลายประการ เช่น การทำให้เป็นของชาติ การ
คุ้มครอง และการพึ่งตนเองโดยวิธีการประกาศเป็นรัฐนิยม และออกพระราชบัญญัติ
ต่าง ๆ รวมทั้งได้ใช้วิธีการปลูกใจต่าง ๆ เช่น ปลูกใจในทางคำปราศรัย บทเพลง
บทละคร และบทสนทนาทางวิทยุกระจายเสียง เป็นต้น กระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมด้วย
วิธีการต่าง ๆ นั้น ปรากฏว่าชาตินิยมของไทยระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2488 อยู่ใน
ระดับสูงมาก เมื่อเราวัดจากการเสียสละ การร่วมมือกันสร้างชาติ การสมัครเป็น
อาสาสมัคร การใช้สินค้าที่ผลิตในประเทศ และเลิกซื้อสินค้าที่มีต้นกำเนิดมาจากนอก
ประเทศ เป็นต้น

จากผลที่ประชาชนมีความรู้สึกทางชาตินิยมสูงมากในระยะเวลาดังกล่าว
รัฐบาลไทยยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองใหม่ ๆ ต้องดำเนินนโยบายในการบริหาร
ประเทศอย่างระมัดระวัง เพราะลัทธิชาตินิยมกลายเป็นลัทธิที่ถูกประณามเนื่องจาก
พ่ายแพ้ในสงคราม แต่ความรู้สึกทางชาตินิยมไม่ได้พังทลายพร้อม ๆ กับการพ่ายแพ้
ของสงคราม โดยเฉพาะชาตินิยมของไทยยุคของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็น
นายกรัฐมนตรีนั้นท่านได้อาศัยพื้นฐานทางทหารในการสร้างสรรค์ชาตินิยม จึงปรากฏ
ว่าความรู้สึกชาตินิยมในกลุ่มชาวไทยบางกลุ่มและกลุ่มทหารโดยทั่วไปยังคงมั่นคงในจิตใจ
ฉะนั้นเมื่อรัฐบาลของพลเรือนภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองไม่สามารถแก้ไขปัญห
ต่าง ๆ ทั้งทางการเมือง การเศรษฐกิจ และการทหารให้สำเร็จจุลวงโดยที่ กลุ่ม
ทหารและกลุ่มนักชาตินิยมซุคเดิมจึงกลับมามีอำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง และการ
ขึ้นมามีอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในยุคที่สองนี้จำเป็นต้องอาศัย
ฐานอำนาจจากทหารและคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 การแตกหักระหว่างกลุ่ม
นักการเมืองฝ่ายพลเรือนกับกลุ่มนักการเมืองฝ่ายทหารจึงเกิดขึ้นอย่างชัดเจน คณะ
ราษฎรจึงต้องแยกทางเดินและไม่มีโอกาสได้ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลอีกเลย

ข้อคิดเห็น

จากการศึกษาเรื่องนโยบายชาตินิยมของประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2488 ดังได้กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยมีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยดังต่อไปนี้

ประการแรก การดำเนินพระบรมราโชบายชาตินิยมในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีผลทำให้การพัฒนาการเมืองของไทยที่จะได้รับการกระตุ้นจากเบื้องบนต้องถอย ๆ หยุดชะงักลงเมื่อเทียบกับการพัฒนาทางการเมืองในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินพระบรมราโชบายชาตินิยม เนื่องจากสถานการณ์ของโลกกำลังเปลี่ยนแปลง มีหลายประเทศได้เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบสาธารณรัฐ เช่น รัสเซีย ตุรกี และจีน เป็นต้น เป็นเหตุให้พระองค์ทรงกระตุ้นให้ประชาชนมีอุดมการณ์และสัญลักษณ์ร่วมกัน ก่อน คือ ชชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ดังนั้นพระองค์ทรงตระหนักถึงภัยจากจักรวรรดินิยมและอิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเลภายในประเทศมากกว่าที่จะทรงเร่งรัดการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย แม้ว่าพระองค์จะทรงตั้งคตินี้ขึ้นเพื่อทดลองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยก็ตาม ปัญญาชนทั่วไปก็มองเห็นว่าพระองค์ทรงกระทำเช่น ๆ มากกว่าจะมอบอำนาจให้แก่ประชาชน อย่างไรก็ตาม พระองค์ก็ไม่ทรงขัดขวางการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย แต่ประการใด ตรงกันข้ามพระองค์ทรงให้สิทธิเสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์อย่างมาก หนังสือพิมพ์สามารถแสดงความคิดเห็นออกมาอย่างตรงไปตรงมา ในส่วนของการต่อต้านจักรวรรดินิยมและชาวจีนโพ้นทะเลภายในประเทศพระองค์ก็ไม่ทรงใช้มาตรการที่รุนแรง เป็นเหตุให้ชาติตะวันตกไม่แสดงการก้าวร้าวต่อประเทศไทยและคนไทยอย่างกับประเทศอื่นในบริเวณเอเชียอาคเนย์ นอกจากการต่อต้านอิทธิพลของชาวจีนเท่านั้นที่พระองค์ทรงใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ เข้าควบคุมโรงเรียนจีนไม่ให้

เป็นที่เผยแพร่ลัทธิชาตินิยมจีน และพระราชบัญญัตินี้ปรากฏว่ามีผลต่อการผสมกลมกลืน
ชาตินิยมเป็นอย่างมาก ทำให้ลูกจีนที่เกิดในเมืองไทยมีความรู้สึกและภักดีต่อประเทศไทย
มากขึ้น และความเป็นคนไทยในระยะเวลาต่อมา”

ประการที่สอง ลัทธิชาตินิยมในสมัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายก
รัฐมนตรี ท่านได้อาศัยวิธีการทางการเมืองเป็นพื้นฐานในการสร้างชาตินิยม เป็นเหตุ
ให้เกิดลัทธิชาตินิยมผสมกับลัทธิผู้นำ และเป็นเหตุให้ทหารเข้ามามีบทบาทในทางการเมือง
ของไทยโดยตรงตลอดมา การนำฐานอำนาจทางการเมืองให้มีความเกี่ยวข้องกับ
การเมืองโดยตรงของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ทำให้การพัฒนาในทางระบอบ
ประชาธิปไตยของไทยไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร เพราะทหารนี้มีตำแหน่งในระดับสูง ๆ
เป็นทหารของนักการเมือง การผูกพันระหว่างนักการเมืองกับนักการเมืองทหารที่มีพระคุณ
ต่อกันเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ประกอบกับจอมพล ป.พิบูลสงคราม เองก็เป็นทหารมาโดยตรง
และได้รับตำแหน่งทางการเมืองควบคู่ไปด้วย ลัทธิชาตินิยมที่ผสมกับลัทธิผู้นำในสมัยนี้
จึงเด่นขึ้นมา ประชาชนและข้าราชการชั้นผู้น้อยมีหน้าที่ต้องตามผู้นำ ต้องเชื่อผู้นำ
ลักษณะเช่นนี้เป็นผลให้การพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทยในช่วง
พ.ศ. 2481 - 2488 เป็นไปอย่างช้ามาก ถึงแม้ว่าช่วงระยะเวลาดังกล่าวคณะ
ราษฎรจะมีอำนาจทางการเมืองเต็มที่ และคณะราษฎรก็เคยตั้งความหวังไว้ว่าจะพัฒนา
ประชาธิปไตยของไทยให้เร็วที่สุด คืออย่างช้าก็ภายใน 10 ปี ควรจะเลิกสภาสูงได้
แต่ก็ไม่สามารถจะกระทำได้เลยตลอดรอดฝั่ง นักการเมืองที่มีความคิดเห็นตรงข้ามกับ
รัฐบาลมักถูกข้อหาแปลก ๆ บางท่านถึงกับติดคุก เนรเทศ บางท่านถึงขั้นถูกประหาร
ชีวิต ยุคนี้จึงมีผู้เรียกว่ายุคหมิพของเมืองไทย ประชาชนตกอยู่ในอาการกลัวไม่กล้า
แสดงความคิดเห็นออกมา การพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงไม่
ก้าวหน้าเท่าที่ควร”

ประการที่สาม การกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม
มีผลทำให้ชนกลุ่มน้อยในประเทศมองรัฐบาลว่า รัฐบาลพยายามจะแยกพวกตนออกจาก
ชนส่วนใหญ่ของประเทศ จนกลายเป็นปัญหาทางการเมืองในเวลาต่อมา เช่น ปัญหา

ชาวจีนโพ้นทะเลภายในประเทศ ปัญหาชาวไทยมุสลิมในชายแดนภาคใต้ เพราะชนกลุ่มน้อยเหล่านั้นเข้าใจว่าการปฏิบัติการในทางชาตินิยมของรัฐบาล เป็นการทำลายความเป็นอยู่ของตนเอง เช่น การจำกัดแหล่งที่อยู่ของชนต่างดาว การสงวนอาชีพให้แก่คนไทย การประกาศรัฐนิยม เป็นต้น นอกจากนั้นรัฐบาลได้ประกาศวิธธรรม 14 ข้อ ซึ่ง 1 ใน 14 ข้อนั้นได้กล่าวว่า "ไทยเป็นชาติพุทธศาสนายิ่งชีวิต" ทำให้บุคคลที่นับถือศาสนาอื่นไม่สบายใจ โดยเฉพาะข้าราชการนั้นมีหลายรายต้องหันมานับถือพุทธศาสนาและเปลี่ยนชื่อเป็นสำเนียงไทย นับเป็นการจำกัดเสรีภาพขั้นพื้นฐานในระบอบประชาธิปไตยประการหนึ่ง กลุ่มชนส่วนน้อยของประเทศจึงมีอคติต่อรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำให้การพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของชนกลุ่มน้อยในเวลาต่อมาไม่พัฒนาเท่าที่ควร

ประการที่สี่ ผลของการดำเนินนโยบายชาตินิยม พ.ศ. 2481 - 2488 ทำให้ข้าราชการไม่สำนึกตัวว่าตนเองเป็นผู้บริการประชาชน ความคิดเดิมที่เชื่อว่าข้าราชการเป็นนายของประชาชนยังคงฝังแน่นตลอดเวลา ประชาชนจึงขาดการกระตือรือร้นในการที่จะพัฒนาตัวเองในระบอบประชาธิปไตย ถือว่าการเมืองเป็นเรื่องของผู้มีความรู้^{๑๑} และเฉพาะเกี่ยวกับประเทศไทยเรานั้นผู้มีความรู้เช่น นิสิต นักศึกษา หรือปัญญาชน โดยทั่วไปมักจะพูดถึงการเมืองในแง่ทฤษฎีเป็นส่วนใหญ่ ส่วนในทางปฏิบัตินั้นไม่ค่อยจะสนใจ ฉะนั้นจึงไม่เป็นของแปลกแต่ประการใดว่า เหตุใดชาวกรุงเทพมหานคร หรือในเมืองใหญ่อื่น ๆ ที่มีนักวิชาการมากมาย แต่ผลของการเลือกตั้งปรากฏว่ามีบุคคลไปใช้สิทธิ้น้อยมาก^{๑๒} และในชนบทที่มีบุคคลไปใช้สิทธิมากก็ได้หมายความว่าชาวชนบทจะมีความเข้าใจการเมือง ที่เป็นเช่นนั้นเพราะถูกฝ่ายปกครองหลอกลวงมากกว่าที่จะใช้สิทธิของตนเองด้วยตัวเอง

ดังนั้น ผู้วิจัยมองเห็นว่าการดำเนินนโยบายชาตินิยมระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2488 มีผลต่อการพัฒนาในทางการเมืองของไทยในเชิงลบมากกว่าเชิงบวก และกลายเป็นมะเร็งทางการเมืองของไทยกระทั่งปัจจุบัน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กมล จันทรศร อิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเล และบทบาทของคนจีนในประเทศไทย

สมัยปัจจุบัน โอเคียนสโตร์ 2506, 584 หน้า

ขจักษ์ บุรุษพันธ์ "ลัทธิชาตินิยมกับประเทศไทย" รัฐาภิรักษ์ 11 : 153 - 197

มกราคม 2512

"ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับทหาร" พิมพ์ไทย 1 เมษายน 2490, หน้า 4

"คำขวัญ" ศรีกรุง 13 ธันวาคม 2484, หน้า 1

"คำขวัญปลุกใจ" นิกร 15 พฤศจิกายน 2486, หน้า 8

"จดหมายถึง บก." สยามรีวิว 28 มิถุนายน 2470, หน้า 8

โคสนาการ, กรม ประมาณค่าปราสัยและสุนทรพจน์ของ พันท่านจอมพล ป.พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี ผู้นำของชาติ ม.ป.ท. 2485, 2 เล่ม

_____ ประมวลเหตุการณ์ยุคใหม่ของไทย : บทสนทนาระหว่างนายมั่น ชูชาติ

กับนายกคง รักไทย แต่ 8 ธันวาคม 2484 ถึง 28 กุมภาพันธ์ 2485 ม.ป.ท.

2485, (หน้าไม่ติดต่อกัน)

โฆษณาการ, กรม ข่าวโฆษณาการ 2 : 1 - 36 มิถุนายน 2482

_____ ข่าวโฆษณาการ 3 : 1 - 40 กรกฎาคม 2482

_____ ข่าวโฆษณาการ 4 : 1 - 52 กรกฎาคม 2482

_____ ข่าวโฆษณาการ 5 : 1 - 40 สิงหาคม 2482

_____ ข่าวโฆษณาการ 6 : 1 - 92 สิงหาคม 2482

_____ ข่าวโฆษณาการ 8 : 1 - 36 กันยายน 2482

_____ ข่าวโฆษณาการ 9 : 1311 - 1333 กันยายน 2485

โฆษณาการ, กรม ข่าวโฆษณาการ 11 : 1511 - 1719 กันยายน 2486

_____ ข่าวโฆษณาการ 8 : 672 - 743 สิงหาคม 2486

_____ ข่าวโฆษณาการ 9 : 755 - 864 กันยายน 2486

_____ ข่าวโฆษณาการ 10 : 880 - 922 ตุลาคม 2486

_____ คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี กล่าวแก่ประชาชนชาวไทยในโอกาสลัทธิสมัย
ฉลองรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2482 กับสุนทรพจน์ประกอบ
โรงพิมพ์พานิชกุลผล 2482, 86 หน้า

โฆษณาการ, สำนักงาน คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี ในโอกาสลัทธิสมัยเถลิงศก
31 มีนาคม 2481 โรงพิมพ์พานิชกุลผล 2482, 20 หน้า

_____ สุนทรพจน์ นายกรัฐมนตรีบรรยายทางวิทยุกระจายเสียงแก่ประชาชนชาวไทย
ทั้งมวล ในโอกาสลัทธิสมัยแห่งงานเฉลิมฉลองวันชาติ และสนธิสัญญา โรงพิมพ์
พานิชกุลผล 2482, 45 หน้า

"จดหมายถึง บก." สยามวิวิ 28 มิถุนายน 2470 หน้า 8

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 ที่ ศ.4/15
เรื่องปัญหาโรงเรียนจีน มณฑลภูเก็ต คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์
มนตรี เสนาบดีศึกษาธิการ ลงวันที่ 20 เมษายน 2459

_____ เอกสารรัชกาลที่ 6 แฟ้ม 139 หมายเลข 27/139 หนังสือพิมพ์คึกเขอรมัน
ลงเรื่องเมืองไทยเกี่ยวกับสงคราม (ฉบับภาษาอังกฤษ) ม.ป.ป.

_____ เอกสารรัชกาลที่ 6 แฟ้ม 187 หมายเลข 6/187 รายงานพระองค์เจ้าจุล
เรื่องการมหาสงครามในยุโรป (ปีก 1) พระราชหัตถ์เลขาถึงพระองค์เจ้าจุล
กฤดากร ลงวันที่ 7 ตุลาคม 2457

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 6 แฟ้ม 187 หมายเลข 7/187 หนังสือฉบับเกี่ยวกับเรื่องมหาสงคราม ร้างจดหมายลับพระยาบุนนาคถึงหลวงภาษาปวิตร ม.ป.ป.

_____ เอกสารฉบับที่ 6 แฟ้ม 223 หมายเลข 1/223 บันทึกลับ เรื่องความคิดที่จะให้กรุงเทพฯ เข้าร่วมในสงคราม ม.ป.ป.

_____ เอกสารรัชกาลที่ 6 แฟ้ม 223 หมายเลข 2/223 รายงานกระทรวงนครบาล จัปชะเลยและเรือชะเลย พระราชเลขาส่วนพระองค์ถึงเจ้าพระยาอมราช ลงวันที่ 10 มิถุนายน 2460

_____ เอกสารรัชกาลที่ 6 ราชการกระทรวงมหาดไทยที่ 36 ก./16 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระยาเทพอรชุน พระยาอุทัยมนตรี และพระยาสุธรรมราช ลงวันที่ 8 มิถุนายน 2455

_____ เอกสารรัชกาลที่ 6 หมายเลข ข.บ. 1/34 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 4 มิถุนายน ร.ศ. 130

_____ เอกสารรัชกาลที่ 6 หมายเลข 437/8 ลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ กราบบังคมทูลสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 28 สิงหาคม ร.ศ. 131

_____ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก่ไขการปกครองแผ่นดิน โรงพิมพ์นิพนธ์ชนาการ 2470, 17 หน้า (ไม่ครบหน้า)

จุลดา งอนรณ, ม.ล. กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย
วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2513, 198 หน้า อักขรนา

เนลิยว พันธุ์สีกา หลวงวิจิตรวาทการและงานด้านประวัติศาสตร์ บรรณกิจเทรคัง
2520, 300 หน้า

ชัยอนันต์ สมุทรวานิช และชันติยา กรรณสูตร เอกสารการเมือง การปกครองของไทย

ไทยวัฒนาพานิช 2518, 406 หน้า

"ชาตินิยม" สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 10 โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม

2512 - 2513, หน้า 6195 - 6200 แชร

แซร์, ฟรานซิส บี. พระยาภิบาลา ณ.ไมตรี แปลโดยวาเยคา ศิริกุล และคนอื่น ๆ

ก้าวหน้าการพิมพ์ 2512, 140 หน้า

ณรงค์ พวงพิศ นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรินิพนธ์ กค.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษา

ประสานมิตร 2514, 236 หน้า อิศราเนา

ณัฐวุฒิ สุธสิขการม สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต โรงพิมพ์กรมแผนที่

2508, 905 หน้า

กรุณี บุญภิบาล บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง ปรินิพนธ์ กค.ม.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2520, 520 หน้า

ดิเรก ชัยนาม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

2509, 2 เล่ม

_____ ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2 แพร่พิทยา 2509, 2 เล่ม

เคื่อน บุญนาค ท่านปรีดี รัฐบาลอาวุโส ผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก โรงพิมพ์

สามัคคีธรรม 2517, 410 หน้า

เตย์ บุญนาค "การปกครองแบบเทศบาล" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 3 : 58 - 65

ธันวาคม - กุมภาพันธ์ 2509 - 2510

ถวิล อยู่เย็น, พ.อ. "ผนวก ก. ชาติเกี่ยวกับ 3 สถาน" เอกสารบรรยายสรุป

บก. ทบ. ม.ป.ท. 2520, ไม่มีเลขหน้า

แถมสุข นุ่มนนท์ เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ดวงมล 2521, 196 หน้า

"ทัพไทย เข้าเมืองยอง" ประชาชาติ 1 มิถุนายน 2485, หน้า 1

เทียน ประทีปะเสน จอมพล ป. ชุนศรีอยู่ไรแผ่นดิน พัฒนาการพิมพ์ 2517, 536 หน้า

เทียนวรรณ (นามแฝง) "แมคาซีนที่ 7" ศุลวิภาคพจนานุกรม 6 : 1 พฤษภาคม
ร.ก. 125

_____ "เรื่องความเห็น" สิริพจนานุกรม 4 : 15 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 126

ชานินทร์ กรัยวิเชียร การใช้กฎหมายป้องกันคอมมิวนิสต์ พิมพ์ครั้งที่ 4 สำนักงาน
ปฏิบัติการจิตวิทยาแห่งชาติ 2516, 404 หน้า

ชิตา วัฒนกุล แนวความคิดทางการเมืองในบทธระพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรินิพนธ์ กก.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร 2519, 520 หน้า อัดสำเนา

นันทา โชติกะพุกณะ เอกสารคำบรรยายเสรีนิยมชาตินิยม ม.ป.ป., ไม่มีเลขหน้า
อัดสำเนา

_____ "The Idea of the Nation of the Doctrine of Nationalism"
เอกสารคำบรรยายเสรีนิยม ชาตินิยม ม.ป.ป., 18 หน้า อัดสำเนา

นิมิต ปถมวาลย์ กรณีพิพาทระหว่างไทยกับอินโดจีน ฝรั่งเศส พ.ศ. 2483 - 2484
วิทยานิพนธ์ ร.ม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2519, 113 หน้า

บุคคผล (นามแฝง) "ไม่คิดไม่แปลก" ไทยหนุ่ม 21 กรกฎาคม 2470, หน้า 1

"ประกาศความตกลงระบับกรณีพิพาทระหว่างประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศส พุทธศักราช
2489" ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ 63 ลงวันที่ 9 ธันวาคม 2489

ประยุทธ์ สิทธิพันธ์ ลูกเสือ 4 แผ่นดิน สำนักพิมพ์รวมข่าว ม.ป.ป., 532 หน้า

ประยูร ภมรมนตรี, พล.ท ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า บรรณกิจ 2518,
552 หน้า

ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์ รัฐสภาไทยในรอบที่สิบสองปี (2475 - 2517) โรงพิมพ์
ช : ชุมชุมขวาง 2517, 1156 หน้า

"ปลุสัศวภาสิต" ไทยใหม่ 7 มกราคม 2487, หน้า 1

พรภิรมย์ เอี่ยมธรรม บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทยตั้งแต่การเปลี่ยนแปลง
การปกครอง พ.ศ. 2475 ถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 วิทยานิพนธ์ อ.ม.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2516, 155 หน้า อักษราเนา

"พระราชบัญญัติ บำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2483" ราชกิจจานุเบกษา
เล่ม 57 ตอนที่ 39 ลงวันที่ 15 ตุลาคม 2483

"พระราชบัญญัติ บำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2485" ราชกิจจา
นุเบกษา เล่ม 59 ตอนที่ 63 ลงวันที่ 29 กันยายน 2485

"พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2495" ราชกิจจา
นุเบกษา เล่ม 69 ตอนที่ 68 ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน 2495

"พระราชบัญญัติ วัฒนธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2486" ราชกิจจา
นุเบกษา เล่ม 60 ตอนที่ 1 ลงวันที่ 1 มกราคม 2486

"พระราชบัญญัติ สงวนอาชีพให้แก่คนไทย พุทธศักราช 2492" ราชกิจจานุเบกษา
เล่ม 66 ตอนที่ 10 ลงวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2492

มกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กำหนดการแสดงตำนานเสือป่า ม.ป.ท.
2454, 53 หน้า (ไม่ครบหน้า)

_____ บทละครเรื่องหมื่นประมาทศาล ตอนดา ฌวยอำนาจ และหนามยอก เอาหนามบ่ง
องค์การคำครุสภา 2506, 348 หน้า

มณีนัย รัตนมณี ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โครงการผลิตตำราและการวิจัยทาง
รัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2519, 227 หน้า

มัทนา เกษมกล การวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์ เรื่องการเมือง และการปกครอง
ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 - 2468)

วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2517, 213 หน้า อัดสำเนา

"เมืองมะเมืองลา เป็นอิสระ" ประชาชาติ 15 มิถุนายน 2485 หน้า 1, 20

"ยี่กึงเชียงตุงได้แล้ว" ศรีกรุง 29 พฤศจิกายน 2485, หน้า 1, 20

ยุพเรศ มิสสิแกน บทบาทของชาวจีนในประเทศไทย วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย 2510, 172 หน้า อัดสำเนา

เยาวมาลย์ จุฑาทอง นโยบายต่างประเทศของไทย (พ.ศ. 2482 - 2488)

วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2517, 181 หน้า อัดสำเนา

รอง ศยามานนท์ ประวัติศาสตร์ในระบอบรัฐธรรมนูญ ไทยวัฒนาพานิช 2520,
439 หน้า

"ร่างกึ่งยอมจำนน" ประชาชาติ 11 มีนาคม 11 มีนาคม 2485, หน้า 1, 24

ลัดดา ปานุทัย วิเคราะห์สัญลักษณ์ในวรรณคดีไทย วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2520, 307 หน้า อัดสำเนา

มหาคไทย, กระทรวง พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5 ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของ
กระทรวงมหาดไทย ม.ป.ท. 2513, (หน้าไม่ติดต่อกัน)

เลขานุการนายกรัฐมนตรี, สำนักงาน สรุปกำหนดการงานฉลองวันชาติและสนธิสัญญา
โรงพิมพ์พานิชกุล 2482, (หน้าไม่ติดต่อกัน)

วรรณไวทยากร นราธิปพงศ์ประพันธ์ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ
พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ณ พระเมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์
วัดเทพศิรินทราวาส 28 ตุลาคม 2519, (หน้าไม่ติดต่อกัน)

วิจิตรวาทการ, หลวง กำลังความคิด พิมพ์ครั้งที่ 2 เสริมวิทยบรรณาการ 2507,
540 หน้า

วิจารณ์วาทการ, หลวง กำลังใจ เสริมวิทย์บรรณาการ พระนคร 2507, 520 หน้า

_____ กุศโลบายสร้างควมยิ่งใหญ่ พิมพ์ครั้งที่ 2 เสริมวิทย์บรรณาการ 2507,
531 หน้า

_____ ควงหน้าในอกิต เสริมวิทย์บรรณาการ พระนคร 2514, 416 หน้า

_____ ประชุมปารุกดาเกี่ยวกับเรื่องเรียกร่องดินแดนของไทย โรงพิมพ์พระจันทร์
2484

_____ ปารุกดา และคำบรรยายของพลตรีหลวงวิจารณ์วาทการ เสริมวิทย์บรรณาการ
2516, 2 เลม

_____ พุทธานภาพ จิตตานภาพ ความฝัน โรงพิมพ์ ส.ธรรมศักดิ์ 2504,
304 หน้า

_____ มหาบุรุษ พิมพ์ครั้งที่ 6 เสริมวิทย์บรรณาการ 2506, 208 หน้า

_____ มันสมอง พิมพ์ครั้งที่ 8 เสริมวิทย์บรรณาการ 2504, 326 หน้า

_____ "มาร์ชกองทัพบูรพา" ประวัติครู หน้า 1 โรงพิมพ์คุรุสภา 16 มกราคม
2514

_____ วิจารณ์วรรณคดี โรงพิมพ์พระจันทร์ 2484, 298 หน้า (ไม่ครบหน้า)

_____ วิชาแปดประการ สำนักงาน ส.ธรรมศักดิ์ 2504, 304 หน้า

_____ วิธีทำงานและสร้างอนาคต พิมพ์ครั้งที่ 4 เสริมวิทย์บรรณาการ 2507,
376 หน้า

_____ สวรค์ยังไม่ทอดทิ้งข้าพเจ้า พิมพ์ครั้งที่ 3 เสริมวิทย์บรรณาการ 2510,
352 หน้า

_____ สารคดีและสิ่งนำรู้จากปารุกดาและคำบรรยายของพลตรีหลวงวิจารณ์วาทการ
เสริมวิทย์บรรณาการ 2516, 2 เลม

วิจิตรวาทการ, หลวง อนาคต เขษมบรรณกิจ 2502, 468 หน้า

วิจิตรวาทการ, หลวง และคนอื่น ๆ วิจิตรวาทการอนุสรณ์ พิมพ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ณ. วัดเทพศิรินทราวาส 16 สิงหาคม 2505
สำนักนายกรัฐมนตรี 2505, 2 เล่ม

วิวัฒน์ไชย ไชยยันต์, พระจรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า วิวัฒน์ไชยานุสรณ์ ธนาการแห่ง
ประเทศไทย 2504, 436 หน้า

ศิลปากร, กรม เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูล ความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลง
ราชการแผ่นดิน ร.ก. 103 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายชำนาญ ปิ่นทอง
21 พฤษภาคม 2515 ม.ป.ท. 2515, 68 หน้า

_____ พระราชบัญญัติขนานนามกุล พุทธศักราช 2456 พระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อนุสรณ์ในการพระราชทานเพลิงศพ พลโทอรอด ศิลประภา
ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 23 กรกฎาคม 2515 ม.ป.ท.
2515, 277 หน้า

ศึกษาธิการ, กระทรวง หนังสืออ่านภาษาไทย สำหรับรายวิชา ท. 401, ท. 402
องค์การคำคุณสุภา 2519 หน้า 198 - 218

"ส่งกองทัพไปประจำภาคใต้" ทีวีกรุง 7 กันยายน 2482, หน้า 1, 20

สกลิต ชันติวรพงศ์ ความสัมพันธ์ของไทยกับประเทศตะวันตก เคล็ดไทย 2517,
125 หน้า

"สนธิสัญญาไม่รุกรานกันระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส และระหว่างประเทศไทยกับ
อังกฤษ พุทธศักราช 2483" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 57 ตอนที่ - ลงวันที่ 2
กันยายน 2483

สนธิสัญญาและกฎหมาย, กรม กระทรวงการต่างประเทศ สนธิสัญญาและความตกลง
ทวิภาคีระหว่างไทยกับต่างประเทศ และองค์การระหว่างประเทศ โรงพิมพ์พระจันทร์
2512, 3 เล่ม

สภาผู้แทนราษฎร, สำนักเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร
สมัยที่ 1 สามัญ พ.ศ. 2475 โรงพิมพ์อักษรนิติ 2478, 1013 หน้า (ไม่ครบหน้า)

_____ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ 1 สามัญ พ.ศ. 2476
 โรงพิมพ์อักษรนิติ 2478, 2628 หน้า

_____ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ 2 สามัญ พ.ศ. 2483
 โรงพิมพ์คุรุสภา 2512, 731 หน้า

_____ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 2 ครั้งที่ 25/2488 (สามัญ)
 ลงวันที่ 27 กันยายน 2488

_____ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยวิสามัญ ครั้งที่ 6/2489
 ลงวันที่ 12 กันยายน 2489

_____ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ 1 ครั้งที่ 3/2490 (สามัญ)
 ลงวันที่ 19 พฤษภาคม 2490

_____ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ 1 ครั้งที่ 19/2498 (สามัญ)
 ลงวันที่ 4 เมษายน 2498

สภาวิจัยแห่งชาติ, สำนักงาน การวิจัยเรื่องปัญหาคนจีนในประเทศไทย 2504
 เอกสารโรเนียว

สมปอง คงชัย วิฤทธิการณ ทางการเมืองของไทยระหว่างปี พ.ศ. 2475 - 2481
 ปริญญาโท กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2521, 209 หน้า
 อักสำเนา

สมพล กิลปวดี บทบาทของประเทศไทย ในการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง และ
ผลที่ประเทศไทยได้รับ ปริญญาโท กศ.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร
 2515, 294 หน้า อักสำเนา

สมาคมข้าราชการแห่งประเทศไทย เบื้องแรกประชาธิปไตย มิตรนรากรพิมพ์ 2516,
580 หน้า

สวรงค์ สุวรรณโชติ ประเทศไทยกับปัญหาเมืองจันทบุรี และตราที่ฝรั่งเศส ยึดครอง
ระหว่างปี พ.ศ. 2436 - 2449 ปรินญาณินท์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร 2519, 203 หน้า อักสำเนา

สังข์ พิชโนทัย ปทานุกรมศัพท์การเมือง อังกฤษ-ไทย ศูนย์การพิมพ์ 2513, 713 หน้า
สำนักปลัดกระทรวงเกษตร, กองกลาง แฟ้ม- เรื่องที่ 13 แผนพิเศษ เรื่องนโยบาย
ของรัฐบาล 2 กันยายน 2484

สำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย, กองกลาง แฟ้ม 147 เรื่องที่ 138 การขายกวยเกี่ยว
11 พฤศจิกายน 2485

_____ แฟ้ม 192 เรื่องที่ 147 ตราประจำจังหวัด 9 มีนาคม 2486

_____ แฟ้ม 200/88 เรื่องที่ 152 ห้ามมิให้ข้าราชการคบชู้สาว 12 กรกฎาคม
2486

_____ แฟ้ม 202/88 เรื่องที่ 158 ให้ข้าราชการอ่านหนังสือไทยให้ได้ภายในปี
พ.ศ. 2486 21 พฤษภาคม 2486

สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, กองกลาง แฟ้ม, เรื่องที่ 57/2482 เวลาทำงาน
และวันหยุดราชการ 28 กันยายน 2482

_____ แฟ้ม 1 เรื่องที่- /2482 คำชักชวนของกระทรวงธรรมการ เรื่องให้ใช้คำว่า
"ประเทศไทย" แทนคำว่า "ประเทศสยาม" ลงวันที่ 9 มิถุนายน 2482

_____ แฟ้ม 1 เรื่องที่ 1/2482 นโยบายของรัฐบาล ลงวันที่ 26 ธันวาคม
2481

สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, กองกลาง แฟ้ม 1 เรื่องที่ 3/2482 เหตุที่ต้องเปลี่ยน
คำว่า "ประเทศไทย" แทนคำว่า "ประเทศสยาม" 1 มิถุนายน 2482

_____ แฟ้มที่ 20 เรื่องที่ 4/2482 การหยุ่ราชการ 29 มกราคม 2482

_____ แฟ้มที่ 21 เรื่องที่ -/2482 พระราชบัญญัติจัดการกู้เงินในประเทศเพื่อ
การอุตสาหกรรม ลงวันที่ 17 เมษายน 2482

_____ แฟ้มที่ 21 เรื่องที่ 1/2482 บันทึกสุนทรพจน์นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 1
 เมษายน 2482

_____ แฟ้มที่ 21 เรื่องที่ 1/2482 ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องสร้าง
พระบรมรูป ลงวันที่ 9 มกราคม 2482

_____ แฟ้มที่ 21 เรื่องที่ 1/2482 สุนทรพจน์นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 24
 มิถุนายน 2482

_____ แฟ้มที่ 22 เรื่องที่ 18/2482 เยอรมันเตือนเรือที่ไม่เป็นศัตรู ลงวันที่ 28
 พฤศจิกายน 2482

_____ แฟ้ม 22 เรื่องที่ 35/2482 จดหมายลับนายทรวง เकिन ลงวันที่ 8
 มกราคม 2482

_____ แฟ้ม 22 เรื่องที่ 35/2482 "หนังสือลับเฉพาะที่ 2544/2482"
บทประพันธ์เรื่องไทยในต่างดาว 12 กุมภาพันธ์ 2482

_____ แฟ้ม 82 เรื่องที่ -/2482 สำเนาประกาศพระบรมราชโองการให้ปฏิบัติ
ตามความเป็นกลาง พุทธศักราช 2482 ลงวันที่ 5 กันยายน 2482

_____ แฟ้ม 82 เรื่องที่ -/2482 ให้ปฏิบัติตามความเป็นกลาง ลงวันที่ 5 กันยายน
 2482

สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, กองกลาง แฟ้ม 82 เรื่องที่ 76/2482 การฉลอง
วันชาติ 15 มีนาคม 2482

_____ แฟ้ม 80 เรื่องที่ 409/2482 การประชุมกรรมการส่งเสริมการทำ
สวนครัวและการเลี้ยงสัตว์ ลงวันที่ 14 กันยายน 2482

_____ แฟ้มลับ 82 เรื่องที่ 249/2482 การปฏิบัติในยามที่ต่างประเทศมีสงคราม
15 กันยายน 2482

_____ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม-เรื่องที่-/2482 การสร้างคนและการสร้างชาติ
ม.ป.ป.

_____ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม-เรื่องที่ 28/2482 การตั้งกรรมการพิจารณาข่าว
ในยามฉุกเฉิน 5 กันยายน 2482

_____ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม-เรื่องที่ 29/2482 การสั่งซื้อของจากต่างประเทศ
4 กันยายน 2482

_____ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม-เรื่องที่ 53/2482 ขอให้กระทรวงมหาด กรม
ต่าง ๆ พยายามอบรมข้าราชการในสังกัดปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญโดยเคร่งครัดและสม่ำเสมอ
ยิ่งขึ้น 29 มกราคม 2482

_____ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 82 เรื่องที่-/2482 การทำสวนครัวเกี่ยวกับวัด
26 ตุลาคม 2482

_____ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 82 เรื่องที่-/2482 งานฉลองวันชาติและเปิดอนุสาวรีย์
ประชาธิปไตย พ.ศ. 2483 15 มีนาคม 2482

_____ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 82 เรื่องที่ 82/2482 ส่งเพิ่มรางวัลสวนครัว
11 พฤศจิกายน 2482

_____ แฟ้ม 5 เรื่องที่ 19/2483 การสนับสนุนการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ 15 พฤศจิกายน
2483

สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, กองกลาง แฟ้ม 5 เรื่องที่ 21/2483 ให้ช่วยเหลือ
ในความสละวาทราชการในการติดต่อและแนะนำอาชีพ 20 พฤศจิกายน 2483

_____ แฟ้ม 7 เรื่องที่ 4/2483 ตรวจราชการชายแดน 18 พฤศจิกายน
2483

_____ แฟ้ม 11 เรื่องที่ 1/2483 คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี ที่ ช.7393/2483
ลงวันที่ 26 ตุลาคม 2483

_____ แฟ้ม 11 เรื่องที่ 1/2483 คำปราศรัยนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 20 ตุลาคม
2483

_____ แฟ้ม 11 เรื่องที่ 7/2483 พิมพ์แผนที่แสดงรายละเอียดการเสียเงินแดน
30 ธันวาคม 2483

_____ แฟ้ม 11 เรื่องที่ 9/2483 ขอให้ร่วมมือกับรัฐบาลปฏิบัติงานในส่วนราชการ
ของตนเกี่ยวกับนโยบายเรียกร้องดินแดน 8 พฤศจิกายน 2483

_____ แฟ้ม 11 เรื่องที่ 10/2483 ข้าราชการชาวฝรั่งเศส หรือบังคับฝรั่งเศส
22 พฤศจิกายน 2483

_____ แฟ้ม— เรื่องที่ 53/2484 ระเบียบปฏิบัติราชการของกระทรวง 15 กุมภาพันธ์
2484

_____ แฟ้ม 5 เรื่องที่ 28/2484 ระเบียบบริหารราชการและนโยบายของรัฐบาล
23 กันยายน 2484

_____ แฟ้ม 5 เรื่องที่ 28/2484 รายงานการประชุมศึกษาธิการจังหวัด ลงวันที่ 23
กันยายน 2484

_____ แฟ้ม 5 เรื่องที่ 31/2484 ระเบียบว่าด้วยเครื่องหมายที่ระลึก "รวมไทย
พ.ศ. 2483" 1 มีนาคม 2484

สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, กองกลาง แฟ้ม 11 เรื่องที่ 10/2484 หลักการปฏิบัติในยามฉุกเฉิน 8 กันยายน 2484

_____ แฟ้ม 12 เรื่องที่ 4/2484 ความสำคัญในการบำรุงวัฒนธรรมของชาติ 16 ตุลาคม 2484

_____ แฟ้ม 12 เรื่องที่ 6/2484 การปลดข้าราชการที่ยังอ่านหนังสือไทยไม่ได้ ตามกำหนด 15 พฤษภาคม 2484

_____ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 1 เรื่องที่ 47/2484 ห้ามใช้ธงชาติญี่ปุ่น หรือตบแต่งโต๊ะอาหาร 5 พฤศจิกายน 2484

_____ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 9 เรื่องที่ -/2486 การว่าจ้างในงานราชการ 24 พฤศจิกายน 2484

_____ แฟ้ม 1 เรื่องที่ 26/2485 งดประทับธงชาติตามสถานที่ราชการในวันที่ 12 ก.ค. 85 สำหรับ วันที่ 14 ก.ค. 82 นอกจากชักธงชาติแล้วควรติดธงตราไก่อด้วย 11 กรกฎาคม 2485

_____ แฟ้ม 6 เรื่องที่ 7/2485 หนังสือตกลงวัฒนธรรมระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ลงวันที่ 21 ธันวาคม 2485

_____ แฟ้ม 9 เรื่องที่ 5/2485 ให้หยุดงานในวันที่ 14 กรกฎาคม 2485 เพื่อทำสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ 9 กรกฎาคม 2485

_____ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 1 เรื่องที่ 64/2485 อบรมข้าราชการกับให้กีฬาและการเล่นพื้นเมือง ในวันพุธ 29 พฤษภาคม 2485

_____ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 1 ก./2485 อำนาจหน้าที่ของนายกรัฐมนตรี และอำนาจหน้าที่ของผู้อำนวยการทหารสูงสุด ลงวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2485

_____ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 1 ก. เรื่องที่ 64/2485 การปรับปรุงกัมกับการบริสุทต่าง ๆ ที่รัฐบาลมีหุ้น 25 สิงหาคม 2485

สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, กองกลาง แฟ้ม 1 เรื่องที่ 6/2486 ตามผู้ไม่รู้หนังสือไทยชายของในโรงเรียน และสถานที่ราชการของกระทรวง ลงวันที่ 19 มิถุนายน 2486

_____ แฟ้ม 8 เรื่องที่ 1/2486 จัดงานวันที่ระลึกสำหรับข้าราชการสตรี
29 มกราคม 2486

_____ แฟ้ม 10 เรื่องที่ 12/2486 วางระเบียบข้อบังคับมิให้แต่งตั้งสตรีเข้ารับราชการในบางตำแหน่ง ลงวันที่ 28 ธันวาคม 2485

_____ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 1 เรื่องที่—/2486 การรับบุคคลเข้ารับราชการ
14 พฤษภาคม 2486

_____ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 1 เรื่องที่ 26/2486 ทำเนียบข้าราชการ พส. 2486
ม.ป.ป.

_____ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 1 เรื่องที่ 29/2486 การร้องทุกข์ของภริยาข้าราชการและประชาชน 9 เมษายน 2486

_____ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 1 เรื่องที่ 52/2486 ขอให้ทำสวนครัวและเลี้ยงสัตว์เป็นตัวอย่างแก่ราษฎร 5 มิถุนายน 2486

_____ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 1 เรื่องที่ 61/2486 หยุดราชการและชักธงชาติไทยคู่กับธงชาติญี่ปุ่น ในวันที่ 20 สิงหาคม 2486 19 สิงหาคม 2486

_____ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 9 เรื่องที่—/2486 การว่าจ้างในงานราชการ
24 พฤศจิกายน 2486

_____ แฟ้ม 9 เรื่องที่ 2/2487 ยกเลิกระเบียบเกี่ยวกับการสอดส่องความประพฤติข้าราชการหญิง ลงวันที่ 1 กันยายน 2487

_____ แฟ้ม 9 เรื่องที่ 7/2487 ไล่นายเพียร ราชฉันทเทส และนายสังข์ พัทธโนทัย ออกจากราชการ ลงวันที่ 25 ตุลาคม 2487

สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, กองกลาง คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 1 เรื่องที่ 64/2487
อบรมข้าราชการกับให้เล่นกีฬา และการละเล่นพื้นเมืองในวันพืชมงคล 29 พฤษภาคม
 2497

_____ แฟ้ม 1 เรื่องที่ 1/2488 ย้ายตามสถานที่ราชการต่าง ๆ 3 มีนาคม 2488
 สรี เปรมจิตต์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบประชาธิปไตย 30 ปี เกษมบรรณกิจ
 2508, 956 หน้า

สุชิน ตันติกุล รัฐประหาร พ.ศ. 2490 สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย
 2515, 190 หน้า

เสถียร วิชัยลักษณ์, ร.ค.ท. ประชุมกฎหมายประจำศก นิติเวช 2477, 345 หน้า
 (เล่ม 31 - 32 พ.ศ. 2452 - 2468)

_____ ประชุมกฎหมายประจำศก นิติเวช 2476, 682 หน้า (เล่ม 45
 พ.ศ. 2475)

_____ ประชุมกฎหมายประจำศก นิติเวช 2477, 882 หน้า (เล่ม 46
 พ.ศ. 2476)

_____ ประชุมกฎหมายประจำศก นิติเวช 2482, 1080 หน้า (เล่ม 51
 พ.ศ. 2481)

_____ ประชุมกฎหมายประจำศก นิติเวช 2482, 953 หน้า (เล่ม 52
 ตอนที่ 1 พ.ศ. 2482)

_____ ประชุมกฎหมายประจำศก นิติเวช 2483, 1991 หน้า (เล่ม 52
 ตอนที่ 2 พ.ศ. 2482)

_____ ประชุมกฎหมายประจำศก นิติเวช 2483, 927 หน้า (เล่ม 53
 พ.ศ. 2483)

_____ ประชุมกฎหมายประจำศก นิติเวช ม.ป.ป., 768 หน้า (เล่ม 54
 พ.ศ. 2484)

เสถียร วิชัยลักษณ์, ร.ว.ท. ประชุมกฎหมายประจำศก นิตีเวช 2497, 742 หน้า
(เล่ม 56 พ.ท. 2486)

_____ ประชุมกฎหมายประจำศก นิตีเวช 2491, 500 หน้า (เล่ม 58
พ.ศ. 2488)

อนันต์ พิบูลสงคราม, พล.ต. จอมพล ป.พิบูลสงคราม โรงพิมพ์นครี 2518,
5 เล่ม

อมร ครุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), จมื่น กำเนิดพระราชวังสนามจันทร์และ
พระปฐมเจดีย์พระมหาธีรราชเจ้ากับคอนเจดีย์อนุสรณ์ของเสื่อป่าและลูกเสื่อ
องค์การคำครุสภา 2511, 184 หน้า

_____ พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
องค์การคำครุสภา 2510, 5 เล่ม

"อังกฤษแพ้แล้ว" ศรีกรุง 26 ธันวาคม 2485, หน้า 1

อุบล จิระสวัสดิ์ สภาวะทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทยใน
ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2517, 407 หน้า อัดสำเนา

Benjamin, Batson A. "The Fall of the Phibun Government, 1944."
The Journal of the Siam Society. July 2, 1974. p. 89 - 120.

Kohn, Hans Its Meaning and History. Canada, D. Van Nostrand, 1955. 82 p.

"Indonesia" The Encyclopedia Americana. V. 15, p. 77 - 96, New York,
Americana Corporation, 1974.

"Nationalism" The Encyclopedia Americana V. 19, p. 749 - 756,
New York, Americana Corporation, 1974.

Rumulo, Carlos P. Contemporary Nationalism and The World Order.
New York, Asia Publishing House, 1964. p. 14.

Schleicher, Charles P. International Relations. New Delhi, Prentice-Hall
of India (Private) Limited, 1963. p. 49.

Skinner, William G. Chinese Society in Thailand and Analytical New York,
Carnell University Press, 1957. p. 421 - 438.

Stephen, Greene "King Wachirawut's Policy of Nationalism" Journal of Siam Society Bangkok, Siam Society : In Memorial Phy Anuman Rajadhon, 1970. p. 480 - 486.

Thompson, Virginia Thailand : The New Siam 2 nd ed. New York, Paragon Books Reprint Coraporation, 1967, 865 p.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. การปรับปรุงตัวอักษรไทย

ที่ นว. 161/2485

กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

30 พฤษภาคม 2485

เรื่อง การปรับปรุงตัวอักษรไทย

ด้วยรัฐบาลพิจารณาเห็นว่า ภาษาไทยย่อมเป็นเครื่องหมายแสดงวัฒนธรรมของชาติไทย สมควรได้รับการบำรุงส่งเสริมให้แพร่หลายออกไปกว้างขวางยิ่งขึ้นให้สมกับความจริงก้าวหน้าของชาติ ฉะนั้นจึงได้ตั้งกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยขึ้นเพื่อพิจารณาเรื่องนี้คนหนึ่ง และคณะกรรมการนี้ความเห็นในขั้นต้นว่าตัวสระและพยัญชนะเองภาษาไทยมีอยู่หลายตัวที่ซ้ำเสียงกันดังคำใช้เสียบ้างก็จะเป็นความสับสนในการศึกษาเล่าเรียนยิ่งขึ้น จึงได้เสนอหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้มาเพื่อคณะรัฐมนตรีพิจารณาต่อไป

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาลงมติเห็นชอบด้วยและให้ใช้สระและพยัญชนะในภาษาไทย ดังปรากฏตามสำเนาประกาศที่แนบมาพร้อมกับหนังสือนี้

จึงขอยืนยันทันทีและนายกรัฐมนตรีมีคำสั่งให้เปลี่ยนชื่อหน่วยราชการเสียให้ถูกต้องโดยด่วนให้ทันในวันชาติสคนี้ กับได้แจ้งให้คณะกรรมการจังหวัดถือปฏิบัติตามนี้ทั่วกันแล้ว

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

ทวี มุญญเกตุ

แต่ให้ตัดเชิงออกเสีย คงเป็นรูป ฌ (ไม่มีเชิง) ดังนั้นอักษรที่จะใช้ในภาษาไทย
จะมีดังต่อไปนี้

สระ

ะ (อะ)	ั (อัส)	า (อา)	ิ (อี)	ึ (อี)
๑ (อี)	๑ (อี๋)	ุ (อุ)	ู (อุ)	เ-ะ (เอะ)
เ (เอ)	แ-ะ (แอะ)	แ (แอ)	โ-ะ (โอะ)	โ (โอ)
เ-าะ (เออะ)	-อ (ออ)	ัวะ (อัวะ)	ัว (อัว)	
เียะ (เอียะ)	เีย (เอีย)	เือะ (เอือะ)	เือ (เอือ)	
เ-อะ (เออะ)	เ-อ (เออ)	เิ (เอิ-)	ไ (ไอ)	
เ-า (เอา)	เ-ำ (อำ)			

พยัญชนะ

ก	ข	ค	ง				
จ	ฉ	ช	ซ	ฌ			
ด	ต	ถ	ท	ธ	น		
บ	ป	ผ	ฝ	พ	ฟ	ภ	ม
ย	ร	ล	ว	ส	ห	อ	ฮ

เมื่อได้ทั้งพยัญชนะและสระบางตัวดังนี้แล้ว คณะกรรมการจึงได้วางหลักการ
เขียนหนังสือไทยไว้อย่างกว้าง ๆ ดังต่อไปนี้

คำที่เคยใช้สระ ใ (ไ้ม้วน) ให้ใช้ ใ (ไ้มลาย) แทน

คำที่เคยใช้สระ ฤ, ฌ ให้ใช้ ร (เรื่อ) ประกอบสระตามกรณี

ออกเสียงภาษาไทย เช่น

ฤ ใน พฤกษา ไร่ ริ เป็น พริกสา
 ฤ ใน ฤกษ์ ไร่ เริ เป็น เริกส์
 ฤ ใน ฤทธิ ไร่ ริ เป็น ฤทธิ
 ฤา ใน ฤค

คำที่เคยใช้สระ ฤ, ฤา ให้ใช้ ส (ลิง) ประกอบสระตามกรณี
 ที่ออกเสียงภาษาไทย เช่น ฤา ไร่ ลือ เป็นต้น

คำที่ใช้พยัญชนะ ฌ (ระฆัง) ไร่ ค (ควาย) แทน เช่น
 เขียน ชอง ไร่ เคียน ค่อง

คำที่เคยใช้ ฌ (เฆอ) ไร่ ข (ช้างแทน)

คำที่เคยใช้พยัญชนะวรรณค ฌ (จฉา) ให้ใช้พยัญชนะวรรณค ค (เค็ก)

แทนโดยลำดับคือ

ฌ (จฉา) ให้ใช้ ค (เค็ก) เช่น ชคา

ฌ (ประจักษ์) ให้ใช้ ค (เค่า) เช่น ประคัก

ฐ (ฐาน) ให้ใช้ ถ (ถุง) เช่น ฐานให้ใช้ ถาน รัฐ

ให้ใช้ รัค

ท (มนโท) ในกรณีที่อ่านเป็นเสียง ค ให้ใช้ ท(ทหาน) เช่น ไพฑูรย์

ในกรณีที่อ่านเป็นเสียง ท ให้ใช้ เขา วัฒนธรรม ให้ใช้

วัฒนธรรม

ณ (เนร) ให้ใช้ น (หนู) เช่น ธรณี เป็นต้น

คำที่เคยใช้พยัญชนะ ศ ษ ให้ใช้ ส แทน

คำที่เคยใช้ พ (จุฬา) ให้ใช้ ล (ลิง) แทน

อนึ่งคำที่มีได้มาจากบาลี-สันสกฤต ให้เขียนตามระเบียบคำไทย เช่น

บวร (ร หัน) ให้เขียน บัน ควรให้เขียนควน เสริฐ ให้เขียนเสม

เจริญ ให้เขียน จเริน สำคัญ ให้เขียน สำคั่น ทหาร ให้เขียน ทหาน

กระทรวง ให้เขียน กระทรวง ฯลฯ ก็จะได้ประกาศหลักเกณฑ์ละเอียดต่อไป

คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาหลักที่คณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทยเสนอมา
ข้างต้นนี้ มีความเห็นชอบด้วย จึงลงมติเป็นเอกฉันท์ให้ใช้สระและพยัญชนะในภาษาไทย
ดังกล่าวนี้ตั้งแต่วันที่ประกาศนี้มาเป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 29 พฤศจิกายน 2445

(ลงนาม) จอมพล ป.พิบูลสงคราม
นายกรัฐมนตรี

สำเนากระทรวงศึกษาธิการ..... ลงวันที่ 13 กรกฎาคม.....
ที่..... กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

4 กรกฎาคม 2445

เรื่อง ท้าย่างการเขียนชื่อหน่วยราชการและคำที่ใช้ในราชการ

จาก เลขาธิการคณะรัฐมนตรี

ถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ด้วยนายกรัฐมนตรีมีคำสั่งให้ส่งตัวอย่างการเขียนชื่อหน่วยราชการต่าง ๆ และถ้อยคำที่ใช้ในการออกคำสั่งตามวิธีเขียนและสกกดตัวอักษรแบบใหม่ ซึ่งที่ปรึกษาสำนักนายกรัฐมนตรีเรียบเรียงขึ้นมาเพื่อกะวาทะบวงกรมต่าง ๆ ถือเป็นหลักในการเขียนต่อไป

ฉะนั้นจึงขอส่งตัวอย่างการเขียนชื่อหน่วยราชการและถ้อยคำดังกล่าวมาพร้อมกับหนังสือนี้ 1 ชุด

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

(ลงนาม) ทวี บุณยเกตุ

(นายทวี บุณยเกตุ

ควมมอบ ส.ป. แจงหน่วยในสังกัดถือปฏิบัติ

นภา

10 ก.ก. 45

อ.พันธุ์ทวี

10 ก.ค. 45

ชาบ ส.ป. แจงหน่วยในสังกัดถือปฏิบัติ

ประยูร ภมรมนตรี

11 ก.ค. 45

กองกลางคึกสำเนาส่งไป

11 ค.ค. 45

ก

กต กตเกณฑ์ กตหมาย

กบถ

กรนี กรนีพิเสธ

กสาปน์

กสัตร พระมหา-

กเสมสรวาน

กรีสติกา พระราช-

กะคาค กระคาคขั

กัมการ กัมการกริตสติกา กัมการ
การารการพลเรือน กัมการตรวจเงิน

แผ่นกิน

กาลโรค

กาเหวนิค

โกติ

เกียรติยศ เกียรติศักดิ์

กดิน

กรกตาคม

กรนียกิจ

กรุณาปรานี

กเสตร กระชวงกเสตราธิการ

กริธา กริธาสถาน

กระชอง

กัม กัมกร กัมพันธ์ กัมสิทธิ์

การ การงาน การประมง

การต่างประเทศ

การคลัง

กำเนิด

กิจจานุเบกษา ราชกิจา นักกิจา

โกส

ข

ชนะ

ข้าศึกศัตรู

เขม้คแเขม

ขอบขันหลี่มา

ชวน

เข็นใจ

เขมน

ค

ชนะ

นิตสาตล

คณาจารย์

คณนา เหลือล้น คหิยะบค

ค

ครีหัท

ครุฑ

ครวาวาส

คาคกัม

คุน คุนกักสนะ คุนโทส

คุนสัพพ

คุนหาร

เคียนคี่

คว่ำครวณ ไคว่ควน

ควาน ควานข้าง

ควา เชนคว

ควนวน

คุนวุทธิ

คุนสมบัติ

เคมี

โคสก โคสนา โคสนาการ

จ

จเริน

จุลาตงกรณมหาวิทยาลัย

โจก โจคจัน

จักสุ

โจก โจกจำเลย โจทเลข

ฉ

ฉาพาร

ช

ชเวง

ชาน ชานสถานี้ เข้าชาน

ชาปนะกิจ

ชีพิตักสัย

เชตบุตร

ชันสา

ชาญ เชี่ยวชาญ

ชำนานญ

เชตกา

เชิน เชื้อเชิน อันเชิน

ข

ขง ขงข้ม (ขง พัง เทศน์

ขวง ขวงอก

خاب ขงخاب

ขุกโฆม

ไชบุรี

ขงขรรณ (ขงมีข้ม - อ่านขงหัน)

ขอกขง

خاب เลวขาม ขามวัย

แซกแซง

خاب

ฦ

ฦัตติ

ฦาน

ฦาติ ฦาติพิน้อง

ก

คน คนใจ

กาสคา

กุจ กุจกัน

กาน เคื่อกกาน

กีกา

กุสกี กุสกีมาลา

ก

คนาวสรี

คราค

คันทา

ไทรปิตก

ครินมัย ราช

ครุส

คำทรวจ

ณ

ณาน

ณันนทรลัทธิ

ณานานุรูป

เถ้า (คนแก่ คนเฒ่า

ท

ทมิล ทมิลหินชาติ
ทริสตี
ทักสินาวัต
ทัสน์ ทิวทศน์
ทารุนกัม
ทุเรส
เทสน์ เทสนา
โทรทัสน์
เทิน

ทรวัย
ทหาน
ทันต์ โทสทันต์
ทัสนีย ทัสนียภาพ
ทิตติมานะ
เทสบาล
เท็ค พุคเท็ค
โทรสัพพ์

ธ

ธนานันติ
ธัญญาหาร
ธัมเทสนา
ธัมภา ธัมชาติ

ธรวี
ธัม ธัมลาคกร
ธัมมัญญ ธัมมัญญ กรมพระ

น

นาคคุริยางค์
นารายณ์ - มหาราช
นุสสัย อุปนุสสัย
เนติบัณฑิต
เนรคุน

นาคที่ นาลิกา
นิราส
นิสิต
เนรเทศ

บ

บริคนท์สนธิ
 บริกัณฑ์
 บริจาค
 บังเอิน
 บัญชี กรมบัญชีกลาง
 บันจุ
 บันจบ
 บันทัก บันทักถาน
 บันเทา บันเทาทุกซ์
 บันทิต ราชบัณฑิตยสถาน
 บัญญัติ
 บำเหน็จ บำนาญ
 บุญฐานุภาพ บุญญาพิโนหาร
 เบญจ เบญจมะ
 โบราณ โบราณคดี

บริบูรณ์
 บริเวน
 บริสัท
 บันชา
 บันคา บันคาสักติ
 บันจง
 บันหม
 บันทุก
 บันเลง
 บันคาน
 บำเพ็ญ บำเพ็ญกรณีย
 บุญ บุญกัม
 บุรุษ บุรุษไปรษณีย์
 เบ็ดเค็ด
 เบียดเบียน

ป

ปลุสัศว
 ปติคม
 ปติยาน
 ปติปติ
 ปติภาน
 ปติสังขรณ์
 ปติเสธ

ปติมากรแก้วมรกต
 ปติญญา
 ปติทิน
 ปติปักส
 ปติวติ
 ปติสันถวน
 ปณม ประณม

ป

ประกาศ

ประกิด

ประทุสร้าย

ประนาม

ประมวน ประมวนกคหมาย

ประเลืก

แราชญ์

ปราส ปราสจาก

ปรินทล

ปรีวัค

ปรีกสา ที่ปรีกสา

ปักส

ปากคตา

ไปรสนัยโทรเลข

ประจักส

ประติสถาน

ประเทศ

ประพรีค

ประมาน

ปรากค

ปรานีประนอม

ปราลัย

ปรีญญา ประสาสน์

ปรีสนา

ปรีเยญ

ปัญหา

ปุมิพรรส

ผ

ผเอน

ผเค็ค

ผนง

ผเจิน

ผเยอ

ฝ

ฝรังเสส

ฝไจ

พ

พงส์ เมาพงส์
 พนะ พนะทาน
 พญฺชนะ
 พรวสา
 พริกสา พริกสชาติ
 พริสจิกายน
 พริหฺสยคิ
 พัสคิ
 พาสี พาสีอากร
 พิกาค
 พพฺชน
 พิทกฺส พิทกฺสรักสา
 พูเรา
 เพชคาค
 โพ คณฺโโป

พงสาวคาร
 พยา
 พรณนา
 พรหมนํ
 พรีติการณํ
 พริกสภาคม
 พละลิกสา
 พานิช กะชวง – พานิชการ
 พาย พายนอกพายไน
 พิจารนา
 พิเสส
 พิส ฐพิส พิสฐ
 พน พนผล พนฺธุ
 เพ็น
 ไพลาล

ภ

ภาสา
 ภิกฺขุ

ภาสิต
 ฐสา ฐสามาลา

ม

มนถป
 มงกฺก
 มรคก
 มรีกทายวัน
 มหฺนคโทส

มนทล
 มรคค
 มนุส
 มรีคย
 มหฺสจรรย

ม

มโหฬาน

มัจฉิมวีย

มาคะบุชา

มูรธาภิเสก

เมสายน

ไมตรีจิต

มัชฌมสังกสา

มานพ

มูรธาจร

เมค เมคหมอก

โมตะ โมคียะ

ย

ยวน ขาวยวน

ยา ปุยาตายาย

หย่า ไหย หย่าง หยาด

ยุตติฉิม กระชวง-

ยุชนาการ ยุธสาตร

ยุชสังกสา ยุชโยธา

ยักส

หย้า หย้าแพรก

ยี่ปุ่น

ยุติ ยุติแต่เพียงนี้

ยุชศิลป์ ยุชวิธี

โยชาเทศบาล โยชาธิการ

ร

รักสา เหวดาร์กส์

รัถฉัมบุญญ รัถดาธิปัตย์

รัสมิ์

ราสคร สุรราสครธานี

ริสยา

ริลี

รัถ รัถนิม รัถบาล

รัถดาภิบาลโนบาย

ราชันท์ กรม-

ริทธิ

ริค

เริกส์ เริกส์ชัย

ล

ลักสนะ

ลายลักสน์อักษร

ว

วชิราวุธ

วรรณคดี

วนิช

วิจารณ์พูน

ว

วิญญาน

วิสัญญีภาพ

วิวัชนากวร

วินาที

วินาส

วิสามัญ

วิเทโสมาย

วิกิริตกาล

ไวยากรณ์

วิเลต

วิพากษ์วิจารณ์

วิทยาศาสตร์

วิบูล

วินิฉัย

วิสากัม

วิกิริตกาล

วุทธิ คุณวุทธิ

ส

สก สักราช

สงเลิม กรมสงเลิมการค้า

สมบูรณ์

สเค็ค สมเค็ค

สตรัส

สพ ปลงสพ

สรี สรีสมร วิเสสชัยสรี

สลีชร

สอ พระสอ คินสอ

สัคคี สักคินา

สันติภาพ

สัตธา

สังวร

สัณณาน

สันคาน

สันโคส

สงค์ พระสงค์

สนเทศ กรมการ--

สแดง

สแตมป์

สมสมัย

สร แผลงสร

สรีระสาตร

สหกรณ์ กรม--

สอก

สัพพ์

สลัยกัม

สัตราวุธ

สัณญา

สันสกริต

สันนิทาน

สัมปชัญญะ

ส

สัมภาสน์

สามัญ สามัญลิกสา

สาธารณะ สาธารณชน สาธารณสุข

สารบรรณ

สารบาน

สาการ สาคราจารย์ สิลปสาสตร

สิลปกัม สิลปากร

ลิส ลูกลิส

สี่สะ

สุกร วันสุกร

สุคนนิตร

สุวรรณ

ศูนย์ ศูนย์ป็น ศูนย์กลาง

เสคการ กรม—

เสส วิเสส เสสของ

โสก โสกเส้า

สัตธา

สาธารน์ ชัวชาสาธารน์

สายันท์

สารบัน

สาสคา

สิงการ ทรัพย์สิงการ

สิริราช

สิด สิดทาน

สีกสาธิการ กรมชวง—

สุคการ กรม—

สุพรรณบัตร

สูญ สูญหาย

เสคกิจ เสคสาตร

เสคคี

เส็ก เส็กสัพ

เส้า เส้าโสก

ท

หรีทัย

เหรัญญิก

หรีมาชรส

เหเรียน

อ

อกุศล

องครักษ์ ราช—

อชิตาน

อนุฎาต

อภิเสก

องสา

อคิสัย

อนุสาวรีย์

อนุมติ

อมริต อามริต

อ

อริยประเทศ	อรุณ
อสรพิษ	อัสสัม
อังกฤค	อัสซาลัย อัสยาลัย
อั.ภี	อัสจันท
อัสคกต	อัยการ กรม—
อากาศ	อารยะชัย
อากาศ	อานติ
อานาจักร	อากรณ
อารมย์	อาร์กัส
อาดักสัน	อาสม
อาสัย	อาญา
-อาวุธยุทธภัณฑ์	อาชีวะศึกษา
อำเพอ	อิค อิคพูน
อินทรี อินทรีเคมี	อินชี่ นกอินชี่
อิสริยาภรณ์ ราช—	อุกริต
อุโคส	อุธรณ์
อุทาหรณ์	อุปชาย
อุทกศาสตร์ กรม—	อุปกณ์
อุสาหกรรม กรมโรงงาน	อุค
อุทธานเรือ กรม—	โอด

(คัดมาจากกองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี แฟ้ม 1 ก.
 เรื่องที่ 38/2485 การปรับปรุงตัวอักษรไทยให้ถูกต้องทันสมัยยิ่งขึ้น)

ภาคผนวก ข
เรื่อง การขอขมจิตใจ

เรื่องการอบรมจิตใจ

การอบรมจิตใจเฉพาะหน้าคือปัญหาเรื่องบุคคลคือไม่ได้บุคคลที่มีคุณภาพ การงานจึงไม่สำเร็จ การศึกษาจะนำไปสู่สิ่งสำเร็จ การสร้างตนให้เป็นคนเป็นหลักในการสร้างชาติ เพราะฉะนั้นการสร้างชีวิตจิตใจ วินัยของชาติเป็นยอดของความปรารถนา

ชีวิตคือการต่อสู้ เกิดมาต้องต่อสู้กับธรรมชาติ เสมือนประเทศชาติต้องต่อสู้กับเหตุการณ์ เราจึงต้องสร้างความเข้มแข็ง เป็นนักต่อสู้ ความไม่ย่อท้อความบากบั่น พร้อมด้วยความเบิกบานร่าเริงในชีวิต จริงอยู่ไทยเป็นชาติที่รักสามัคคี มีธรรมะและมนุษยธรรมอันเป็นคุณสมบัติอันเลิศของประเทศไทย แต่เมื่อสงครามรบก็ต้องสู้อย่างไวล่ายให้สมกับที่เราเป็นเลือดนักรบเยี่ยงบรรพบุรุษของเรา

ความจำเป็นที่ต้องอบรมพลเมืองของชาติ อาศัยเหตุผลได้ดังกล่าไปแล้วว่าในยุคนี้เป็นยุคของการสร้างชาติจึงจำเป็นต้องเร่งส่งเสริมคุณภาพ สมรรถภาพของพลเมืองให้ดียิ่งขึ้น ให้มีร่างกายแข็งแรง อุดม มีจิตใจทรหด วินัยเคร่งครัด มีความสามัคคีเป็นปึกแผ่น รู้จักสิทธิหน้าที่และเสียสละโดยเทิดชาติไว้เหนือสิ่งอื่นใด และสั่งสอนการอบรมนักเรียนให้เป็นพลเมืองดีและมีน้ำใจเกื้อเกื้อ เป็นทหารที่เข้มแข็งจะต้องจัดทำประกอบกันไป อนึ่งในยามสงครามก็ปรากฏมาเสมอแล้วว่าความเข้มแข็งทางใจเป็นกำลังสำคัญยิ่งกว่าอื่นใด ชาติเล็กอาจชนะชาติใหญ่โดยสมรรถภาพและคุณภาพของพลเมือง

ตามหลักการอบรมนี้แต่โบราณก็ได้เคยยึดถือปฏิบัติกันมาในสมัยสปาร์ตาและโรมัน และยังยืนยันมาในปัจจุบันว่าประเทศที่ทอดทิ้งการอบรมในส่วนกำลังนักรบและพลเมือง ชาควินัยไม่มีระเบียบ ย่อแพ้ยัยและแตกฉานไปได้โดยง่ายคาย ฉะนั้นนานาประเทศในยุคนี้จึงได้เอาใจใส่เป็นพิเศษในการอบรมยุวชนทหารและก็เป็นที่น่าปลื้มปิติที่ท่านนายกรัฐมนตรีได้มองเห็นความสำคัญและเห็นการใกล้เคียงในเรื่องนี้เป็นอย่างดี และทั้งยุวชนทหารมานานปีแล้ว

การอบรมโดยทั่วไป หลักการอบรมจิตใจและวินัยแห่งชาติมีหัวข้อสำคัญ

คือ

1. วางรากฐานปลูกฝังนิสัยของเด็กเบื้องต้น
2. อบรมหน้าที่ของพลเมือง
3. อบรมจิตใจให้เป็นนักรบ
4. อบรมในเรื่องรักชาติ
5. อบรมให้ทราบซึ่งในเรื่องการสร้างชาติ
6. สอนให้ทราบนโยบายของรัฐบาลในส่วนที่สำคัญ

1. การวางรากฐานปลูกฝังนิสัยของเด็กเบื้องต้น มีหลักสำคัญคือ

- 1.1 การให้แสงสว่างในชีวิตและให้ทราบในความเป็นอยู่ของโลกมนุษย์
- 1.2 ให้มีความทะนงในตน เคารพในตน
- 1.3 ให้รู้จักช่วยตนเอง มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจในตน
- 1.4 ให้มีความทะเยอทะยานในการแข่งขันเพื่อความก้าวหน้า
- 1.5 ความมีใจหนักแน่น มั่นคงไม่ลังเล
- 1.6 ให้มีอำนาจจิตใจเข้มแข็ง เป็นนักเผชิญ ไม่ย่อท้อต่อชีวิตและมีความ

ร่าเริงเบิกบานอยู่เสมอ

2. การอบรมหน้าที่พลเมืองมีหัวข้อสำคัญคือ

- 2.1 ศีลธรรม ในเรื่องความมีอัสสัฏฐิสุจริตและความกตัญญูทดแทนเป็น

ยอดคุณธรรมประจำชาติไทย

- 2.2 การเคารพ ให้มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ ต่อครูบา-อาจารย์และผู้สูงอายุ

2.3 สิทธิหน้าที่และเสรีภาพ ให้รู้จักขอบเขตศักดิ์ศรีในสิทธิเสรีภาพโดยไม่
ฟุ้งสร้านและปฏิบัติหน้าที่ของตน

- 2.4 ความรับผิดชอบ กล้าปฏิบัติและรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

จนสุดความสามารถ

2.5 ความสามัคคี ให้ได้เห็นความสำคัญและการปฏิบัติในเรื่องการไม่แตกแยกและช่วยการแบ่งชั้น วรรณะ หรือด้วยเหตุใด ๆ โดยยึดสุภาษิตที่ว่า "ตราบโคที่สามัคคีกัน คือความมั่นคง แต่วาระโคที่แตกแยกกัน คือความล้มจม"

2.6 ความประพฤติ

2.6.1 ในวัยเด็ก ให้รู้ว่าอย่างไรเรียกว่าประพฤติคืออะไร เป็นกิจควรปฏิบัติ และอย่างไรเป็นกิณอันไม่ควรปฏิบัติ ทั้งต้องมีความสุภาพอ่อนโยนแต่ไม่ไขว้อ่อนแอ ในเรื่องความประพฤตินี้ขอให้กวัดกันเป็นพิเศษ เพราะรู้สึกว่าการประพฤตินักเรียนเสื่อมทรามลง

2.6.2 สิ่งที่จะต้องระวังเป็นพิเศษ ได้แก่สิ่งแวดล้อมและป้องกันในสิ่งที่เด็กในวัยเด็กไม่ควรประพฤติ เช่น ในเรื่องประพฤตินักเรียนเป็นนักแสดงสุรานารี และการพนันและนักเลงต่าง ๆ ซึ่งในเรื่องความประพฤตินี้จะต้องกวัดกันและสอดส่องกันอย่างจริงจังทั้งให้รู้จักรักษาทัว ป้องกันโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ด้วย

2.7 ระเบียบการครองชีพทั้งในการแต่งกาย การอุปโภค บริโภคและรู้จักรักษาระเบียบการปฏิบัติในสังคมให้เหมาะสมกับกาลสมัยโดยยึดหลักวัฒนธรรมให้สมกับเป็นอารยชาติ

3. การอบรมจิตใจวินัยทหาร มีหัวข้อสำคัญคือ

3.1 ความเชื่อฟัง ยอมตนอยู่ในบังคับบัญชาให้มีความเคยชินต่อการปฏิบัติตามคำสั่ง

3.2 วินัย ปฏิบัติหน้าที่คำสั่งและระเบียบการโดยเคร่งครัด

3.3 อ่อนน้อม ต่อความตวาดตวาดเหนื่อยยากทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีที่ถอย

3.4 กล้าหาญ ที่จะเผชิญอันตรายทิศทางด้วยความเด็ดเดี่ยวอย่างคนกระตือรือร้น ใจเพ็ชร

3.5 เสียดสี โดยไม่จกักสิ่งใดแม้ชีวิตของตนเองก็สามารถจะเหยียบยกให้เป็นชาติพลีได้

3.6 ความสมัครสมานและการร่วมมือ ลมหัวจมท้ายยอมตายด้วยกัน

4. หลักการปลูกฝังความรักชาติ ให้ยึดถือการอบรมคือ

4.1 ให้ทราบถึงความสำคัญในอันที่จะยึดเหนี่ยวชาติเป็นที่ตั้งด้วยการเทิดชาติไว้เหนือสิ่งใด ๆ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ที่ชาติ เมื่อชาติล่มจมแล้วทุกสิ่งย่อมละลายสาปสูญไปด้วย

4.2 ให้ทราบถึงประวัติและตำนานของชาติไทยว่าเราได้ก่อร่างสร้างชาติแต่โบราณกาลด้วยความลำบากยากเข็ญเพียงใด และให้มีความทนงในชาติ ในกำเนิดที่เป็นไทย

4.3 ให้รู้สึกทราบซึ่งในพฤติกรรมของวีรบุรุษของชาติและแสดงความเคารพคารวะอยู่เป็นเนืองนิจโดยให้รู้สึกว่าความดีที่สร้างแกชาตินั้นไม่รู้จักสูญและที่อยู่เย็นเป็นสุขได้ทุกวันนี้ก็ด้วยการเสียสละของวีรชน ตัวอย่างที่ยืนยันในปัจจุบัน ในคราวรบกับประเทศอินโดจีนของฝรั่งเศสในครั้งนี้

4.4 ให้รู้จักถึงคุณค่าและประเทศบ้านเมืองของตนว่าประเทศเราเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์มีทรัพยากรในดิน มีสินในน้ำอยู่อย่างพร้อมมูลติดกับบางประเทศ

4.5 ให้ทราบในหน้าที่และความเป็นเจ้า ส่วนการปฏิบัติต่อคนต่างด้าวให้เป็นที่เข้าใจว่าเราก็ไม่รังเกียจต่างชาติ แต่เราต้องช่วยตัวเราเองก่อน ตลอดจนมีความเข้าใจในอันที่จะหาวิธีป้องกันในการระวังภัยซึ่งพึงเกิดขึ้นได้จากคนต่างด้าวนั้นด้วย

4.6 ให้รู้จักการเคารพและรักษาวินัยประเพณีของชาติ

5. ทราบซึ่งในการสร้างตนเองและชาติ

นอกจากปลูกฝังนิสัยจิตใจและหน้าที่พลเมืองดังได้กล่าวแล้ว ยังมีความจำเป็นที่ต้องรบเร่เรื่องการสร้างตนเองและการสร้างชาติตามหลักการนี้ได้กล่าวแล้วในเรื่องการบริหารราชการตามนโยบายของรัฐบาล

6. ให้ทราบนโยบายของรัฐบาล

นอกจากต้องอบรมดังกล่าวแล้วจำเป็นต้องสอนให้นักเรียนทราบนโยบายของรัฐในส่วนสำคัญ เช่นการบำเพ็ญตนและรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัดและเราถือว่า นานาชาติที่กำลังพัฒนาอยู่นั้นต่างก็เป็นมิตรที่ดีของเรา สัมพันธไมตรีที่เคยมีต่อกัน ไม่มีการเปลี่ยนแปลงนอกจากเห็นใจในคุณภาพทั่วไป มีความปรารถนาอย่างยิ่ง คือ ตกลงกันได้เร็วที่สุดเพื่อความรุ่งเรืองและความผาสุกของโลกและมนุษยชาติ

วิธีดำเนินการ หลักการปลูกฝังชีวิตจิตใจและวินัยของชาติให้เข้มแข็งต้อง ดำเนินการด้วยทางทฤษฎีและปฏิบัติประกอบกัน คือ

1. การอบรมทางทฤษฎี คือการสอนชี้แจงเหตุผลทั้งในความดี-ชั่ว โดยอาศัย หลักศาสนา วิทยาศาสตร์ ปรัชญา และจิตวิทยา ให้นักเรียนเห็นความสัมพันธ์ของชีวิต ปัจจุบันกับหลักวิชาทั้ง 4 นี้ในอันที่จะทำให้ตนเป็นคน

2. การอบรมทางปฏิบัติ คือต้องจัดหาโอกาสให้นักเรียนให้บำเพ็ญกรณีกิจ อันจักเป็นประโยชน์แก่ตนเอง แก่ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ กล่อมเกล่า จิตใจ ฝึกฝนให้เกิดความเคยชินฝังเป็นนิสัยประจำตนตลอดไป ทฤษฎีและการปฏิบัติ ย่อมประสานกันไปแทบทุกขณะในกิจแห่งชาติ

3. การสอดส่อง คือการเอาใจใส่ตรวจสอบเพื่อให้หลักการอบรมทาง ท.ม. และปฏิบัติได้ผลตามความมุ่งหมาย

3.1 เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองควรควขันเอาใจใส่

3.2 ครูบาอาจารย์และโรงเรียน

3.3 คุรุปกครองเด็ก

3.4 พระสงฆ์

เท่าที่ไถ่กล่าวมาแล้วนี้เป็นแนวปฏิบัติเรื่องชีวิตจิตใจในการสร้างชาติจึงจะ สำเร็จได้ก็โดยอาศัยท่านทั้งหลายและครูอาจารย์ตลอดจนผู้ปกครองทั้งหลายร่วมมือกัน เป็น 4 แรง เพื่อปลูกฝังความรู้สึกให้แก่เด็กในแนวทางเดียวกันและจะได้ผลเต็มที่

คว่ยความสอคค้องของท่านซึ่งเป็นผู้นำในจังหวัดที่เอาใจใส่ในการศึกษาและภาษา
ของเค็กเพื่่อมุง่วคดลในกุดลเพื่อสร้างชาติอันเป็นยอคว์คฤประสงค์นั้นทุกประการ
ให้เค็กในวันนี้เป็นพลเมืองดีและทหารอันแกล่วกล่าของชาติในวันหน้า

(คัคจาก สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 5 เรื่องที่ 28/2484
บันทึกรายงานการประชุมศึกษาธิการจังหวัด 23 กันยายน 2484)

ภาคผนวก ค.

ที่ 255/2482

กระทรวงมหาดไทย

14 กันยายน 2482

เรื่อง การทำสวนครัวและการเลี้ยงสัตว์

จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ถึง คณะกรรมการจังหวัดทุกจังหวัด

ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ 254/2480 ลงวันที่ 26 ตุลาคม 2480 ให้ดำเนินการส่งเสริมทำสวนครัวและการเลี้ยงสัตว์ของราษฎร ความหลายประการ แจกอยู่แล้ว

ต่อมาได้มีสงครามเกิดขึ้นระหว่างประเทศโปแลนด์ ฝรั่งเศส อังกฤษ และ เยอรมัน ซึ่งข้าพเจ้าในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้แสดงสุนทรพจน์ทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อวันที่ 4 เดือนนี้ ว่าประเทศไทยจะรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัดในชั้นนี้ ต่อมาก็ได้มีประกาศกระแสพระบรมราชโองการแล้ว อีกข้อหนึ่งซึ่งสำคัญก็คือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้เป็นที่คาดหมายได้ว่าประเทศไทยเราจะถูกระดมกระเหี้ยนซึ่งอย่างน้อยที่สุด ก็จะทำให้เกิดขาดแคลนเครื่องอุปโภค บริโภค จึงได้ขอร้องให้พี่น้องชาวไทยทั้งหลายเตรียมตัวเข้าต่อต้านเหตุการณ์อันคับขันอันจะพึงมีมาสู่เราโดยวิธีมุ่งหมายทำการงานเป็นต้นว่า การทำสวนครัวและการเลี้ยงสัตว์ในการนี้ทางกระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือมายังข้าหลวงประจำจังหวัดที่ 233/2482 ลงวันที่ 7 เดือนนี้ ได้ดำเนินการจัดให้ราษฎรทำสวนครัวและการเลี้ยงสัตว์ซึ่งตามหนังสือแนบมาได้ตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่งอันจะได้ติดต่อมาตามครั้งคราว บัดนี้กรรมการได้ประชุมปรึกษากันวางทางปฏิบัติการเสนอไปยังข้าพเจ้าตรวจพิจารณาเห็นชอบด้วยแล้ว จึงให้ท่านปฏิบัติภารกิจดังต่อไปนี้

1. เรื่องการทำสวนครัวและการเลี้ยงสัตว์เป็นนโยบายของรัฐบาลที่จะจัดให้เกิดผลสำเร็จจริงจึงขึ้นยิ่งกว่าที่แลมาแล้ว จึงดำเนินการแต่เพียงชี้แจง แนะนำส่งเสริมเท่านั้นแต่ในคราวนี้จำเป็นจะต้องรีบเร่งและกวดขันการปฏิบัติทั้งในส่วนเจ้าหน้าที่และราษฎรให้พากันทำกันจริงจังแม้ว่าที่สุดจะต้องเกี่ยว เชื้อบ้างคับกันใจปริยายก็ต้องกระทำ

2. ให้เป็นหน้าที่เจ้าพนักงานตามภูมิภาคตั้งแต่ทางจังหวัดต่อไปถึงอำเภอ ตลอดจนกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่จะดำเนินการเรื่องนี้ตามในเขตท้องที่ปกครองของตนให้สำเร็จลุล่วงไป ในการนี้ให้คณะกรรมการอำเภอตรวจพิจารณาว่าควรกำหนดให้ราษฎรหมู่บ้านใด ตำบลใด ทำสวนครัวอย่างใดบ้าง เลี้ยงสัตว์อย่างใดบ้างจึงจะเหมาะสม ตามภูมิประเทศ แล้วถือเป็นหลักดำเนินการชักจูงกันให้กระทำขึ้น ข้อสำคัญให้ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน ทุกตำบลโดยถือหลักว่าถ้าผู้ใดพอจะทำได้ก็ให้จัดทำขึ้นแต่บัดนี้เป็นต้นไป

3. โดยฉะเพาะข้าราชการนั้นจะต้องลงมือกระทำเพื่อเป็นตัวอย่างแก่ราษฎร เหตุนี้ให้เป็นหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นตรวจพิจารณาแล้วแนะนำให้ข้าราชการในสังกัดบังคับบัญชาของตนตรงตามแนวเดียวกับที่คณะกรรมการอำเภอกำหนดสำหรับราษฎร ถ้าหากข้าราชการผู้ใดอยู่ในฐานะที่พอจะทำได้แต่ไม่กระทำตามคำแนะนำชักจูงของผู้บังคับบัญชาก็ตกอยู่ในลักษณะไม่เชื่อฟังผู้บังคับบัญชาตามความหมายแห่งมาตรา 46 พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนซึ่งอยู่ในดุลยพินิจของผู้บังคับบัญชาตั้งแต่หัวหน้าแผนกขึ้นไปที่จะพิจารณาว่าข้าราชการผู้นั้นควรจะได้รับผลเพียงใด เช่นว่างการพิจารณาบำเหน็จไว้ชั่วคราวจนกว่าจะเชื่อฟังตามคำแนะนำ หรือจะตั้งข้อรังเกียจด้วยประการใดให้พอสมควรเหมาะแก่รูปเรื่องหรือเพียงแต่จะตักเตือนสักครั้งหนึ่งก่อนก็สุดแต่จะเห็นสมควร

ครูประชาบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้านก็ตกอยู่ในลักษณะที่จะพึงปฏิบัติจัดทำเช่นเดียวกับข้าราชการดังกล่าวมาแล้ว

พนักงานเทศบาลย่อมเป็นหน้าที่ที่จะดำเนินการเรื่องนี้ด้วยเหมือนกัน และมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติเช่นเดียวกับข้าราชการจึงให้ข้าหลวงประจำจังหวัดทำความเข้าใจและมอบหมายภาระหน้าที่นี้ไว้เสียด้วย

4. สำหรับราษฎรนั้นคงดำเนินการชักจูงเกี่ยวเนื่องกันตามนโยบายหนังสือที่ 233/2482 ลงวันที่ 7 เดือนกุมภาพันธ์

ก) เป็นการส่งเสริมอุดหนุนด้วยประการต่าง ๆ มีการชี้แจงชักชวนกันให้กระทำบ้าง ช่วยเหลือในเรื่องพันธุ์ข้าวพันธุ์สัตว์ให้จัดหาแลกเปลี่ยนได้สะดวกบ้าง

จัดให้มีการประกวดตามตำบลต่าง ๆ เป็นครั้งคราวบ้าง

ในการนี้ถ้าเห็นว่าสมควรจะมีหนังสือสำคัญท่านองประกายนียบัตรให้แก่ผู้ทำคดีถึงขนาดก็ให้บอกเข้าไปเพื่อพิจารณาสั่งการอีกส่วนหนึ่ง

ข) เมื่อได้ชี้แจงชักชวนให้กระทำแล้วปรากฏว่าราษฎรผู้ใดมีโอกาพอที่จะทำได้แต่ไม่กระทำตามที่ตกอยู่ในลักษณะเป็น "ผู้ถือคิง" อันตรอยู่ในวงการพิจารณาของเจ้าหน้าที่มีคณะกรรมการอำเภอเป็นต้น ในอันที่จะดำเนินการเป็นเชิงกะเกณฑ์บังคับโดยปริยายตามอำนาจหน้าที่ซึ่งกฎหมายให้ไว้แล้วก็พึงกระทำได้ เช่น ให้ตัดข้อผ่อนผันแก่ผู้นั้นในกรณีที่จะได้รับผลปฏิบัติโดยสะดวกจากทางราชการ หรือจะงดการผ่อนผันจากการเกณฑ์แรงเพื่อกระทำการสาธารณประโยชน์ตามมาตรา 117 - 118 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 เสียก็ได้แต่ในการนี้จะต้องพิจารณาจัดทำการสาธารณประโยชน์ เช่น ขอบถนนหนทางหรือซ่อมคลองขึ้น

ค) เมื่อได้พยายามใช้วิธีปฏิบัติทั้ง 2 ประการดังกล่าวมาแล้วไม่เกิดผลที่ถึงความมุ่งหมายและเห็นสมควรจะต้องมีกฎหมายบังคับขึ้นเป็นการเฉพาะแล้วก็ได้ให้ชี้แจงแสดงเหตุผลเสนอเข้าไปให้ทราบ

5. เพื่อควบคุมการปฏิบัติให้ดำเนินไปตามความมุ่งหมายและเพื่อที่จะพิจารณาผลที่ได้จึงได้มีบัญชีตามแผนที่แนบมานี้ขึ้นไว้และปฏิบัติการใช้ดังนี้

ก) สำหรับราษฎรให้มีบัญชีรายชื่อ (แบบ 1) เป็นบ้านทุกบ้านตามหมู่บ้านต่าง ๆ มอบให้เป็นหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้หนึ่งผู้ใดที่คณะกรรมการอำเภอเห็นสมควร และมอบหมายให้จัดกระทำนำส่งตามลำดับถึงอำเภอ ๆ รวมยอด (แบบ 2) เสนอจังหวัด 6 เดือนครั้งหนึ่ง จังหวัดรวมยอดเป็นจังหวัดส่งกระทรวงมหาดไทยกำหนดให้อำเภอเสนอจังหวัดภายในวันที่ 15 ตุลาคม เมษายน ทุกปีไป แต่คราวนี้ให้เริ่มแต่เมษายน 2483 เป็นต้นไปและให้จังหวัด กระทรวงภายในเดือนเมษายน ตุลาคมตามระยะ

เมื่ออำเภอได้รับบัญชีจากหมู่บ้านต่าง ๆ ให้ตรวจพิจารณา
ถ้าเห็นว่าผู้ใดพอจะทำได้ แต่ไม่ทำตามกำหนดที่ชี้แจงชักชวนให้ทำก็ให้ตั้งเตือนว่ากล่าว
หรือดำเนินการตามควรแก่กรณี ดังที่กล่าวมาในเลข 4 แล้ว ห้างนี้ขอให้พินิจพิจารณา
โดยรอบคอบให้เหมาะและพอควรแก่บุคคลนั้น ๆ ข้อสำคัญพึงระมัดระวังอย่าให้เป็นการ
บีบบังคับโดยใช่เหตุ

ข) สำหรับข้าราชการให้หัวหน้าแผนกหาบัญชีรายชื่อ (แบบ 1)
ยื่นต่อข้าหลวงประจำจังหวัดตรวจพิจารณาควรรวมนำส่งกระทรวงตามกำหนดดังกล่าว
ข้างต้น ถ้าหากปรากฏว่าผู้ใดพอจะทำได้แต่ไม่กระทำตามก็ให้ข้าหลวงประจำจังหวัด
พิจารณาดำเนินการตามแต่จะเห็นสมควรแก่กรณี

6. กรรมการกลางซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งขึ้นไว้เรียกว่าคณะกรรมการส่งเสริม
การทำสวนครัว และการเลี้ยงสัตว์นั้นจะได้หาโอกาสออกมาตรวจดูการปฏิบัติตาม
ครั้งคราวและให้คำแนะนำความควรแก่กรณีในส่วนภูมิภาคนั้น ให้เป็นหน้าที่กรมการ
จังหวัดที่จะหมั่นตรวจตราสอดส่องและสั่งงานให้เป็นไปด้วยดีภายในท้องที่จังหวัด และ
ให้เป็นหน้าที่กรมการอำเภอที่จะหมั่นตรวจสั่งการให้สำเร็จลุล่วงไปภายในท้องที่
ของอำเภอนั้น ๆ ในการนี้ถ้าเห็นเป็นการสมควรจะตั้งเจ้าหน้าที่สำหรับไปตรวจพิจารณา
แนะนำตามครั้งคราวก็ชอบที่จะทำได้

ทั้งนี้ให้เจ้าหน้าที่ทั้งหลายได้สนใจและร่วมมือกันปฏิบัติกิจการนี้ให้เกิดผลดี
ตามความมุ่งหมายของรัฐบาลตั้งได้แถลงเหตุผลมาให้ทราบตามหนังสือที่ 233/2482
ลงวันที่ 7 กันยายน 2482 นั้นแล้ว

ขอแสดงความนับถือ

(ลงนาม) พิบูลสงคราม

(คัดจากสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี พัม-เรื่องที่-/2482
การทำสวนครัวและการเลี้ยงสัตว์ 18 กันยายน 2482)

ภาคผนวก ง.

คำบอกกล่าวในระยะเวลาอันสั้น นายพันเอก โมริยาแจ้งว่าความจริงได้พยายามที่จะพบกับนายกรัฐมนตรีมาตั้งแต่ตอนเช้าวันนี้แล้ว แต่หาโอกาสที่จะพบไม่ได้เพื่อจะแจ้งแผนการนี้ให้ทราบ ในที่สุดผู้แทนได้ชี้แจงกับเขาว่า ทางฝ่ายญี่ปุ่นได้ร้องขอให้รัฐมนตรีที่ยังอยู่นั้นช่วยจัดการสิ่งที่จะมีให้ทหารไทยต้องทำการต่อสู้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังจึงได้ชี้แจงว่า เรื่องนี้ทางฝ่ายไทยจะทำได้เพียงใดนั้นจะต้องกลับไปหารือที่ประชุมคณะรัฐมนตรีก่อน แล้วจะแจ้งให้ทราบ ขอให้เขารอคอยอยู่

คณะผู้แทนจึงได้หารือคณะรัฐมนตรีว่า จะควรจัดการประการใด

คณะรัฐมนตรีได้ปรึกษากันกลางว่า ให้คณะผู้แทนกลับไปแจ้งแก่ฝ่ายญี่ปุ่นขอรองเขาอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้เขารอจนกว่านายกรัฐมนตรีจะกลับ และให้ชี้แจงด้วยว่าอำนาจการบังคับบัญชาทางทหารอยู่ที่ผู้บัญชาการทหารสูงสุด

คณะผู้แทนฝ่ายไทยจึงได้กลับไปเจรจากับฝ่ายญี่ปุ่นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเสร็จการเจรจาแล้ว ได้กลับมารายงานยังคณะรัฐมนตรีว่า ได้ไปแจ้งแก่ฝ่ายญี่ปุ่นแล้วขอให้เขายับยั้งการยกทหารเข้ามาไว้รอจนกว่านายกรัฐมนตรีจะกลับ แต่ฝ่ายญี่ปุ่นได้ชี้แจงว่าเขาเองได้ส่งโทรเลขไปแล้ว ขอให้ทางฝ่ายไทยได้สั่งระงับการต่อต้านญี่ปุ่นด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังจึงได้ชี้แจงว่า สำหรับประเทศไทยนั้นได้มีการตั้งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และผู้บัญชาการทหารสูงสุดก็มีอำนาจสั่งทหารทั่วไป คณะรัฐมนตรีไม่อาจที่จะส่งปลาน้ำคำสั่งของผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้ ทั้งนี้ก็ให้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดหน้าที่ไว้เช่นนั้นด้วย นายอามาตสึจึงได้ถามว่า ถ้าเช่นนั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมไม่มีอำนาจสั่งหรือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังชี้แจงว่า ตามพระราชกฤษฎีกากำหนดหน้าที่นั้น ผู้บัญชาการทหารสูงสุดมีหน้าที่บังคับบัญชากิจการของกระทรวงกลาโหมด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมก็ถือเสมือนหนึ่งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม นายอามาตสึชี้แจงว่า ขณะนี้เหตุการณ์ฉุกเฉินฝ่ายญี่ปุ่นแม้จะทราบว่ามิถุนายนกำหนดหน้าที่เช่นนั้นก็ตาม แต่ไม่ยากที่จะยอมรับทราบอยากจะขอร้องให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมหรือรองผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้สั่งให้ทหารไทยยอมให้ญี่ปุ่นผ่านเข้ามา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังได้ยืนยันว่า

ขอให้เขายับยั้งการยกทหารเข้ามานั้นไว้ก่อนตามเหตุผลที่ได้ชี้แจงมาแล้ว ส่วนคำ
ขอร้องของเขาที่ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมหรือรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด
สั่งประการใดนั้น ก็จะได้ขอรับมาแจ้งให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและรอง
ผู้บัญชาการทหารสูงสุดทราบ และส่วนทางผู้บัญชาการทหารสูงสุดนั้น เราก็จะ
พยายามทำการติดต่อโดยทุกทางเท่าที่สามารถกระทำได้ เมื่อคณะผู้แทนได้ชี้แจงต่อ
ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังจึงได้แจ้งคำขอร้องให้
ทราบ ก็ขอถือโอกาสแจ้งให้ทราบเสีย สุดท้ายจะจัดการประการใดหรือไม่

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมแจ้งว่ารับทราบ

ระหว่างรอการมาถึงของนายกรัฐมนตรี นายจรัส สรวิสูตร ได้มาแจ้ง
ว่า นายกรัฐมนตรีได้เดินทางโดยรถยนต์ไม่ใช่ทางเรือบิน เมื่อเป็นเช่นนั้นคณะรัฐมนตรี
จึงได้ปรึกษากันว่า กำหนดที่นายกรัฐมนตรีจะมาถึงได้นั้น คงจะเป็นภายหลัง 8.00
นาฬิกา เสียแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังจึงชี้แจงว่า เมื่อถึงกำหนดเวลา
5.00 นาฬิกา เราก็ไม่อาจที่จะแจ้งแก่ผู้ป้อนเขาได้ การจะขอเลื่อนเวลาเขามากก็
เป็นการลำบาก จึงได้เสนอนายพลตำรวจตรี อุดล อุดลเดชจรัส ให้ตั้งนายพล
อากาศศรีมณี มหาสันตะ เวชยันต์รังสฤษดิ์ ออกเดินทางไปพบนายกรัฐมนตรีใน
กลางทางเพื่อเล่าเรื่องให้ฟัง และทางฝ่ายผู้ป้อนนั้นเมื่อจวนจะได้เวลา 5 นาฬิกา
ก็ให้นายพันเอกประยูร ภมรมนตรี นายนิชิ ปานะนนท์ และนายจิตตะเสน ปัญจะ
ไปชี้แจงขอเลื่อนเวลา ที่ประชุมเห็นชอบด้วย

ระหว่างรอการประชุม ได้รับรายงานมาว่า ผู้ป้อนลำเลียงทหารขึ้นยกที่สงขลา
ปัตตานี และได้มีการปะทะกันขึ้นกับกำลังฝ่ายไทย

ต่อมาได้มีผู้รายงานมาว่า ได้มีผู้ป้อนนำรถยนต์ไปประมาณ 14 - 15 คัน ไป
ทางสมุทรปราการ นับว่าเพื่อไปรับผู้ป้อนที่จะมา landing ที่ปากน้ำ

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังจึงเสนอว่า ถ้าเช่นนั้นให้สั่งปิดถนนสาย
สมุทรปราการ-กรุงเทพฯ ทันที รถใครจะผ่านไปมาก็ห้ามเด็ดขาด นอกจากรถทาง
ราชการฝ่ายไทย และการปิดนั้นก็ให้ปิดตอนที่มิสธานีตำรวจเช่นที่พระโขนง เป็นต้น

นายพลตำรวจตรีอศุล อศุลเกษรวิธ จึงได้สั่งปิดถนนสายสมุทรปราการ-
กรุงเทพฯ เวลา 3.00 น.

เวลา 4.30 น. นายพันเอกประยูร ภมรมนตรี พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร
และ นายจิตตะเสน ปัญจะ ได้รับมอบให้ไปหาเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นที่สถานทูต เพื่อ
ขอยืดเวลาการตกลงของรัฐบาลไทยในอันที่จะปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของรัฐบาลญี่ปุ่น
ได้หรือไม่เพียงใด โดยเหตุที่นายกรัฐมนตรีเดินทางกลับกรุงเทพฯ ไม่ทันก่อนเวลา
7.00 น. ทางสถานทูตญี่ปุ่นตอบว่า ได้วิหุไปทางอินโดจีนแล้ว ได้ส่งกองทหารที่
จะไป land ตาม points ต่าง ๆ ในประเทศไทยให้ยับยั้งไว้ก่อนจนกว่าจะ
ได้รับคำตอบจากไทย แต่จะสำเร็จเพียงใดเขารับรองไม่ได้เพราะเป็นกำลังส่วนใหญ่
แต่เพื่อความเรียบร้อยทางเขาก็ขอให้ไทยส่งทหารไทยให้ระงับการต่อสู้ไว้ด้วย เพื่อ
ไม่ให้เกิดการปะทะกัน ซึ่งทางผู้แทนรัฐบาลไทยก็จะได้พยายามและในโอกาสนี้เขา
ได้แจ้งว่า กำลังส่วนหนึ่งของเขากำลังจะขึ้นที่ปากน้ำ ทางเราจึงขอให้เขายับยั้ง
ไว้ว่าอย่าได้ลงลำเข้ามาในกรุงเทพฯ เพื่อมิให้เกิดการปะทะกันขึ้น คณะรัฐมนตรี
รับทราบและได้ส่งนายทหารเรือ หลวงยอศอาวุธกับหลวงประดิษฐนาถไปที่สถานทูต
ญี่ปุ่นเพื่อให้เดินทางไปปากน้ำกับเจ้าหน้าที่ทหารประจำสถานทูต โดยขอร้องให้ฝ่าย
เขายับยั้งการขึ้นบก ถ้าขึ้นแล้วให้กลับไปลงเรือ ถ้าไม่สามารถกลับลงไปได้ก็ให้
หยุดอยู่เพียงนั้น ส่วนกำลังส่วนอื่นที่ยังไม่ได้ขึ้นให้ระงับไว้ กับขอร้องเด็ดขาดไม่
ให้ลำเลียงทหารเข้ากรุงเทพฯ จนกว่าท่านนายกรัฐมนตรีจะกลับและให้คำตอบเด็ดขาด

ในระหว่างที่ท่านนายกรัฐมนตรียังไม่มาถึง เจ้าหน้าที่ได้สั่งการไปคือ

(1) กองทัพเรือสั่งเรือต่าง ๆ ให้เตรียมพร้อมไว้เท่านั้น เพื่อปฏิบัติได้ทันที
เมื่อได้รับคำสั่ง

(2) ทางตำรวจได้สั่งเพิ่มกำลังคุมชนชาติญี่ปุ่นไม่ให้ออกจากบ้านโดยเด็ดขาด
ส่วนคนแก่และเด็กญี่ปุ่นจะอพยพลงเรือนั้นได้อนุญาต และได้ให้ตำรวจไทยให้ความ
อารักขาด้วย

(3) ใบปลิวต่าง ๆ ที่พวกญี่ปุ่นจัดพิมพ์ขึ้นทางการตำรวจได้สั่งให้ระงับการ
แจกจ่ายโดยเด็ดขาด

เวลา 6.50 น. นายกรัฐมนตรีได้เดินทางกลับจากพระตำบองเข้าสู่ที่ประชุม
คณะรัฐมนตรี

พล.ต.อ.อดุล อดุลเดชจรัส เหตุการณ์สำหรับวันนี้ คือก่อนวันที่ 7 สัก 3 - 4 วันมาแล้ว ทางตำรวจได้ทำการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในกวตชนกษาปรกติ แห่และจุดสำคัญมีตำรวจรักษาการณ์และตรวจตราและได้รับโทรศัพท์จากคุณวนิช ปานะนนท์ โทรศัพท์มาว่าให้โทรเลขไปถึงนายกรัฐมนตรีบอกว่าเอกอัครราชทูตกับนายอามาตยาจะพบว่ามีเรื่องสำคัญ แต่ไม่ชี้แจงว่าเรื่องเป็นอะไรต่อมาตอนเย็น ผมได้ยู่ที่บ้านคุณดิเรก ชัยนาม ได้โทรศัพท์มาบอกว่ามีธุระด่วน ผมจึงได้ไปพบกับนายพันเอกเกา เพียรเลิศบริรักษ์ที่ยุติกิจ ที่สันติบาล เพราะที่สันติบาลได้เปิดทำงานเตรียมพร้อมอยู่แล้ว ประมาณเวลาสัก 19.00 น. เชนเมื่อพบแล้วก็รู้ข้อความว่า เอกอัครราชทูตเขาจะยื่นข้อเสนอ และต้องการจะให้ตอบภายใน 2.30 น. เมื่อคืนนี้ผมจึงได้มาที่วังสวนกุหลาบพบกับนายจรัส ฯ ก็เป็นอันว่าให้เข้าไค้ตรวจงานถึงนายกรัฐมนตรีฉบับหนึ่ง ในตอนนั้นยังไม่ทราบเหตุการณ์ละเอียดถี่ถ้วน ต่อมาภายหลัง เมื่อท่านนายกรัฐมนตรีตอบว่าจะมาในวันรุ่งขึ้น เมื่อผมทราบว่าเขายื่นคำขาดเช่นนั้น ผมจึงได้โทรเลขไปอีกฉบับหนึ่ง ซึ่งฉบับนั้นก็มีความว่าให้รีบกลับให้ทันภายในเวลา 2.30 น. แล้วท่านนายกรัฐมนตรีก็ได้โทรเลขตอบมาว่าไค้เคลื่อนที่มาแล้ว ผมจึงได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรี ต่อจากนั้นได้ไปพูดโทรศัพท์ที่กรมไปรษณีย์ พอพูดไค้สองคาแล้วก็ได้ไค้ยินอะไร ไค้ยินเสียงเบาเหลือเกินไม่รู้เรื่อง กลับมาที่วังสวนกุหลาบนี้แล้วก็ได้ไค้ความว่า ท่านนายกรัฐมนตรีไค้เคลื่อนที่มาแล้ว นอกจากนั้นผมก็ได้คิดต่อกับปลัดกระทรวงกลาโหม ให้ทางทหารเตรียมพร้อมกันไว้สำหรับรอฟังคำสั่งต่อไป ต่อมาพวกทางสถานทูตพร้อมด้วยเอกอัครราชทูตมาทันประมาณสัก 4 คันรถเพื่อพบผมจะยื่นข้อเสนอ ผมจึงได้ชี้แจงเป็นคำเค็ดขาดไปว่าไม่ถูกในวิธีการที่จะมายื่น การที่จะเสนอนั้นยอมจะเสนอในข้อเสนอไค้ แต่เมื่อนายกรัฐมนตรีไม่ยู่เช่นนี้ ก็ให้เสนอทางรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศได้รับแล้วจึงเสนอมายังผม ผมก็คงยู่ที่

วังสวนกุหลาบ แตะอยู่ชั้นบนและได้โทรศัพท์เรียกคุณกิเรก ชัยนาม และนายวนิช ปานะนนท์มา ได้นั่งคุยกันราวครึ่งชั่วโมงเศษ ส่วนข้อเสนอมีอยู่อย่างไหนั้น เท่าที่คุณกิเรก ชัยนาม จดไว้ ก็จะได้อ่านให้ฟัง

นายกิเรก ชัยนาม - กระผมขอประทานชี้แจงคือ ได้รับโทรศัพท์จากวังสวนกุหลาบ คุณจารีต ฯ บอกว่าเวลานี้ นายพลตำรวจตรีอูคูล ออูลเคซจรัส อยู่ที่วังสวนกุหลาบ

นายกัรรณตรี - เคียวก่อน นั้นเอาไว้ทีหลัง เขาจะเอาอะไร

นายกิเรก ชัยนาม - ขณะที่ผมพูดกับเขานั้นทูตญี่ปุ่นพูดภาษาญี่ปุ่น และนายอามาตาเป็นผู้แปลเป็นภาษาไทย มีข้อความว่า

"วันนี้ ข้าพเจ้ามาพบนายกัรรณตรี แต่เมื่อนายกัรรณตรีไม่อยู่ จึงขอพบรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ วันนี้จะเป็นวันเคราะห์ดีหรือเคราะห์ร้ายของรัฐบาลญี่ปุ่นก็ไม่ทราบ เพราะว่ารัฐบาลญี่ปุ่นได้ตัดสินใจที่จะประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ และได้ตัดสินใจในบัดนี้ รัฐบาลญี่ปุ่นได้พยายามที่จะรักษาสันติภาพ แต่ไม่สำเร็จ ค่าแถลงการณ์ของโตโจในสภาพิเศษนั้นมี 3 ข้อ คือ (1) ปักทางช่วยรัฐบาลจุงกิง (2) ไม่ให้ช่วยทางเศรษฐกิจ โดยวงล้อม เอ.บี.ซี.บี. คอญี่ปุ่น (3) รัฐบาลญี่ปุ่นได้พยายามเจรจาและตั้งใจที่จะทำตามที่ได้แถลงโดยวิธีสันติภาพ แต่ไม่สำเร็จในการเจรจาที่วอชิงตัน จึงจำต้องต่อสู้กัน เมื่อเราตรวจภูมิศาสตร์ของประเทศไทยซึ่งทำการติดต่อกับพม่าทำการช่วยเหลือจุงกิงอีกชั้นหนึ่ง และอีกชั้นหนึ่งติดกับมะลายูถ้าจะมองดูสงครามในยุโรปแล้ว จะเห็นว่ามาถึงอิรักและอิหร่าน กำลังใกล้เข้ามาแล้ว ฉะนั้นจึงน่าจะกลัวว่าจะมาถึงประเทศนี้ได้ เพราะฉะนั้นเราชาวเอเชียต้องร่วมกัน เพื่อทำเอเชียให้เป็นของเอเชีย บัดนี้เราญี่ปุ่นได้เตรียมสู้รบกับข้าศึกของเรา แต่ไม่ใช่จะมาต่อสู้กับไทยเลย ถึงหากจะได้ต่อสู้กันและได้ฆ่าไทยไปแล้วก็จะไม่ถือว่าไทยเป็นข้าศึกเลย แต่หากว่าไทยจะได้ร่วมเป็นมือเดียวกันแล้ว เอเชียซึ่งเป็นของชาวเอเชียจะเป็นอันสำเร็จแน่ ฉะนั้นความหวังของญี่ปุ่นจึงหวังว่าประเทศไทยอันเป็นประเทศที่มีเอกราชสมบูรณ์และเจริญก้าวหน้า

โดยรวดเร็ว ถ้าข้าพเจ้าจะอ่านประวัติศาสตร์ทั่วโลกแล้ว ก็จะเข้าใจได้ว่าถ้าหากไม่มีประเทศญี่ปุ่นแล้ว ภาคตะวันออกนี้ก็จะคล้าย ๆ กับทวีปอาฟริกาที่เป็นได้ โดยเหตุนี้แม้ญี่ปุ่นจะได้พยายามทำโดยวิธีสันติภาพก็จะต้องใช้กำลังอาวุธ เมื่อรัฐบาลญี่ปุ่นขอความร่วมมือกับไทยโดยวิธีสันติภาพและมีรูปภาพที่รัฐบาลญี่ปุ่นจะขอก็คือข้ามผ่านดินแดนไทยนั้นก็โดยความจำเป็นทางยุทธศาสตร์เท่านั้น เพราะฉะนั้นขอความสะดวกความอำนวยความสะดวกในทางยุทธศาสตร์ทุก ๆ ประการและขอย้ำให้กองทัพทั้งสองต้องปะทะกันเลยโดยแน่แท้ เราไม่ถือว่าคนไทยเป็นศัตรูของเรา (ญี่ปุ่น) ฉะนั้นที่ญี่ปุ่นหวังว่าไทยจะมีความสามัคคีร่วมมือกับญี่ปุ่น ขอให้ท่านบริหารจัดการโดยทางสมควร ซึ่งไม่ให้เกิดมีอันตรายซึ่งอาจจะเกิดปะทะกันที่ชายแดน ทั้งทางบก ทางทะเล และทางอากาศด้วย อีกประการหนึ่งขอให้ท่านจัดตำรวจระวังรักษาชาวญี่ปุ่นที่อยู่ภายในอาณาเขตไทยโดยทั่ว ๆ ไปด้วย"

ที่นี่เมื่อได้รับอย่างนั้นแล้ว กระผมได้ถามอีกทีหนึ่งว่า การให้อำนวยความสะดวกในการที่ทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ จะผ่านนั้นหมายความว่าอย่างไร และที่ไหน เขาก็เอาแผนที่มา และชี้แจงว่าทุกแห่งในตะวันออกภาคบูรพาทั้งหมดที่เขาจะเข้ามาในกรุงเทพฯ และตั้งแคกรุงเทพฯ ลงไปจนถึงแหลมมลายู ขอให้อำนวยความสะดวกทั้งหมดและอีกแห่งหนึ่ง จากกรุงเทพฯ ที่จะเดินทางไปพม่า ที่นี่กระผมก็ถามว่าหมายความว่าขอความสะดวกทุก ๆ แห่งหรือ เขาก็บอกว่าทุกแห่ง ที่นี่กระผมถามอีกว่า จะขอผ่านเท่านั้นหรือจะอยู่ด้วย เขาก็บอกว่าผ่านนั้นต้องผ่านหมด ผมก็ตอบว่าเวลานี้เนื่องจากนายกรัฐมนตรีไม่อยู่คงจะกลับโดยเร็วที่สุด ผมจะได้เสนอผู้สำเร็จราชการแทนนายกรัฐมนตรี เพื่อจัดได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรี เขาก็บอกว่าเวลานั้นน้อยแล้ว ขอให้ทหารของเขาผ่านมาได้ เวลานั้นที่เขาพูดเป็นเวลา 5 ทุ่มแล้ว พวกกันเสร็จเป็นเวลา 5 ทุ่ม 37 นาที เขาก็บอกว่าดี 1 เป็นเวลาเดินทางแล้ว จะเข้าประเทศไทยทุกแห่ง ขณะนี้ก็ได้รบกันแล้วที่แหลมมะลายูในดินแดนของไทยได้รบกันแล้วกับอังกฤษ ที่นี่คุณวินชอบบอกว่าท่านบอกว่าเวลา 2.30 น. ไม่ใช่หรือ เขาก็ตอบว่าเป็นเวลาเจแปนไทม์ คือของเราดี 1

พล.ต.ต.อุกฤษฏ์ อุกฤษฏ์เดชจรูญ - ในระหว่างที่คณะรัฐมนตรีนั่งประชุมหรือ
 การเดินทางของท่านนายกรัฐมนตรีก็เป็นอันว่าชาวสำหรับภายนอกและภายในเป็นอัน
 คุ้นเคยได้ส่งเรือรบมา 3 ขบวน ขบวนหนึ่งมุ่งตรงไปสงขลาประมาณ 15 ลำ อีกขบวน
 หนึ่งตรงมาอ่าวไทยทางทิศตะวันออกบริเวณเกาะสมุย อีกขบวนหนึ่งตรงมาที่ปากน้ำ
 สมุทรปราการสำหรับทางสงขลาและปัตตานีได้รับข่าวว่าได้ขึ้นที่สงขลาเกิดปะทะกับ
 กาลังทหารและตำรวจ ในขณะนี้ก็เป็นอันว่าได้รับกันอยู่ที่สงขลาที่หน้าแม่น้ำน้อย ทหาร
 และตำรวจได้รวมกำลังและรบกันอยู่ที่นี่เวลานี้ก็ยังรบกันอยู่ ที่ในส่วนที่ปัตตานีนั้นได้
 ขึ้นไปที่ปัตตานีแล้ว ก็คงจะรบกันอยู่ที่ปัตตานี สำหรับอีกขบวนหนึ่งเท่าที่ได้ทราบข่าว
 แล้วว่าได้ขึ้นที่สมุทรปราการ ทหารบางส่วนได้ขึ้นที่บางปู เมื่อผมได้ทราบข่าวเช่นนั้น
 ผมได้สั่งปิดถนนสมุทรปราการคือที่สถานีพระโขนง แล้วได้แจ้งกับนายทหารว่า
 เป็นอันว่าไม่ให้ผู้ปืนเคลื่อนเข้าหรือออก คือผู้ปืนนั้นไม่ให้เคลื่อนเข้ากรุงเทพฯ
 เกิดขาด ส่วนที่ขึ้นมาแล้วก็ให้ขอร้องโดยคิให้เขากลับไปลงเรือ ส่วนที่ยังไม่ได้ขึ้น
 ก็เป็นอันว่าไม่ให้ขึ้น ส่วนในด้านอื่น ๆ นั้นเป็นอันว่าได้มีการปะทะกัน ยังไม่
 ปรากฏผล ที่นี้ภายในกรุงเทพฯ เมื่อเห็นว่ามีมีการเคลื่อนไหวอะไรไม่ดี ผมก็ได้จัด
 ตำรวจสันติบาลและตำรวจนครบาลรวมกันไปรักษาสถานที่ที่คนผู้ปืนอยู่และขอร้องไม่ให้
 ให้เขาออกจากบ้านเลยเป็นอันขาด และนอกจากนั้นได้ส่งบัญชีรายชื่อสำหรับผู้ที่มี
 เอกสิทธิ์ทางการทูตและสถานทูต และได้ขอร้องไปแล้วว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เขาได้เตรียม
 มีใบปลิวและอะไรต่าง ๆ นั้นก็ขอร้องเขาว่าจะออกไม่ได้ เพราะสิ่งเหล่านี้อยู่ที่ไหน
 นั้นตำรวจสันติบาลได้ทราบแล้ว หากเขาฝ่าฝืนก็จะต้องจัดการกันตามหน้าที่ และ
 ได้มีการถูกคัดสายโทรเลขบ้างทางภาคใหญ่ แต่ต่อมาภายหลังก็ติดต่อกันได้เรียบร้อย
 แล้ว สำหรับทางกรุงเทพฯ นั้นไม่มีอะไรผิดปกติทั้งหมด แปลว่าเครื่องใช้ไม้สอยก็
 เรียบร้อยด้วยประการทั้งปวง ส่วนที่บางนานั้นได้ถูกคัดสายโทรเลขและโทรศัพท์
 แต่ต่อมายังไม่ทราบข่าว นอกจากนั้นก็เป็นอย่างอื่นเข้าใจว่า สำหรับผู้ปืนบางคนที่ไม่ได้
 เข้าอยู่ในบ้านและเที่ยวพ่นพาดอยู่ตามถนนนั้น ตำรวจได้เอาตัวไปไว้ที่สถานีตำรวจ
 เนื่องจากคำขอร้องของเราเพื่อความปลอดภัย เพราะถ้าปล่อยไว้พ่นพาดก็ไม่ว่า
 ว่าจะได้รับภัยอย่างไรบ้าง

ที่นี้สำหรับเหตุการณ์ภายนอกประเทศนั้น ตั้งแต่บ่ายวันอาทิตย์มาแล้ว เขา ก็ได้เริ่มเข้าคิที่เกาะฮอนโนลูลู เกาะฮาวาย และเกาะต่าง ๆ อีก ไปตั้งบอมม์ ถังน้ำมันและตัดสายโทรเลข โทรศัพท เพื่อตัดกำลังฐานทัพเรือของอเมริกา และได้เข้าคิฟิลิปปินส์เหมือนกัน นอกนั้นก็ได้ส่งเรือค่าน้ำไปยังเรือรบของอเมริกาที่ ซานฟรานซิสโก ห่างจากฝั่งประมาณ 10 กิโลเมตร ทางโรสเวลท์เปิดเรือประชุม คณะรัฐมนตรีในตอนบ่ายในเรื่องที่จะระดมพลทั่วประเทศ สำหรับค่านอังกฤษเท่าที่ทราบ ไม่ปรากฏว่าอังกฤษได้ส่งทหารเข้ามาในดินแดนไทยเลยแม้แต่คนเดียว เป็นอันว่าญี่ปุ่น ได้โจมตีทุกทาง เพื่อไม่ให้ใครช่วยใครได้ ทุก ๆ ชาติช่วยเหลือกันไม่ได้ ต้องช่วย ตัวเอง ทางอังกฤษเท่าที่ใดทราบก็ว่าญี่ปุ่นเข้าคิที่โคตาบารู แต่ก็ไม่สำเร็จถอย แต่ทางทิศใต้ของโคตาบารูประมาณ 3 ไมล์ก็สำเร็จ และขณะนี้โคเคลื่อนที่เข้ายึด สนามบินได้ส่วนหนึ่งแล้ว คงมีการรบกันต่อไป ส่วนที่สิงคโปร์นั้นญี่ปุ่นได้ใช้เครื่องบิน เข้าตั้งบอมม์และทางฝ่ายโน้นได้ถนัดงาน ส่วนผลจะเป็นอย่างไรยังไม่ทราบ ทาง บอร์เนียว ชะวา และสุมาตรา นั้น ยังไม่ทราบผลทั้งหมด เหตุการณ์ทั้งนี้ก็มีอยู่ เพียงเท่านั้น

ทูตญี่ปุ่นเข้ามารอประมาณราว 5.00 นาฬิกา และเมื่อผมได้ทราบว่า ท่านนายกรัฐมนตรีจะมาโดยทางรถยนต์แน่นอนแล้ว ก็ได้ชี้แจงให้เขาทราบว่า จำเป็น จะต้องให้เราเฝ้าเวลา แล้วผมก็ได้ให้คุณประยูรและคุณนิรุจน์ชี้แจงให้เขาทราบว่าประมาณ ราว ๆ 7.00 นาฬิกา เราจะให้คำตอบ เพราะเชื่อว่ารัฐบาลของเราคงจะตกลงใจได้ เขาได้กลับไปแล้ว

นายกรัฐมนตรี - ได้ทราบจากอธิบดีกรมไปรษณีย์แจ้งว่าญี่ปุ่นยึดปัตตานีได้ แล้ว เขาเอาปืนใหญ่ลำเลียงมาจากเรือรบ

พล.ท.มังกร พรหมโยธี - ผมได้แจ้งไปยังมณฑล 6 แล้ว บอกให้ส่งบ ใจเอาไว้แล้วคอยฟังคำสั่งต่อไป

นายกรัฐมนตรี - ที่บางปูนั้นเขาขึ้นมาเท่าใด

พล.ต.ต.อ.กุด อ.กุดเคชจรัส - ผมไม่ทราบจำนวนแน่ ทราบเป็นเลา ๆ ว่าเขาขึ้นมาบ้าง แต่คงไม่ได้เข้ามา เพราะทางสถานทูตเขาจักเจ้าหน้าที่ไปบอก คงไปยับยั้งไว้

นายกรัฐมนตรี - ทางกองทัพเรือได้สั่งให้เขาทำอะไรหรือเปล่า

พล.ท.มั่งกร พรหมโยธี ทางกองทัพเรือนั้นได้สอบถามแล้ว ได้ความว่า ไปรวมกันที่เกาะสีชัง ให้เตรียมพร้อมหมดแล้ว ทางหัวเมืองนั้นผมได้โทรเลขไปแล้ว แต่ข่าวทางบ้านตะวันออกนี้ยังไม่ทราบ

พล.ต.ต.อ.กุด อ.กุดเคชจรัส - ผมได้ส่งคำขาดไป ผ่านทางคุณวินัยให้แจ้งให้ทราบ ว่า สำหรับบ้านบุรพานั้น จังหวัดพระตะบองที่จะไปสวายคอนแก้ว ที่จะเข้าไปยังจังหวัดพิบูลสงคราม ผมได้ให้คำขาดไว้แล้วว่า ถ้าหากผู้ป่วนเข้ามาโดยที่ไม่ได้รับคำสั่งใด ๆ แล้วก็ไม่มีปัญหาว่าจะต้องปะทะกัน และผมจะให้คำสั่งอะไรขณะนี้ไม่ได้ ผมได้ขอรับรองไว้ในคำขอนี้เด็ดขาดทีเดียว คือให้ฝ่ายนายทหารมาเป็นคนสั่งไป เขาก็ได้สั่งไปแล้วเหมือนกัน เขาได้สั่งไปยังไซ่ง่อนและเข้าใจว่าเขาจะไม่เข้ามา แต่จนบัดนี้ไม่ได้รับข่าวเลย

นายปรีดิ พนมยงค์ - ขอให้นายพลตำรวจตรีอ.กุด อ.กุดเคชจรัส ชี้แจงเรื่องไปขอผลึกเขา ระหว่างที่ท่านนายกรัฐมนตรียังไม่มา

พล.ท.ท.อ.กุด อ.กุดเคชจรัส - ผมได้ขอผลึกเขา โดยให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ท่านที่ปรึกษา และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังไปครั้งแรก เพื่อชี้แจงขอผลึกเวลาในการเดินทางของท่านนายกรัฐมนตรีนั้น เป็นครั้งที่ 1 ในครั้งที่ 2 ก็ได้ให้คุณประยูร ท่านที่ปรึกษา และคุณดิเรก ชัยนาม ไปชี้แจงอีกทีหนึ่งว่าท่านนายกรัฐมนตรีกำลังเดินทางมาแล้ว จำเป็นจะต้องขอเลื่อนเวลาจาก 5.00 น. เป็นเวลา 7 นาฬิกา ขอบอกว่าเขารออยู่ที่สถานทูตพร้อมอยู่แล้ว ถ้าหากว่ารัฐบาลไทยตกลงใจอย่างไรตามข้อเสนอแนะแล้ว แจ้งให้เขา เขา ก็จะมาฟัง

นายปรีดี พนมยงค์ - คือเรือทหารนั้นเขาวางอย่างนี้ เขาบอกว่าเวลา
 คี 2 ทหารของเขาจะเคลื่อนที่นี้ก็ได้ไปขอร้องเขาว่า ขอผลัดเวลาให้ท่านนายก
 รัฐมนตรีมาเสียก่อน ซึ่งกะว่าท่านนายกฯ จะมาถึงที่นี่คือพิเศษ และประชุมกันราวคี่
 5 ซึ่งเราก็คงจะให้คำตอบแก่เขาได้ในเวลา 7 นาฬิกา คือโมงเช้า เขาเอง
 บอกว่าไม่อยากจะให้เกิดการรบกันเลย เขาบอกว่าเวลาเป็นของสำคัญ

นายควง อภัยวงศ์ - เขาบอกว่า พวกที่ขึ้นที่บางปูนั้น เดินทางมา
 สมุทรปราการแล้ว

พล.ต.ท.อดุล อดุลเดชจรัส - ระหว่างที่ท่านนายกฯ ไม่อยู่ ผมก็ได้
 ปรึกษากับรัฐมนตรีบางคน แต่ไม่ได้รวมคณะทั้งหมด ความเห็นในบางคนกับความ
 เห็นของผมได้เห็นสอดคล้องต้องกันว่า ในขณะที่ทางรัฐบาลญี่ปุ่นได้ดำเนินการตกลง
 ในชั้นเค็ดซากและได้มองเห็นว่าเขาได้กระจัดกระจายกำลังเข้าโจมตีเพื่อไม่ให้ชาติ
 ไหน ๆ ช่วยกันได้นี้เป็นหลักสำคัญ เราจะเห็นได้ว่าชาติต่าง ๆ ที่เป็นมหาประเทศ
 คืออเมริกาและอังกฤษ เขาไม่ได้รังอะไรเลยเข้าโจมตีก่อนที่เดียว แต่สำหรับ
 ประเทศไทยนั้นตรงกันข้าม เขายังไม่ยื่นข้อเสนอด้าน ๆ กับว่าเขาจับที่จะฟังอะไร
 อีกสักเล็กน้อยทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยเป็นประเทศเล็ก ๆ แต่อย่างไรก็ดีสำหรับความ
 รู้สึกของผมมัน การที่ญี่ปุ่นไม่กล้าทำอะไรรุนแรงอย่างอเมริกาและอังกฤษนั้น เข้าใจ
 ว่านโยบายของรัฐบาลญี่ปุ่นไม่อยากจะให้ปะทะระหว่างชาวเอเชียด้วยกัน มิฉะนั้น
 ก็จะเสียจากที่อื่นเอาไว้แล้วว่าจะช่วยชาวเอเชียด้วยกัน จึงเป็นอันว่าข้อเสนอที่
 เขายื่นแก่เรานั้นไม่ใช่ว่าเขากลัวเรา เพราะในเมื่อเขาประกาศรบกับอเมริกาและ
 อังกฤษซึ่งเป็นมหาประเทศได้แล้ว ก็เป็นอันว่าเขาให้เกียรติยศเราในฐานะที่เป็นชาว
 เอเชียด้วยกัน การที่เขาส่งกองทัพเรือ 15 ลำ เข้ากันบริเวณสงขลาและปัตตานี
 ก็แสดงให้เห็นแล้วว่า กองทัพเรือของอเมริกาก็ดี คัทซึกก็ดี หรือกองทัพเรืออังกฤษ
 ก็ดี ไม่สามารถที่จะมาช่วยไทยในอ่าวไทยได้ ในการล่าเลยหรืออะไรก็ต้องปะทะ
 กับเรือญี่ปุ่น และยังมีชั้นที่ 2 และชั้นที่ 3 อีกไม่ใช่แค่ชั้นเดียวเท่านั้น แต่ปรากฏผล
 ขณะนี้เห็นว่าอังกฤษไม่สามารถจะช่วยไทยได้ทั้ง ๆ ที่แลเห็นอยู่แล้วว่าเขามาชั้นที่

สงขลาและปัตตานี ไม่ปรากฏว่าทหารอังกฤษได้ล่าแคนเข้ามาแม้แต่คนเดียว

นายวิลาศ โอสถานนท์ - วิทูโรโทรเลขจากสิงคโปร์ปรากฏว่าทหารญี่ปุ่นขึ้นที่กลันตันในเขตอังกฤษห่างจากแคนไทย 18 ไมล์

พล.ต.ต.อคุล อคุลเคชจรัส - เพราะอังกฤษก็ต้องช่วยตัวเอง เขาไม่สามารถจะทำอะไรให้เราได้สำหรับอเมริกาก็คงเช่นเดียวกัน ก็คงนำทหารหรืออาวุธยุทโธปกรณ์มาช่วยไทยไม่ได้ และที่เกาะฟิลิปปินส์หรืออื่น ๆ ก็ถูกโจมตี เขาก็จำเป็นต้องรวบรวมกำลังอาวุธยุทโธปกรณ์ไว้ต่อสู้เต็มที่ หมายความว่าอเมริกาจะช่วยอังกฤษก็ไม่ได้ จะช่วยไทยก็ไม่ได้ และอังกฤษเองจะช่วยอเมริกาก็ไม่ได้ ทั้งจะมาช่วยไทยก็ไม่ได้ หมายความว่าในขณะนี้ทุก ๆ ชาติจะต้องช่วยตัวเอง สำหรับประเทศไทยนั้น ในความเห็นของผมเห็นว่าจะต้องดำเนินให้ดีที่สุด ซึ่งเขากำลังรอคำตอบข้อตกลงใจของเราต่อไป ในการที่เขายื่นคำขาดมาเช่นนี้เราสมควรจะผ่อนผันหรือไม่นั้นก็เป็นอย่างอื่นน่าจะคิดว่า เมื่อเขาไม่กลัวอเมริกาและไม่กลัวอังกฤษแล้วสำหรับเรามันจะเป็นอย่างไร จริงอยู่เรามีกำลังทหารแต่การรบนั้นหมายความว่าเราจะรบได้ตามกำลังความสามารถของกองทัพไทย แต่อย่างไรก็ดี เมื่อได้กะมาถึงกำลังและเราไปถูกบดเคี้ยวแล้วใครจะสามารถช่วยเราได้ เช่นนี้ก็เป็นอย่างอื่นคล้าย ๆ กับที่เรียกว่ายอมสว้ไปจนกระทั่งถึงวาระสุดท้าย ซึ่งผลได้เคยแถลงในคณะรัฐมนตรีครั้งก่อนแล้วเป็นอันว่าเราจะสู้ได้ก็ไม่ถึงปี และเมื่อเรารู้ว่ากำลังทหารเช่นนี้ การแพ้เช่นนี้ก็เรียกว่าช้ำ เป็นเมืองขึ้นเขาร้อยเปอร์เซ็นต์ และรัฐบาลที่จะสู้มันหมายความว่ารัฐบาลจะต้องออกไปอยู่นอกประเทศ เท่าที่ปรากฏในยุโรปมาหลายประเทศแล้ว รัฐบาลที่ยื่นนอกประเทศปรากฏว่ามีเสียงไม่ดังพอ ผมได้เรียนแล้วถ้าหากจะต่อสู้แล้ว รัฐบาลคณะราษฎรขณะนี้ตกลงใจจะต่อสู้แล้วออกไปนอกประเทศเช่นนี้ ไม่มีปัญหาว่าแผ่นดินที่เขายึดได้นั้น เขาก็จำเป็นต้องตั้งคนไทยขึ้นเองขึ้นเป็นรัฐบาลใหม่ เมื่อได้ตั้งรัฐบาลใหม่แล้ว ก็เป็นอันว่ารัฐบาลไทยปกครองไทยแต่ว่าอยู่ในบังคับของเขาเต็มที่ เมื่อเหตุผลของผมมองไปในทางค่านี้นี้แล้ว ข้อข้อข้องต่าง ๆ ที่ในขณะนี้เราไม่ได้ประกาศสงครามกับอังกฤษและเราไม่พยายามประกาศ

สงครามกับอเมริกาที่ดี อังกฤษก็ดี ซึ่งเป็นมหาประเทศ ก็น่าจะเห็นใจประเทศ
ไทยเราซึ่งเป็นประเทศเล็ก เพราะทางเขาก็คงช่วยเราไม่ได้ด้วยอาวุธยุทโธปกรณ์หรือ
อะไรต่าง ๆ เพราะเขาคงช่วยตัวของเขาเอง และการที่เราต้องการในการ
ขอหลักเวลามาสำหรับข้อตกลงใจจากท่านนายกรัฐมนตรีระหว่างนี้ สำหรับทหาร
ไทยก็มีการปะทะกันบ้าง นั่นหมายความว่าเราสู้ ไม่ใช่ไม่ได้ต่อสู้ คือที่ปัตตานี
สงขลา และอาจจะมียี่สิบอีกซึ่งยังไม่ได้รบรายงาน นั่นก็เรียกว่าเราได้ต่อสู้ไป
ตามหน้าที่ คือหมายความว่าท่าความที่รัฐบาลได้ประกาศตนเป็นกลางคือยังไม่ได้
ตกลงใจ ที่นี้การที่จะตกลงใจแน่นอนนั้น อย่างที่ผมเรียนแล้ว คือขณะนี้ทุก ๆ ชาติ
จะต้องช่วยตัวเองชาติไหนชาตินั้น เพราะต่างคนต่างช่วยอะไรกันไม่ได้เลย ที่นี้
ข้อเสนอต่าง ๆ ที่ควรจะต้องหนักเป็นเบาแค่ไหนแกญี่ปุ่นนั้น ผมเห็นว่าควรจะต้อง
ผ่อนไปบ้างตามสมควร เพราะเราขึ้นสู้ก็สู้ไม่ได้ และไม่มีใครเขาช่วยเราได้อย่าง
เต็มที่ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เห็นว่าควรจะต้องผ่อนไป และเป็นอันว่าเราไม่ประกาศสงคราม
กับอังกฤษ จะเห็นได้ว่าญี่ปุ่นได้ยกมาประชิดทะเลแล้วก็ยังไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือ
จากอังกฤษเลย สำหรับในทางเศรษฐกิจและผลิตภัณฑ์อะไรต่าง ๆ จะส่งไปนอก
ประเทศนั้นแล้ว ก็ไม่มีปัญหาว่าเราไม่สามารถจะเอาไปขายใครได้ เพราะญี่ปุ่นนั้น
ก็กันทะเลปากอ่าวเอาไว้แล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เป็นการอยู่ในตัวเองที่เราจะต้อง
ผ่อนผันไป แต่การผ่อนผันนี้เห็นว่าควรจะต้องผ่อนแค่เพียงเท่านั้นยังไม่ถึงกับที่เรียกว่า
ร่วมมือทีเดียว นี่เป็นความเห็นของผม เพราะข้อเสนอของเขาก็ไม่มีว่าจะต้องให้
ความร่วมมือทางการทหารอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนี้เราสมควรผ่อนผันไป จริงอยู่
ความเป็นเอกราชของเราลดลงไป แต่การลดลงไปนี้เพียงเท่านี้ก็ยังคงเป็นการดีกว่าที่
จะลดลงไปถึงร้อยเปอร์เซ็นต์จนถึงกับเมืองขึ้นของเขา ความเห็นของผมนี้อยากจะ
เรียนต่อไปถึงว่าการที่จะต่อสู้ไปไม่ได้แล้ว พวกกันตรง ๆ ว่าความรู้สึกในใจนั้นปล่อย
ให้ญี่ปุ่นกระทำไปโดยโง่โง่ในที่ต่าง ๆ คือการคือเมริกา สิงคโปร์ บอร์เนียว
ชวา อะไรเหล่านี้ผลของการที่ญี่ปุ่นทุ่มเทกำลังเข้าคืบนี้เป็นประโยชน์แก่ญี่ปุ่นหรือไม่
ในไม่ช้าวันเราก็จะทราบได้ และถ้าหากว่าญี่ปุ่นเพื่องพละกำลังลงไปก็ไม่สามารถจะ

สู่อังกฤษและอเมริกาใต้ และด้วยความจำเป็นของเราซึ่งอังกฤษและอเมริกาก็น่าจะเห็นใจเรา ก็เป็นอันว่าน่าจะได้งานอันนี้ต่อไป และในตอนนี้เราจะเดินอย่างไรนั้นก็ไม่น่าจะกล่าว แต่ควรพิจารณาด้วยความสุขุมต่อไป สำหรับความเห็นของท่านผู้อื่นนั้น ผมก็ไม่ทราบว่าจะมีความเห็นเป็นเช่นไร

นายปรีดี พนมยงค์ - คือสำหรับผมนั้นขออภิปรายว่า เวลานี้เป็นเหตุการณ์สำคัญแล้ว ถือว่าเป็นโชคชตาอันสำคัญของประเทศ เพราะฉะนั้นข้อที่จะตกลงอย่างไหน ผมไม่มีข้อขัดข้อง แต่ขออภิปรายให้เห็นทั้งเหตุและผลเสียก่อน ก่อนที่เราจะวินิจฉัยลงไป

นายกรัฐมนตรี - ประเดี๋ยว ผมอยากจะพูดเสียก่อนคือเวลานี้กำลังรบกันอยู่ เราจะให้รบต่อไปหรือจะให้หยุด เพราะว่าเราพูดกันอยู่ทุกวันนี้กันต้องตาย เราจะให้หยุดหรือจะให้รบต่อไป ส่วนเรื่องอื่นนั้นไว้พูดกันทีหลังไมอย่างนั้นทหารรบกันตาย นี่ก็ละลายไปกองพันหนึ่งแล้วที่ปัตตานี และที่สมุทรปราการนั้นจะให้สู้หรือไม่ให้ สันนายมังกร พรหมโยธี ว่าอย่างไร

พล.ท.มังกร พรหมโยธี - แล้วแต่ท่านนายกฯ กระผมได้เคยเรียน
เหตุการณ์ไว้แล้ว และไม่เปลี่ยนแปลงอย่างไร

นายกรัฐมนตรี - ไม่ใช่ ต้องแล้วแต่ที่ประชุม จะให้รบต่อไปหรืออย่างไร

พล.ต.ท.อดุล อดุลเดชจรัส - ความเห็นของผม ผมได้เสนอแล้ว และได้ปรึกษากับรัฐมนตรีบางท่านแล้ว ผมว่ามีทางแก้จะต้องผ่อนปรนไปตามสมควร เมื่อผ่อนแล้วต้องสั่งหยุดยั้ง แล้วที่นี้ขอเสนอแนะเราจึงจะผูกกันอย่างไรต่อไปอีกขั้นหนึ่ง

นายกรัฐมนตรี - ที่พระตะบองผมเข้าใจว่าจะเข้ามาเหมือนกัน เพราะเวลานี้กองทัพกำลังเคลื่อนที่เข้าหากัน และรบกันเรื่อยไป ก็อาจจะเกิดรบกันใหญ่

พล.ต.ท.อคูล อคูลเคจจรัส - ผมบอกเขาไปแล้ว ทางผู้บัญชาไปตี
ไซ้จนแล้ว แต่จะใคร่รับแล้วหรือยังไมทราบ

นายวิลาศ โอสธานนท์ - รมช. กระทรวงคมนาคม วิเคราะห์ว่า
 ทางกรมเมืองอังกฤษ ณ สิงคโปร์ได้ออกแถลงการณ์แจ้งว่า ผู้ป่วยพยายามส่งกำลังทหาร

ขึ้นบกเมื่อเวลา 1.00 น. วันนี้ พร้อมด้วยโจมตีทิ้งระเบิดฐานทัพต่าง ๆ ของ สหรัลุมละยู หทารญี่ปุ่นหน่วยหนึ่งได้ขึ้นบกสำเร็จ ณ บริเวณชายหาดแห่งหนึ่งใน สหรัลุมละยูเมื่อเวลา 3.30 น. ทันใดหน่วยรักษาดั้งของอังกฤษก็ได้ชักขวาง และฝูงบินอังกฤษได้พยายามเข้าโจมตีซึ่งอยู่ห่างจากพรมแดนไทยไปทางใต้ประมาณ 18 ไมล์ ปรากฏว่าทั้งสองฝ่ายได้เสียชีวิตและบาดเจ็บ เรือบรรทุกเครื่องบินของ อังกฤษลำหนึ่งได้ถูกยิงห่างจากฝั่งประมาณ 1,300 ไมล์ ประมาณว่าเครื่องบินญี่ปุ่น ได้เข้าครอบครองน่านน้ำเขต นานาชาติไว้แล้ว เรือบินของญี่ปุ่นได้ขับไล่ลงบ้าง ยังไม่ได้ข่าวอะไรทางค่านไทยและฮ่องกงอย่างใดเลย

นายกรัฐมนตรี - ให้เขาเปิดวิทยุกระจายเสียง

นายวิลาศ โอสถานนท์ - ผมได้เตรียมพร้อมไว้แล้ว

นายกรัฐมนตรี - ขอให้เขาส่งข่าวต่าง ๆ เหล่านี้

นายวิลาศ โอสถานนท์ - เอาข่าวพวกนี้ออกไปก่อนหรือ ยังมีอีกมากที่ ได้รับฟัง

นายกรัฐมนตรี - เอาข่าวนอกประเทศออกไปก่อน ข่าวภายใน ประเทศนั้นผมนึกว่าออกได้ ข่าวการรบต่าง ๆ ออกให้หมด

นายวิลาศ โอสถานนท์ - ขอให้ออกทั้ง 3 เครื่อง คือมีคลื่นยาว คลื่นสั้น และภาษาอังกฤษด้วย

นายกรัฐมนตรี - ก็ออกไป ข่าวที่ได้รับจากภายนอกก็ออกไป สำหรับข่าวภายในบอกว่าสำหรับประเทศไทยเรากำลังเจรจากับทางสถานทูตอยู่ เพราะ ไม่มีการประกาศสงครามอะไร ญี่ปุ่นไม่ประกาศสงคราม เรากำลังเจรจากันอยู่ และขอให้เอาข่าวของเราออกเสียก่อนญี่ปุ่นเข้า เราต่อสู้ที่ไหนบอกให้ละเอียด

พล.ต.ต.อดุล อดุลเดชจรัส - จะสั่งให้หยุดยิงหรือไม่สั่งหยุดยิง ผม อยากขอทราบคำสั่งของท่านนายกรัฐมนตรี

นายกรัฐมนตรี - ก็ขอให้สั่งหยุดยิงดีกว่า แล้วเราก็ต่อรองกับทาง สถานทูตญี่ปุ่นเขา ส่วนที่จะตกลงกันแค่ไหนก็ไปอีกรูปหนึ่ง ซึ่งต่อไปจะเป็นอย่างไรนั้น

ก็ให้รอฟังคำสั่งจากผลของการตกลงกันทางทูต ทางทหารบก หลวงวิจิตร ฯ ก็ไปสั่งให้หยุดยิงได้

ที่ประชุมตกลงเวลา 7.30 น. เห็นพ้องคว่ำในการที่จะสั่งให้ฝ่ายเราหยุดยิง

พล.ท.หลวงวิจิตรสงคราม - ผมจะสั่งว่าถ้ารบอยู่ก็ขอให้หยุด คือเขาอยู่ไหนก็ให้อยู่ที่นั่น ส่วนญี่ปุ่นเขาคงไม่ยอมหยุด เพราะฉะนั้นถ้ารบอยู่ก็ให้หยุด แล้วก็เลิกให้เขาผ่านไป

พ.อ.ช่วง เขวงศักดิ์สงคราม - ผมจะได้ไปสั่งทางจังหวัดด้วย

นายกรัฐมนตรี - ผมเห็นว่าเรายังตกลงอะไรกันไม่ได้ แก่ควรจะสั่งหยุดยิงก่อน เพราะสู้ไปก็แตก แล้วเราก็มารู้จากทางการทูตกัน เขาจะว่าอย่างไรฟังเสียงเขาดู ถ้าไม่ตกลงกันหรืออย่างไร เราจะได้ตัดสินใจว่า จะรบหรือไม่รบต่อไป ส่วนทางเรือ คุณฉันท นาวาวิจิตร ก็สั่งเสียด้วย

พล.ร.ท.ฉันท นาวาวิจิตร - กองเรือของเราเวลานี้อยู่ที่เกาะสีชัง เขาคงผ่านนอกสีชังเข้ามา ผมเกรงว่าเขานี้อาจจะทะลุกันได้ ผมสั่งเมื่อคืนนี้ขอให้เขาระวังตัว ยังไม่ได้รับรายงานเลย ผมจะได้ไปสั่งเขาอีกที

นายกรัฐมนตรี - เรื่องเจตนาของญี่ปุ่นนั้น คือผมก็ไม่เชื่อ เท่าที่ผมได้ติดต่อกับญี่ปุ่นมานานแล้ว ในเรื่องนี้ก็ได้ต่อรองกันมานานแล้ว คือแก่ว่าจะเข้ากับแกหรือไม่ ข้อ 2 ถ้าไม่เข้าก็รบกับแก 3. หรือจะหาเฉย ๆ ไม่รู้ไม่ชี้ เมื่อพูดกันแล้วผมก็ได้บอกกับคณะรัฐมนตรีเมื่อวานขึ้นนี้ แล้วทางนี้ก็ยังไม่ได้ตกลงอะไรกันโตโจก็สั่งเดินพรวด ๆ เข้ามา คือประการสุดท้ายนั้นเขาก็ส่งคนไปโตเกียวแล้วเขาจะทำอย่างไหน ผมก็นึกว่าคงไม่มีเรื่องก็รอฟังดูก่อน แล้วเมื่อวานนี้ก็ได้ไปอธิบายกับพวกที่พระตะบองอยู่เป็นเวลานาน ผมก็นึกว่าเรารอคูเขา ก่อน จังหวัดพิษณุสงครามก็เข้ามาแล้วเมื่อเวลา 7.25 น. นี่เป็นข่าวที่ได้รับ

เวลา 7.45 นาฬิกา นายกรัฐมนตรีพร้อมด้วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ต่างประเทศ นายคิเรก ชัยนาม ได้ออกไปเจรจากับเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นกับคณะ
ซึ่งได้ให้ตามาพบ

เวลา 8.45 น. นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่าง
ประเทศกลับเข้าสู่ที่ประชุม

นายกรัฐมนตรี - ผมได้ไปพบกับเขา ก็คงมีเรื่องเช่นเดียวกับที่ได้พูด
กันแล้วเป็นส่วนใหญ่ ที่นี้ผมได้ถามเขาว่าเขาจะประสงค์อะไร จะทำกับเราเหมือน
กับอินโดจีนหรือไม่ เขาก็บอกว่าเขาไม่ได้ประสงค์จะทำเช่นนั้น เขาก็บอกว่าศัตรูของ
เขาคืออังกฤษกับอเมริกา เพราะฉะนั้นเขาก็บอกว่าเมื่อพิจารณาภูมิประเทศเมืองไทย
แล้วการที่จะไปทางมลายูหรือพม่าก็จำเป็นจะต้องผ่านดินแดนของเรา เพราะฉะนั้น
เขาขอความสะดวก ที่นี้เขาเลยยื่นมา 4 ข้อ เขาก็บอกว่าถ้าตกลงจะร่วมมือกับเขา
ก็มีอยู่ 4 อย่างซึ่งเขาให้เราเลือกเอา และสัญญาว่าเขาบอกว่าเราจะเซ็นหรือไม่
เซ็นก็ได้

นายคิเรก ชัยนาม - (อ่านสัญญาญี่ปุ่นยื่นมาและแปลดังต่อไปนี้)

เนื่องจากการสนทนาในวันนี้ เราจึงได้ตกลงกันในข้อความดังต่อไปนี้
อย่างเต็มที่

(1) ประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยจะทำสัมพันธไมตรีในทางธุรกิจและ
ป้องกันตัวร่วมกัน

(2) ประเทศไทยจะให้ความร่วมมือแก่ประเทศญี่ปุ่นในทางการทหารเท่าที่
จำเป็นตามที่กล่าวในข้อ (1) (รวมทั้งการอนุญาตให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทางผ่าน
ประเทศไทย และอำนวยความสะดวกเท่าที่จำเป็นทั้งหมดเพื่อให้การเดินทางผ่านนั้น
ทำนองเดียวกันกับการที่จะปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อมิให้มีการปะทะกันและกัน
อันอาจจะเกิดขึ้นได้ระหว่างกองทัพญี่ปุ่นและกองทัพไทย)

(3) รายละเอียดแห่งการปฏิบัติการตามข้อ (1) และข้อ (2) ดังกล่าว
ข้างต้นนั้นจะได้ทำการตกลงกันระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจทั้งสองประเทศ

(4) ผู้ปุ่นจะให้ประกันในความเป็นเอกราชอธิปไตยและเกียรติยศของประเทศไทยจะได้รับความเคารพ และประเทศผู้ปุ่นจะได้ร่วมมือกับประเทศไทยในการที่จะเอาดินแดนที่เสียไปกลับคืนมา

(5) ข้อตกลงดังกล่าวนี้ จะถูกยืนยันกันในภายหลังโดยแลกเปลี่ยนเอกสารในทางราชการระหว่างรัฐบาลเราทั้งสองฝ่าย

พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร (ทรงแปลอีกฉบับหนึ่ง) มีความว่า

(1) ประเทศไทยจะเข้าในกติกาสัญญาไตรภาคีฉบับลงวันที่ 27 กันยายน ค.ศ. 1490

(2) ประเทศไทยจะให้ความร่วมมือทางทหารแก่ประเทศผู้ปุ่น รวมทั้งการอนุญาตให้ทหารผู้ปุ่นผ่านอาณาเขตไทยไป และให้ความสะดวกที่จำเป็นทุกประการในการที่จะผ่านไปนั้น กับทั้งจะได้จัดการทันทีเพื่อป้องกันการปะทะกันใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ระหว่างผู้ปุ่นกับทหารไทย

(3) รายละเอียดในการปฏิบัติตามวรรค (1) และ (2) ข้างบนนี้ ให้ทำความเข้าใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่แห่งประเทศทั้งสอง

(4) ผู้ปุ่นจะให้ประกันว่า เอกราชอธิปไตยและเกียรติยศของประเทศไทยจะได้รับความเคารพ และจะร่วมมือกับประเทศไทยในการเอาดินแดนซึ่งประเทศไทยได้เสียไปคืนมา

(5) ความตกลงกันนี้ให้ยืนยันกันภายหลัง โดยเอกสารเป็นพิธีระหว่างรัฐบาลของประเทศทั้งสอง

(อภิปราย) ข้ออื่น ๆ ก็เหมือนกัน เป็นแต่ว่าข้อ (1) นั้นให้เข้าในสัญญาไตรภาคี

(ทรงแปลอีกฉบับหนึ่ง) มีความว่า

เพื่อที่จะปฏิบัติให้ลุล่วงสถานการณ์อันรีบด่วนในเอเชียตะวันออก ประเทศไทยจะให้ความร่วมมือทางทหารแก่ประเทศผู้ปุ่นตามที่จำเป็นเพื่อการนั้น รวมทั้งการอนุญาตให้ทหารผู้ปุ่นผ่านอาณาเขตไทยไป และการให้ความสะดวกทุกอย่างที่จำเป็นแก่การที่จะ

ผานไปนั้น กับทั้งการจัดการโดยทันที เพื่อที่จะป้องกันมิให้เกิดการปะทะกันขึ้น
ระหว่างทหารญี่ปุ่นกับทหารไทย

รายการปฏิบัติตามวรรคก่อนให้ทำความตกลงกันระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่าย
ทหารของประเทศทั้งสอง

(อภิปราย) อันนี้เขาขอความร่วมมือทางทหาร

(ทรงแปลอีกฉบับหนึ่ง)

อันนี้ก็มิได้ข้อแรกที่แตกต่างกัน ว่าประเทศญี่ปุ่นกับประเทศไทยร่วมกันว่าจะ
ป้องกันประเทศไทยร่วมกันคือ อันนี้มี 3 อย่าง อันหนึ่งให้เข้าไครภาติ อีกอันหนึ่ง
ให้ทำความตกลงหาสัมพันธไมตรีทั้งการรุกและการป้องกันประเทศไทยร่วมกัน ส่วน
ข้ออื่น ๆ ข้อตกลงในเรื่องการร่วมมือทางทหารก็เหมือนกัน

นายกรัฐมนตรี - ผมขอเสนอให้หยุดยั้งกันเสียก่อน แล้วจะรบกันก็เอา
หรือจะร่วมกันก็เอา ผมเอาทั้งนั้น นี่นายพลเรือโทสินธุ์ กมลนาวัน ไปไหน

พล.ท.มังกร พรหมโยธี - ได้คิดต่อไปแล้วทราบว่าเดินทางมาแล้วตั้ง
แต่เมื่อคืน ได้ความว่าออกเดินทางมาตั้งแต่เที่ยงคืน

นายกรัฐมนตรี - ทางใต้ไม่ได้ข่าวอะไรเลยหรือ

นายควง อภัยวงศ์ - ทางใต้นั้นญี่ปุ่นขึ้นที่ชุมพร ประจวบฯ ทาง
พระตะบองนั้นกองทหารญี่ปุ่นเดินทางเข้ามาทางสวายกองแก้ว และกำลังเจรจากับ
ตำรวจชายแดนอยู่ มีบอมเบอร์ 3 ลำ บินพุ่งมาทางนี้

นายกรัฐมนตรี - นายวิจิตร วิจิตรวาทการ ว่าอย่างไร ขอฟัง
ความเห็น

นายวิจิตร วิจิตรวาทการ - ผมเห็นว่าปัญหาเท่าที่จะต้องพิจารณากันก็มี
2 ชั้น ๆ แรกนั้น เราจะสู้หรือไม่สู้ ถ้าแม้ว่าพิจารณาในทางที่จะสู้แล้วเรื่องอื่นก็จะ
หมดไป

นายกรัฐมนตรี - เวลานี้เราก็สู้ไปแล้ว

นายวิจิตร วิจิตรวาทการ - ปัญหาข้อที่ 1 บัดนี้ก็เป็นอันหมดไป ถ้า

ตกลงกันในทางไม่ว่าง ปัญหาข้อ 2 เราก็จะต้องพิจารณาสัญญา 4 ข้อนี้ กระผมขอ
 ประทานเสนอว่า อันที่ 3 ไม่ควรที่จะรับพิจารณา เพราะไม่มีการันตีอะไรเลย และ
 อันที่ 4 คอมมอนดีเฟนส์นั้น เราก็จะตกอยู่ในฐานะเหมือนอย่างอินโดจีนแน่นอน
 เพราะถึงอย่างไรก็ต้องเสียเกียรติยศมาก ก็มีปัญหาคงจะต้องพิจารณาอันที่หนึ่งกับ
 อันที่สอง ซึ่งผมไม่ขอออกความเห็น คือแล้วแต่ผู้ใหญ่จะตกลง

นายปรีดี พนมยงค์ - หมายความว่าทั้ง 4 รูปนี้ เขาไม่ยอมให้เรา
 เหมือนอย่างที่คุณอุดุล อุดุลเดชจรัส ประรภ คือหมายความว่าถ้าหากว่าไม่รบกัน
 เราก็จะต้องยอมเป็นพวกเดียวกันอย่างนั้นหรือมิใช่ ในความหมายทั้ง 4 รูปนั้น คือที่
 อุดุล อุดุลเดชจรัส ประรภนั้นไม่ได้หมายความว่าอย่างนี้ใช่ไหม

นายวิจิตร วิจิตรวาทการ - อัน 3 ไม่ต้องรบแต่ว่าไม่ได้ให้การันตี
 อะไรเลย

นายปรีดี พนมยงค์ - อัน 3 หมายความว่าเราอยู่ถึงได้ใช่ไหม

พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร - คือเมื่อตอนต้นก็ว่าร่วมมือทางทหาร แต่
 เขาไขความว่ารวมทั้งอนุญาตให้เขาผ่าน ให้ความสะดวกทุกอย่างและจัดการไม่ให้
 ประทะกัน

นายกรัฐมนตรี - ว่าอย่างไร เอาหรือไม่เอา ไม่เอา ก็ออกไปกันวันนี้
 ว่าอย่างไรจะรบหรือไม่รบ

พล.ท.มังกร พรหมโยธี - ก็แล้วแต่ท่านนายกรัฐมนตรี

นายควง อภัยวงศ์ - นายพลโทมังกร พรหมโยธี ควรจะได้แถลงว่า
 สภาพการณ์ขณะนี้เท่าที่ทราบนั้น ถ้าเรารบแล้วผลจะเป็นอย่างไร

นายประยูร ภมรมนตรี - ท่านนายกรัฐมนตรีก็ชี้แจงแล้วเมื่อวันพุธที่แล้วนี้

นายกรัฐมนตรี - เสียงประชาชนว่าอย่างไรก็ไม่รู้

นายปรีดี พนมยงค์ - ยังไม่ทราบเรื่องเลยในตอนนี้ เพราะมาตั้งแต่
 เมื่อคืน

นายกรัฐมนตรี - นี่สมมุติว่าเราตกลงรบนันก็จะมาบอมบ์กรุงเทพฯ เถานั้น
กองทัพอากาศถามว่า จะให้สู้ไหม เวลานั้นก็มาบอมบ์พัฒนาแล้ว

นายควง อภัยวงศ์ - ถ้าเป็นอย่างที่ท่านนายกรัฐมนตรีพูดเมื่อวันพุธ
อย่างนี้เจรจาแก้ไขบางตอนก็ได้ รุมนมันไปอย่างนี้ จะไปทำอย่างอื่นไม่ได้

นายกรัฐมนตรี - เคี้ยวจน จะรบกัณฑ์หรือ หรือว่าจะพูดกับมันก่อน

พล.ท.มังกร พรหมโยธี - ผมเห็นว่าต้องร่วมในทางทหาร และเพื่อ
รักษาความเป็นเอกราชของเราด้วย จะได้ไม่เสียเวลา เคี้ยวมันก็เคลื่อนที่เข้ามา
เรื่อย ๆ

พ.อ.เพียร สฤษดิ์ยุทธศิลป์พิริยะโยธิน - ผมคิดว่าจะร่วมก็ร่วมเต็มที่
ก็ว่า ถ้าหากว่าได้ผลเราก็จะได้ประโยชน์บ้าง ถ้าหากว่าจะไปร่วมครึ่ง ๆ กลาง ๆ
แล้วเราก็จะได้ประโยชน์อะไรเลย เพราะเขาคงไม่ยอมให้

พล.ต.พิชิต เกรียงศักดิ์พิชิต - เท่าที่ท่านนายกรัฐมนตรีบอกแล้วว่า
ถ้าสู้ เราก็สู้ไปไม่ก็น้ำ ถ้าไปอย่างนี้บางทีจะมีทางบางกระมัง

นายอุทัย แสงมณี - เท่าที่นายกรัฐมนตรีแถลงเมื่อวันพุธก็เห็นว่าไม่
มีทาง

พอ.ต.เกา เพียรเลิศ บริรักษ์ยุทธกิจ - ผมก็เห็นด้วยตามที่
นายกรัฐมนตรีพูด

ม.ล.เดช สนิทวงศ์ - ผมก็เห็นอย่างเดียวกัน

พล.อ.ต.มณี มหาสันหนะ เวชยันต์รังสฤษดิ์ - มีทางเดียว เขาไม่
ให้เลือกเลยสักทาง

นายภิโรก ชัยนาม - ผมคิดว่าสัปดาห์นั้นเราสู้ไม่ไหว อย่างที่ท่านนายกา
เคยกล่าวแล้ว ที่จริงเมื่อแก้ไขบอกว่าจะเคารพเรา เราจะเสนอว่ายอมให้ผ่าน
ทุกอย่าง แต่การที่จะบังคับเราพร้อมนั้นเรายอมไม่ได้ คือขออย่างเดียวว่า ขอให้
ไว้เกียรติยศของประเทศเราสักหน่อย ถ้ายังรักกันอยู่

นายวิจิตร วิจิตรวาทการ - ก็อาจจะเป็นอย่างนี้ก็ได้ไหม คือ เมื่อเรา
ไม่รับตาม 1 และ 2 และเมื่อเขาเข้ามาแล้ว เขาก็อาจจะขอให้เราปลดทหาร

ผมได้พูดกับรัฐมนตรีว่าการฯ เหมือนเมื่อครั้ง คือ ถ้าปีหน้านั้นไม่รวมก็ดีเหมือนกัน
คราวนี้ถ้าเราปลดทหารแล้วแก้ทำได้ตามข้อใจทุกอย่างหมดเลย

นายกรัฐมนตรี - ผมเองก็ไม่ว่าจะตกลงอย่างไรเหมือนกัน คือไม่ว่า
เสียงประชาชนส่วนมากเป็นอย่างไร

นายวิจิตร วิจิตรวาทการ - ทางประชาชนผมเข้าใจว่า ถ้ารัฐบาลไป
ในทางใด ผมก็ว่าแค้นเพราะแค้นไม่รู้อะไรมากกว่านี้ ผมขอเรียนเพิ่มเติมเป็น
ข้อคำวิพากษ์อันหนึ่งว่าอาจจะเลือกอันหนึ่งกับอันสอง ผมก็คิดว่าบางที่อันสองที่เข้าแอกซิส
นั้น บางทีจะดีกว่า ที่ดินนั้นคือเพราะเหตุว่า อันหนึ่งมีผู้เป็นคนเดียวการันตี แต่อันที่
สองนั้นเมื่อเข้าแอกซิสแล้ว ยังมีเยอรมัน อิตาลี การันตีด้วย แต่ผลภายนอกนั้น
ก็คงเป็นเช่นเดียวกัน คือจะต้องแตกกับอังกฤษและอเมริกา

นายปรีดี พนมยงค์ - ผมเห็นอย่างนี้ คือ เมื่อเราหยุดยิงและวินิจฉัย
ไปในทางที่เราจะไม่รบแล้ว ผลที่ตกลงนั้นจะต้องเป็นว่าเราไม่ไปรบกับอีกทางหนึ่ง
ที่นี้เมื่อเป็นดังนี้แล้ว แปลนที่ 3 จะเป็นอย่างไร จะมีทางแก้ไขอย่างไร คือให้
เป็นไปในทางที่คลุมคลุม อคลุมคลุมจรัส ว่า คือถ้าเป็นไปในรูปนั้นก็คงเบาลง แต่ถึง
จะตกลงไปในทางใด ผลมันก็น่าจะต้องรบบวันยังค่ำ

นายประยูร ภมรมนตรี - ถึงเราอยู่เฉย ๆ มันก็เข้ามา

นายปรีดี พนมยงค์ - นั่นสิ ผลมันก็ต้องรบ เขาเสนอมาร 4 แปลน
เขาให้เราเลือกว่าจะเอาอย่างไร เคียงนี้เราไม่อยากจะรบแล้ว เราจะมีทางใด

พ.อ. ช่วง เชาวศักดิ์สงคราม - ถ้าหากว่ารบโดยลำพังจะเป็นอย่างไร
เราบอกว่าเราไม่เข้าแอกซิส ขอให้ส่งแต่อาวุธให้เรา เราจะทำกิจการของเราจะ
เป็นอย่างไร คือเรื่องก็เป็นว่าขอให้เขาถอนทหารกลับไป

น.อ. ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ - ไม่ใช่แปลน 4 นายวิจิตรวาทการ
กลัวว่าจะเป็นอย่างไร จะเหมือนอินโดจีนอย่างนั้นหรือ

นายวิจิตร วิจิตรวาทการ - อินโดจีนนั้นเสียชื่อมาทั่วโลกแล้ว เราจึง
ได้เกลี้ยคนหนักหนาว่า อย่าให้เป็นอย่างอินโดจีนเลย

น.อ.ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ - แพลน 4 นั้น เราจะร่วมมือกับญี่ปุ่น แล้วเขาก็รับรองอะไรต่าง ๆ ส่วนแพลน 3 นั้นหมายความว่าเราไม่รบ แล้วเราจะเอาประโยชน์เขาข้างเดียว เขาก็คงไม่เอาเหมือนกัน หรือถ้าจะมาอย่าง คีสอาร์ม ก็คงขายหน้า ส่วนแพลน 4 นั้นผมนึกว่าพอไป เรื่องข้อประกันจะพูดกันอย่างไรแพลนไหน ผมก็คิดว่าไม่มีประโยชน์ถ้าถือแพลน 4 ข้อประกันที่แถมให้ นั่นก็อาจจะเป็นประโยชน์

นายกรัฐมนตรีย - ข้อ 3 ของเขาก็ดี

น.อ.ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ - ข้อ 3 กลัวว่ามันจะปลดอาวุธ คือเราไม่ไ้รวมอะไรมันเลย แล้วยังจะเอาประกันกับมันอีก ผมเห็นว่าถ้าจะไปข้อ 3 นั้น ถ้าจะมีตกลงด้วยก็ดี ถ้าไม่ตกลงด้วยก็มาข้อ 4 ข้อ 4 นั้น ต้องป้องกันร่วมกัน แต่ข้อ 3 นั้น ต้องร่วมมือกันทางทหาร แล้วยังต้องให้ความสะดวกทุกอย่างอีก

นายวิจิตร วิจิตรวาทการ - แต่ขอได้โปรดอย่าลืมอีกข้อหนึ่ง คือว่าถ้าข้อ 1 กับข้อ 2 แล้ว ต่อไปนี้ถ้าตกลงกันอย่างไรแล้วจะต้องไปทำรายละเอียด คือถ้าตกลงตามข้อ 1 กับข้อ 2 แล้ว อาจจะทำรายละเอียดว่ากองทัพญี่ปุ่นให้ผ่านไป ถ้าตกลงอัน 4 แล้วมันก็อยู่ในนี้

น.อ.ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ - เปล่า อันหนึ่งกับอันสองไม่ใช่อย่างนั้น อันหนึ่งร่วมกันทั้งรุกและรับ ข้อ 2 เข้าสัญญาไมตรีภาคี และข้อ 3 ไม่พูดละ ข้อ 4 หมายความว่าร่วมมือกันป้องกันประเทศไทย

นายวิจิตร วิจิตรวาทการ - ข้อ 4 นั้น ญี่ปุ่นอยู่ในนี้

นายปรีดี พนมยงค์ - ก็อยู่ในนี้ทั้งนั้น คุณวิจิตรว่าอันไหนไม่ได้อยู่

น.อ.ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ - ผมนึกว่าได้แพลน 3 แล้ว เติมข้อ 4 จะดีกว่า หรือมิฉะนั้นถ้าเขาไม่ยอมก็ไปแผน 4 เลย

นายปรีดี พนมยงค์ - ประเดี๋ยวก่อน กรณีสวีเดนเป็นอย่างไร

พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร - สวีเดนนั้นเป็นแค่ให้ผ่านไปเท่านั้น

นายปรีดี พนมยงค์ - นั่นสิ ถ้าจะเอากรณีอย่างสวีเดนแล้ว ข้อไข
ของเขานี้เป็นเรื่องร่วมตีเพนส์ออฟไทยแลนด์ นี่เป็นเรื่องร่วมตีเพนส์ไม่ใช่เรื่อง
ฆาตเสจ ผมเห็นว่าลองร่างกฎหมายใหม่ให้เป็นฆาตเสจ ลองร่างดูแล้วมาปรึกษากัน
อีกที ผมเห็นอย่างนี้

นายกิเรก ชัยนาม - เขาบอกว่าเขายังไม่หยุดยิงจนกว่าเราจะตกลง

นายกรัฐมนตรี - อย่างนี้อังกฤษก็คงจะว่าเราไม่ได้

น.อ.ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ - ความจริงได้ปรากฏแล้วว่าเราได้รบ
แล้ว เขาก็ควรจะเห็นใจเราบ้าง และทางอังกฤษทางอเมริกาก็รบแล้ว

ที่ประชุมตกลงให้ร่างใหม่ โดยเอาแผน 3 เคมี 4 และมอบให้นายวนิช
ปานะนนท์ ไปเจรจา

นายกรัฐมนตรี - ก็ได้แล้ว จ้าไว้ด้วยนะ ผมสั่งแล้วว่าให้หยุดยิง ถ้าที่
หลังมันตายแล้วจะมว่าเราไม่ได้

น.อ.ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ - เวลา 7.30 น. ที่ท่านนายกรัฐมนตรี
สั่งให้หยุดยิง

นายวนิช ปานะนนท์ - เข้าสู่ที่ประชุม

นายกรัฐมนตรี - เขาว่าอย่างไร

นายวนิช ปานะนนท์ - เขายอม

นายกรัฐมนตรี - อาน

นายวนิช ปานะนนท์ - ผมขออนุญาตเรียนถึงคาพูดที่ผมได้ไปพูดกับเขา
ดังนี้คือ ผมถือว่าเป็นประโยชน์ของผมในฐานะที่ผมเป็นสมาชิกแห่งชาตินี้ผู้หนึ่ง ผมเห็น
ว่าอย่างไรก็ดีเราจะยอมให้ผ่านหรือไม่ยอมให้ผ่านก็ตาม อังกฤษก็จะยอมถือว่าเรา
เป็นศัตรู เพราะฉะนั้นอย่างนี้จะถือว่าเป็นเกียรติยศพอหรือไม่ แต่ในการที่จะเอา
ลอสท์เทอร์ริตอรีนั้น ผมได้ยืนยันตายกับเขาที่เกียว่าท่านไม่ยอมอย่างนี้ ถ้าผมทำ
ไม่สำเร็จแล้ว ผมก็จะต้องถูกยิงเป้า จะยอมหรือไม่ยอมพูดกันสั้น ๆ สองคำเท่านั้น
ที่นี่เขาพูดมาอีกคำหนึ่งซึ่งทำให้ผมสงสัย เขาบอกว่าความจริงนั้นเป็นอันที่ไม่อันอื่น ๆ

นั่นแหละดีกว่าในทางเกียรติยศ แต่ในที่สุดเขาก็ตกลงยอมจึงนำมาเรียนให้ทราบ

นายกรัฐมนตรี - เรามีสัญญาไม่รุกรานกับคนอื่นเขาอยู่ และเขาจะมาช่วยป้องกันเราก็ไม่มีประโยชน์อะไร เราป้องกันของเราเองดีกว่า

นายวิช ปานะนนท์ - ผมก็ได้พูดอย่างที่ผมพูดต่อหน้าท่านนายกรัฐมนตรีเมื่อคืนแล้ว ผมได้พูดอย่างแรงที่สุดแล้ว

นายโประ สมหาร - ผมรู้สึกตะขิดตะขวงในตอนท้าย คือในเรื่องนี้ถ้าทำอะไรลงไปทางเดียวก็ไม่มีปัญหาอะไร แต่ถ้าภายหลังถกเถียงกันข้ามชั้นแล้ว ความในตอนท้ายนั้นมันบอกเราอยู่ว่าการที่เราขอมันไม่ใช่ด้วยความจำเป็น แต่ด้วยเห็นแก่ประโยชน์อะไรอย่างหนึ่ง แค่ว่าผม ๆ เรียง ตรง ๆ ว่าเรื่องนี้มีกระแสความมาสองตอน ตอนเมื่อคืนนี้แกไม่ได้ขอมาย่างนี้ แกขอผ่านอย่างเดียวเท่านั้น แต่เช้าวันนอกจากจะขอผ่านแล้วยังมีการให้ความช่วยเหลืออีก คือเป็นพวกเดียวกันนอกจากจะขอผ่านแล้วยังมีการให้ความช่วยเหลืออีก คือเป็นพวกเดียวกันนอกจากจะขอผ่าน เพราะฉะนั้นเมื่อแกเปลี่ยนได้อย่างนี้แล้ว ที่หลังก็เปลี่ยนไปอีก ผมนึกว่าไหน ๆ เรามาตกลงใจกันเสียว่า เวลานี้หนังสือจะเขียนอย่างไรก็เป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน ที่นี้ผมอยากจะเรียงตรง ๆ เสียว่าถ้าเรามีความจำเป็นจะต้องทำสัญญากันแล้ว ผมขอเรียงจริง ๆ ว่าผมรักแบบที่คุณวิจิตร วิจิตรวาทการว่า เรายังมีที่เกาะที่อื่นอีกนะครับ คือเดี๋ยวนี้อังกฤษอเมริกา ซึ่งเป็นชาติใหญ่ตรงกันข้าม เขาก็เป็นศัตรูกับเรา ที่นี้ถ้าเอาแบบ 2 เขาก็เป็นศัตรูกับเรา เพราะฉะนั้นไหน ๆ จะต้องมิตักรูแล้วเราก็ควรหามิตรบวกเข้าอีก

นายกรัฐมนตรี - เดียวนี้เราไม่อยากเป็นศัตรูกับใคร

นายโประ สมหาร - ถ้าอย่างนั้น ผมเชื่อว่าการที่เขาจะให้ดินแดนแก่เราหรือไม่มันไม่สำคัญ ผมนึกว่าอย่างไร ๆ ก็ให้โลกเขาเห็นว่าเราทำด้วยความจำเป็นดีกว่า

น.อ.ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ - สัญญานั้นเขาบอกว่าจะเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ หรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ อย่างนั้นไม่ใช่หรือ

นายกรัฐมนตรี - หากเป็นลายลักษณ์อักษรดีกว่า แต่บอกว่าฉบับที่แล้วกัน เพราะเราก็เคยขอร้องอยู่ว่า สันติภาพ

นายปรีดี พนมยงค์ - ขอให้ถามทุก ๆ คน ส่วนผมเองนั้นแสดงความ
เห็นแล้ว

นายกรัฐมนตรี - คุณมังกร พรหมโยธี ว่าอย่างไร

พล.ท.มังกร พรหมโยธี - ผมก็เห็นด้วยทุกอย่าง

นายนิช ปานะนนท์ - ถ้าอย่างนั้นวิธีพูดกับเขา ผมอยากจะเรียนเสีย
ด้วยว่า เรารู้สึกชอบใจเขาในการที่เขาจะช่วยลอสท์เทอร์ริทอรีนี้ แต่ว่าในการที่จะ
ช่วยนั้น ต่อไปท่านจะเป็นอย่างไรก็ไม่รู้

นายปรีดี พนมยงค์ - อย่าไปพูดว่า ต่อไปท่านจะเป็นอย่างไรก็ไม่รู้
อย่าไปพูดอย่างนั้น

นายนิช ปานะนนท์ - ถ้าอย่างนั้นก็บอกว่ารู้สึกว่าคุณท่านทำด้วย
เกียรติยศจึงได้ทำอย่างนี้

นายควง อภัยวงศ์ - ค่ะแล้ว

พล.ท.มังกร พรหมโยธี - ได้รับรายงานว่าที่พัฒนามีเครื่องบินของเรา
ขึ้นต่อสู้กับเขา 1 เครื่อง และของเขา 17 เครื่อง ของเราถูกยิงตกไป

นายกรัฐมนตรี - ที่พัฒนามีเข้ามาโจมตีเหมือนกันหรือ

พล.ท.มังกร พรหมโยธี - เขามา 17 เครื่อง ที่แรกของเราสั่งไม่ให้
ต่อสู้ แต่คำสั่งคงจะเข้าไป จึงได้เกิดต่อสู้กันขึ้น

พล.ท.จรูญ รัตนกุลเสรีเวียงฤทธิ์ - เวลา 8.30 น.

นายปรีดี พนมยงค์ - เมื่อเรากัดคอนท้ายแล้ว จะมีอะไรที่จะต้องแก้ไข
อีกบ้างหรือไม่

ที่ประชุมตกลงให้นายดิเรก ชัยนาม นายนิช ปานะนนท์ และ
พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรวรารณ ไปเจรจาโดยตัดคอนการที่จะกินดินแดนให้ออกเสีย

นายกรัฐมนตรี - กองทัพเรือได้ข่าวอะไรบ้าง

พล.ร.ต.ฉันท นาวาวิจิตร - รถมข. กระหวางกลาโหม เมื่อวานลาคกระเวน
อยู่ทางเกาะสีชัง และเกาะไม้ ไม้ได้พบกัน พบแต่เรือสินค้าของผู้ปั่นในสีชังเท่านั้น

นายกรัฐมนตรี - ถ้าตกลงตามนี้แล้ว เราจะต้องออกค่าแถลงการณ์

นายปรีดี พนมยงค์ - ผมก็นึกว่าต้องเป็นรูปนั้น เราก็บอกว่าเราถูก
อัลติเมตัมอย่างนี้

นายกรัฐมนตรี - ให้เขาถามที่พระตะบองกับพิบูลสงครามดู

นายควง อภัยวงศ์ - ว่าเป็นอย่างไรอย่างนั้นหรือ

นายกรัฐมนตรี - ถูกแล้ว

พล.ร.ท.สินธุ์ กมลนาวิน - เข้ามาในที่ประชุมเวลา 10.05 น.

นายกรัฐมนตรี - ถูกจับหรือ

พล.ร.ท.สินธุ์ กมลนาวิน - ครับ ถูกจับที่บางปู ที่ 5 มีเรือใหญ่เข้ามา
มาจอดที่หน้าสะพานที่เดียวเข้าใจว่าจะเข้ามาในสันดอนแล้ว หรือจะยังไม่เข้าก็
ไม่ทราบ

พล.ต.ต.อคุณ อคุณเดชจรรัส - อ่านโทรเลขของพระรามอินทราดังต่อไปนี้
"ได้รับโทรศัพท์จากตำรวจสวายคอนแก้วแจ้งว่า เวลา 7.00 น. เศษ มีทหาร
ชาติญี่ปุ่นมีรถรบประมาณ 100 คัน พร้อมปืนใหญ่บุกเข้ามาในสวายคอนแก้ว แล้วมา
หยุดอยู่ที่เครื่องกีดขวางยังไม่มีกรยิงกัน" แปลว่ายังไม่กล้าเข้ามา

เวลา 10.10 น. นายวนิช ปานะนนท์ นายคิเรก ชัยนาม และ
พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรกลับเข้าสู่ที่ประชุม

นายวนิช ปานะนนท์ - ตามที่ฝ่าพระบาทกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
การต่างประเทศได้ไปพูดตกลงในเรื่องแบบฟอร์มที่จะทำนั้น ได้ตกลงกันดังต่อไปนี้
(อ่านหนังสือข้อตกลงเป็นภาษาอังกฤษ)

นายคิเรก ชัยนาม - ที่นี้นายอามาตาก็ชี้แจงเพิ่มเติมว่า คือในข้อ 2
ที่ว่า (อ่านเป็นภาษาอังกฤษ) หมายความว่าในการนี้เราถูกล้อมทางทหารหมด คง
จะต้องมีการตกลงกันในเรื่องเศรษฐกิจการคลังกันอีก ซึ่งในนั้นเขาบอกว่าไม่ต้องใส่
ไว้ และแอมบาสซาเตอร์จะมาเจรจากับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจต่อไป

นายวิช ปานะนนท์ - คือเขารู้แล้วว่าเมื่อเราถูกล้อมแล้ว เขาก็จะต้องช่วย

พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร - แต่เขาคงจะต้องเจรจากัน เขาไม่ว่าจะช่วย

นายกรัฐมนตรี - เรื่องพลเสงนั้น ขอให้ไปเจรจากับเขาว่าขอให้ผ่านไปเลย อย่าให้พัก เพราะที่พักของเราไม่มี เเสบียงอาหารก็ไม่มี

นายปรีดี พนมยงค์ - ทางขอเวรเอนคั้นนั้น ต้องไปขอมความเข้าใจกับเขามากกว่า ที่พูดกันนี้เฉพาะในเรื่องทางทหารเท่านั้น ส่วนทางอื่นนั้น เขาจะต้องเคารพเรา และจะมาเอาการเศรษฐกิจการคลังด้วยนั้นไม่ได้ นี่ต้องขอมความเข้าใจให้เขาเข้าใจเสียด้วย

พล.ร.ท.สินธุ์ กมลนาวิน - ของมันกว้างมาก

นายวิช ปานะนนท์ - ผมเป็นผู้รับคำสั่งให้ไปพูดตามที่ตกลง จึงขอขอมเสียก่อนที่จะพูดอีก

- (1) เข้าใจว่าไม่ใช่เป็นการปลดอาวุธเรา ถ้าดังนั้นไม่ยอม
 - (2) เรื่องพลเสงจะไม่พักที่บางกอก ถ้าพักไม่ยอม
 - (3) ในข้อ 2 เข้าใจว่า เฉพาะกับทหารเท่านั้น
 - (4) นี่เป็นการขอมความเข้าใจ ไม่เกี่ยวกับข้อตกลงซึ่งเป็นไปนั้นแล้ว
- ที่ประชุมตกลงให้ นายวิช ปานะนนท์ นายคิเรก ชัยนาม และ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ออกไปขอมความเข้าใจ

พล.ต.จรูญ รัตนกุล เสรีเริงฤทธิ์ - ได้รับโทรเลขจาก มท. 5 (อ่านโทรเลข) ทหารพม่าฝ่ายอังกฤษเข้ายึดรถไฟประจวบ และเข้ายิงต่อสู้เพื่อยึดสถานีตำรวจ และกองบินน้อยที่ 5 ตั้งแต่ 5.30 น. - วันที่ 8 สังกำลังทางเรือขึ้นฝั่ง 3 ลำ ขณะนี้กำลังรวมกำลังค้ำทานระหว่างประจวบกับขึ้นกะไต

พล.ต.ต.อดุล อดุลเดชจรัส - ได้รับรายงานจากคณะกรรมการจังหวัดนครศรีธรรมราชเมื่อเวลา 9.00 น. 40 นาที ผู้ปืนได้ยกทหารขึ้นที่ปากน้ำของ

จังหวัดศรีธรรมราช ได้จัดการวางตำแหน่งไว้แล้ว

นายวนิช ปานะนนท์ นายดิเรก ชัยนาม และพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร
กลับมาสู่ที่ประชุม

นายดิเรก ชัยนาม - ในการขอมความเข้าใจนั้น ข้อ (1) เรื่อง
ปลดอาวุธ เขารับรองว่าไม่ปลดอาวุธของเรา เพราะเขากลัวว่าเป็นการเสีย
เกียรติยศ ข้อ (2) เรื่องพาสเสจเขายกข้อว่าไม่พักที่กรุงเทพฯ

พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร - เขายกข้อว่าที่ตองการนั้นทั่ว ๆ ไปยังไม่
พูดถึงกรุงเทพฯ คือตองการที่อยู่กับเสบียงอาหารสำหรับทหารของเขาและการ
คมนาคม นี่แหละที่เขาตองการที่นี้เขายกข้อสำหรับกรุงเทพฯ นั้นเขาไม่มีเจตนา
ที่จะเข้ามาในซิดี้ คือในตัวเมือง เพราะเขาเห็นว่าเป็นการขัดคอออนเนอร์ แต่
เขาก็ไม่พูดชัด ๆ เขายกข้อในการที่ทหารผ่านมานั้น โดยเหตุที่สถานีรถไฟของเขา
อยู่ที่กรุงเทพฯ เขาก็ต้องผ่านมา แต่บางทีใกล้ ๆ กรุงเทพฯ อาจจะตองพัก ที่นี้
สำหรับคอนเมือง เขายกข้อว่าเขาตองการใช้ เขายกข้อกรณีที่เขาจะเข้ามาใน
กรุงเทพฯ ก็เพื่ออย่างเช่นว่ารถจักรจะตองซ่อมแซมบ้าง ก็อาจจะเข้ามาที่มักกะสัน
คือถ้ามีอะไรซ่อมเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็อาจจะเข้ามา แต่เขาไม่มีเจตนาจะเข้ามาอย่าง
อื่น และเขายกข้อว่าเครื่องบินอังกฤษอาจจะมาโจมตี คือถ้ามาจากร่างกุ้งก็ได้
เพราะฉะนั้นสำหรับคอนเมือง เขายกข้อขอใช้คอปไป ในเรื่องเศรษฐกิจอะไรนั้น
ก็จะได้ตกลงกันเป็นเรื่องต่างหาก ผมเลยบอกว่าถ้ามีการเจรจาก็จะต้องผ่านทางทูต
เขาก็บอกว่าจะผ่านทางปรอปปเปอร์แซนแนลอย่างเรื่องชายทองนี้ ถ้าจะพูดตรงกับ
เจ้าหน้าที่ก็ดีกว่า แต่เขารับรองว่าจะผ่านทางปรอปปเปอร์แซนแนล

และมีเรื่องเกี่ยวกับตัวบทอีกเรื่องหนึ่ง คือความตกลงที่แรกตกลงกันว่าลับ
แต่ที่นี้เขายกข้อว่าจะตองไปชี้แจงแก่ประชาชน ทางเราจึงบอกว่าอย่าไปโฆษณาเลย
ที่นี้ก็ได้ตกลงกันว่าเขาจะบอกว่าเราได้ยอมให้ทหารของเขาผ่านไป และเขายอมรับ
เอกราชของเราคือขอเวอเรนตี

นายปรีดี พนมยงค์ - ถ้ายังงั้นเราก็มีทางแนบเนียนกว่านี้อีกหน่อย
คือแล้วที่พูดอย่างนั้น คือแทนที่จะทำเป็นสัญญา ก็ให้เขาทำเป็นแอกซ์วรานส์ โดย
ผูกมัดเขาฝ่ายเดียว คือหมายความว่าเขาจะมาขอพาสเสงโดยมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้
เป็นแอกซ์วรานส์ เราไม่ต้องเซ็นให้เขาเซ็นฝ่ายเดียว ถ้าอย่างนี้แนบเนียนขึ้น

พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร - คือตามทางกรนั้นเราก็ต้องเก็บความ
แล้วทำหนังสือตอบเขา คือหนังสือตอบของเราอย่างไรก็ต้องมีถึงเขา

นายปรีดี พนมยงค์ - เค็มเขาพูดถึงมอราลอบลิเกชั่น อย่างนั้น
มีหรือ

นายคิเรก ชัยนาม - ถูกแล้ว

น.อ.ถวัลย์ ชารงนาทสวัสดิ์ - ถ้าไม่เขียนแล้วกลัวว่าจะลำบาก เรา
ไม่มีอะไรแสดงเลย เพราะเราเป็นฝ่ายอยู่ข้างล่างเขา

นายกรัฐมนตรี - ตกลงว่าเขาจะประกาศโฆษณาหรือ

พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร - ถูกแล้ว ตกลงว่าให้ทหารเขาผ่านไป
และเขารับรองเอกราชของเรา

นายปรีดี พนมยงค์ - เรื่องคอนเมืองจะว่าอย่างไร

นายกรัฐมนตรี - ไม่ว่าที่ไหนเรายอมไม่ได้ทั้งนั้น

นายวิลาศ โอสถานนท์ - ได้รับข่าวจากสิงคโปร์ว่า เนเชอร์แลนด์
อินดีสได้ประกาศสงครามแล้ว

เมื่อได้จัดพิมพ์ข้อตกลงตั้งสำเนาที่แนบไว้แล้ว ที่ประชุมตกลงให้นายคิเรก
ชัยนาม ไปลงนามในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ซึ่งนายคิเรก ชัยนาม
ได้ออกไปกับนายนิช ปานะนนท์ และกลับเข้ามาเวลา 11.25 น. แจ้งว่าได้ลงนาม
แล้ว และพวกคณะผู้ไปกลับไปแล้ว (ตั้งสำเนาสัญญาที่แนบอยู่ท้ายรายงานนี้)

นายกรัฐมนตรี - ข้างนอกเขาว่าอย่างไรกัน ลองฟังเสียงดู

พล.ต.พิชิต เกรียงศักดิ์พิชิต หลวงวิจิตรสงคราม และพระคิลิปปศาสตราคม
ออกไปฟังข่าวข้างนอก

นายควง อภัยวงศ์ - จังหวัดพิจิตรสงครามถูกยึดแล้ว (อ่านโทรเลข) ทำแพถูกยึดแล้ว หน่วยวิทยุเคลื่อนที่ถูกยึด ทหารพม่าเข้าทำการปิดสถานีและได้ทำการต่อสู้กับทหารญี่ปุ่น ที่หัวหินว่า ประจวบฯ ถูกไฟไหม้ และขอกำลังไปช่วย ที่เพชรบุรีไม่มี ที่วัดนาหลวงไพร้า บอกว่าหยุดรบแล้ว แต่ญี่ปุ่นยังโจมตีด้วยเครื่องบิน

พล.ต.เจริญ รัตนกุล เสรีเริงฤทธิ์ - เวลา 11.30 น. เวลานี้กองยานยนต์ญี่ปุ่นผ่านพระตะบองมาแล้ว กำลังมุ่งตรงมามณฑลบุรี ถามว่าจะให้ปฏิบัติอย่างไร

นายวิลาศ โอสถานนท์ - ชาวรับฟังจากสิงคโปร์ เวลา 10.30 น. ชาวจากนิวยอร์กแจ้งว่าเรือค่าน้ำญี่ปุ่น 4 ลำ กับเครื่องบิน 6 ลำถูกทำลาย กับเรือบรรทุกเครื่องบินญี่ปุ่น 1 ลำ ถูกทำลายที่นอกปากนมา ทหารเรือญี่ปุ่นเข้าไปตีกลับตันไคแลนด์ที่โคยเต็มจีจักร เจ้าหน้าที่ป้องกันภัยทางอากาศของสหรัฐระล่ายแผนกระวังระเบิดเพลิงได้เข้าประจำทำงานตั้งแต่วันนี้จนถึงเช้าวันพรุ่งนี้

นายกรัฐมนตรี - นี่เราจะต้องบอกให้ประชาชนทราบไหม ประเด็นว่าเขาจะตกใจกัน รถรบเข้ามาตั้ง 5 - 600 นี่เราเห็นจะต้องออกแถลงการณ์

นายปรีดี พนมยงค์ - ทางสภาเราควรจะเรียกประชุมวิสามัญไหม

นายทวี บุณยเกตุ - ได้เตรียมให้เซ็นไว้แล้ว แต่ยังไม่ได้กำหนดเป็นแต่เซ็นเตรียมไว้ถ้าจะเอาวันไหนก็กรอกลงไปเลย

นายกรัฐมนตรี - (พูดกับนายนิช ปานะนนท์) โทรศัพท์พูดกับสถานทูตซี รถรบเข้ามาที่พระตะบอง จะให้หยุดที่ไหน กำลังเคลื่อนที่เข้าเรื่อง ๆ รว 600 คัน

นายนิช ปานะนนท์ - ออกไปโทรศัพท์

นายกรัฐมนตรี - เห็นจะต้องออกแถลงการณ์ว่า เมื่อเช้านี้ คือเวลา 2.00 นาฬิกา ทหารญี่ปุ่นได้ล่องลำเข้ามาเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงเวลาเที่ยง

นายปรีดี พนมยงค์ - และแสดงไปด้วยว่าเราได้พยายามต่อสู้แล้ว แต่ภายหลังเราได้ขึ้นมาหลายจุดต่อหลายจุดก็เหลือกำลังที่เราจะป้องกันได้ และเขาได้

มาขอเจรจากับเรา

น.อ.ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ - ก็บอกว่าภายหลังก็ได้มีการตกลงนี้
แล้วกัน

นายปรีดี พนมยงค์ - ไม่ใช่ตกลงอย่างนี้ ต้องว่าแล้วเขาได้มาขอ
เจรจากับเรา เพราะมีฉะนั้นเราจะเสียหาย

นายกรัฐมนตรี - บอกว่าเราได้พยายามต่อสู้ต่อไปนั้นก็เป็นการเปลี่ยนชีวิต
ผู้คนและทรัพย์สินสมบัติ เราจึงได้ผ่อนผันตกลงกับเขา และในที่สุดท้ายก็ขอให้ประชาชน
พลเมืองจงเชื่อฟังรัฐบาลต่อไปเถิด

นายปรีดี พนมยงค์ - ขอให้คุณวิจิตร วิจิตรวาทการไปร่างกฎ

นายกรัฐมนตรี - เอ นี่เป็นความผิดของเราหรือไม่

นายวิจิตร วิจิตรวาทการ - เขามาตามธรรมชาติ เราไม่ได้ทำผิดอะไร

นายกรัฐมนตรี - ว่าอย่างไรคุณθειร เก่งระคมยิง คนพูดตรง เราทำ
ผิดอะไรบ้างไหม

น.อ.θειร เก่งระคมยิง - เราก็ได้ทำถูกที่สุดแล้ว แล้วเราก็ได้ทำ
การต่อสู้จนถึงอย่างนี้แล้ว และผมยังวิตกกอยู่เหมือนกันว่า ถ้าท่านนายกรัฐมนตรีมาเร็ว
ไปก็จะลำบากเหมือนกัน ก็แต่มาช้าไปหน่อย

นายกรัฐมนตรี - ก็ไม่มีอะไรแล้ว แถลงการณ์บอกประชาชนก็แล้วกัน

นายวิจิตร วิจิตรวาทการ - ที่เขียนนี้ ประเดี๋ยวผมจะเอาไปเสนอ
ท่านนายกรัฐมนตรี

น.อ.ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ - บ่าย ๆ จะประชุมกันอีกไหม ประเดี๋ยว
จะมีเรื่องอะไรกันอีก

นายกรัฐมนตรี - ตอนบ่ายประชุมอีกที บ่าย 17.00 น. ไปที่บ้านผม
ก็แล้วกัน

ที่ประชุมตกลงให้ นายวิจิตร วิจิตรวาทการ รับไปร่างกำหนดแถลงการณ์รัฐบาล
เสนอนายกรัฐมนตรีแล้วประกาศต่อไปได้ กับให้กำหนดเวลาประชุมในเย็นวันนี้เวลา

17.00 นาฬิกา อีกครึ่งหนึ่ง

ปิดประชุมเวลา 11.55 นาฬิกา

คำแปล

ข้อตกลงระหว่างผู้แทนฝ่ายไทยและผู้ปุ่น

ผู้ลงนามข้างท้ายนี้ ซึ่งได้รับมอบอำนาจโดยถูกต้องแล้วจากรัฐบาลของตน ตกลงกันดังต่อไปนี้

1. เพื่อจะจัดการกับสถานการณ์เร่งด่วนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทย จะอนุญาตให้กองทหารญี่ปุ่นผ่านดินแดนของประเทศไทยไปได้ และจะให้ความสะดวกทุกอย่างเท่าที่จำเป็นเพื่อการผ่านดังกล่าว ตลอดจนดำเนินการต่าง ๆ โดยทันที เพื่อหลีกเลี่ยงความเป็นปฏิปักษ์ต่อกันทุกอย่างอันอาจจะเกิดขึ้นได้ระหว่างกองกำลังทหารญี่ปุ่นกับกองกำลังทหารไทย

2. รายละเอียดเพื่อการปฏิบัติตามวรรคแรก จะต้องตกลงกันระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารของทั้งสองประเทศ

3. ประเทศญี่ปุ่นให้ประกันว่า เภรราช อชิปไตย และเกียรติยศของประเทศไทยจะได้รับการเคารพ

ทำไว้สองชุด ที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 1941

(ลงชื่อ) คิเรก ชัยนาม

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศฝ่ายไทย

(ลงชื่อ) ท. หลุยโบกะมิ

เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย

ภาคผนวก จ.

ที่ จ.ว. 6/2483

สำนักนายกรัฐมนตรี

15 พฤศจิกายน 2483

เรื่อง การสนับสนุนการจัดการศึกษาผู้ใหญ่

จาก เลขาธิการคณะรัฐมนตรี

ถึง คณะกรรมการจังหวัด

ด้วยกระทรวงธรรมการรายงานว่าการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ได้เป็นไปโดยแพร่หลายรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องจากได้รับความช่วยเหลือร่วมมือเป็นอันดีจากส่วนราชการและประชาชนแต่ในการที่ประชาชนพากันตื่นตัวขึ้นรับการศึกษาโดยรวดเร็วเช่นนี้อาจเป็นเพราะการศึกษาผู้ใหญ่เป็นของใหม่เพิ่มปฏิสนธิขึ้นในประเทศไทย จึงยังไม่เป็นที่วางใจได้ว่าความตื่นตัวดังกล่าวนี้จะคงสภาพแน่นอนอยู่ตลอดไป ฉะนั้นเพื่อความนิยมในการศึกษาผู้ใหญ่ให้มั่นคงแน่นอนอยู่ตลอดไปจึงเสนอวิชาการมาเพื่อคณะรัฐมนตรีพิจารณาตั้งต่อไปนี้คือ

1. ในวงงานราชการทั่วไปเป็นต้นว่า ในวงงานก่อสร้างหรืองานเกี่ยวกับการจ่ายเงินของรัฐบาลหรือเทศบาลควรถือการเซ็นนามรับเงินในใบสำคัญรับเงินแทนการพิมพ์ลายนิ้วมือหรือลงเครื่องหมายแดงใด วิธีการเช่นนี้ไม่เป็นการเดือดร้อนแก่ประชาชนอย่างใดเลย เพราะการหักเซ็นนามนั้นบุคคลผู้ไม่รู้หนังสืออาจหักเซ็นได้ภายในระยะเวลาอย่างช้าไม่เกิน 3 วัน

2. การจัดทำภาพยนตร์ต่าง ๆ ในเมืองไทยเพื่อฉายในประเทศไทยเวลานี้ถ้าหากสามารถจัดให้มีการบรรจุอักษรไทยในฟิล์มภาพยนตร์มีเสียงหรือไม่มีเสียงได้แล้วก็จะอำนวยความสะดวกและความสนใจให้แก่ผู้ที่ไม่รู้หนังสืออย่างหนึ่ง เหตุว่าผู้ไม่รู้หนังสือในชนบทนั้นย่อมสนใจในการภาพยนตร์อยู่ เมื่อมีการบรรจุอักษรไทยไว้เช่นนี้ผู้ไม่รู้หนังสือเหล่านั้นก็อาจจะชวนช่วยเรียนให้รู้หนังสือขึ้นอีกเป็นธรรมดา

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาลงมติเมื่อวันที่ 13 เดือนนี้ เห็นชอบด้วยตาม
ที่กระทรวงธรรมการเสนอมา และอนุมัติให้ถือเป็นหลักปฏิบัติต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

ทวี บุณยเกตุ

(คัดมาจาก กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ แฟ้ม 5 เรื่องที่ 19/
2483 กองการศึกษาผู้ใหญ่ แจ่มมติคณะรัฐมนตรีในการสนับสนุนการศึกษาผู้ใหญ่)

ภาคผนวก น.

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี

เรื่อง อำนาจหน้าที่ของนายกรัฐมนตรี และอำนาจหน้าที่ของผู้บัญชาการทหารสูงสุด

เนื่องจากได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ตั้งตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และได้แต่งตั้งให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดด้วย จึงทำให้มีการเข้าใจกันสับสนในอำนาจหน้าที่ของนายกรัฐมนตรีกับอำนาจหน้าที่ของผู้บัญชาการทหารสูงสุดว่ามีความสัมพันธ์และเชื่อมล้ากันอย่างไร เป็นเหตุให้การปฏิบัติงานในบางกรณีกาวก่ายกัน

ด้วยเหตุนี้จึงเห็นเป็นการสมควรที่จะชี้แจงให้ทราบทั่วกันว่าอำนาจหน้าที่ของนายกรัฐมนตรีกับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดนั้นถึงจะมีความสัมพันธ์กันก็มีอำนาจและหน้าที่กันคนละส่วน กล่าวคือ

1. นายกรัฐมนตรีพร้อมด้วยคณะรัฐมนตรีมีตำแหน่งหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินและคงดำเนินนโยบายอยู่ตามเดิมทุกประการ โดยอาศัยอำนาจของกฎหมายและระเบียบแบบแผนที่ใช้บังคับอยู่ ถ้าหากการปฏิบัติตามกฎหมายไม่สะดวกสมควรแก้ไขแล้วก็จัดการดำเนินการแก้ไขโดยการเสนอร่างพระราชบัญญัติใหม่ไปยังสภาผู้แทนราษฎร ถ้าหากการไม่สะดวกเกิดจากระเบียบแบบแผนของการปฏิบัติราชการก็สั่งการแก้ไขระเบียบแบบแผนนั้นเสีย

2. ส่วนผู้บัญชาการทหารสูงสุดนั้น มีตำแหน่งหน้าที่ราชการทหารในอันที่จะดำเนินการยุทธสงครามให้บรรลุผลซึ่งความมีชัยทุกประการ เพื่อกำหนดอภัยการศึกได้วางอำนาจหน้าที่ให้ไว้อย่างกว้างขวาง นอกจากบทบัญญัติที่ปรากฏในตัวอภัยการศึกแล้ว เช่น ในเรื่องการเกณฑ์ การยึด การทำลาย การจับได้ มาตรา 17 ยังให้อำนาจออกข้อบังคับบรรยายความเพิ่มเติมอีกด้าน ทั้งในมาตรา 2 ของอภัยการศึกก็วางบัญญัติไว้ว่า กฎหมายใดที่ใช้ผูกมัดขัดแย้งกับบทบัญญัติของอภัยการศึกหรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจของอภัยการศึกแล้วให้ยกเลิกกฎหมายนั้นเสียเป็นการชั่วคราว

อนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการพลเรือนกับข้าราชการทหารนั้นแล้ว

กฎอัยการศึกได้กำหนดให้ข้าราชการพลเรือนทุก ๆ ฝ่ายซึ่งมีหน้าที่บริหารกิจการบ้านเมือง อยู่อย่างปกติแล้วนั้น ให้ความร่วมมือช่วยเหลือราชการทหารทุกทางและทุกประการ เป็น พิเศษ

ด้วยเหตุที่อำนาจของราชการทหารจะอย่างยิ่งอำนาจของผู้บัญชาการ ทหารสูงสุดมีกว้างขวางดังนี้ จึงทำให้เข้าใจไปว่าตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด มาที่บุคคลตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และมามีอำนาจเหนือกว่า ซึ่งความจริงเป็นคน ละส่วน นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีเป็นองค์การณบริหารงานชั้นยอดของการ บริหารราชการแผ่นดิน ส่วนผู้บัญชาการทหารสูงสุดและราชการทหารเป็นองค์การชั้นยอด ของการดำเนินงานพิเศษ คืองานของทหารในการที่จะให้การยุทธสงครามบรรลุถึงความ มีชัย อำนาจขององค์การณหลังมีมากและกว้างขวางกว่าอำนาจขององค์การณแรก เพราะจุดประสงค์ที่บรรลุถึงเป็นจุดประสงค์อันยิ่งใหญ่ ไม่มีสิ่งใดเสมอเหมือน

ตามที่ได้ชี้แจงมานี้จึงถือเป็นหลักได้ว่า

ก) การบริหารราชการแผ่นดินคงดำเนินตามกฎหมายและระเบียบ แบบแผนที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มิได้มีการเปลี่ยนแปลงประการใด และถือว่านายกรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีเป็นผู้บริหารงานเป็นชั้นสุด

ข) งานพิเศษซึ่งเป็นงานของราชการทหารเมื่อดำเนินยุทธสงคราม นั้นต้องปฏิบัติตามคำสั่งของราชการทหารอันอาศัยกฎหมายและระเบียบแบบแผนที่ใช้ อยู่กับอาศัยอำนาจของกฎอัยการศึกอีกด้วย และถือว่าผู้บัญชาการทหารสูงสุดเป็นผู้บริหาร งานพิเศษนี้เป็นชั้นสุด

ค) แต่ในภาวะสงครามเช่นนี้การบริหารราชการแผ่นดินในบางกรณี ถ้าดำเนินตามกฎหมายและระเบียบแบบแผนที่ใช้บังคับอยู่อาจขัดข้องหรือไม่สะดวกและ อาจเป็นผลโดยตรงหรือโดยอ้อม ให้งานพิเศษราชการทหารเสียไปในกรณีเช่นนี้ ถ้าเป็นเวลาปกติแล้วก็ต้องมีการออกกฎหมายแก้ไขวางวิธีการปฏิบัติงานเสียใหม่แต่ใน เวลาสงครามแล้วการจะทำเช่นนั้นอาจล่าช้าไม่ทันการกฎอัยการศึกจึงให้ผู้บัญชาการ ทหารสูงสุดมีอำนาจออกข้อบังคับหรือคำสั่งแล้วแต่กรณีสั่งการหรือวางวิธีการที่เห็นว่า

เหมาะสมได้เป็นต้นว่าการบรรจุ การเลื่อน การปลด การย้ายข้าราชการในเวลาปกติจะกระทำได้อีกโดยวิธีการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนแต่ในเวลาสงครามและอาศัย์ ถ้าผู้บัญชาการทหารสูงสุดพิจารณาเห็นว่าเป็นการเหมาะสมกับการดำเนินงานของชาติในภาวะสงครามแล้ว อาจสั่งการในเรื่องการบรรจุ การเลื่อน การปลด การย้ายข้าราชการใด ๆ โดยไม่ต้องอาศัยหลักเกณฑ์ของกฎหมายดังกล่าวนั้นได้ และจะวางวิธีการที่เห็นว่าสมควรไว้ก็ได้ ทั้งนี้เป็นการชั่วคราวเพื่อให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ในการดำเนินการยุทธสงคราม

เพื่อเป็นการประสานงานระหว่างผู้บัญชาการทหารสูงสุดกับนายกรัฐมนตรี เมื่อผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้สั่งไปประการใดถ้าไม่เป็นความลับในราชการทหารสูงสุดจะได้อำนาจให้กิจการนั้นต่อคณะรัฐมนตรีพิจารณาได้ดังนี้

1. ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนควรแก้ไขกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนตามเพื่อให้กิจการดำเนินตามนัยแห่งคำสั่งนั้นตลอดไปแล้วคณะรัฐมนตรีจะได้จัดการแก้ไขกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนเสียใหม่ให้เป็นไปตามนัยแห่งคำสั่งนั้น

2. ถ้าเป็นเรื่องที่ไม่มีความจำเป็นจะต้องแก้ไขกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนเพราะเป็นคำสั่งเฉพาะแห่ง เฉพาะราย ชั่วคราว คณะรัฐมนตรีจะรับทราบและปล่อยให้เป็นไปตามคำสั่งของผู้บัญชาการทหารสูงสุดนั้น

3. ถ้ามีใ้เรื่องที่จะต้องแก้ไขกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนเพราะมีอำนาจอยู่แล้วตามกฎหมายและคำสั่งนั้นสมควรที่จะปฏิบัติตามต่อไป คณะรัฐมนตรีจะได้จัดการสั่งในนามของรัฐบาลให้ถือปฏิบัติตามนัยแห่งคำสั่งสอนของผู้บัญชาการทหารสูงสุดนั้นตลอดไป กับถือเสมือนเป็นคำสั่งของรัฐบาลเองหรือทำเป็นคำสั่งของรัฐบาลขึ้นใหม่ดำเนินการตามนัยสำคัญแห่งคำสั่งของผู้บัญชาการทหารสูงสุดนั้น

ดังนี้ ถ้าหากการปฏิบัติงานตามปกติของหน่วยราชการใดขัดข้องจำเป็นต้องมีวิธีการปฏิบัติใหม่โดยด่วนเพื่อสะดวกแก่การดำเนินสงครามแล้วก็ให้หน่วยราชการซึ่งประสบการขัดข้องนั้นชี้แจงขึ้นมายังผู้บัญชาการทหารสูงสุดซึ่งจะได้พิจารณาคัดลงกับ

ฝ่ายรัฐบาล และถ้าเห็นสมควรจะได้สั่งการโดยอาศัยอำนาจแห่งกฎอัยการศึกดังกล่าวมาแล้วนั้นเป็นการแก้ข้อขัดข้องนั้น ๆ เสียโดยเร็วชั่วคราว

จึงประกาศมาให้ทราบทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2485

(ลงนาม) จอมพล ป.พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

(คัดมาจาก กองกลางสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คณะรัฐมนตรี
 แฟ้ม 1 ก. เรื่องที่—/2485 อำนาจหน้าที่ของนายกรัฐมนตรีและอำนาจหน้าที่
 ของผู้บัญชาการทหารบก)